

Projektas „ES struktūrinės paramos vertinimas ir vertinimo galimybių stiprinimas Lietuvoje 2009 m.“, finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal 2007–2013 m. Techninės paramos veiksmų programą

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMAS: METODINĖS GAIRĖS

ES STRUKTŪRINĒS PARAMOS VERTINĪMAS: METODINĒS GAIRĒS

2010

Leidiny s parengtas integravus ir atnaujinus tris ankstesnius metodinius dokumentus („ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės“, „ES struktūrinės paramos vertinimo metodų gairės“, „Pasiūlymai dėl vertinimo projekto biudžeto nustatymo“) bei Finansų ministerijos parengtas „ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimo rekomendacijas“.

Leidiny finansuojamas projekto „ES struktūrinės paramos vertinimas ir vertinimo galimybių stiprinimas Lietuvoje 2009 m.“ lėšomis iš Europos socialinio fondo pagal 2007–2013 m. Techninės paramos veiksmų programą.

Leidini parengė:

Lietuvos Respublikos finansų ministerija kartu su

VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas ir

VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“

Redagavo: *Rūta Krasnovaitė*

Dizainą kūrė, maketavo ir spaudai parengė:

UAB „Eugrimas“, Kalvarijų g. 98–42, LT-08211 Vilnius

Tel. +370 5 275 4754, info@eugrimas.lt

Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Lukiškių g. 2, LT-01512 Vilnius

Tel. (8 5) 239 00 00, faks. (8 5) 279 14 81,

El. paštas: finmin@finmin.lt, www.finmin.lt

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
GAIRIŲ PASKIRTIS	6
ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO PLANAVIMO IR ORGANIZAVIMO 2007–2013 M. TEISINIS PAGRINDAS	8
ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO PROJEKTO VALDYMAS	11
1. VERTINIMO PROJEKTO PLANAVIMAS	11
1.1. Sprendimo atlikti vertinimą priėmimas	11
1.2. Biudžeto sudarymas	15
1.3. Vertinimo poreikio paraiškos teikimas	22
1.4. Finansavimo vertinimo projektui skyrimas	22
1.5. Vertinimo paslaugų techninės specifikacijos parengimas	25
2. VERTINIMO PASLAUGŲ PIRKIMAS	31
3. VERTINIMO PROJEKTO ĮGYVENDINIMO KOKYBĖS PRIEŽIŪRA	37
3.1. Vertinimo projekto įgyvendinimo koordinavimas	37
3.2. Vertinimo kokybės priežiūra	40
4. VERTINIMO REZULTATŲ NAUDOJIMAS	42
4.1. Vertinimo rezultatų viešinimas	42
4.2. Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimas	51
VERTINIMO METODOLOGIJA	54
5. METODOLOGINIS VERTINIMO PAGRINDAS	54
5.1. Pagrindinės vertinimo tradicijos	54
5.2. Analizės pagrindo pasirinkimas	58
5.3. Intervencijų logikos rekonstravimas	61
5.4. Pagrindiniai vertinimo kriterijai, klausimai ir atsakymai	64
5.4.1. „Gylio ir pločio“ dilema vertinimuose	64
5.4.2. Tinkamumas	66
5.4.3. Suderinamumas	68
5.4.4. Efektyvumas	70
5.4.5. Rezultatyvumas	73
5.4.6. Poveikis	76
5.4.7. Tvarumas	79

6. DUOMENŲ ANALIZĖ IR KITI TYRIMO BŪDAI.....	81
6.1. Duomenų rinkimo ir analizės metodai	81
6.2. Kiekybiniai duomenų rinkimo ir analizės būdai	83
6.3. Kokybiniai duomenų rinkimo ir analizės būdai	85
6.4. Tyrimo būdai	90
6.5. Duomenų patikimumo užtikrinimas: trianguliacija	95
LITERATŪROS IR INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	97
Teisės aktai	97
Metodiniai dokumentai.....	97
Knygos, straipsniai, publikacijos.....	98
Vertinimai, tyrimai, studijos.....	98
Pristatymai, konferencijų medžiaga.....	99
Kiti šaltiniai.....	99
PRIEDAI.....	100
1 P r i e d a s. Vertinimo poreikio paraiškos forma	100
2 P r i e d a s. Vertinimo projekto tinkamumo finansuoti vertinimo reikalavimai	102
3 P r i e d a s. Techninių pasiūlymų įvertinimo pagal ekonominio naudingumo kriterijus pavyzdys	106
4 P r i e d a s. Vertinimo ataskaitos kokybės įvertinimo forma.....	112

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BPD	– Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas
BVP	– Bendrasis vidaus produktas
CPVA	– VŠĮ Centrinė projektų valdymo agentūra
ERPF	– Europos regioninės plėtros fondas
ES	– Europos Sąjunga
ESF	– Europos socialinis fondas
ESTEP	– VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“
EURES	– Europos darbo mobilumo tinklas
JAV	– Jungtinės Amerikos Valstijos
LR	– Lietuvos Respublika
MTTP	– Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
SFMIS	– ES struktūrinių fondų valdymo ir monitoringo informacinė sistema
PFSA	– Projektų finansavimo sąlygų aprašas
PVM	– Pridėtinės vertės mokestis
SSGG	– Stiprybės, silpnybės, galimybės, grėsmės
SVV	– Smulkusis ir vidutinis verslas
UNIDO	– Jungtinių Tautų Pramonės plėtros organizacija
VKG	– Vertinimo koordinavimo grupė
VPVI	– VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas
VPT	– Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

GAIRIŲ PASKIRTIS

Projekto valdymas yra aiškiai identifikuojamas procesas, apimantis planavimo, organizavimo, vykdymo ir kontrolės etapus, naudojamus tikslams suformuoti ir įgyvendinti.
(H. D. Litke, 1991)

Svarbiausias šių metodinių gairių tikslas – aprašyti Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo eigą bei pateikti metodinius patarimus, kaip projektą planuoti (vertinti turinį, pasirinkti metodologiją, sudaryti biudžetą), įgyvendinti organizavimą, vykdyti kokybės kontrolę ir panaudoti bei viešinti rezultatus. Gairėmis siekiama prisidėti prie Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. 1K-018 patvirtintame ES struktūrinės paramos vertinimo plane (toliau – Vertinimo planas) suformuluotos vertinimo vizijos įgyvendinimo ir konkrečiai prie šiame plane nustatytų vertinimo uždavinių – t. y. organizuoti ir atlikti vertinimą, atitinkantį ES reglamentų reikalavimus bei nacionalinius vertinimo poreikius, ir naudoti jo rezultatus bei stiprinti vertinimo galimybes Lietuvoje.

ES struktūrinės paramos vertinimas – ES finansuojamos programos ar jos dalies (prioriteto, priemonės ar pan.) analizė, atliekama remiantis specialiai tam tikslui surinkta informacija, siekiant atsiskaityti už Europos Sąjungos paramą ar pagerinti Europos Sąjungos paramos kokybę, veiksmingumą, nuoseklumą, programos strategiją ir įgyvendinimą.

Šaltinis: V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ką, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007 m., p. 37.

ES struktūrinės paramos vertinimo metodinės gairės skirtos institucijų, kurios dalyvauja įgyvendinant Vertinimo planą¹, darbuotojams, pirmiausia Vertinimo koordinavimo grupės nariams. Su jomis ypač rekomenduojama susipažinti naujiems už ES struktūrinės paramos vertinimą atsakingiems darbuotojams. Šios integruotos metodinės gairės parengtos pagal tris ankstesnio ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo projekto metu (2008–2009 m.) parengtus ir atnaujintus metodinius dokumentus („ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės“², „ES struktūrinės paramos vertinimo metodų gairės“³ ir „Pasiūlymus dėl vertinimo projekto biudžeto nustatymo“⁴) bei Lietuvos Respublikos (toliau – LR) finansų ministerijos 2009 m. parengtas „ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimo rekomendacijas“⁵. Šios gairės ir jose pateikiamos rekomendacijos nėra privalomos,

¹ Žr. kitą šių gairių dalį – ES struktūrinės paramos vertinimo planavimo ir organizavimo 2007–2013 m. teisinis pagrindas.

² Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, Vilnius, 2009 m.

³ Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo metodų gairės. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2009 m.

⁴ Pasiūlymai dėl vertinimo projekto biudžeto nustatymo. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2009 m.

⁵ „ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimo rekomendacijos“, LR Finansų ministerija, Vilnius, 2009 m.

tačiau jos parengtos atsižvelgiant į gerosios praktikos pavyzdžius, siekiant spręsti pagrindines vertinimo projektų rengimo ir įgyvendinimo procese kylančias problemas⁶.

Gairės yra pritaikytos ES struktūrinės paramos vertinimo projektams, kuomet perkamos išorės ekspertų paslaugos, planuoti ir įgyvendinti. Jas sudaro trys dalys, suskaidytos į smulkesnius skyrius, ir priedai. Pirmojoje dalyje trumpai pristatomas ES struktūrinės paramos vertinimo planavimo ir organizavimo Lietuvoje 2007–2013 m. teisinis pagrindas bei pateikiama vertinimo projekto proceso schema. Antroji gairių dalis yra skirta ES struktūrinės paramos vertinimo projekto valdymo aspektams. Ji sudaryta iš smulkesnių skyrių, skirtų sprendimo atlikti vertinimą priėmimui, vertinimo paslaugų techninės specifikacijos parengimui, pasiūlymams, kaip sudaryti vertinimo projekto biudžetą, techninės paramos lėšų skyrimui vertinimo projektui įgyvendinti, vertinimo paslaugų pirkimui, projekto valdymui ir kokybės priežiūrai, vertinimo rezultatų naudojimui (detalesniam vertinimo viešinimo rekomendacijoms bei vertinimo rekomendacijų įgyvendinimui). Trečioji metodologinė gairių dalis sudaryta iš dviejų smulkesnių skyrių. Pirmajame iš jų pristatoma vertinimo metodologija: pagrindinės vertinimo tradicijos, analizės pagrindo pasirinkimas, aptariama intervencijos logika ir galimi jos vertinimo būdai; plačiai aprašomi svarbiausi vertinimo kriterijai bei jiems taikomi vertinimo klausimai. Antrajame skyriuje aptariami duomenų rinkimo ir analizės metodai, detalizuojami kiekybiniai ir kokybiniai duomenų rinkimo ir analizės būdai, kiti tyrimo būdai, naudotini vertinimo projektuose; skaitytojai supažindinami su duomenų ir metodų trianguliacijos taikymo aspektais. Prieduose pateikiama papildoma praktinė informacija, kuri bus naudinga įgyvendinant kai kuriuos vertinimo projekto etapus. Nors gairės yra struktūruotos pagal atskirtus vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo etapus, praktikoje vertinimo procesas turi būti lankstus, atsižvelgiant į kiekvieno projekto specifiką.

⁶ Pagrindinės vertinimo projektų rengimo ir įgyvendinimo problemos buvo nustatytos ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studijoje, kurią 2008 m. parengė VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ pagal LR Finansų ministerijos ir VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos instituto bei VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ 2008 m. rugsėjo 1 d. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo paslaugų pirkimo sutartį Nr. (1.35)-14P-044. Vėliau tos pačios problemos kaip vis dar aktualios buvo identifikuotos vidinių VKG narių apklausų metu.

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO PLANAVIMO IR ORGANIZAVIMO 2007–2013 M. TEISINIS PAGRINDAS

Šioje gairių dalyje trumpai apžvelgiamas ES struktūrinės paramos vertinimo reglamentavimas, pristatomi vertinimo tipai ir vertinimo sritys, metinių ES struktūrinės paramos vertinimo planų sudarymo tvarka, už vertinimą atsakingų institucijų funkcijos bei vertinimo projekto planavimo ir įgyvendinimo organizavimo procesas.

Vadovaujantis 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1083/2006 47–49 straipsniais 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu Lietuvoje yra numatyta⁷ atlikti Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos (toliau – Strategijos) ir ją įgyvendinančių Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų vertinimus. Šiais vertinimais siekiama pagerinti Lietuvai skiriamos ES struktūrinės paramos kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą, Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimą.

2007–2013 m. laikotarpiu ES struktūrinės paramos vertinimo funkcijos vykdymas Lietuvoje organizuojamas planavimo būdu. Visam laikotarpiui Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymu Nr. 1K-018 yra patvirtintas **ES struktūrinės paramos vertinimo planas**. Šiame dokumente nustatyti ES struktūrinės paramos vertinimo Lietuvoje tikslai ir uždaviniai 2007–2013 metams, suplanuotos priemonės ir finansiniai ištekliai šioms tikslams ir uždaviniams įgyvendinti. Vertinimo plane numatyta, kad pagal priskirtas funkcijas ir atsakomybę⁸ institucijos vykdys dviejų tipų vertinimus: einamuosius veiklos ir einamuosius strateginius vertinimus (žr. 1 lentelę).

1 LENTELĖ. Vertinimo tipai ir vertinimo sritys

Einamieji veiklos vertinimai	Einamieji strateginiai vertinimai
Stebėsenos nustatytų veiksmų programų (prioritetų) įgyvendinimo problemų (esant dideliems nukrypimams nuo pradinių tikslų) vertinimai.	Vertinimai, susiję su Europos Sąjungos politikos strateginiais prioritetais.
Veiksmų programų (prioritetų ir (arba) priemonių) įgyvendinimo eigos vertinimai, susiję su kokybiškų veiksmų programų metinių įgyvendinimo ataskaitų rengimu.	Vertinimai, susiję su Europos Sąjungos politikos horizontaliaisiais prioritetais.

⁷ Tai numatyta Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas, taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1139.

⁸ Institucijų funkcijos ir atsakomybė vertinimo procese yra reglamentuota dviem pagrindiniais teisės aktais: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1139 patvirtintose Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas, taisyklėse ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. 1225 patvirtintose Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklėse.

Einamieji veiklos vertinimai	Einamieji strateginiai vertinimai
Veiksmų programų (prioritetų ir (arba) priemonių) rodiklių vertinimai.	Vertinimai, susiję su Strategijos ir veiksmų programų tęstinio tinkamumo bei nuoseklumo analize, keičiantis socialinei ir ekonominei padėčiai, taip pat vertinimai, susiję su ES struktūrinių fondų poveikio makroekonominiams rodikliams prognozėmis ir įvertinimu.
Veiksmų programų administravimo efektyvumo vertinimai.	Vertinimai, prisidedantys prie strateginių ataskaitų parengimo.
Veiksmų programų (prioritetų) įgyvendinimo pokyčių, siekiant nustatyti tikslų, tarpinis vertinimas.	Vertinimai, susiję su Lietuvos ūkio plėtra po 2013 metų.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K-018 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“.

Vertinimo planui įgyvendinti kasmet sudaromi **metiniai ES struktūrinės paramos vertinimo planai** (toliau – metiniai vertinimo planai), tvirtinami finansų ministro įsakymais. Šiuose planuose nustatomi konkretūs vertinimo ir vertinimo galimybių stiprinimo projektai, už jų įgyvendinimą atsakingos institucijos, projektų rengimo ir įgyvendinimo terminai, planuojama projektų vertė, finansavimo šaltiniai, projektų tikslas ir laukiami rezultatai.

Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas, taisyklėse⁹ apibrėžiama **valstybės institucijų atsakomybė ES struktūrinės paramos vertinimo srityje**. Atsakomybės už vertinimą sritis detalizuojama Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklėse¹⁰. LR Finansų ministerija yra svarbiausia ES struktūrinės paramos vertinimo planavimą ir įgyvendinimą organizuojanti institucija, o kitos ministerijos ir (ar) valstybės institucijos atsakingos už einamųjų strateginių ir einamųjų veiklos vertinimų, susijusių su konkrečių veiksmų programų prioritetų ir (ar) priemonių įgyvendinimu pagal strategiškai svarbias sritis, planavimą ir atlikimą.

Kitos institucijos ar tarpinstitucinės struktūros taip pat dalyvauja ES struktūrinės paramos vertinimo planavimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir rezultatų naudojimo etapuose. **Vertinimo koordinavimo grupė** (toliau – VKG)¹¹ koordinuoja ES struktūrinės paramos vertinimą. VKG svarsto metinius vertinimo planus, analizuoja jų įgyvendinimo eigą, svarsto ES struktūrinės paramos vertinimo projektų technines specifikacijas ir rezultatus, rengia pasiūlymus atsakingoms institucijoms dėl ES struktūrinės paramos vertinimo veiklos planavimo ir įgyvendinimo, atlieka kitus su ES struktūrinės paramos vertinimo veiklos koordinavimu susijusius veiksmus. **Stebėsenos komitetas** stebi veiksmų programų įgyvendinimo eigą ir nagrinėja Reglamento Nr. 1083/2006 48 straipsnio 3 dalyje nurodytų vertinimų (žr. aukščiau) rezultatus. Jis taip pat ne rečiau kaip kartą per metus yra informuojamas apie metinio vertinimo plano įgyvendinimo rezultatus¹². **Įgyvendinančiosios institucijos** renka ES struktūrinės paramos vertinimui būtinius duomenis apie projektų įgyvendinimą. Apibendrinant galima pasakyti, kad institucijų vaidmuo ir funkcijų pasiskirstymas ES struktūrinės paramos vertinimo planavimo procese yra aiškiai reglamentuotas.

Toliau šiose gairėse pristatomi pagrindiniai vertinimo projektų planavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir rezultatų naudojimo žingsniai bei patarimai institucijoms, 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu įgyvendinančioms ES struktūrinės paramos vertinimo projektus. Antroji gairių dalis yra išdėstyta pagal 1 pav. pateiktą vertinimo projekto proceso schemą. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie paveiksle pa-

⁹ 2007 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1139 „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas“. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=307810>.

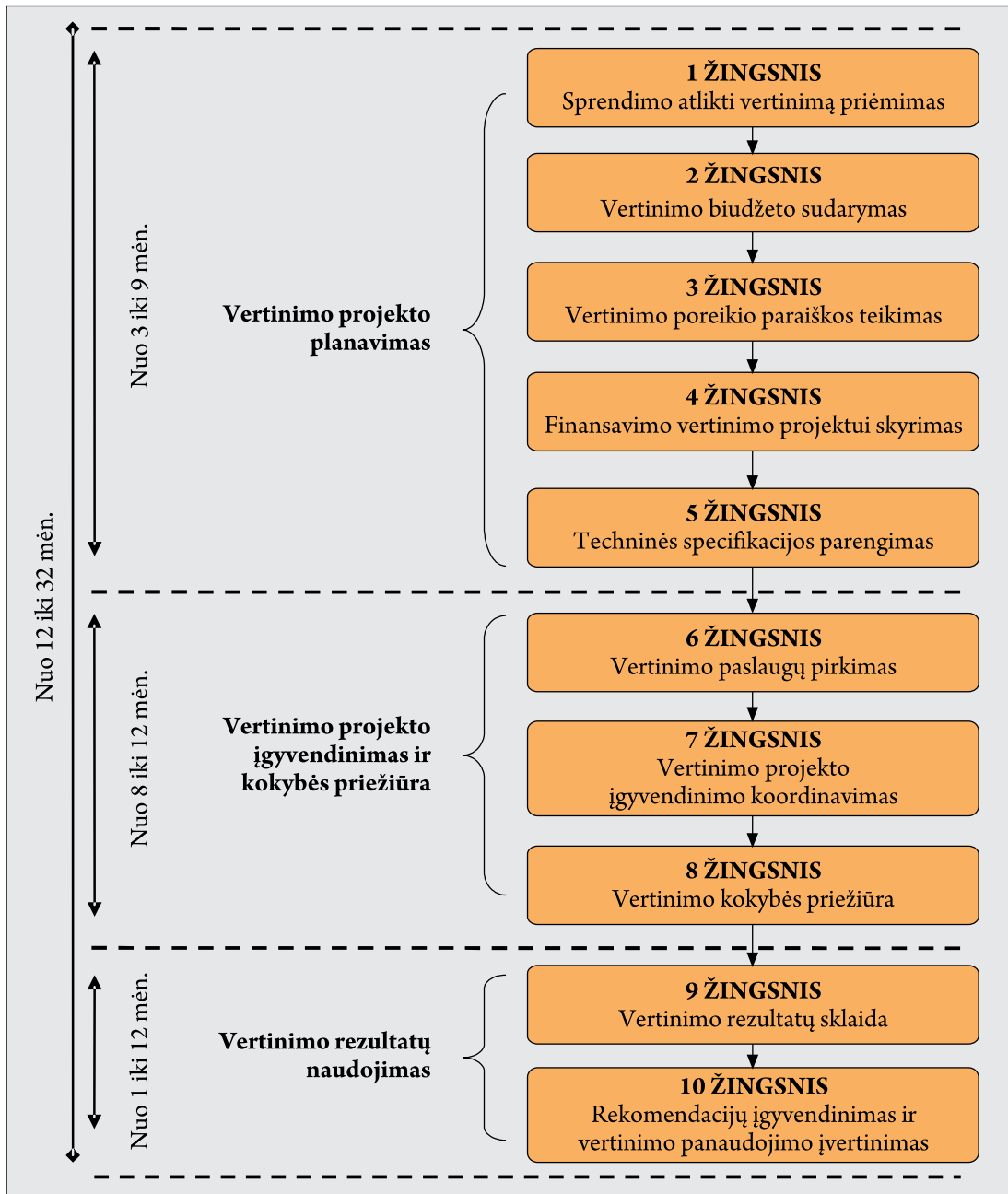
¹⁰ 2008 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1225 „Dėl Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

¹¹ Tarpinstitucinė darbo grupė, sudaryta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2007 m. lapkričio 26 d. įsakymu Nr. 1K-344 „Dėl Vertinimo koordinavimo grupės sudarymo“. Ją sudaro LR Finansų ministerijos ir tarpinių institucijų atstovai.

¹² Informuoja LR Finansų ministerija.

teikti vertinimo projekto žingsniai gali būti įgyvendinami lygiagrečiai. Pavyzdžiui, patartina derinti penktą ir antrą–ketvirtą žingsnius: kuomet Centrinė projektų valdymo agentūra (toliau – CPVA), kuri yra paskirta įgyvendinančiąja institucija, atsakinga už techninės paramos administravimą, vertina projekto tinkamumą finansuoti, paraišką pateikusi institucija gali pasirengti vertinimo paslaugų techninę specifikaciją, detalizuoti planuojamą vertinimo projekto biudžetą ir vykdyti paslaugų pirkimo procedūras. Viena vertus, taip sutaupoma laiko ir užtikrinama ES struktūrinės paramos lėšų įsisavinimo sparta, antra vertus, atlikus įsigyjamų paslaugų pirkimą ir pareiškėjui patikslinus kainą, projektui skiriama būtina išlaidų suma¹³.

1 PAVEIKSLAS. Vertinimo projekto procesas

Šaltinis: sudarė autoriai.

¹³ 2008 m. rugpjūčio 22 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“.

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO PROJEKTO VALDYMAS

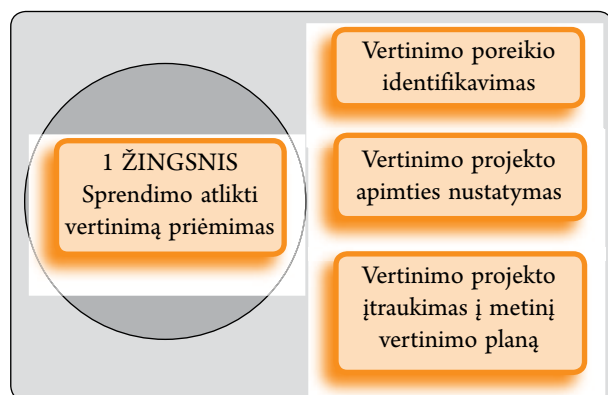
1. VERTINIMO PROJEKTO PLANAVIMAS

Šiame gairių skyriuje nagrinėjamas ES struktūrinės paramos vertinimo projekto planavimas. Pirmasis žingsnis apima vertinimo poreikio identifikavimą, sprendimo atlikti vertinimą priėmimą, vertinimo objekto, tikslų, uždavinių formulavimą, apimties nustatymą, apsisprendimą dėl vertinimo trukmės bei vertinimo projekto įtraukimą į metinį vertinimo planą. Antrasis žingsnis – planuojamas vertinimo projekto biudžetas, o trečiasis – teikiama vertinimo poreikio paraiška. Po paraiškos pateikimo seka finansavimo vertinimo projektui skyrimas, kuomet yra parengiama paraiška finansavimui ir pasirašoma ES struktūrinės paramos vertinimo projekto finansavimo sutartis. Vertinimo projekto planavimas baigiasi techninės specifikacijos parengimu – apibrėžiama vertinimo paslaugų apimtis (klausimai, metodologija ir pan.) bei vertinimo organizavimo ir priežiūros procesas.

Vertinimo projekto planavimas prasideda nuo projekto idėjos suformulavimo, atsižvelgiant į ES struktūrinės paramos tobulinimo ar atskaitomybės poreikį, o baigiasi detalios vertinimo techninės specifikacijos parengimu. Praktika rodo, kad įgyvendinant ES struktūrinės paramos vertinimo projektus Lietuvoje¹⁴ planavimo etapui skiriama per mažai dėmesio, tačiau būtent šios ankstyvosios vertinimo projekto proceso fazės deramas įgyvendinimas gali padėti išvengti įvairių nesklaidumų vėlesniuose projekto etapuose. Juk sena kaip pasaulis išmintis byloja – „kokia pradžia, tokia ir pabaiga“.

1.1. SPRENDIMO ATLIKTI VERTINIMĄ PRIĖMIMAS

Kaip numatyta Vertinimo plane, einamieji strateginiai ir veiklos vertinimai atliekami pagal poreikį. **Poreikį atlikti vertinimą** dažniausiai lemia:

- (a) kylančios veiksmų programų įgyvendinimo problemos:
- stebėsenos rezultatai atskleidžia didelius fizinius ir (arba) finansinius nukrypimus nuo pradinių tikslų;
 - palyginti su programavimo laikotarpiu radikaliai pasikeičia socialinė ir ekonominė padėtis, todėl kyla rizika tęstiniam paramos tinkamumui;
 - planuojama teikti prašymą Europos Komisijai dėl veiksmų programos keitimo;

¹⁴ ESTEP, „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Vilnius, 2008 m.

(b) atskaitomybės reikalavimai:

- siekiant surinkti tam tikrus programos įgyvendinimo rezultatų ar poveikio lygmens duomenis, kurių neįmanoma surinkti pasitelkus vien stebėsenos sistemą, arba kai jų rinkimas iš projektų lygmens yra abejotino patikimumo;
- siekiant parengti kokybiškas metines veiksmų programų įgyvendinimo bei prisidėti prie strateginių ataskaitų¹⁵ rengimo;
- siekiant įvertinti ES struktūrinės paramos rezultatus ir poveikį, taip pat nustatyti, kaip ES struktūrinė parama prisideda prie Europos Bendrijos ir nacionalinių tikslų;

(c) tobulinimo ir mokymosi motyvai:

- siekiama tobulinti ES struktūrinių fondų finansuojamas programas, priemones, veiklų grupes bei administravimo sistemą ar jos dalį;
- siekiama nustatyti, ar pasiteisina inovatyvios paramos skyrimo priemonės arba būdai (pvz., „Leader“ priemonė, JESSICA ar JEREMIE iniciatyvos);
- planuojama politikos peržiūra;
- rengiamasi naujam ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui.

Poreikis atlikti konkretų vertinimą institucijose, kurios dalyvauja įgyvendinant Vertinimo planą, nustatomas pagal jų vidaus procedūras. Didžiausia atsakomybė turėtų tekti darbuotojui, kuriam pagal institucijos vidaus taisykles yra pavesta vertinimo funkcija. Siekdamas laiku nustatyti vertinimo poreikį šis darbuotojas turėtų glaudžiai bendradarbiauti su darbuotoju, kuriam pavesta ES struktūrinės paramos stebėsenos funkcija. Be to, svarbu bendradarbiauti ir su kitais institucijos departamentais bei skyriais, kuriojančiais nacionalinių politikų, kurių įgyvendinimui yra skiriama ES struktūrinė parama, įgyvendinimą. Taip pat vertinimo poreikį tikslinga aptarti su socialiniais-ekonomine partneriais.

Nustačius vertinimo poreikį ir planuojant vertinimo projektą svarbu aiškiai apibrėžti **vertinimo projekto apimtį**: suformuluoti vertinimo tikslą ir uždavinius, apibrėžti vertinimo objektą bei terminus, numatyti vertinimo biudžetą. Vertinimo apimčiai nustatyti *ad hoc* gali būti sudaromas vertinimo projekto priežiūros komitetas (apie tokio komiteto steigimą plačiau žr. šių gairių 3.1 skyriuje).

Vertinimo tikslas ir uždaviniai formuluojami atsižvelgiant į vertinimo poreikį ir priežastis. Vertinimo tikslas nusako vertinimo objektą ir vertinimo paskirtį, o vertinimo uždaviniai detalizuoja vertinimą objektą pagal vertinimo kriterijus. Nustatant **vertinimo objektą** pirmiausia reikia atsakyti į klausimą „Ką norime įvertinti?“ ES struktūrinių fondų programų vertinimo objektas dažniausiai būna programa, jų grupės (kelios veiksmų programos) ar programos dalis (prioritetas, priemonė, veiklų grupė ir pan.). Taip pat vertinami horizontalieji klausimai (pvz., administravimo sistema, horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas ir pan.). Atliekant vertinimą gali būti vertinamas viešosios politikos ar jos dalies turinys (ypač siekiami tikslai bei uždaviniai) ir viešosios politikos procesas (pvz., programos rengimas ir įgyvendinimas)¹⁶. Su vertinimo objektu glaudžiai susijusi **vertinimo apimtis**. Ji gali būti apibrėžta ke-turiais aspektais:

- turinio prasme (pagal vertinimo kriterijus ir klausimus);
- laiko atžvilgiu (vertinamasis laikotarpis);

¹⁵ Pagal reglamento (EB) Nr. 1083/2006 29 straipsnį Lietuva turi kasmet rengti ir Europos Komisijai pateikti nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos Lietuvoje ataskaitą, kurioje turi būti trumpa dalis apie veiksmų programų indėlį į minėtos programos įgyvendinimą; vėliausiai iki 2009 m. ir 2012 m. pabaigos turės būti pateiktos trumpos ataskaitos, kuriose reikės nurodyti veiksmų programų indėlį įgyvendinant ES sanglaudos politikos tikslus, ES fondų užduotis, Strategijos prioritetus, Lisabonos strategijos tikslus.

¹⁶ V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ką, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, 2007 m., p. 31.

- sektoriniu / teminiu požiūriu (pvz., vertinamas ES struktūrinės paramos įnašas į mokslinių tyrimų plėtrą);
- geografinė aprėptimi (pvz., vertinamas ES struktūrinės paramos poveikis Lietuvos probleminių teritorijų socialinės-ekonominės plėtros skatinimui).

Detalesni patarimai, kaip nustatyti vertinimo apimtį, pateikti trečiojoje šių gairių dalyje „Vertinimo metodologija“.

Vertinimo objektas ir apimtis yra reikšmingi kintamieji, lemiantys būsimo vertinimo projekto trukmę. Nors vertinimo paslaugų teikimo terminai turi būti tikslinami rengiant techninę specifikaciją, tačiau jau projekto planavimo etape svarbu įvertinti vertinimo projekto „laiko horizontus“. Vertinimo Projektų finansavimo sąlygų apraše¹⁷ (toliau – PFSA) yra numatyta, kad vertinimo projekto veiklų įgyvendinimo laikotarpis negali būti ilgesnis kaip 24 mėnesiai. Tačiau vertinimo projekto veiklų įgyvendinimo pradžia yra laikoma projekto finansavimo ir administravimo sutarties pasirašymo data arba paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo data, jei pastaroji yra pasirašoma anksčiau negu projekto finansavimo ir administravimo sutartis¹⁸. Projektas laikomas baigtu, kai CPVA patvirtina galutinę projekto įgyvendinimo ataskaitą. Taigi 24 mėnesių terminas apima tik tas veiklas, kurios vykdomos 1 paveiksle įvardytų penkto–septinto ir iš dalies aštunto žingsnių metu.

Planuojant vertinimo projekto terminus, svarbu atsižvelgti į keletą dalykų.

- Siekiant, kad vertinimo rezultatai būtų naudingi ir panaudoti sprendimų priėmimo procese, jie turi būti gauti tinkamu laiku. Todėl planuojant projektą svarbu nustatyti aiškų galutinį terminą, kada būtina turėti vertinimo išvadas ir rekomendacijas, siekiant panaudoti šiuos vertinimo rezultatus sprendimų priėmimui ar atskaitomybės funkcijos įgyvendinimui. Nustatant šį galutinį terminą rekomenduojama numatyti ir tam tikrą laiko atsargą, jei dėl nenumatytų aplinkybių projekto veiklų įgyvendinimas pavėluotų.
- Įprastai kiekvienas vertinimo projektas susideda iš trijų etapų: įvadinio, analizės ir baigiamojo. Vertinimo projektų įgyvendinimo praktika Lietuvoje rodo, kad techninėse specifikacijose suplanuotas 3–4 savaičių laikotarpis **įvadiniam vertinimo etapui** dažnai yra nepakankamas. Tai vertinimo projekto struktūrinimo, darbo plano ir detalios vertinimo metodikos parengimo bei suderinimo su užsakovu etapas, nuo kurio didžia dalimi priklauso galutinis vertinimo rezultatas. Todėl šiam etapui daugiau dėmesio turėtų skirti ne tik vertinimo paslaugų teikėjas, bet ir užsakovas (įvadiniam susitikime išsakydamas savo poreikius ir lūkesčius užsakomo vertinimo atžvilgiu bei atidžiai atlikdamas įvadinės vertinimo ataskaitos kokybės kontrolę). Europos Komisijoje užsakant vertinimo paslaugas kartais taikoma praktika, kuomet sutarties vykdymo pradžia laikomas įvadinės ataskaitos patvirtinimas. Tokiu būdu formaliai išvengiama sutarties įgyvendinimo vėlavimo dėl galimai užsitęsusio derinimo įvadinio etapo metu.

Panašiai ir **baigiamajam vertinimo etapui** nustatomas 4 savaičių laikotarpis (nuo galutinės vertinimo ataskaitos projekto pateikimo iki visų projekto veiklų užbaigimo) gali būti nepakankamas, ypač atsižvelgiant į didėjančią dėmesį vertinimo kokybės priežiūrai (žr. šių gairių 3.2 skyrių), vertinimo rekomendacijų derinimą bei papildomų veiklų (galutinių vertinimo rezultatų viešinimo) įgyvendinimą. Atsižvelgiant į aptartas priežastis, pirmajam ir paskutiniajam vertinimo etapams rekomenduojama planuoti iki 6 savaičių.

¹⁷ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymas Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksnių programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“.

¹⁸ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 1K-45 „Dėl 2009 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“.

Vertinimo analizės etapo trukmę lemia keli veiksniai:

- vertinimo objektas ir apimtis – kuo platesnis vertinimo objektas (pvz., vertinimas atliekamas visos Strategijos lygmeniu) ir apimtis (didelis vertinimo klausimų skaičius), tuo daugiau laiko turi būti skiriama paslaugų suteikimui;
- vertinimui reikalingos informacijos prieinamumas – jei planuojama, kad vertinimo metu reikės surinkti daug papildomos, sunkiai pasiekiamos informacijos, paslaugų teikimo terminai turi būti ilgesni;
- vertinimo metodai, kuriais techninėje specifikacijoje vertintojams rekomenduojama vadovautis – jei tikimasi, kad į vertinimo klausimus galima atsakyti remiantis daugiausia antriniais informacijos šaltiniais ir naudojant kokybinius analizės metodus, tuomet tokiam vertinimui atlikti reikia planuoti mažiau laiko nei vertinimui, pagrįstam pirminių informacijos šaltinių rinkimu ir kiekybiniais analizės metodais (žr. 2 lentelę);

2 LENTELĖ. Kai kurių vertinimui atlikti naudojamų metodų trukmė

Metodas	Trukmė
Apklausa klausimyno pagrindu	2–3 mėnesiai nuo respondentų bazės sudarymo iki apklausos rezultatų ataskaitos parengimo Apklauso trukmę lemia imtis, klausimų skaičius, pageidaujamų atsakymų pjūvių skaičius
Giluminiai interviu	1 mėnuo
Fokusuotos grupinės diskusijos	2 mėnesiai
Atvejo studijos	2–3 mėnesiai
Statistinė analizė	1 mėnuo
Matematinis modeliavimas, naudojant sukurtą makroekonometrinių modelių	3–4 mėnesiai
Makroekonominio modelio kūrimas	Ne mažiau kaip 6 mėnesiai

Šaltinis: sudaryta pagal European Commission, „Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services“, Brussels, 2004 m.

- ekspertų grupė – siūlant įtraukti daugiau ekspertų į vertinimo komandą galima sutrumpinti vertinimo paslaugų suteikimo terminus, tačiau svarbu užtikrinti reikiamą pusiausvyrą tarp pagrindinių ir papildomų vertintojų.

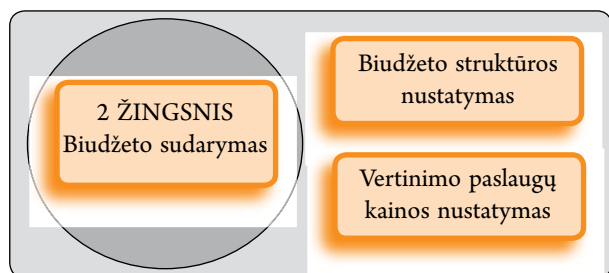
Apibendrinant išvardytus veiksnius, vertinimo analizės etapui rekomenduojama planuoti nuo 8 iki 34 savaičių. Įprastai **vertinimo paslaugų teikimas turėtų apimti ne trumpesnę kaip 6 mėnesių laikotarpį.**

Vertinimo paslaugų kaina priklauso nuo vertinimo objekto apimties, metodikos, vertintojų kvalifikacijos, projekto trukmės bei kitų veiksnių (pvz., su vertinimo rezultatais susijusių viešinių veiklų įgyvendinimo, pažintinių vizitų organizavimo ar kitų papildomų kaštų). Paprastai busima vertinimo paslaugų kaina nustatoma atsižvelgiant į vertinimo trukmę (darbo dienų skaičių), ekspertų skaičių vertinimui atlikti ir jų darbo dienos įkainį¹⁹. Rekomendacijos **vertinimo projekto biudžetui** apskaičiuoti yra pateikiamos šių gairių 1.2 skyriuje.

¹⁹ V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ką, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Vilnius, 2007 m., p. 33.

Planuojant vertinimo projektą svarbu neužmiršti į šį procesą įtraukti būsimais vertinimo rezultatais **suinteresuotas puses** (kitas institucijas, Stebėsenos komitetą, socialinius-ekonominius partnerius). Svarbu įvertinti ne tik tai, kokių tikslu vertinimas bus naudingas užsakovui, bet ir kam šie rezultatai gali būti įdomūs arba kieno įtraukimas į vertinimo procesą gali suteikti papildomų naudingų išvalgų ar žinių. Nustačius suinteresuotąsias puses reikėtų apsispręsti, kaip norima jas įtraukti į vertinimo projekto procesą: ar nuo pat pradžių įtraukti į vertinimo temų generavimą ir techninės specifikacijos rengimą, ar sužinoti jų nuomonę dėl vertinamo dalyko per vertinimo metu organizuojamas apklausas, ar teikti tarpinius vertinimo rezultatus jų pastaboms ir pasiūlymams, ar tik pabaigoje pristatyti galutinius vertinimo rezultatus.

1.2. BIUDŽETO SUDARYMAS

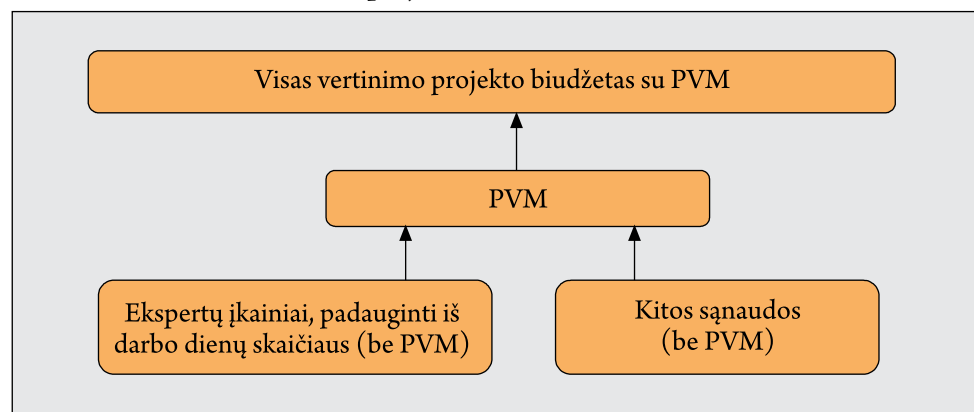

ES struktūrinės paramos vertinimas yra nestandartinė paslauga, todėl sunku tiksliai nustatyti šių paslaugų kainą. Vis dėlto labai svarbu planuoti tinkamą biudžetą, kad jis nebūtų per mažas ar per didelis numatytoms vertinimo paslaugoms įsigyti. Toliau pateikiami pasiūlymai dėl biudžeto dalių ir kainos nustatymo yra rekomendacinio pobūdžio.

Paprastai ES struktūrinės paramos **vertinimo projektų biudžeto struktūrą** sudaro trys pagrindinės dalys (žr. 2 paveikslą):

- 1) vertinimo paslaugų, t. y. ekspertų darbo kaštų (darbo dienų skaičiaus ir jų darbo dienos įkainio) be pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM);
- 2) kitų sąnaudų (renginių, mokymų, pažintinių vizitų, leidybos ir pan.) be PVM;
- 3) PVM.

2 PAVEIKSLAS. Vertinimo projekto biudžeto struktūra

Šaltinis: sudarė autoriai.

Vertinimo eksperto darbo dienos įkainis apima visas su eksperto darbu susijusias išlaidas, įskaitant darbo užmokesį ir visus su tuo susijusius mokesčius. Jei ekspertas dirba pagal darbo sutartį, mokesčiai (gyventojų pajamų mokestis, Sodros mokestis, privalomojo sveikatos draudimo mokestis ir pan.) sudaro ženklia darbo dienos įkainio dalį. Be to, ekspertas dirbdamas vertinimo paslaugų teikėjo įstaigoje naudojami darbo vieta ir biuro reikmenimis, jam reikalingos vertinimo projekto vadovavimo, adminis-

travimo, finansinės apskaitos paslaugos. Visa tai yra įskaičiuojama į eksperto darbo dienos įkainį, kitaip tariant, šiuos kaštus patiria sutartį su ekspertu sudariusi įstaiga. Taigi vertinimo ekspertas niekada „į rankas“ negauna viso darbo dienos įkainio.

Vertinimo eksperto darbo dienos įkainis taip pat priklauso nuo jo kvalifikacijos: aukščiausios kvalifikacijos eksperto darbo diena gali būti įvertinta du ar daugiau kartų brangiau negu žemiausios kvalifikacijos eksperto. Pavyzdžiui, Europos Komisija savo konkursuose plačiai taiko ekspertų skirstymo į kategorijas praktiką pagal jų profesinę patirtį, įgytą kvalifikaciją, išsilavinimą ir pan. Kiekvienos kategorijos ekspertams yra taikomos darbo dienos įkainio ribos. Tai palengvina darbą tiek vertinimo užsakovams, tiek paslaugų teikėjams, nes yra aišku, kokio lygio ekspertų paslaugas norima įsigyti ar reikia pasiūlyti, ir kiek tai gali kainuoti.

Lietuvoje ekspertų įkainiai pagal jų kvalifikaciją dažniausiai nustatomi remiantis *ad hoc* principu, tačiau pažymėtina, jog vietos rinka bei pakitusios socialinės-ekonominės sąlygos taip pat „diktuoja“ ekspertų įkainius. ES struktūrinės paramos vertinimo ekspertų įkainiai Lietuvos rinkoje nėra vienodi, bet vidutiniškai žemesnės kvalifikacijos eksperto įkainis gali būti 400–800 litų, vidutinės kvalifikacijos – 800–1200 litų, aukštos kvalifikacijos – 1200–1700 litų, o labai aukštos (arba užsienio ekspertų) – 1700–3500 litų (įskaičiuojant PVM) ir daugiau už vieną darbo dieną²⁰. Jeigu žinomas darbo dienų skaičius, reikalingas vertinimui atlikti, galima apskaičiuoti vertinimo ekspertų paslaugų kainą. 3 lentelėje pateiktas vienos darbo dienos įkainis nurodytas be PVM, nes šis mokestis pridedamas prie bendros vertinimo paslaugų ir kitų veiklų išlaidų sumos. Tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad nėra vieno standartinio įkainio: priklausomai nuo vertinimo specifikos, paslaugų teikėjų konkurencijos intensyvumo gali būti siūlomi aukštesni ar žemesni ekspertų darbo dienos įkainiai. Europos Komisijoje vertinimo paslaugų kaina apskaičiuojama planuojamą darbo dienų skaičių padauginant iš vidutinio vienos darbo dienos įkainio (1000 eurų arba 3452,8 litų).

3 LENTELĖ. Vertinimo ekspertų paslaugų kainos (be PVM) apskaičiavimas (pavyzdys)

Ekspertų kvalifikacija	Darbo dienų skaičius	Vidutiniškas vienos dienos įkainis ²¹ , litais be PVM	Bendra suma (darbo dienų skaičius, padaugintas iš vienos dienos įkainio), litais be PVM
Labai aukšta	5 dienos	1818,18	9090,90
Aukšta	15 dienų	1239,67	18595,05
Vidutinė	30 dienų	826,45	24793,50
Žema	50 dienų	495,87	24793,50
Iš viso:	100 dienų		77272,95

Šaltinis: sudarė autoriai.

Jeigu vertinimo projekte planuojama naudoti konkrečius vertinimo metodus, kurių apytikslė kaina rinkoje yra žinoma (pvz., apklausa internetu, žodžiu ar telefonu), planuojant biudžetą, gali būti skaičiuojama konkrečių vertinimo metodų kaina (žr. 4 lentelę).

²⁰ Dėl pastarųjų metų ekonominės krizės ekspertų vienos dienos įkainiai vidutiniškai sumažėjo 200–300 Lt; tikėtina, kad pamažu atsigaunant ekonomikai jie vėl ims kilti.

²¹ Šiam pavyzdžiui apskaičiuoti buvo naudoti vidutiniški darbo dienos įkainiai pagal ekspertų kvalifikaciją: atitinkamai 2200 Lt (labai aukšta), 1500 Lt (aukšta), 1000 Lt (vidutinė) ir 600 Lt (žema), ir iš jų atimta PVM suma (21 proc.).

4 LENTELĖ. Vertinimo metodų ir kitų su vertinimu susijusių veiklų orientacinės kainos

Vertinimo metodas	Pastabos	Orientacinė kaina (litas be PVM)
1. Apklausa internetu	Apklausa internetu naudojant elektroninį apklausų įrankį. Kaina beveik nepriklauso nuo apklausiamų žmonių skaičiaus.	Apie 15 000–20 000 litų ²²
2. Apklausa žodžiu	Reprezentatyvi apklausa žodžiu („akis į akį“) pagal struktūruotą klausimyną. Į kainą nėra įskaičiuojamas klausimyno parengimas, duomenų analizė. Nestruktūruotiems interviu kaina gali būti skaičiuojama pagal darbo dienos įkainį.	Apie 50–60 litų vienam žmogui apklausti
3. Apklausa telefonu	Reprezentatyvi apklausa telefonu pagal struktūruotą klausimyną. Į kainą nėra įskaičiuojamas klausimyno parengimas, duomenų analizė.	Apie 10–25 litų vienam žmogui apklausti (priklausomai nuo tyrimo imties)

Šaltinis: sudarė autoriai remdamiesi sociologinių apklausų įmonių informacija.

Kitos sąnaudos priklauso nuo vertinimo projekte reikalingų paslaugų, kurias teikia ne vertintojai, o kiti paslaugų teikėjai, iš kurių yra perkamos paslaugos. Pavyzdžiui, seminarų organizavimas vertinimo rezultatams pristatyti (turinio organizavimui naudojamos ekspertų darbo dienos, o kitos paslaugos perkamos iš kitų paslaugų teikėjų (taip pat žr. 6 lentelę), parengtos medžiagos vertimo, redagavimo, leidybos paslaugos ir panašiai. 5 lentelėje pateikiamos kelių su vertinimu susijusių veiklų orientacinės kainos.

5 LENTELĖ. Vertinimo metodų ir kitų su vertinimu susijusių veiklų kainos

Kita su vertinimu susijusi veikla	Pastabos	Orientacinė kaina (litas, be PVM)
1. Renginio organizavimas (salės, įrangos nuoma; 2 kavos pertraukos; pietūs / vakarienė)	Galima masto ekonomija: kuo daugiau dalyvių, tuo mažesnė renginio kaina, tenkanti vienam dalyviui	Apie 60–90 litų žmogui už 1 dieną
2. Vertimo paslaugos	Preliminariai įvertinus galiama vertimo paslaugų apimtį siūloma nustatyti fiksuotą sumą, skirtą vertimams	Apie 40–45 litai už lapą (1700 spaudos ženklų), lietuvių–anglų k. (vertimas raštu, paprastas); vertimas iš kitų kalbų gali kainuoti brangiau. Vertimas žodžiu (nuoseklus) – apie 160 litų už 1 val. Vertimas žodžiu (sinchroninis) – apie 180–200 litų už 1 val.
3. Lankstinuko leidybos paslaugos	Galima masto ekonomija: kuo didesnis egzempliorių skaičius, tuo mažesnė vienetinė kaina	Spauda (formatas A4, 2 lenkimai, popierius 150 g/m ² , spalvingumas 4+4, spauda skaitmeninė (iki 500 vnt.) arba ofsetinė (nuo 500 vnt.), įskaitant dizaino, maketavimo paslaugas): 400 vnt. – 700–1000 litų; 1000 vnt. – 1400–1500 litų

Šaltinis: sudarė autoriai remdamiesi apibendrinta tokias paslaugas teikiančių įmonių informacija bei Paramos fondo Europos socialinio fondo agentūros parengta „Dažniausiai Europos Socialinio fondo (toliau – ESF) projektuose numatomų prekių ir paslaugų kainų rinkos analize“ (atnaujinta 2010 m. kovo mėn.) – žr. <http://www.esf.lt/lt/pareiskejams/kaip_parengti_projekta/dazniausiai_naudojami_dokumentai>.

²² Kaina priklauso nuo apklausos poreikių. Atsiradus galimybei naudoti nemokamus apklausų įrankius internete, paprasto tipo apklausa gali nieko nekainuoti. Vis dėlto nemokamų apklausų įrankių funkcionalumas yra gana ribotas, be to, norint atlikti apklausą reikia sudaryti respondentų sąrašą ir parengti kokybišką klausimyną. Dėl tos priežasties norint didesnės apimties apklausą atlikti kokybiškai rekomenduojama šias paslaugas pirkti rinkoje.

6 lentelėje pateikiamas pusės dienos mokymo seminaro, organizuojamo Vilniuje ir skirto 50 žmonių, išlaidų skaičiavimo pavyzdys:

6 LENTELĖ. Planuojamos pusės dienos mokymo seminaro išlaidos (be PVM) (pavyzdys)

Išlaidų rūšis	Dienu skaičius	Žmonių skaičius	Sąlyginių vienetų skaičius	Kaina už sąlyginį vienetą, litais be PVM	Bendra suma, litais be PVM
Salės nuoma (iki 50 žm.)	0,5	n/a	1 salė	500,00	250,00
Įrangos nuoma (nešiojamasis kompiuteris, multimedija, projektorius, ekranas)	0,5	n/a	1 įrangos komplektas	300,00	150,00
Vertimo raštu paslaugos (iš anglų k. į lietuvių k.)	n/a	n/a	20 p.	45,00	900,00
Mokymo medžiagos kopijavimo ir įrišimo paslaugos	n/a	50	55 p. (medžiagos komplektas)	0,10	275,00
Skirtukai mokymo medžiagai	n/a	50	1 kompl.	7,50	375,00
Kavos pertraukėlė	1	50	1 k./d.	5,50	275,00
Pietūs	1	50	1 k./d.	38,00	1900,00
Mineralinis vanduo	1	50	1 but.	3,00	150,00
Iš viso:					4275,00

Šaltinis: sudarė autoriai remdamiesi apibendrinta tokias paslaugas teikiančių įmonių informacija bei Paramos fondo Europos socialinio fondo agentūros parengta „Dažniausiai ESF projektuose numatomų prekių ir paslaugų kainų rinkos analizė“ (atnaujinta 2010 m. kovo mėn.) – žr. <http://www.esf.lt/lt/pareiskejams/kaip_parengti_projekta/dazniausiai_naudojami_dokumentai>.

Iš anksčiau pateikto pavyzdžio matyti, jog į seminaro organizavimo išlaidas buvo įtrauktos svarbiausios būtinos išlaidos, tačiau neįtraukti ekspertų, organizavusių seminarą darbo dienų įkainiai, pranešėjų honorarai ir pan. išlaidos, į kurias taip pat reikia atsižvelgti organizuojant seminarą.

Taigi gera praktika būtų viešųjų pirkimų konkursų metu konkuruoti dėl techninio pasiūlymo (siūlomos vertinimo metodikos) ir siūlomų ekspertų darbo įkainio, tačiau reikėtų nustatyti fiksuotą sumą kitiems kaštams. Taip būtų siekiama, kad nenukentėtų, pavyzdžiui, seminarų, studijų vizitų, vertimų ar leidinių kokybė. Jeigu konkurso dokumentuose nėra aiškiai nurodomos kitos su vertinimu susijusios veiklos ir jų galimas biudžetas, paslaugų teikėjai gali neatsakingai konkuruoti (pvz., siūlyti pažintinį vizitą į Latviją, o ne, pavyzdžiui, Italiją). Todėl vertinimo užsakovams siūloma iš anksto tinkamai įvertinti, kokių kitų su vertinimu susijusių paslaugų (kurias turės suteikti ne vertinimo ekspertai, o kiti paslaugų teikėjai) reikės, kiek jos gali kainuoti ir konkurso dokumentuose nurodyti atitinkamą sumą.

Visos vertinimo paslaugos, kaip ir kitos paslaugos, įsigijamos viešųjų pirkimų būdu, yra apmokestinamos **pridėtinės vertės mokesčiu (PVM)**. PVM yra tiesiogiai proporcingas visai sutarties sumai ir skaičiuojamas „ant viršaus“, sudėjęs visas ekspertų sąnaudas (įkainiai pagal ekspertų kvalifikaciją, padauginus iš darbo dienų skaičiaus) bei kitas sąnaudas (už su vertinimu susijusias paslaugas).

Remiantis 3 ir 6 lentelių duomenimis galima pateikti smulkaus vertinimo projekto (kuriame nėra naudojami sudėtingi ar specifiški vertinimo metodai) biudžeto apskaičiavimo pavyzdį (žr. 7 lentelę):

7 LENTELĖ. Smulkaus vertinimo projekto biudžeto apskaičiavimas (su PVM) (pavyzdys)

Vertinimo ekspertų paslaugų bendra suma, litais be PVM	77272,95
Pusės dienos mokymo seminaro bendra suma, litais be PVM	4275,00
Tarpinė suma, litais be PVM	81547,95
PVM (21 proc.) suma, litais	17125,07
Bendra suma, litais su PVM	98673,02

Šaltinis: sudarė autoriai.

PVM klausimas privatiems paslaugų teikėjams yra aktualus, kadangi PVM atskaita paslaugų sektoriuje labai minimali, nes patiriama palyginti mažai sąnaudų. Tai reiškia, jog PVM privatiems paslaugų teikėjams mažina jų pasiūlymų konkurencinį lankstumą nustatant paslaugų kainą.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis vertinimo projekto biudžeto nustatymo būdas yra pagal vertinimui atlikti reikalingą ekspertų darbo dienų skaičių ir jų vienos darbo dienos įkainį, pridėdant atitinkamą PVM sumą, jeigu ji neįskaičiuojama į ekspertų darbo dienos įkainį. Taip vertinimo projekto biudžetas skaičiuojamas Europos Komisijoje. Jei reikia, gali būti planuojamos išlaidos kitoms su vertinimo paslaugomis susijusioms veikloms įvykdyti.

Galimas ir **alternatyvus būdas** vertinimo projekto biudžetui sudaryti – **biudžeto nustatymas pagal projekto dydį**. Vertinimus pagal dydį galima skirstyti į stambius, vidutinius ir smulkius. Vertinimo dydžiui nustatyti siūloma remtis tokiais kriterijais:

- 1) vertinimo apimtis;
- 2) vertinimo gilumas;
- 3) vertinimo metodikos sudėtingumas;
- 4) vertinimo ekspertų darbo dienų skaičius;
- 5) vertinimo trukmė.

Šie kriterijai pasirinkti atsižvelgiant į vertinimo projekto trukmės, darbo dienų ir ekspertų skaičiaus, apimties, metodų kriterijus, kuriuos LR Finansų ministerija taikė vertinimų, įtrauktų į 2009–2010 metų ES struktūrinės paramos vertinimo planą, biudžetui nustatyti.

Vertinimo apimtis. Pirma, vertinimo apimtis priklauso nuo vertinimo lygių skaičiaus. Vertinimas gali būti atliekamas keliais lygiais: Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos, veiksmų programų, prioritetų, priemonių ar netgi projektų lygiu. Kitos ES finansinės paramos ar nacionalinių investicijų vertinimas taip pat gali būti atliekamas keliais lygiais (strategijų, programų, prioritetų, priemonių ar projektų). Antra, vertinimo apimtis priklauso nuo to, kiek programų, prioritetų, priemonių ar projektų vertinama kiekvienu lygiu. Pavyzdžiui, atliekant vertinimą veiksmų programų prioritetų lygiu, galima apimti vieną, keletą ar net visus veiksmų programos prioritetus. Vertinimo apimtis bus plati, jeigu jis apims keturis ir daugiau lygių, kuriais bus vertinama daug strategijų, programų, kitų sudedamųjų valstybės politikos dalių. Vertinimo apimtis bus vidutinė, jeigu jis apims 2–3 lygius, kuriais bus vertinamos kelios strategijos, programos ar kitos dalys. Vertinimo apimtis bus siaura, jeigu vertinimas apims tik vieną lygį, kuriuo bus vertinama mažai strategijų, programų ar kitų dalių.

Vertinimo gilumas. Pirma, vertinimo gilumas nustatomas pagal vertinimo klausimų skaičių techninėje specifikacijoje. Turėtų būti skaičiuojami panašūs vertinimo klausimai, kurie turi būti nei per platūs, nei per siauri. Nereikėtų skaičiuoti bendriausiųjų vertinimo klausimų (pvz., vertinimo klausimas „Kaip sėkmingai buvo panaudota ES struktūrinių fondų parama?“) arba labai konkrečių vertinimo klausimų, kurie gali būti pateikiami kaip pavyzdžiai (pvz., vertinimo klausimas „Ar buvo pasiektas konkretus rodiklis tam tikrame projekte?“ būtų per siauras). Antra, vertinimo gilumas priklauso nuo vertinimo klausimų sudėtingumo. Kartais norint atsakyti į vieną vertinimo klausimą reikia suformuluoti keletą papildomų vertinimo klausimų. Vertinimas bus gilus, jeigu bus numatyta 14 ir daugiau klausimų, tarp kurių bus keletas sudėtingų klausimų. Vertinimas bus vidutinis, jeigu bus numatyta 7–13 vertinimo klausimų, tarp kurių gali būti 1–2 sudėtingi klausimai. Vertinimas, kuriame numatyta ne daugiau kaip 6 nesudėtingi klausimai bus negilus.

Vertinimo metodikos sudėtingumas. Vertinimo biudžetas priklauso nuo vertinimo metodų skaičiaus ir metodikos sudėtingumo. Sudėtingais metodais galima laikyti makroekonominį modeliavimą, efektyvumo ar kaštų rezultatyvumo analizę. Be to, prie sudėtingų vertinimo būdų galima priskirti įžval-

gas, tyrimus dalyvaujant ir kvazi-eksperimentinius metodus. Paprastais metodais galima laikyti dokumentų analizę, interviu, fokusuotas grupines diskusijas (daugiau informacijos apie vertinimo metodus pateikiama šių gairių dalyje „Vertinimo metodologija“). Metodika yra sudėtinga, jeigu ji apima daug metodų (daugiau kaip 7), įskaitant kelis sudėtingus metodus arba vertinimo būdus. Metodika yra nesudėtinga, jeigu ji apima keletą nesudėtingų metodų (1–3). Vertinimo metodikos, kurias sudaro 4–6 metodai (įskaitant 1–2 sudėtingus metodus) yra vidutinio sudėtingumo.

Vertinimo ekspertų darbo dienų skaičius. Ekspertų darbo dienų skaičius vertinimui atlikti priklauso nuo vertinimo apimties, gilumo ir metodikos sudėtingumo. Be to, ekspertų darbo dienų skaičius priklauso nuo ekspertų kvalifikacijos: aukštesnės kvalifikacijos ekspertams reikia mažiau darbo dienų, o žemesnės kvalifikacijos – daugiau darbo dienų. Tačiau geriausia darbo dienas skirstyti pagal vertinimo užduotis: vienoms vertinimo užduotims (pvz., nestruktūruotiems interviu) atlikti pakanka žemesnės kvalifikacijos ekspertų, o kitoms (pvz., struktūruotiems interviu) reikia aukštesnės kvalifikacijos ekspertų. Remiantis LR Finansų ministerijos duomenimis, vidutinis darbo dienų skaičius vienam šios institucijos vertinimui atlikti yra maždaug 250. Finansų ministerijos vertinimai buvo didesni, todėl vienam vidutiniam vertinimui gali prireikti apie 100–200 darbo dienų (su vidutinės kvalifikacijos ekspertais). Atitinkamai stambesniems vertinimams reikia daugiau darbo dienų (su aukštos kvalifikacijos ekspertais), o smulkesniems vertinimams – mažiau dienų (su žemesnės kvalifikacijos ekspertais).

Vertinimo trukmė. Nustatant vertinimo dydį ir biudžetą šis kriterijus yra mažiausiai svarbus. Jis susijęs su kitais kriterijais. Norint atlikti stambų vertinimą reikia nemažai laiko. Tačiau stambų vertinimą galima atlikti per trumpesnę laiką, jeigu vertinimo komanda dirba po daug darbo dienų per mėnesį. Vertinimo trukmė priklauso nuo taikomų metodų skaičiaus ir jų sudėtingumo. Pavyzdžiui, matematinis modeliavimas gali trukti 3–4 mėnesius, o interviu galima atlikti per 1–2 mėnesius. Vis dėlto ilgas vertinimas vyktų ilgiau nei 9 mėn., vidutinis – 7–9 mėn., o trumpas – 3–6 mėn. (be įvadinio ir baigiamojo laikotarpio) (žr. 3 paveikslą).

Atsižvelgiant į 3 paveiksle detalizuotus kriterijus, galima nustatyti ES struktūrinės paramos vertinimo projekto dydį. Jeigu vertinimo projektas iš viso surinktų 13–15 balų, jis būtų laikomas stambiu projektu, jeigu 8–12 balų – vidutiniu, o jeigu 5–7 balus – smulkiu.

Nustačius vertinimo projekto dydį jį galima palyginti su 2005–2010 m. grynųjų ES struktūrinės paramos vertinimo projektų faktinėmis vertėmis²³. Analizė rodo, kad vidutiniška faktinė smulkių projektų vertė buvo apie 120 tūkst. litų, vidutinių projektų – 250 tūkst. litų, o stambių projektų – apie 600 tūkst. litų. Remiantis šiais duomenimis galima nustatyti orientacinius vertinimo projekto kainų intervalus. Pavyzdžiui, vidutiniai vertinimai galėtų kainuoti nuo 150 iki 300 tūkst. litų, stambūs – nuo 300 tūkst. litų ir siekti 600 tūkst. litų ar daugiau. Atitinkamai smulkūs vertinimai galėtų kainuoti iki 150 tūkst. litų (žr. 8 lentelę).

8 LENTELĖ. ES struktūrinės paramos vertinimo projekto biudžetas priklausomai nuo vertinimo tipo

	ES struktūrinės paramos gryojo vertinimo tipas		
	Stambus vertinimas (13–15 balų)	Vidutinis vertinimas (8–12 balų)	Smulkus vertinimas (5–7 balai)
Galima vertinimo paslaugų kaina	Virš 300 tūkst. litų – gali siekti 600 tūkst. litų ir daugiau (su PVM)	150–300 tūkst. litų (su PVM)	Iki 150 tūkst. litų (su PVM)

Šaltinis: sudarė autoriai, remdamiesi 2005–2010 m. faktinių ES struktūrinės paramos vertinimo projektų verčių analize.

²³ Atlikta vidinė analizė apėmė 23 grynuosius ES struktūrinės paramos vertinimo projektus, kurie buvo įvykdyti arba yra vykdomi pagal pasirašytas sutartis 2005–2010 m. laikotarpiu.

3 PAVEIKSLAS. Vertinimo dydžio nustatymo kriterijai

KRITERIJUS	ES struktūrinės paramos „grynojo“ vertinimo tipas			VISO (balai)
	STAMBUS (3 balai)	VIDUTINIS (2 balai)	SMULKUS (1 balas)	
1. Vertinimo apimtis	<u>Plati:</u> 4 ir daugiau vertinimo lygių, kuriais vertinama daug strategijų, programų, priemonių, projektų	<u>Vidutinė:</u> 2–3 vertinimo lygiai, kuriais vertinama kelios strategijos, programos, priemonės, projektai	<u>Siaura:</u> 1 lygis, kuriuo vertinama mažai strategijų, programų, priemonių, projektų	3-1
2. Vertinimo gilumas	<u>Gilus:</u> nuo 14 vertinimo klausimų su keliais sudėtingais klausimais	<u>Vidutinis:</u> 7–13 klausimų su 1–2 sudėtingais klausimais	<u>Negilus:</u> 1–6 vertinimo klausimai be sudėtingų klausimų	3-1
3. Vertinimo metodikos sudėtingumas	<u>Sudėtinga:</u> nuo 7 metodų, įskaitant kelis sudėtingus metodus ar vertinimo būdus	<u>Vidutiniška:</u> 4–6 metodai, įskaitant 1–2 sudėtingus metodus ar vertinimo būdus	<u>Nesudėtinga:</u> 1–3 metodai be sudėtingų metodų ar vertinimo būdų	3-1
4. Vertinimo ekspertų darbo dienų skaičius	<u>Didelis:</u> nuo 200 dienų, su aukštos kvalifikacijos ekspertais	<u>Vidutinis:</u> 100–200 dienų, daugiausia vidutinės kvalifikacijos ekspertais	<u>Mažas:</u> iki 100 dienų, su žemesnės kvalifikacijos ekspertais	3-1
5. Vertinimo trukmė	<u>Ilgą:</u> nuo 9 mėnesių	<u>Vidutinė:</u> 7–9 mėnesiai	<u>Trumpa:</u> 3–6 mėnesiai	3-1

Šaltinis: sudarė autoriai.

Vis dėlto planuojant vertinimo biudžetą reikia atsižvelgti į tai, jog vidutinė vertinimo kaina apima visas vertinimo paslaugas ir nedaug kitų paslaugų (pvz., 1–2 seminarai vienam vertinimui, kurie gali kainuoti maždaug po 3000 litų). Jeigu projektui įvykdyti būtų reikalingos kitos paslaugos, kurių apimtis būtų gana didelė (pvz., keli pažintiniai vizitai užsienio šalyse), reikėtų įvertinti šias išlaidas ir jas pridėti prie bendros sumos.

Remiantis pristatytais vertinimo projekto dydžio nustatymo kriterijais galima įvertinti ankstesnių ES struktūrinės paramos vertinimų kainas (žr. 9 lentelę). Pavyzdžiui, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas“, kuris LR Finansų ministerijos užsakymu atliktas 2010 m., buvo vidutinis (gavo 10 balų). Jo planuotas biudžetas buvo 350 tūkst. litų su PVM, o sudarytos sutarties vertė – 227,5 tūkst. litų su PVM. Atsižvelgiant į 2005–2010 m. (grynųjų) vidutinių vertinimo projektų vidutinę vertę (apie 250 tūkst. litų), šio projekto planuotas biudžetas buvo kiek per didelis, o sudarytos sutarties vertė tinkama pagal projekto dydį.

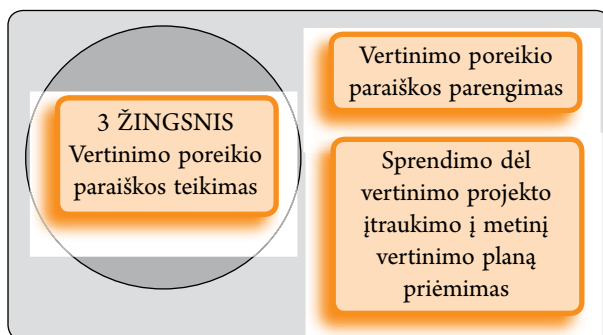
9 LENTELĖ. ES struktūrinės paramos vertinimo projektų biudžetų įvertinimo pavyzdžiai

Kriterijus	Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas (2010 m.)
1. Vertinimo projekto apimtis	2 balai (2 lygmenys)
2. Vertinimo projekto gilumas	2 balai (10 klausimų)
3. Vertinimo metodikos sudėtingumas	2 balai (4 metodai)
4. Vertinimo ekspertų darbo dienų skaičius	2 balai (176 darbo dienos)
5. Vertinimo projekto trukmė	2 balai (9 mėn.)
Iš viso	10 balų

Šaltinis: sudarė autoriai.

Aptarti vertinimo dydžio nustatymo kriterijai negali būti taikomi „negrynujų“ ES struktūrinių fondų vertinimo projektų biudžetui nustatyti. Pirma, pastarieji projektai yra labai specifiniai (pvz., apklausos, rodiklių skaičiavimas). Antra, jie dažniausiai yra smulkesni. Planuojant tokių projektų biudžetą reikia atsižvelgti į tai, jog tokių projektų planuotų verčių vidurkis 2003–2008 m. buvo apie 130 tūkst. litų²⁴.

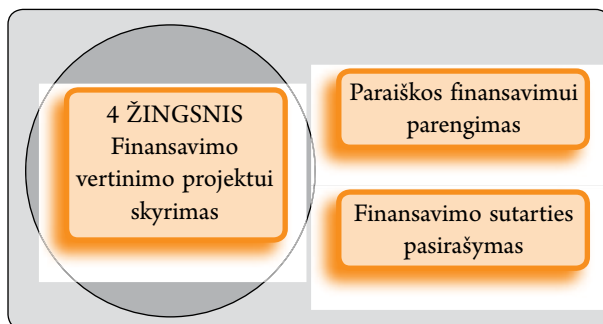
1.3. VERTINIMO POREIKIO PARAIŠKOS TEIKIMAS

Nustačius vertinimo poreikį, detalizavus vertinimo projekto apimtį ir nustačius planuojamo vertinimo biudžetą už vertinimą atsakingos institucijos, kurios numatytos atitinkamos 2007–2013 m. veiksmų programos priemonės „ES struktūrinės paramos vertinimas“ galimų pareiškėjų sąrašė, parengia ir kasmet iki spalio 1 d. pateikia LR Finansų ministerijai vertinimo poreikio paraišką pagal finansų ministro patvirtintą formą²⁵.

Vertinimo poreikio paraiškoje pateikiama svarbiausia informacija apie planuojamą projektą: projekto pavadinimas, vertinimo poreikio pagrindimas, projekto nauda, preliminari vertė ir jos pagrindimas, projekto įgyvendinimo laikotarpis bei terminai (vertinimo poreikio paraiškos forma pateikiama 1 priede). Išanalizavusi vertinimo poreikio paraišką, **LR Finansų ministerija įtraukia vertinimo projektus į metinio vertinimo plano projektą**, kuris apsvarstomas VKG ir tvirtinamas finansų ministro įsakymu. Metiniame vertinimo plane numatytų vertinimo projektų įgyvendinimas organizuojamas pagal Techninės paramos administravimo ir finansavimo taisyklės²⁶.

1.4. FINANSAVIMO VERTINIMO PROJEKTUI SKYRIMAS

Ketvirtas vertinimo planavimo žingsnis apima finansavimo vertinimo projektui skyrimo procesą. Remiantis Techninės paramos administravimo ir finansavimo taisyklėmis, jei einamasis strateginis ar veiklos vertinimas yra susijęs su viena veiksmų programa, tuomet tokio projekto finansavimui lėšos skiriamos iš atitinkamos veiksmų programos techninės paramos prioriteto priemonės²⁷, o jei vertinimo projektas, susijęs su keliomis ar visomis veiksmų

²⁴ Informacija pateikta atlikus 44 „negrynujų“ vertinimo projektų analizę.

²⁵ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2009 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. 1K-016 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo poreikio paraiškos, Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės ir Pasiūlymų dėl metinio Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano keitimo formų patvirtinimo“.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. 780 „Dėl Techninės paramos administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

²⁷ Pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 5 prioriteto „Techninė parama Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos įgyvendinimui“ priemonę „ES struktūrinės paramos vertinimas“ (VP1-5.2-FM-02 priemonė), Ekonomikos augimo veiksmų programos 6 prioriteto „Techninė parama Ekonomikos augimo veiksmų programos įgyvendinimui“ priemonę „ES struktūrinės paramos, vertinimas“ (VP2-6.2-FM-02 priemonė), Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 4 prioriteto „Techninė parama Sanglaudos skatinimo veiksmų programos įgyvendinimui“ priemonę „ES struktūrinės paramos vertinimas“ (VP3-4.2-FM-02 priemonė) ir Techninės paramos veiksmų programos prioriteto „Techninė parama ES struktūrinės paramos, gaunamos pagal konvergencijos tikslą, administravimui“ priemonę „ES struktūrinės paramos vertinimas“ (VP4-1.3-FM-01 priemonė).

programomis ir (arba) apima ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo priemones, tuomet finansavimas skiriamas iš Techninės paramos veiksmų programos.

Vertinimo projektų finansavimo sąlygos nustatytos Projektų finansavimo sąlygų apraše²⁸. Jame numatyta toliau išdėstoma paraiškų vertinimo projektams finansuoti teikimo tvarka.

- (1) Paraiškos projekto finansavimui teikiamos tik tiems projektams, kurie yra įtraukti į metinį vertinimo planą. Paraišką privalo pateikti pareiškėjas, numatytas metiniame vertinimo plane.
- (2) CPVA metiniame vertinimo plane nurodytų projektų pareiškėjams pasiūlymą teikti paraišką išsiunčia ne vėliau kaip prieš mėnesį iki šiame plane nurodytos galutinės paraiškos pateikimo įgyvendinančiai institucijai dienos.

(1) paraiška finansavimui teikiama šiam projektui, kuris įrašytas į metinį vertinimo planą; ją teikia metiniame vertinimo plane nurodytas pareiškėjas

Projekto pavadinimas	Pareiškėjas	Projekto veiklų įgyvendinimo laikotarpis	Paraiškos pateikimo įgyvendinančiai institucijai terminas			
			
Finansavimo takoskyrų, siekiant užtikrinti dvigubo finansavimo prevenciją, vertinimas	Finansų ministerija	2010 m. II ketv. – 2011 m. I ketv.	2010 m. sausio 31 d.				

(2) CPVA pasiūlymą pareiškėjui pateikti paraišką turi išsiųsti ne vėliau kaip 2009 m. gruodžio 31 d.

Šaltinis: 2009 m. gruodžio 15 d. finansų ministro įsakymu Nr. 1K-445 patvirtintas 2010 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planas.

- (3) Paraiškos teikiamos vadovaujantis Projektų administravimo ir finansavimo taisyklėmis²⁹. Norėdamas pateikti paraišką pareiškėjas turi užpildyti paraiškos dėl projekto finansavimo bendrąją (A) dalį ir specialiąją (B) dalį. Pareiškėjas gali teikti vieną paraišką dėl kelių metiniame vertinimo plane numatytų projektų, jeigu jie finansuojami iš to paties finansavimo šaltinio³⁰. Paraiškos dėl projekto finansavimo bendroji (A) dalis pildoma vadovaujantis Paraiškos dėl projekto finansavimo bendrosios (A) dalies pildymo instrukcija³¹. Užpildyta paraiška pateikiama CPVA.

²⁸ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymas Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1443 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.

³⁰ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymas Nr. 1K-254 (pakeistas 2010 m. vasario 23 d.) „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“.

³¹ Instrukcija patvirtinta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. 1K-066.

- (4) Paraiškos vertinamos dviem etapais: administracinės atitikties ir projekto tinkamumo finansuoti vertinimo. Vertinimo projektams yra nustatyti ir šių gairių 2 priede pateikti projekto tinkamumo finansuoti reikalavimai, kuriuos visus projektas privalo atitikti. Minėtame priede yra detalizuoti vertinimo kriterijai ir pateikti paaiškinimai.
- (5) Rengiant paraišką vertinimo projektui finansuoti siūloma atkreipti dėmesį į 10 lentelėje pateiktas dažniausiai pasitaikančias paraiškų rengimo klaidas ir įsitikinti, kad jų išvengta. Tai padės pasiekti, jog paraiškos bus sparčiau įvertintos.

10 LENTELĖ. Dažniausiai pasitaikančios paraiškų vertinimo projektų finansavimui rengimo klaidos

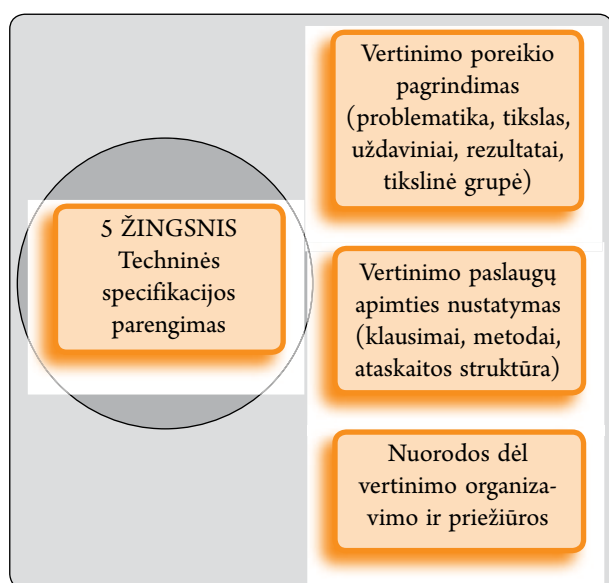
Vertinimo etapas	Paraiškos dalis	Pasitaikančios klaidos
Administracinės atitikties vertinimas	Bendrai	Paraiškos dėl projekto finansavimo bendroji (A) dalis (pareiškėjo deklaracija) ir specialioji (B) dalis teikiamos neantspauduotos.
	Bendrai	Paraiškos pasirašytos ne paraišką teikiančios organizacijos vadovo, nepateikti dokumentai, kuriais remiantis paraišką pasirašęs asmuo yra įgaliojamas pasirašyti asmuo.
	Bendrai	Nepateiktos paraiškos kopijos (pagal PFSA privaloma pateikti originalą ir vieną kopiją).
	Bendroji (A) dalis	Pareiškėjai ne iki galo užpildo paraiškos dėl projekto finansavimo bendrąją (A) dalį, nurodydami ne visas ES struktūrinės paramos viešumo priemones. Turi būti pažymėtos šios viešumo priemonės: „Paskelbti, kad įgyvendinamas projektas, finansuojamas iš ES fondų, nurodant tam tikros veiksmų programos pavadinimą pagal Reglamento Nr. 1828/2006 8 straipsnio 4 dalies nuostatas“ ir „Dalyvaujantiems projekte pranešti apie projekto finansavimą iš ES fondų, nurodant tam tikros veiksmų programos pavadinimą, šią informaciją pateikiant dalyvavimą patvirtinančiuose pažymėjimuose ir sertifikatuose pagal Reglamento Nr. 1828/2006 8 straipsnio 4 dalies nuostatas“.
Projekto tinkamumo finansuoti vertinimo etapas	A.6. „Projekto loginis pagrindimas“ ir B.3 „Projekto išlaidų pagrindimas pagal projektų veiklas“	Paraiškos bendrosios (A) dalies 6 lentelėje „Projekto loginis pagrindimas“ ir atitinkamai specialiosios (B) dalies 3 lentelėje „Projekto išlaidų pagrindimas pagal projekto veiklas“ nurodomos projekto veiklos įvardijamos netiksliai, pavyzdžiui: <ul style="list-style-type: none"> nurodoma projekto veikla „Organizuoti vertinimo paslaugų viešąjį pirkimą“, nors tai nėra veikla, kuriai finansuoti yra teikiama paraiška (tiesiog nereikia paraiškoje to įvardyti); nurodoma projekto veikla „suorganizuoti „n“ seminarus“, nors tokia veikla ne kiekvieno projekto atveju numatyta metiniame vertinimo plane.
	A.6. „Projekto loginis pagrindimas“	Paraiškos bendrosios (A) dalies 6 lentelėje „Projekto loginis pagrindimas“ nurodyti projekto fiziniai veiklos įgyvendinimo rodikliai neatitinka metiniame vertinimo plane numatytų projekto rezultatų. Pavyzdžiui, nurodoma „suorganizuoti „n“ seminarus“, nors tokios veiklos rezultatai ne kiekvieno projekto atveju numatyti metiniame vertinimo plane, arba atvirkščiai metiniame plane numatomi kaip rezultatas „n“ seminarai, tačiau projekto vykdytojas nenurodo paraiškoje, nors prašoma paramos suma yra ne mažesnė negu nustatyta maksimali.

Vertinimo etapas	Paraiškos dalis	Pasitaikančios klaidos
	B.3 „Projekto išlaidų pagrindimas pagal projektų veiklas“	Pareiškėjai nurodo, kad išlaidų suma nustatyta, pavyzdžiui, remiantis panašių projektų išlaidų analize, ankstesne patirtimi atliekant vertinimus arba atsižvelgiant į anksčiau institucijos pirktų vertinimo paslaugų kainas. Siekiant spręsti šią problemą LR Finansų ministerijos užsakymu yra parengti pasiūlymai dėl vertinimo projekto biudžeto nustatymo. Be to, siekiant projektui skirti realius poreikius atitinkantį finansavimą, numatyta galimybė atlikti vertinimo paslaugų viešąjį pirkimą projekto tinkamumo finansuoti vertinimo metu.
	A.7 „Projekto veiklų įgyvendinimo grafikas“	Netinkamai paraiškos bendrosios (A) dalies 7 lape užpildomas projekto veiklų įgyvendinimo grafikas, todėl ne visada galima įvertinti, ar pareiškėjas per įgyvendinimo laikotarpį gali įgyvendinti projekto tikslus, veiklas, uždavinius ir ar užtikrinama lėšų įsisavinimo sparta. Kartais nurodomos „Projekto loginiame pagrindime“ nenumatytos veiklos. Nenurodoma, kad konkreti veikla yra ar bus pradėta vykdyti iki projekto finansavimo ir administravimo sutarties pasirašymo, nors tai užtikrintų lėšų įsisavinimo spartą. Jei tam tikros veiklos jau yra pradėtos vykdyti, teikiant paraišką būtų naudinga kartu pateikti lydraštį, kuriame būtų nurodyta informacija apie pradėtą vykdyti veiklų pradžią ir eigą, tokiu būdu paraiškos vertinimo metu būtų sumažinamas papildomas susirašinėjimas tarp CPVA ir pareiškėjo.

Šaltinis: parengta pagal 2009 m. sausio 9 d. CPVA pateiktą informaciją, apibendrinančią paraiškų vertinimo projektams finansuoti 2008 metų padėtį.

- (6) Sprendimą dėl projekto tinkamumo finansuoti iš ES fondų priima CPVA, jį informindama projekto tinkamumo finansuoti vertinimo ataskaitoje. Sprendimas dėl projekto finansavimo tvirtinamas finansų ministro įsakymu. Pasirašius projekto finansavimo ir administravimo sutartį, paramos gavėjas privalo administruoti gautą paramą ir atsiskaityti už ją pagal sutartyje nustatytus reikalavimus.

1.5. VERTINIMO PASLAUGŲ TECHNINĖS SPECIFIKACIJOS PARENGIMAS

Techninė specifikacija yra pagrindinis vertinimo dokumentas, kuriame apibrėžiamas vertinimo objektas, nustatomas vertinimo tikslas ir uždaviniai, iškeliami svarbiausi vertinimo klausimai, nurodoma, kokiais vertinimo metodais, tikimasi, vadovausis paslaugų teikėjas, nustatomos dalyvių funkcijos ir atsakomybė. Tinkamai ir aiškiai parengta techninė specifikacija sudaro prielaidas suteikti naudingas vertinimo paslaugas, o dėl netinkamai parengtos techninės specifikacijos paslaugų teikimo metu gali kilti įvairių problemų, pavyzdžiui, vertinimo apimčių keitimas, nepateisinti užsakovo lūkesčiai, naujų užduočių vertintojams nustatymas, ribotas rezultatų panaudojamumas ir pan. Už techninės specifikacijos projekto parengimą yra atsakingas

darbuotojas, kuriam pavestas vertinimo funkcijos vykdymas. Kaip buvo minėta ankstesnėje gairių dalyje, rengiant specifikaciją būtina atsižvelgti į vertinimo tikslinės grupės (būsimų vertinimo rezultatų naudotojų) ir, kai tikslinga, į suinteresuotųjų pusių išsakytus pasiūlymus dėl vertinimo projekto poreikio ir apimties. Rengiant techninę specifikaciją gali būti pasitelkiami nepriklausomi ekspertai, kurių žinios gali būti reikalingos apibrėžiant reikalavimus vertinimo metodikai.

Toliau pateikiama rekomenduotina techninės specifikacijos struktūra, nurodant, kokią informaciją derėtų pateikti atskirose techninės specifikacijos dalyse (žr. 11 lentelę).

11 LENTELĖ. Techninės specifikacijos struktūra ir informacija

Pagrindinės antraštės	Pateikiama informacija	Paaškinimai
1. Vertinimo poreikio pagrindimas	1.1. Priežastis, vertinimo objektas, tikslas ir uždaviniai	Šioje dalyje pateikiama įvadinė informacija, kodėl užsakomos vertinimo paslaugos. Pirmiausia trumpai pristatomas teisinis vertinimo pagrindas. Toliau aprašomos priežastys, paskatinusios užsakyti vertinimą (pvz., jeigu jis atliekamas ketinant pakeisti paramos skyrimo procedūras, trumpai nurodoma, kodėl kyla toks procedūrų peržiūros poreikis). Apibrėžiamas vertinimo objektas ir jo apimtis, t. y. nurodoma, ar siekiama įvertinti visą intervenciją, ar tik tam tikrą jos aspektą, nurodomas vertinamas laikotarpis ir (jei tikslinga) geografinė aprėptis. Paaškinus vertinimo poreikį ir apibrėžus vertinimo objektą yra suformuluojamas konkretus vertinimo poreikį atspindintis vertinimo tikslas ir nurodoma, kokie uždaviniai keliami šiam tikslui pasiekti.
	1.2. Laukiami vertinimo rezultatai	Šioje dalyje nurodoma, ką užsakovas norėtų pasiekti atlikus vertinimą. Įprastai vertinimo paslaugų pirkimo techninėje specifikacijoje yra nurodomi tokie siekiami rezultatai: (a) pateikta vertinimo ataskaita, kurioje pagal kiekvieną vertinimo klausimą suformuluotos pagrįstos ir kokybiškos vertinimo išvados bei pateiktos konkrečios rekomendacijos, kaip tobulinti politiką; (b) įgyvendintos vertinimo rezultatų viešinimo priemonės.
	1.3. Vertinimo tikslinė grupė ir suinteresuotosios pusės	Techninėje specifikacijoje taip pat nurodoma, kam skiriamas vertinimas. Vertinimo tikslinė grupė – naudos gavėjai, kuriems skiriami vertinimo rezultatai ir pateikiamos rekomendacijos, o suinteresuotosios pusės – institucijos, socialiniai-ekonominiai partneriai, kuriems gali būti įdomus vertinimas.
2. Vertinimo paslaugų apimtis	2.1. Pagrindiniai vertinimo klausimai	Vertinimo paslaugų apimtis yra apibrėžiama vertinimo klausimais, kurie patikslina ir detalizuoja vertinimo uždavinius. Vertinimo klausimai turi būti konkretūs ir suformuluoti atsižvelgiant į vertinimo objektą, apimtį, trukmę, vertinimui atlikti reikalingą informaciją bei kitus veiksnius, nuo kurių priklauso galimybės gauti patikimus ir pagrįstus atsakymus. Be to, svarbu nepamiršti, kad vertinimo paslaugos užsakomos siekiant atsakyti į tokius klausimus, į kuriuos atsakymų negali pateikti stebėsenos sistema, vidaus auditas ar kitos taikomos valdymo apskaitos sistemos. Pagal savo pobūdį vertinimo klausimai gali būti: <ul style="list-style-type: none"> • aprašomieji, skirti situacijos pokyčiams nustatyti ir aprašyti; • priežastiniai, skirti nustatyti ryšį tarp priežasties ir padarinio (ar tai, kas atsitiko, gali būti priskirta programai, jei taip, ar visu mastu?); • normatyviniai, padedantys įvertinti, ar pasiektas rezultatas ir poveikis yra pakankamas (atsižvelgiant į finansavimo apimtį, keltus tikslus, tikslinių grupių poreikius ir pan.).

Pagrindinės antraštės	Pateikiama informacija	Paaiškinimai
		<p>Didesnė dalis techninėje specifikacijoje pateikiamų vertinimo klausimų turėtų būti priežastiniai ir normatyviai. Be to, kokybiški vertinimo klausimai turi tenkinti toliau išvardijamus reikalavimus.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vertinimo klausimai turi būti susiję su realiais informacijos poreikiais, t. y. vertinimo metu gauta informacija turi būti reikalinga ir aktuali priimant sprendimus. Jei vertinimo klausimai keliami tik norint įgyti daugiau žinių ir nėra realaus jų indėlio į sprendimų priėmimo procesą ar viešąsias diskusijas, reikėtų atlikti mokslinį tyrimą, o ne vertinimą. 2. Turi būti pateikti tik užsakovui svarbiausi klausimai, nes pateikus itin daug vertinimo klausimų, galima tikėtis tik paviršutinės analizės. 3. Vertinimo klausimai turi būti susiję su programos „išore“, t. y. su programos padariniais, naudos gavėjais, socialine ir ekonomine aplinka, kurioje įgyvendinama programa. Jei klausimas susijęs tik su vidinių institucijos išteklių valdymu ir pasiektais rezultatais, geriau atlikti veiklos auditą. 4. Vertinimo klausimai turi būti nustatomi vadovaujantis vertinimo kriterijais ir, kai tinkama, susieti su sprendimo kriterijais (angl. <i>judgement criteria</i>). Vertinimo plane numatyta, kad vertinimo klausimai formuluojami atsižvelgiant į šiuos vertinimo kriterijus: <ul style="list-style-type: none"> • tinkamumas, pagal kurį vertinama programos (ar jos dalies) tikslų atitiktis socialinėms ir ekonominėms šalies ar regiono problemoms bei tikslinių grupių poreikiams; • nuoseklumas, pagal kurį vertinamas ryšys tarp programos dalių ir jų indėlis siekiant Europos Bendrijos ir nacionalinių tikslų; • efektyvumas, pagal kurį vertinamas programos (ar jos dalies) finansinių ir kitų sąnaudų santykis su rezultatais; • rezultatyvumas, pagal kurį vertinamas programos (ar jos dalies) tikslų pasiekimo laipsnis; • poveikis, pagal kurį vertinamas socialinis ir ekonominis pokytis, pasireiškiantis dėl programos (ar jos dalies) įgyvendinimo; • tvarumas, pagal kurį vertinama programos (ar jos dalies) rezultatų ir poveikio tęstinumo tikimybė pasibaigus ES struktūrinei paramai. <p>Vertinimo klausimų pagal kriterijus pavyzdžių yra pateikta LR Finansų ministerijos parengtame leidinyje „Ka, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“ (galima rasti internete adresu http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/vertinimas, žr. 35 p.).</p> <p>Kitas paminėtas aspektas – sprendimo kriterijus – yra apibrėžiamas kaip aspektas, padedantis spręsti apie vertinamo objekto sėkmę ar nesėkmę. Sprendimo kriterijus leidžia pateikti argumentuotą atsakymą į vertinimo klausimą, grindžiamą iš anksto nustatytais ir suderintais kokybiniais ar kiekybiniais kriterijais. Sprendimo kriterijus pagal vertinimo klausimus turi pasiūlyti vertinimo paslaugų teikėjas savo vertinimo metodikos aprašyme. Vienam vertinimo klausimui reikėtų nustatyti vieną sprendimo kriterijų. Europos Komisijos užsakymu parengtame Ekonominės ir socialinės plėtros vertinimo vadove (toliau – EVALSED) teigiama, kad būtent vertinimo klausimų ryšys su sprendimo kriterijais yra esminis veiksnys, nuo kurio priklauso vertinimo objektyvumas ir rezultatų nauda.</p>

Pagrindinės antraštės	Pateikiama informacija	Paaiškinimai				
		<p>4 PAVEIKSLAS. Sprendimo kriterijų vertinimo klausimui nustatymas</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>LR Finansų ministerijos užsakymu vykdyto „Viešumo ir informavimo apie ES struktūrinių fondų paramą 2004–2006 metais vertinimo“ vienas iš klausimų buvo: „Kokie yra viešumo ir informavimo veiklų rezultatai? Ar jie pakankami, kad būtų įgyvendinti Informavimo ir viešinimo strategijoje išskirti tikslai ir uždaviniai?“ Šis vertinimo klausimas buvo analizuojamas pagal rezultatyvumo kriterijų. Sprendžiant, ar viešumo rezultatai buvo pakankami Informavimo ir viešinimo strategijoje nustatytiems tikslams pasiekti, įvadinėje ataskaitoje patvirtinti lentelėje pateikiami kiekybiniai sprendimo kriterijai.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="background-color: #f4b084;">Sprendimo kriterijus</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Bent 50 proc. visuomenės žino apie ES struktūrinių fondų paramą ir jos rezultatus (nustatoma atliekant visuomenės nuomonės tyrimą)</td> </tr> <tr> <td>Ne daugiau kaip trečdalis potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų informacijos trūkumą nurodys kaip esminį sunkumą ES struktūrinių fondų paramai gauti (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)</td> </tr> <tr> <td>Ne mažiau kaip pusė visų potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų institucijų teikiamą informaciją apie ES struktūrinių fondų paramą įvertins gerai arba labai gerai (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)</td> </tr> </tbody> </table> <p>Šaltinis: ESTEP, „Viešumo ir informavimo apie ES struktūrinių fondų paramą 2004–2006 m. vertinimo ataskaita“, 2007 m., p. 51.</p> </div>	Sprendimo kriterijus	Bent 50 proc. visuomenės žino apie ES struktūrinių fondų paramą ir jos rezultatus (nustatoma atliekant visuomenės nuomonės tyrimą)	Ne daugiau kaip trečdalis potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų informacijos trūkumą nurodys kaip esminį sunkumą ES struktūrinių fondų paramai gauti (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)	Ne mažiau kaip pusė visų potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų institucijų teikiamą informaciją apie ES struktūrinių fondų paramą įvertins gerai arba labai gerai (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)
Sprendimo kriterijus						
Bent 50 proc. visuomenės žino apie ES struktūrinių fondų paramą ir jos rezultatus (nustatoma atliekant visuomenės nuomonės tyrimą)						
Ne daugiau kaip trečdalis potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų informacijos trūkumą nurodys kaip esminį sunkumą ES struktūrinių fondų paramai gauti (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)						
Ne mažiau kaip pusė visų potencialių pareiškėjų ir projektų vykdytojų institucijų teikiamą informaciją apie ES struktūrinių fondų paramą įvertins gerai arba labai gerai (nustatoma atliekant apklausą; imtis – 500 respondentų)						
	2.2. Vertinimo metodinis pagrindas	<p>Šioje techninės specifikacijos dalyje rekomenduojama pateikti nuorodas, kokiais minimaliais metodais vertintojas turėtų vadovautis rinkdamas vertinimo informaciją ir ją analizuodamas. Metodų pasirinkimą lemia ne tik keliami vertinimo klausimai, bet ir planuojamas vertinimo biudžetas bei paslaugų teikimo trukmė³²:</p> <ul style="list-style-type: none"> (a) mažas vertinimo projekto biudžetas (iki 150 000 Lt su PVM) ir trumpa paslaugų teikimo trukmė (iki 6 mėn.) skatina vertinimui rinktis nesudėtingus kokybinius metodus: turinio analizę, interviu ir fokusuotą grupinę diskusiją; (b) vidutinio dydžio biudžetas (apie 250 000 Lt su PVM)³³ ir vertinimo trukmė (iki 9 mėn.) leidžia papildomai įtraukti atvejo studijas, apklausas, ekspertų panėles; (c) didelis biudžetas (daugiau kaip 300 000 Lt su PVM) ir ilgesnis vertinimo paslaugų teikimo laikotarpis (daugiau negu 9 mėn.) suteikia galimybę derinti įvairius kokybinius ir kiekybinius metodus, vertinimo analizei panaudoti ekonometrinius modelius, kaštų-naudos analizę, efektyvumo analizę, kontrolinių grupių tyrimą ir pan. 				

³² European Commission, „Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services“, Brussels, 2004 m., p. 47.

³³ Čia ir toliau vertinimo projekto biudžeto dydžiai pagrįsti šių gairių 1.2 skyriuje pateikiama informacija.

Pagrindinės antraštės	Pateikiama informacija	Paaiškinimai
	2.3. Galutinės vertinimo ataskaitos struktūra	<p>Techninėje specifikacijoje turi būti apibrėžti techniniai ir kokybiniai reikalavimai pagrindiniam vertinimo rezultatui – galutinei vertinimo ataskaitai. Vadovaujantis ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovu³⁴ galutinę vertinimo ataskaitą turi sudaryti šios dalys:</p> <p>(a) įvadinė dalis, kurioje pateikiamas ataskaitos turinys, santrumpų sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Vertinimo ataskaitoje pateikiamos ne ilgesnės kaip 10 lapų santraukos, kuriose apibendrinama įvadinė informacija, vertinimo pagrindas ir metodologija, vertinimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos;</p> <p>(b) pagrindinė dalis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • įvadas, kuriame pateikiama trumpa informacija apie vertinimo tikslus ir uždavinius, atlikimo laiką, vertinamą reiškinį, jo aplinką bei svarbą (kontekstą) ir vertinimo ataskaitos struktūrą; • skyrius, kuriame pateikiamas visas vertinimo tikslų, uždavinių ir klausimų sąrašas, vertinimo pagrindas ir vertinimo metodai, vertinimo proceso aprašymas; • skyriai, kuriuose pateikiami vertinimo rezultatai; • išvadų ir rekomendacijų skyrius; • literatūros sąrašas; <p>(c) baigiamoji dalis, kurioje ataskaitos prieduose pateikiama įvairi su vertinimu susijusi informacija.</p> <p>Techninėje specifikacijoje taip pat patartina nustatyti kelis kriterijus, pagal kuriuos bus įvertinta vertinimo galutinės ataskaitos kokybė ir priimamas sprendimas dėl rezultatų patvirtinimo. Galimi šie galutinės vertinimo ataskaitos kokybės kriterijai: atitiktis techninei specifikacijai, tinkama vertinimo apimtis, patikimi duomenys, nuosekli analizė, patikimi rezultatai, pagrįstos ir nešališkos išvados, naudingos ir įgyvendinamos rekomendacijos, aiški vertinimo ataskaita. Galutinės vertinimo ataskaitos kokybės įvertinimo forma pateikiama šių gairių 4 priede.</p>
3. Vertinimo organizavimas	3.1. Nuorodos darbo planui	<p>Techninėje specifikacijoje turi būti nurodyti pagrindiniai vertinimo paslaugų suteikimo terminai. Be bendros paslaugų sutarties trukmės mėnesiais naudinga įvardyti indikatyvius tarpinių ir galutinių rezultatų pristatymo užsakovui ir jų apsvaistymo terminus. Galutinis paslaugų suteikimo terminas turi būti aiškiai susiejamas su sprendimų priėmimo darbotvarke ar atskaitomybės laikotarpiu.</p> <p>Šioje dalyje taip pat naudinga įvardyti darbo plano vykdymo prielaidas.</p>
	3.2. Nuorodos paslaugų sutarties koordinavimui ir atsiskaitymui už paslaugų teikimą	<p>Techninėje specifikacijoje turi būti pristatytas vertinimo paslaugų valdymo procesas, t. y. nurodytas užsakovo darbuotojas, kuris bus pagrindinis asmuo ryšiams paslaugų pirkimo ir sutarties vykdymo laikotarpiu. Taip pat, jei bus sudaromas vertinimo projekto priežiūros komitetas, būtina nurodyti šio komiteto vaidmenį koordinuojant vertinimo projekto įgyvendinimą (plačiau žr. šių gairių 3.1 skyriuje).</p> <p>Šioje dalyje taip pat pateikiama informacijos apie reikalavimus paslaugų teikėjui teikti vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaitas ir pagrindinę informaciją, kuri turi būti šiose ataskaitose (plačiau žr. šių gairių 3.1 skyriuje).</p>

³⁴ Šį dokumentą galima rasti internete adresu <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/vertinimas>.

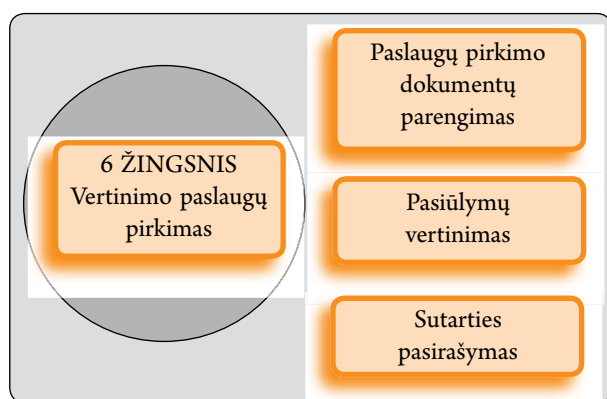
Pagrindinės antraštės	Pateikiama informacija	Paiškinimai
	3.3. Kokybės priežiūros organizavimas	Techninėje specifikacijoje rekomenduojama nurodyti, kokios priemonės bus taikomos teikiamų paslaugų kokybės priežiūrai (pvz., ataskaitų svarstymas vertinimo projekto priežiūros komitete, įvertinimas pagal specialią vertinimo ataskaitos kokybės formą). Plačiau vertinimo kokybės kriterijai ir priemonės aprašomos šių gairių 3.2 skyriuje.

Šaltiniai: European Commission, „Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services“, Brussels, 2004 m.; LR Finansų ministerija, „ES programų Lietuvoje vertinimo gairės“, Vilnius, parengta 2006 m. sausį, atnaujinta 2007 m. liepą; V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ka, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Vilnius, 2007 m.; Vertinimo koordinavimo grupės 2008 m. rugsėjo 23 d. posėdžio protokolu Nr. 4. patvirtintas Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovas, Vilnius, 2008 m.; European Commission, „The Evaluation of Socio-Economic Development – The Guide“, 2008 m. sausio 15 d. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas Nr. 1K-018 dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo; European Commission, „EuropeAid. Evaluation methodology. From questions to indicators“.

Pavyzdinė techninės specifikacijos forma yra pateikta ES programų Lietuvoje vertinimo gairėse (jas galima rasti internete adresu <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/vertinimas>).

2. VERTINIMO PASLAUGŲ PIRKIMAS

Šiame gairių skyriuje aprašomas ES struktūrinės paramos vertinimo paslaugų įsigijimo procesas, kurio metu yra parengiamas paslaugų pirkimo dokumentų paketas, skelbiamas viešojo pirkimo konkursas. Tuomet vertinami gauti pasiūlymai ir pasirašoma vertinimo paslaugų pirkimo sutartis.

Lietuvoje ES struktūrinės paramos vertinimo projektai vykdomi perkant išorės ekspertų paslaugas. Šių paslaugų pirkimas reglamentuojamas Viešųjų pirkimų įstatymu³⁵ ir su juo susijusiais poįstatyminiais teisės aktais. Be įprastų viešojo pirkimo būdų (atviro konkurso, riboto konkurso) gali būti naudojami ir kiti pirkimų būdai vertinimo paslaugoms įsigyti (pvz., skelbiamos arba neskelbiamos derybos (esant Viešųjų pirkimų įstatymo 55 ir 56 straipsniuose nustatytoms sąlygoms) arba konkurencinis dialogas³⁶ (esant Viešųjų pirkimų įstatymo 50 straipsnyje nustatytoms sąlygoms)). Pirkimas konkurencinio dialogo būdu gali būti atliekamas tik taikant ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų.

Pasirinkti tinkamą paslaugų teikėją yra gana sudėtinga užduotis vertinimus užsakančioms institucijoms. Kaip nurodoma ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studijoje, beveik visuose vertinimo paslaugų pirkimo etapuose užsakovai susiduria su sunkumais. Šių sunkumų kyla tiek rengiant pirkimo dokumentus (nustatant ekonominio naudingumo kriterijus pasiūlymams įvertinti bei reikalavimus paslaugų teikėjų kvalifikacijai), tiek vykdant pirkimo procedūras (ypač atliekant pateikto pasiūlymo įvertinimą, jei taikomi ekonominio naudingumo kriterijai). Toliau šiose gairėse plačiau apžvelgiami sudėtingesni vertinimo paslaugų pirkimo etapai: pirkimo dokumentų parengimas, pasiūlymų vertinimas ir sutarties sudarymas.

Gerai parengti **pirkimo dokumentai** yra sėkmingo pirkimo proceso ir sutarties vykdymo pagrindas. Viešųjų pirkimų įstatymo 24 straipsnyje nustatyta, kad pirkimo dokumentuose turi būti pateikiama informacija dėl tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų, techninė specifikacija perkamoms paslaugoms, pasiūlymų rengimo, pateikimo ir galiojimo reikalavimai, pasiūlymų vertinimo kriterijai ir sąlygos, pirkimo sutarties sąlygos, informacija dėl subrangos, nurodymai dėl kainos apskaičiavimo ir pateikimo, pasiūlymų galiojimo užtikrinimo, reikalavimų pirkimo sutarties įvykdymo užtikrinimui, informacija apie pirkimo dokumentų paaiškinimo būdus.

³⁵ 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. X-471 (aktuali redakcija patvirtinta 2010-03-02 Nr. I-1491).

³⁶ Konkurencinis dialogas – pirkimo būdas, kai kiekvienas tiekėjas gali pateikti paraišką dalyvauti pirkimo procedūrose ir perkančioji organizacija veda dialogą su atrinktais kandidatais, norėdama atrinkti vieną ar keletą tinkamų jos reikalavimus atitinkančių alternatyvių sprendinių, kuriais remdamasi pasirinktus kandidatus kviečia pateikti pasiūlymus (Viešųjų pirkimo įstatymo 2 str. 13 p.).

(a) Ekonominės, finansinės būklės, techninio ir profesinio pajėgumo reikalavimai tiekėjams

Siekdami išsiaiškinti, ar tiekėjas yra kompetentingas, patikimas ir pajėgus įvykdyti pirkimo sąlygas bei suteikti aukštos kokybės vertinimo paslaugas, būsimi užsakovai pirkimo dokumentuose turi nustatyti minimalius kvalifikacijos reikalavimus, tačiau šie negali dirbtinai riboti konkurencijos. Viešųjų pirkimų tarnybos parengtose tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinėse rekomendacijose³⁷ nurodoma, kad kvalifikacijos reikalavimai turi būti minimalūs, pagrįsti ir proporcingi pirkimo sąlygoms, tikslūs ir aiškūs. Tačiau dažnai vertinimą užsakančios institucijos susiduria su dilema, kokie minimalūs kvalifikacijos reikalavimai yra būtini siekiant užtikrinti perkamų paslaugų kokybę. Sprendžiant šią dilemą Lietuvoje dažniausiai nustatomi gana aukšti kvalifikaciniai reikalavimai tiek pasiūlymo teikėjui (įmonei, mokslo įstaigai), tiek jo siūlomiesiems ekspertams. Tačiau tokiu būdu yra ribojama potencialių paslaugų teikėjų konkurencija, o užsakovas dažnai praranda platesnio pasirinkimo galimybę, nes sulaukiama mažai pasiūlymų³⁸.

Atliktoje ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studijoje nurodoma, kad Lietuvoje potencialių paslaugų teikėjų dalyvavimą ir naujų rinkos veikėjų įsitraukimą labiausiai riboja pernelyg aukšti paslaugų pirkimo dokumentuose nustatyti reikalavimai įmonėms dėl panašių projektų vykdymo patirties turėjimo³⁹. Mėginant spręsti šią problemą dažnai sudaromos jungtinės veiklos sutartys, tačiau tai lemia didesnius projekto veiklų koordinavimo poreikius, ir prarandama aiški atsakomybė už galutinių rezultatų kokybę. Todėl siekiant didinti vertinimo paslaugų pasiūlą siūloma nustatyti žemesnius reikalavimus tiekėjų patirčiai, tačiau norint užtikrinti paslaugų kokybę griežtinti reikalavimus pagrindiniams vertinimo ekspertams. Paslaugų teikėjų patikimumas taip pat gali būti tikrinamas prašant pateikti ankstesnių užsakovų pažymą apie suteiktas paslaugas ir sutartinių įsipareigojimų tinkamą įvykdymą. Atkreiptinas dėmesys, kad pirkimo dokumentuose nustatomi minimalūs ekonominiai, finansiniai, techniniai ir profesiniai reikalavimai turi būti pagrįsti ir proporcingi pirkimo objektui, tikslūs ir aiškūs (žr. 12 lentelę).

12 LENTELĖ. Kvalifikaciniai reikalavimai vertinimo paslaugų teikėjams

Kvalifikacinis reikalavimas	Rekomendacijos kvalifikacinio reikalavimo nustatymui	Patvirtinantys dokumentai
Vidutinė metinė bendroji apyvarta per pastaruosius trejus finansinius metus arba per laiką nuo tiekėjo įregistravimo dienos (jeigu tiekėjas vykdė veiklą mažiau negu trejus finansinius metus)	Rekomenduojama kriterijaus reikšmė – vidutinė metinė bendroji apyvarta 1,5 karto didesnė už numatytą pirkimo objekto vertę. Nustatydamas šio kriterijaus reikšmę perkančioji organizacija atsižvelgia ir į numatomos sudaryti sutarties trukmę. Jei sutarties trukmė ilgesnė negu metai, rekomenduojama nustatyti atitinkamai mažesnę vidutinės metinės bendrosios apyvartos reikšmę, o jeigu sutartis trumpalaikė – didesnę. Pavyzdžiui, jei pirkimo sutarties trukmė yra treji metai, rekomenduotina nustatyti, kad vidutinė metinė bendroji apyvarta būtų ne mažesnę kaip 0,5 pirkimo objekto vertės.	Atitinkamų metų pelno (nuostolio) ataskaitos

³⁷ 2009 m. kovo 30 d. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. 1S-25 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymo Nr. 1S-100 „Dėl Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo“.

³⁸ ESTEP, „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Vilnius, 2008 m., p. 82.

³⁹ Ten pat.

Kvalifikacinis reikalavimas	Rekomendacijos kvalifikacinio reikalavimo nustatymui	Patvirtinantys dokumentai
Tiekėjų patirtis – per pastaruosius trejus finansinius metus įvykdytos panašios sutartys	<p>Taikydama šį kriterijų perkančioji organizacija turi tiksliai ir aiškiai nurodyti, ką ji laiko panašia pirkimo sutartimi. ES struktūrinės paramos vertinimo paslaugų pirkimo konkursuose panašiomis sutartimis patartina laikyti paslaugų sutartis, pagal kurias buvo teikiamos ES struktūrinių fondų programų ar nacionalinių programų vertinimo arba taikomųjų mokslinių tyrimų, susijusių su vertinimo objektu, paslaugos.</p> <p>Siūloma kriterijaus reikšmė – įvykdyta bent 1 panaši sutartis, kurios vertė ne mažesnė kaip 0,7 pirkimo objekto vertės.</p>	<p>Įvykdytų sutarčių sąrašas, nurodant paslaugų bendras sumas, datas ir užsakovus. Taip pat galima prašyti pateikti ankstesnių užsakovų pažymas apie sutartinių įsipareigojimų tinkamą įvykdymą.</p>
Asmenų, atsakingų už pirkimo sutarties vykdymą, kvalifikacija	<p>Rekomenduojama kriterijaus reikšmė – minimalus pagrindinių ekspertų skaičius, reikalaujamas jų išsilavinimas ir profesinės kvalifikacijos lygis. Perkančioji organizacija turi tiksliai ir aiškiai nurodyti, kokią kvalifikaciją turi turėti siūlomi ekspertai.</p> <p>Įprastai ES struktūrinės paramos vertinimo projektuose būna paskiriami du trys pagrindiniai ekspertai, iš kurių vienas eina ir projekto vadovo pareigas. Toliau turi būti įvardyti konkretūs reikalavimai kiekvienam iš pagrindinių ekspertų.</p> <p>Siūloma, kad minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai kiekvienam pagrindiniam ekspertui apimtų tokias žinias ir patirtį:</p> <ul style="list-style-type: none"> • magistro kvalifikacinis laipsnis su vertinimo objektu susijusiose srityje (dažniausiai nurodomas aukštasis išsilavinimas socialinių mokslų srityje, tačiau atsižvelgiant į vertinimo objektą ekspertų grupei gali būti nustatytas reikalavimas turėti ir specialų išsilavinimą tam tikroje srityje); • gerai mokėti lietuvių ir anglų kalbas (šis reikalavimas gali būti tenkinamas numatant kokybiškas vertimo paslaugas). <p>Rekomenduojama, kad tiekėjo siūlomas pagrindinis ekspertas, kuris bus skiriamas projekto vadovu, papildomai atitiktų šiuos kvalifikacinius reikalavimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • turėtų mažiausiai penkerių metų darbo patirties su pirkimo objektu susijusioje srityje; • per pastaruosius trejus metus turėtų vadovavimo patirties ne mažiau kaip dviems panašioms projektams; • turėtų analitinių ataskaitų rengimo patirties ir pristatymo gebėjimus. <p>Visai ekspertų grupei kartu siūloma nustatyti tokius kvalifikacinius reikalavimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • specifinės socialinės-ekonominės analizės patirtis, atsižvelgiant į vertinimo objektą; • ankstesnė ES struktūrinės paramos vertinimo projektų vykdymo patirtis. 	<p>Siūlomų pagrindinių ekspertų gyvenimo aprašymai (CV), kuriuose būtų aiškiai nurodyta, kaip šie ekspertai atitinka kiekvieną konkretų reikalavimą.</p> <p>Kartu su ekspertų CV turi būti pateiktos jų kvalifikaciją įrodančių diplomų, pažymėjimų ir kitų dokumentų kopijos.</p>

Šaltiniai: 2009 m. kovo 30 d. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. 1S-25 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymo Nr. 1S-100 „Dėl Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo“; ESTEP, „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Vilnius, 2008 m.

(b) Pasiūlymų vertinimas

Vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatomis vertinimo paslaugų teikėjai gali būti atrenkami pagal du kriterijus: mažiausios kainos arba ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo. 13 lentelėje apžvelgiami šių atrankos būdų taikymo vertinimo paslaugoms įsigyti privalumai ir trūkumai.

Atrankos būdas	Privalumai	Trūkumai
Pagal mažiausios kainos kriterijų, kuomet laimi kvalifikacijos reikalavimus atitikęs ir mažiausią kainą pasiūlęs tiekėjas	<ul style="list-style-type: none"> Paprastesnis pirkimo dokumentų parengimas. Trumpesnės pirkimo procedūros. Paprastas, aiškus laimėjusio tiekėjo nustatymas. Lėšų taupymas. 	<ul style="list-style-type: none"> Didelė rizika įsigyti nekokybiškas paslaugas. Rizika, kad nedalyvaus kvalifikuoti paslaugos tiekėjai.
Pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, kuomet pirkimo sutartis sudaroma su dalyviu, pateikusių naudingiausią pasiūlymą, išrinktą pagal perkančiosios organizacijos nustatytus kriterijus, susijusius su pirkimo objektu, – paprastai kokybės, efektyvumo, paslaugų suteikimo tvarkaraščio ir kainos	<ul style="list-style-type: none"> Galimybė pasirinkti tiekėjus pagal siūlomų paslaugų kokybės, efektyvumo, paslaugų suteikimo tvarkaraščio kriterijus. Sudaromos geresnės prielaidos užsakovui gauti naudingus rezultatus. 	<ul style="list-style-type: none"> Ilgesnės pirkimo procedūros. Sudėtingiau įvertinti pasiūlymus.

Šaltinis: sudarė autoriai.

2008 m. vertintojų apklausos duomenys atskleidė, kad perkančiosios organizacijos išgydamos vertinimo paslaugas neretai naudoja mažiausios kainos, o ne ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi. Ši problema ne kartą buvo įvardyta ir per vertintojų diskusijas (pvz., 2008 m. spalio ir 2010 m. balandžio mėn.) LR Finansų ministerijoje. Pažymėtina, jog mažiausios kainos kriterijus dažniausiai nėra tinkamas kompleksinėms vertinimo paslaugoms pirkti (kai vertinimas vidutinis arba stambus: vertinami keli lygiai (programa, prioritetas, priemonė ar pan.), naudojama daug vertinimo klausimų, taikoma daug ir sudėtingų vertinimo metodų ir pan. (taip pat žr. 3 paveikslą). Pažymėtina, kad Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – VPT) rekomendacijose⁴⁰ dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo nurodoma, kad pasiūlymų vertinimą pagal mažiausią kainą perkančioji organizacija turėtų pasirinkti tais atvejais, kai kitos perkamo objekto savybės ar kitos pasiūlymo sąlygos neturi didesnės reikšmės būsimam perkamo objekto naudojimui ar sutarties vykdymui (pavyzdžiui, pagal mažiausią kainą pasiūlymai dažniausiai vertinami perkant automobilių degalus, elektros ar šilumos energiją, darbus, kai perkančioji organizacija jau turi išsamią projektinę dokumentaciją). Šiose gairėse jau buvo minėta, kad vertinimo rezultatų panaudojimas didžia dalimi priklauso nuo jų kokybės, todėl perkant vertinimo paslaugas rekomenduojama tiekėjų atranką vykdyti pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų.

Vykdamas vertinimo paslaugų pirkimą pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų būtina vadovautis Viešųjų pirkimų įstatymo 39 straipsnyje išdėstytais procedūrinėmis nuostatomis, taip pat naudinga atsižvelgti į Viešųjų pirkimų tarnybos rekomendacijas dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo⁴¹. Pirkimo dokumentuose turi būti nurodyti pasiūlymų vertinimo kriterijai, jų parametrai, lyginamieji svoriai (balų intervalai) ir ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo nustatymo formulės arba vertinimo procedūros aprašas. Praktika rodo, kad Lietuvoje vertinimo paslaugas perkant pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų dažniausiai nustatomas 40:60 kainos ir kokybės santykis (kainai neturėtų būti suteiktas didesnis kaip 40 balų lyginamasis svoris), o Europos Komisijoje dažnesnė praktika nustatyti 50:50 santykį. 14 lentelėje pateikiami galimi ES struktūrinės paramos vertinimo paslaugų pirkimo ekonominio naudingumo kriterijai ir jų parametrai, o gairių 3 priede šis pavyzdys išplėtojamas nurodant parametrų lyginamuosius svorius bei pateikiant rekomendacijas dėl parametrų įvertinimo balais. Šio priedo rekomendacijos turėtų padėti vertinimus užsakančioms institucijoms vykdyti pirkimus pagal ekonominio naudingumo kriterijų, tačiau būtinos ir specialios ES struktūrinių fondų paramos

⁴⁰ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2010 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 1S-94 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymo Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijų“ pakeitimo“.

⁴¹ Ten pat.

vertinimo metodinės žinios, kadangi pirkimo komisijos nariai turi gebėti įvertinti, kiek tinkami ir pakankami siūlomi vertinimo metodai. Siekiant spręsti tokių žinių trūkumo problemą pasiūlymams vertinti gali būti pasitelkiami nepriklausomi ekspertai.

14 LENTELĖ. Pasiūlymų vertinimo ekonominio naudingumo kriterijai

Nr.	Kriterijus	Parametrai	Rekomenduojamas lyginamasis svoris ekonominio naudingumo vertinime
1.	Kainos kriterijus (C)		C = 40
	Kiti kriterijai (T):		T = 60
2.	Loginis pagrindimas (T1)	2.1. Kaip tiekėjas supranta vertinimo problematiką, paslaugų esmę, siektinus tikslus ir uždavinius bei laukiamus rezultatus (P1) 2.2. Kaip tiekėjas pagrįstai ir detalai išdėsto bei pagrindžia sutarties vykdymo prielaidas ir galimą riziką bei rizikos valdymo priemones (P2) 2.3. Kaip tiekėjas aiškiai, objektyviai ir išsamiai pagrindžia siūlomų paslaugų indėlį, siūlo papildomas veiklas bei sprendimus, kurie leistų padidinti paslaugų indėlį (P3)	T1 = 20
3.	Kokybė (T2)	3.1. Tiekėjo numatomų naudoti vertinimo metodų aiškumas ir jų pasirinkimo pagrįstumas (atsakant į techninėje specifikacijoje nustatytus vertinimo klausimus), vertinimo metu numatomų naudoti dokumentų ir informacijos šaltinių išsamumas, patikimumas ir reikalingumas (P1) 3.2. Žmonių išteklių (darbo dienomis) poreikio atskiriems vertinimo metodams taikyti ir vertinimo užduotims atlikti aiškumas ir pagrįstumas (P2) 3.3. Tiekėjo siūlomų priemonių, teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti, efektyvumas (P3)	T2 = 30
4.	Paslaugų įgyvendinimo planas (T3)	4.1. Tiekėjo darbo plane nurodytų vertinimo veiklų ir nustatytų vertinimo etapų detalumas, nuoseklumas ir aiškumas (P1) 4.2. Tiekėjo paslaugų suteikimo tvarkaraščio detalumas ir aiškumas (P2) 4.3. Tiekėjo darbo plano įgyvendinamumas ir paslaugų suteikimo tvarkaraščio laiko sąnaudų pagrįstumas (P3)	T3 = 10

* Kriterijus – pirkimo objekto ir kitų tiekėjo pasiūlymo savybių požymis, pagal kurį nustatomas viešojo pirkimo pasiūlymų ekonominis naudingumas. Kriterijus gali susidėti iš dalių – kriterijaus parametru.

** Parametras – kriterijaus sudėtinės dalys.

Šaltinis: LR Finansų ministerijos naudojama ekonominio naudingumo lentelė.

(c) Paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo aspektai

Paslaugų pirkimo sutartis sudaroma su dalyviu, kurio pasiūlymas pripažintas laimėjusiu. Pirkimo sutartyje turi būti nustatytos sutarties šalių teisės ir pareigos, apibrėžtos perkamos paslaugos (paslaugų pirkimo sutarties sudėtinėmis dalimis turi būti laikoma techninė specifikacija, techninis ir finansinis pasiūlymas), paslaugų kaina ir atsiskaitymo tvarka, prievolių įvykdymo terminai, prievolių įvykdymo užtikrinimas, ginčų sprendimo tvarka, sutarties galiojimas. Pirkimo sutarties sąlygos sutarties galiojimo laikotarpiu negali būti keičiamos, išskyrus tokias pirkimo sutarties sąlygas, kurias pakeitus nebūtų pa-

žeisti Viešųjų pirkimų įstatymo 3 straipsnyje nustatyti pagrindiniai viešųjų pirkimų principai⁴² ir tikslai bei tokiems pirkimo sutarties sąlygų pakeitimams yra gautas VPT sutikimas⁴³.

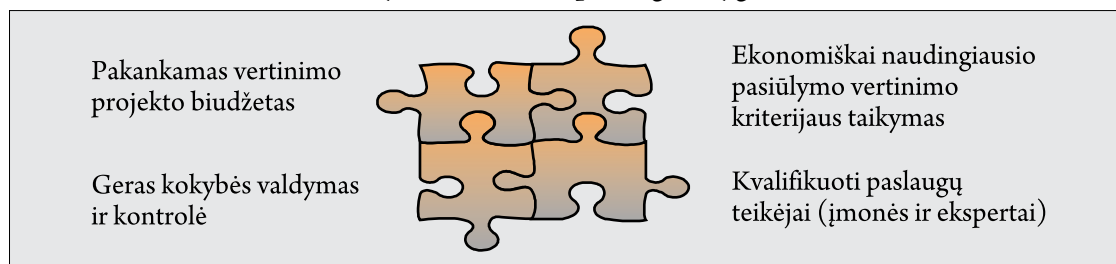
Vertinimo projektuose **sutartinių įsipareigojimų priežiūra** organizuojama paslaugų pirkimo sutartyje nustatant reikalavimus paslaugų teikėjui teikti vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaitas bei apibrėžiant pagrindinę informaciją, kuri turi būti jose pateikta (plačiau žr. 3.1 skyriuje). Su vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaitomis yra siejamas atsiskaitymas su paslaugų teikėju. Paprastai paslaugų pirkimo sutartyje su įvadinės ataskaitos patvirtinimu siejamas 20 proc. pirmas mokėjimas, su tarpinės ataskaitos – 30 proc. antras mokėjimas, o užsakovui patvirtinus visus vertinimo rezultatus yra sumokama likusi paslaugų pirkimo sutarties kainos dalis.

Siekiant užtikrinti, kad būtų suteiktos reikiamos paslaugos, siūlytina sutartyje apibrėžti, kas laikoma paslaugų pirkimo sutarties pažeidimu. Tai gali turėti tam tikrą parodomąjį poveikį, nurodant tiekėjui, kurios pareigos užsakovui yra ypač svarbios. Nustačius, kad sutartis nevykdoma, iškyla klausimas, kokių priemonių reikėtų imtis. Kaip užsakovas elgsis įsipareigojimų nevykdymo atveju, priklauso nuo konkrečių aplinkybių. Paprastai kreipiamasi į tiekėją pažymint, jog įsipareigojimai nevykdomi, ir prašant pateikti paaiškinimą bei nurodyti, kokių veiksmų tiekėjas imsis siekdamas ištaisyti trūkumus. Jei tai nepaveda, reikia imtis kitų priemonių. Toliau išvardijamos paslaugų pirkimo sutarties **nevykdymo atveju** bendrosios teisės (žinoma, priklausomai nuo to, kas įrašyta paslaugų pirkimo sutartyje).

- **Atitaisymas:** daugumoje pirkimo sutarčių, laikantis bendrųjų teisiųjų principų, tiekėjui suteikiama bent viena galimybė per tam tikrą laiką pašalinti pažeidimus.
- **Proporcingas sumažinimas** reiškia, kad sutarta kaina sumažinama proporcingai neatliktiems darbams. Praktiniais sumetimais į sutartį verta įrašyti, kaip turi būti apskaičiuojamas proporcingas sumažinimas.
- **Delspinigių paskyrimas** reiškia, jog paslaugų teikėjui vėluojant laiku suteikti sutartyje numatytas paslaugas už kiekvieną uždelstą dieną gali būti reikalaujama sumokėti atitinkamo dydžio (pvz., tam tikros dalies (0,01–0,05 proc.) nuo bendros sutarties kainos) delspinigių už kiekvieną uždelstą dieną.
- **Sutarties nutraukimas** yra pats griežčiausias atsakas į įsipareigojimų netesėjimą. Ši priemonė naudojama tik tais atvejais, kai padaryti esminiai pažeidimai.

Taigi aukštos vertinimo paslaugų kokybės galima tikėtis numatant pakankamą projekto biudžetą (atitinkantį vertinimo paslaugų apimtį), taikant ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų pasiūlymams vertinti bei pasirinkus tinkamos kvalifikacijos ekspertus ir užtikrinant gerą kokybės valdymą ir kontrolę (žr. 5 paveikslą). Pirmieji trys aspektai jau aptarti, o vertinimo projekto įgyvendinimo koordinavimui ir paslaugų kokybės priežiūrai skiriama kita gairių dalis.

5 PAVEIKSLAS. Aukštos kokybės vertinimo paslaugų sąlygos

Šaltinis: sudarė autoriai.

⁴² Pagrindiniai viešųjų pirkimų principai yra šie: lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo.

⁴³ 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. X-471 (aktuali redakcija patvirtinta 2010-03-02 Nr. I-1491).

3. VERTINIMO PROJEKTO ĮGYVENDINIMO KOKYBĖS PRIEŽIŪRA

Šiame gairių skyriuje nagrinėjamas ES struktūrinės paramos vertinimo projekto įgyvendinimo koordinavimas (vidinis ir išorinis), rizikos veiksnių valdymo galimybės bei sutartinių įsipareigojimų vykdymo priežiūra (ataskaitų rengimas ir atsiskaitymas už suteiktas paslaugas). Skyriuje taip pat pristatoma vertinimo proceso kokybės priežiūra, kuri atliekama iš anksto nustatytus vertinimo kokybės kriterijus, taikant kokybės užtikrinimo priemones bei kontroliuojant galutinių vertinimo rezultatų (dažniausiai – vertinimo ataskaitos) kokybę.

3.1. VERTINIMO PROJEKTO ĮGYVENDINIMO KOORDINAVIMAS

Tinkamos vertinimo projekto organizacinės struktūros sukūrimas ir veiksmingas valdymo priemonių taikymas yra dar viena būtina sąlyga naudintiems vertinimo rezultatams pasiekti. Vertinimo projektų įgyvendinimo koordinavimui taikomos šios priemonės:

- vertinimo koordinatoriaus užsakančioje institucijoje paskyrimas;
- vertinimo projekto priežiūros komiteto suformavimas;
- rizikos veiksnių valdymas;
- sutartinių įsipareigojimų vykdymo priežiūra teikiant ataskaitas, organizuojant susitikimus ir posėdžius.

Veiksmingas vertinimo projekto įgyvendinimo koordinavimas reikalauja užtikrinti nuolatinį užsako, suinteresuotųjų pusių ir vertintojų bendradarbiavimą. Pirmiausia tiek vertintojas, tiek užsakovas turi paskirti asmenis, atsakingus už sutarties valdymą, ir asmenis ryšiams informacijai keistis. Siekiant veiksmingo vertinimo projekto koordinavimo ir priežiūros vertinimą užsakanti institucija turėtų užtikrinti, kad už vertinimą atsakingu paskirtas darbuotojas (**vertinimo projekto koordinatorius**) turėtų pakankamai laiko išteklių ir būtiną kvalifikaciją bei gebėjimus jam pavestoms funkcijoms vykdyti (ES struktūrinės paramos vertinimo metodų išmanymą, techninius ir administracinius įgūdžius pagal procedūrinius reikalavimus organizuoti projekto įgyvendinimą). Vertinimo projekto koordinatoriui turi būti pavestas šių funkcijų vykdymas:

- vertinimo proceso koordinavimas;
- paraiškos vertinimo projekto finansavimui techninės paramos lėšomis parengimas (arba parengimo organizavimas);
- vertinimo projekto priežiūros komiteto (jei toks sudaromas) darbo organizavimas;
- techninės specifikacijos projekto parengimas;
- vertinimo rezultatų kokybės kriterijų nustatymas;

- dalyvavimas viešojo pirkimo komisijos darbe perkant vertinimo paslaugas;
- laiku ir tinkamos informacijos apie vertinimo objektą teikimas vertintojams ar tarpininkavimas su kitomis institucijomis dėl šios informacijos gavimo;
- rizikos veiksnių valdymas (atliekant sutartinių įsipareigojimų vykdymo ir rezultatų kokybės priežiūrą);
- vertinimo rezultatų sklaidos ir rekomendacijų įgyvendinimo organizavimas;
- techninės paramos projekto administravimas (arba administravimo priežiūra).

Remiantis gerąja praktika veiksmingam vertinimo projekto koordinavimui ir priežiūrai užtikrinti naudinga sudaryti **vertinimo projekto priežiūros komitetą**. Į jį patartina įtraukti ne tik ES struktūrinės paramos departamento darbuotojus, bet ir kitų institucijos departamentų, su kurių funkcijomis susijęs vertinimo objektas, atstovus. Jei užsakomas didelės apimties horizontalusis vertinimas, priežiūros komiteto funkcijos gali būti pavestos VKG. Be to, kartais naudinga į komiteto sudėtį įtraukti ir nepriklausomus ekspertus, kurių metodinė pagalba būtų itin vertinga parengiant kokybišką techninę specifikaciją. Komiteto pirmininku siūlytina skirti aukštą postą užimančią vertinimą užsakančios institucijos darbuotoją. Tokiu būdu užtikrinamas politikos formuotojų įsitraukimas į vertinimo procesą, o kartu ir didesnė tikimybė, kad vertinimo rezultatai bus integruoti į sprendimų priėmimą. Toliau pristatomas gerosios praktikos sudarant teminio vertinimo projekto priežiūros komitetą pavyzdys (žr. 6 paveikslą).

6 PAVEIKSLAS. Struktūrinių fondų panaudojimo transporto sektoriuje vertinimo priežiūros komiteto sudėtis ir pavestos funkcijos

2007 m. atlikto ES struktūrinių fondų panaudojimo transporto sektoriuje vertinimo tikslas buvo įvertinti Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento (toliau – BPD) 1.1 priemonės „Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas“ lėšų panaudojimo efektyvumą ir remiantis nustatytais faktais pateikti rekomendacijas dėl 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos transportui tobulinimo.

2006 m. vasario 28 d. susisiekimo ministro įsakymu Nr. 3-82 buvo patvirtina šio vertinimo projekto priežiūros komiteto personalinė sudėtis ir jam pavestos funkcijos. Komiteto nariais buvo paskirti už ES struktūrinės paramos transporto sektoriui planavimą ir koordinavimą atsakingi ministerijos darbuotojai bei sektorines transporto šakas kuriojančių ministerijos departamentų ar prie jos veikiančių institucijų atstovai. Iš viso buvo paskirti 8 nariai iš:

- Susisiekimo ministerijos Strateginio planavimo ir finansų departamento;
- Susisiekimo ministerijos Vandens transporto departamento;
- Susisiekimo ministerijos Civilinės aviacijos departamento;
- AB „Lietuvos geležinkelių“ Investicijų tarnybos;
- Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos Investicijų skyriaus.

Priežiūros komitetui buvo pavesta parengti vertinimo techninę specifikaciją ir įvertinti atlikto vertinimo rezultatus. Vertintojų teikiamos įvadinė, tarpinė ir galutinė vertinimo ataskaitos buvo aptariamose priežiūros komiteto posėdžiuose, kuriems pirmininkavo valstybės ministerijos sekretorius. Posėdžiuose buvo kviečiamos dalyvauti ir kitos vertinimu suinteresuotos šalys (pvz., Transporto investicijų direkcijos atstovai).

Šaltinis: Struktūrinių fondų panaudojimo transporto sektoriuje vertinimo projekto informacija.

Idealiu atveju vertinimo projekto priežiūros komitetas turėtų būti sudarytas dar vertinimo projekto planavimo etape, kuomet yra sprendžiama dėl vertinimo poreikio, nustatomi pagrindiniai vertinimo klausimai ir rengiama techninė specifikacija. Svarbiausios vertinimo projekto priežiūros komiteto funkcijos yra susijusios su metodine pagalba vertintojui ir teikiamų paslaugų kokybės priežiūra. Komitetas turėtų veikti ir po formalaus galutinės vertinimo ataskaitos patvirtinimo. Tuomet jo funkcijos būtų susijusios su veiksnių plano vertinimo rekomendacijoms įgyvendinti nustatymu ir šių rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną. Detalizuojant vertinimo projekto priežiūros komitetą turėtų prisidėti prie šių vertinimo projekto proceso etapų:

- techninės specifikacijos vertintojams patvirtinimo;
- vertinimui reikalingos informacijos suteikimo;
- vertinimo paslaugų pirkimo sutarties vykdymo stebėsenos (apsvarstant ir tvirtinant įvadinę, tarpinę ir galutinę vertinimo ataskaitas);
- vertinimo rezultatų kokybės priežiūros (atliekant vertinimo rezultatų kokybės kontrolę pagal iš anksto suderintus kriterijus);
- vertinimo rezultatų sklaidos plano patvirtinimo;
- vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo veiksmų plano patvirtinimo ir jų įgyvendinimo stebėsenos atlikimo.

Svarbus vertinimo projekto valdymo elementas yra **rizikos veiksnių analizė** ir **rizikos valdymas**. Vertinimo projekto rizikos veiksniai turėtų būti nustatyti projekto planavimo pradžioje (paslaugų teikėjas techniniame pasiūlyme turi pateikti vertinimo rizikų valdymo planą, kuris su užsakovu suderinamas įvadinėje ataskaitoje). Per visą vertinimo projekto įgyvendinimo laikotarpį dėmesio turėtų būti skiriama:

- terminų rizikos veiksniams;
- kokybės rizikos veiksniams;
- finansiniams rizikos veiksniams;
- išoriniams rizikos veiksniams (susijusiems su bendradarbiavimu su kitomis institucijomis, politinio konteksto pasikeitimu ir pan.).

Kiekvienas rizikos veiksnys turi tam tikrą žalos potencialą, kurio dydis daro įtaką tolesnei vertinimo projekto eigai ir rezultatams (pvz., pasireiškus tam tikrai rizikai gali būti pasiekta kritinė riba, kuomet kyla pavojus tarpiniam vertinimo rezultatui pasiekti, arba ši riba gali būti peržengiama, ir tuomet kyla grėsmė galutiniam projekto tikslui). Nustačius galimos rizikos pasireiškimą ir įvertinus žalos projekto rezultatams potencialą, būtina imtis prevencinių priemonių arba korekcinį veiksmų. Praktika rodo, kad vertinimo projektuose dažniausiai kyla laiko terminų bei rezultatų kokybės rizikos veiksniai. Terminų laikymosi rizikas patartina valdyti atidžiai prižiūrint sutartinių įsipareigojimų vykdymą. Priežiūra organizuojama paslaugų sutartyje nustatant reikalavimus paslaugų teikėjui teikti vertinimo ir sutarties vykdymo ataskaitas bei apibrėžiant svarbiausią informaciją, kuri turi būti jose pateikta. Toliau išvardijama, kas turi būti pateikta ataskaitose.

1. **Įvadinėje ataskaitoje**, kuri apima tiek vertinimo, tiek sutarties vykdymo aspektus, pateikiama:
 - priemonės, reikalingos vertinimo metodams taikyti (interviu ir apklausų klausimynai, respondentų sąrašas ir kt.);
 - pirminių ir antrinių vertinimo šaltinių apžvalga;
 - pirminė vertinimo klausimų analizė;
 - detalus darbo planas, kuriame nurodytas ekspertų pasiskirstymas pagal kiekvieną vertinimo užduotį, ekspertų darbo dienų skaičius kiekvienai vertinimo užduočiai atlikti bei veiklų tvarkaraštis nurodant tarpinių ir galutinių rezultatų pristatymo datas;
 - paslaugų pirkimo sutarties valdymo ir atsiskaitymo už vykdomas veiklas aprašymas.

Rengiant įvadinę ataskaitą rekomenduojama užsakovui suorganizuoti du susitikimus su vertintojais. Pirmaįjį įžanginį susitikimą naudinga surengti iš karto po paslaugų sutarties pasirašymo. Šio susitikimo metu užsakovas vertintojams turėtų išsakyti savo lūkesčius dėl vertinimo rezultatų, aptarti bendradarbiavimo principus paslaugų teikimo metu, pateikti pastabas techniniam pasiūlymui (kadangi šis dokumentas yra pagrindas rengiant įvadinę ataskaitą). Antrasis susitikimas organizuojamas jau pateiktai įvadinei ataskaitai aptarti.

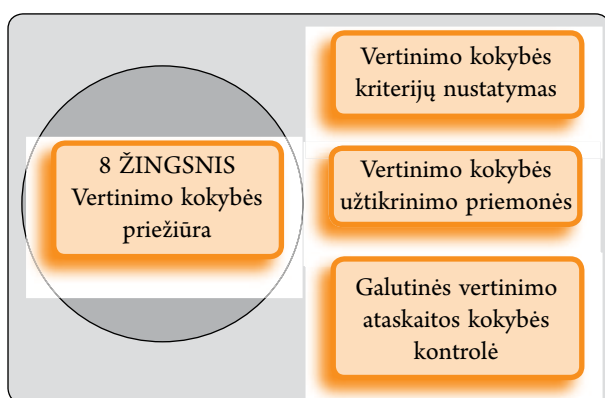
2. **Tarpinėje vertinimo ataskaitoje** jau turėtų būti pateikti preliminarūs atsakymai pagal dalį vertinimo klausimų (atsižvelgiant į įvadiniame etape patvirtintą veiklų tvarkaraštį). Tarpinė vertinimo ataskaita

užsakovui suteikia galimybę patikrinti, ar paslaugų teikėjas laikosi sutarto darbo plano ir ar susitelkia ma ties techninėje specifikacijoje numatyta vertinimo apimtimi. Kartu su tarpine vertinimo ataskaita yra teikiama **tarpinė sutarties vykdymo ataskaita**, kurioje informuojama apie ekspertų veiklą, pasiektus rezultatus, projekto eigą ir, jei reikia, siūlomi darbo plano pakeitimai.

3. **Galutinės vertinimo ataskaitos projekte** pateikiama vertinimo analizė pagal visus vertinimo klausimus, vertinimo išvados ir preliminarios rekomendacijos, literatūros sąrašas, vertinimo ataskaitos priedai. Ja remiantis pagal užsakovo ir kitų suinteresuotųjų pusių pateiktas pastabas bei pasiūlymus parengiama **galutinė vertinimo ataskaita**. Galutinei ataskaitos versijai parengti ir atsižvelgti į pateiktas pastabas bei pasiūlymus turi būti skiriamas ne trumpesnis kaip dviejų savaičių laikotarpis. Kartu su galutine vertinimo ataskaita užsakovui yra pateikiama **galutinė sutarties vykdymo ataskaita**, kurioje informuojama apie sutarties įgyvendinimo eigą, pasiektus rezultatus ir patirtas sąnaudas.

Patarimai dėl kokybės rizikos veiksnių valdymo pateikiami kitame gairių skyriuje.

3.2. VERTINIMO KOKYBĖS PRIEŽIŪRA

Kaip buvo nustatyta ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studijoje, vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių nepakankamą vertinimo rezultatų naudojimą Lietuvoje, yra vertinimo ataskaitų kokybė⁴⁴. Vertinimo kokybę lemia įvairūs veiksniai, susiję su vertinimo proceso organizavimu (tinkamos techninės specifikacijos parengimas, ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijaus taikymas atrenkant tiekėją, veiksmingo darbo plano nustatymas), stebėsenos duomenų išsamumas ir kokybė, vertinimo paslaugų suteikimo

kokybė. Pastaroji dažniausiai prižiūrima analizuojant vertintojų teikiamas vertinimo bei sutarties vykdymo ataskaitas ir bendraujant su vertintojais. Kaip nurodoma Europos Komisijos Ekonominės ir socialinės plėtros vertinimo vadove (EVALSED), geras vertinimo proceso organizavimas turi sudaryti prielaidas kokybiškam vertinimo rezultatui gauti. Yra išskiriama keletas bendrų vertinimo kokybę skatinančių (proceso) kriterijų ir vertinimo rezultatų (produkto) kokybę parodančių kriterijų (žr. 15 lentelę).

15 LENTELĖ. Vertinimo kokybės kriterijai

Proceso kriterijai, padedantys užtikrinti vertinimo kokybę	Produkto kriterijai, kuriais remiantis atliekama vertinimo rezultatų kokybės priežiūra
(a) gerai parengta techninė specifikacija, nustatyti nuoseklūs ir įvertinami uždaviniai;	(a) atitiktis techninei specifikacijai;
(b) tinkamas pasiūlymų atrankos procesas;	(b) tinkama vertinimo apimtis;
(c) veiksmingas dialogas ir grįžtamasis ryšys vertinimo proceso metu;	(c) aiškūs vertinimo metodai;
(d) tinkami ir pakankami informacijos šaltiniai;	(d) naudojami patikimi duomenys;
(e) geras vertinimo komandos valdymas ir koordinavimas;	(e) tinkama analizė;
(f) veiksminga rezultatų skaida suinteresuotoms grupėms.	(f) patikimi rezultatai;
	(g) nešališkos išvados;
	(h) naudingos ir įgyvendinamos rekomendacijos;
	(i) aiški vertinimo ataskaita su santrauka ir papildomais duomenimis prieduose.

Šaltinis: European Commission, „The Evaluation of Socio-Economic Development – The Guide“, Brussels, 2008 m.

⁴⁴ ESTEP, „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Vilnius, 2008 m., p. 61.

Kokybės priežiūra, remiantis produkto kriterijais, turi būti atliekama visuose vertinimo paslaugų teikimo etapuose. Kaip jau minėta, pagrindiniai vertinimo paslaugų kokybės priežiūros kriterijai turi būti nurodyti techninėje specifikacijoje, kad vertintojai iš anksto būtų susipažinę su jų paslaugoms keliamais reikalavimais. Vertinimo projekto vykdymo metu už vertinimą atsakingas užsakovo darbuotojas ir vertinimo projekto priežiūros komitetas (jei sudaromas), išanalizavęs pateiktus įvadinčius, tarpinius ir galutinius rezultatus, vertintojams turi teikti pastabas dėl paslaugų kokybės ir pasiūlymus, kaip galima būtų pagerinti paslaugų kokybę. Pastabos vertintojams turėtų būti teikiamos raštu.

Siūloma taikyti toliau išvardijamas **vertinimo kokybės priemones**.

- (a) Įvadinčių, tarpinių ir galutinių vertinimo ataskaitų svarstymas vertinimo projekto priežiūros komitete. Šiuose svarstymuose vertintojas turėtų pristatyti vertinimo planą, eigą, tarpinius ir galutinius vertinimo rezultatus.
- (b) Nepriklausomų ekspertų pasitelkimas tam tikriems vertinimo kokybės aspektams įvertinti. Pavyzdžiui, tai gali būti naudinga, kuomet naudojamos sudėtingos vertinimo metodikos (tarkime, sukuriama specialus makroekonometrinis modelis ir atliekami matematiniai skaičiavimai, kuriais vėliau grindžiami vertinimo rezultatai). Kita vertus, pasitelkiant išorės ekspertą būtina užtikrinti nešališkumo ir nepriklausomumo aspektus (t. y. išvengti situacijos, kuomet kviečiamas ekspertas gali būti tiesioginis paslaugų teikėjo konkurentas). Tokiu atveju geriausia kviestis ekspertus iš mokslo įstaigų.
- (c) Vertinimo rezultatų kokybės įvertinimas pagal aiškius iš anksto nustatytus kokybės kriterijus ir formą. Remiantis Europos Komisijoje taikoma praktika, paslaugų teikėjui pateikus galutinės vertinimo ataskaitos projektą, naudinga atlikti pirminį ataskaitos kokybės įvertinimą pagal gairių 4 priede pateiktą formą ir rekomenduojamus produkto kriterijus, o šio įvertinimo rezultatus perduoti vertintojams, nurodant terminą, per kurį turi būti pašalinti nustatyti kokybės trūkumai. Dar kartą kokybės įvertinimą siūloma atlikti, kai vertintojai pateikia galutinę vertinimo ataskaitą. Ši informacija apie vertinimo ataskaitos kokybę turėtų būti perduodama LR Finansų ministerijai. Tokiu būdu būtų renkama faktais grindžiama informacija apie vertinimo paslaugų pasiūlos gebėjimus, užsakomų vertinimo kokybę bei naudingumą. Be to, 4 priede pateikiamoje formoje siūloma įvertinti ir tiesiogiai nuo vertintojų nepriklausančias priežastis, kurios galėjo turėti įtakos vertinimo rezultatų kokybei. Taigi tokiu būdu būtų renkama informacija ir apie tam tikras užsakovų netinkamo planavimo ar vertinimo koordinavimo problemas, kuri gali būti naudinga mokymosi tikslais.

4. VERTINIMO REZULTATŲ NAUDOJIMAS

Šiame gairių skyriuje aprašomas ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų naudojimas, apimantis du svarbiausius žingsnius: vertinimo rezultatų sklaidą bei vertinimo rekomendacijų įgyvendinimą. Pirmasis žingsnis susijęs su vertinimo rezultatų viešimu, t. y. apsisprendimu, kada tai reikėtų daryti, kokia būtų tikslinė auditorija bei kokias viešinimo priemones naudoti. Tai didžiąja dalimi lemia vertinimo tikslas ir uždaviniai. Antrasis žingsnis susijęs su vertinimo rezultatų tiesioginiu panaudojimu, t. y. rekomendacijų įgyvendinimu ir stebėseną (kokia apimtimi yra įgyvendinamos vertinimo rekomendacijos) bei įvertinimu, kiek vertinimo rezultatai buvo panaudoti praktiškai.

Gerai organizuota projekto pabaiga yra tokia pat svarbi kaip ir projekto pradžia. Vertinimo projekto pabaiga skirta vertinimo rezultatams skleisti, rekomendacijoms įgyvendinti ir įgytai patirčiai įvertinti. Tik realiai naudojantis užsakytų vertinimų rezultatais galima tobulinti ES struktūrinės paramos programas, jų valdymą, didinti ES struktūrinės paramos veiksmingumą. Geresnis vertinimo rezultatų panaudojimas užtikrinamas dviem būdais: viešinant rezultatus ir integruojant juos į sprendimų priėmimo procesą (įgyvendinant pateiktas rekomendacijas).

4.1. VERTINIMO REZULTATŲ VIEŠINIMAS

Vertinimo rezultatų viešinimas padeda:

- įgyvendinti atskaitomybės funkciją;
- skatina visuomenės suinteresuotumą vertinimu, institucijų veiklos rezultatais, gerina ES struktūrinės paramos skirstymo proceso įvaizdį⁴⁵;
- prisideda prie geresnio rezultatų panaudojimo ir jų integravimo į sprendimų priėmimo procesą.

Kalbant apie ES struktūrinės paramos vertinimą svarbu paminėti, kad tam tikri minimalūs ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų viešinimo reikalavimai yra nustatyti ES ir Lietuvos teisės aktuose:

- Tarybos reglamento Nr. 1083/2006 47 straipsnyje numatyta, kad vertinimų, susijusių su veiksmų programų stebėseną, rezultatai siunčiami veiksmų programos stebėsenos komitetui ir Europos Komisijai;
- Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklėse nustatyta, kad už vertinimus atsakingos institucijos ne vėliau kaip per 30 darbo dienų nuo vertinimo ataskaitos priėmimo dienos turi organizuoti viešą vertinimo rezultatų pristatymą ir paskelbti vertinimo ataskaitą internete (ES struktūrinės paramos svetainėje www.esparama.lt).

⁴⁵ Tokiu būdu prisidedama prie Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 25 d. įsakymu Nr. 1K-255 patvirtinto Informavimo apie Europos Sąjungos struktūrinę paramą plano tikslų įgyvendinimo.

Vykdam šiuos teisės aktų reikalavimus užtikrinamas minimalus vertinimo rezultatų viešinimas svarbiausioms tikslinėms grupėms (pirmiausia Stebėsenos komiteto nariams ir institucijų, administruojančių ES struktūrinę paramą, darbuotojams). Tačiau siekiant didesnės vertinimo naudos neužtenka vykdyti vien minimalius vertinimo rezultatų viešinimo reikalavimus. Norint veiksmingai panaudoti vertinimo rezultatus, viešinimas neturėtų apsiriboti vien galutinių vertinimo rezultatų pristatymu. Vertinimo viešinimas viso vertinimo proceso metu padeda informuoti įvairius suinteresuotus asmenis ir sudaro geresnes prielaidas plačiau naudoti vertinimo rezultatus. Neatsitiktinai ir Europos Komisijos vertinimo standartuose vertinimo rezultatų viešinimo ir jų naudojimo klausimams skirtas vienas bendras vertinimo standartas: „vertinimo rezultatų viešinimas turi užtikrinti maksimalų vertinimo rezultatų panaudojimą ir atitikti sprendimų priėmėjų ir kitų suinteresuotų šalių poreikius“⁴⁶.

Šiam vertinimo standartui įgyvendinti nustatyti konkretūs baziniai reikalavimai, susiję su vertinimo rezultatų viešinimu. Nurodoma, kad vertinimo rezultatai turi būti veiksmingai pristatomi visiems su vertinimo objektu tiesiogiai susijusiems sprendimų priėmėjams ir kitoms suinteresuotosioms šalims, o siekiant palengvinti vertinimo rezultatų viešinimą plačiau visuomenei, jie turi būti prieinami viešai ir pateikiama vertinimo rezultatų santrauka. Be to, siekiant užtikrinti, kad vyktų nuolatinis mokymasis ir vertinimo rezultatai būtų naudojami priimant sprendimus, turi būti apibendrinamos ir sprendimų priėmėjams pristatomos svarbiausios vertinimo išvados ir pamokos. Europos Komisijos parengtame Socialinės ir ekonominės plėtros vertinimo vadove (EVALSED) siūloma vertinimo rezultatų viešinimą traktuoti kaip tęstinę užduotį ir nesitenkinti tik galutinių vertinimo rezultatų viešinimu, nes komunikavimas viso vertinimo proceso metu sudaro geresnes sąlygas suinteresuotų šalių dialogui ir mokymuisi.

Taigi reikiama metu pasitelkus papildomas vertinimo viešinimo priemones, pritaikytas konkrečiai tikslinei grupei, galima gerokai padidinti vertinimo viešinimo ir jo rezultatų panaudojimo veiksmingumą. Tam tereikia šiek tiek žinių ir kūrybiškumo. Toliau šiame gairių skyriuje atsakoma į keturis svarbiausius klausimus, kylančius organizuojant vertinimo viešinimą:

- 1) kada viešinti (t. y. kuriame vertinimo proceso etape);
- 2) ką viešinti (t. y. kas yra viešinimo objektas, kokią informaciją reikia pateikti);
- 3) kam viešinti (t. y. kokia turėtų būti tikslinė auditorija);
- 4) kaip viešinti (t. y. kokias viešinimo priemones pasirinkti).

Priklausomai nuo to, **kada ir kokia informacija** pateikiama, gali būti siekiama skirtingų vertinimo viešinimo tikslų – nuo suinteresuotų asmenų sutarimo dėl vertinimo apimties ir svarbiausių vertinimo klausimų iki konsensuso dėl vertinimo rekomendacijų ir jų įgyvendinimo priemonių suradimo.

Planuojant vertinimą (iki vertinimo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo) svarbu nustatyti pagrindines suinteresuotas šalis ir jas įtraukti į vertinimo poreikio nustatymą, problemos suformulavimą ir techninės specifikacijos rengimą. Tokiu būdu tikslinė auditorija informuojama apie planuojamo vertinimo tikslus, uždavinius, laukiamus rezultatus, taip pat vertinimo eigą (pvz., kada bus atliekamos apklausos, interviu, kada bus pristatomi tarpiniai rezultatai, pateikta galutinė vertinimo ataskaita ir pan.). Paprastai tokia informacija skleidžiama siekiant sudaryti tinkamą vertinimo pagrindą, išsiaiškinti suinteresuotų šalių lūkesčius ir aktualiausius vertinimo klausimus, taip pat norint užtikrinti jų bendradarbiavimą ir pagalbą vertinimo metu. Planuojamą vertinimą galima aptarti institucijos viduje, pristatyti Vertinimo koordinavimo grupėje ir pan.

Vertinimo metu (iki galutinės vertinimo ataskaitos pateikimo) surengiamas įvadinis susitikimas su vertinimo paslaugų teikėju, aptariami tarpiniai vertinimo rezultatai, pristatomas vertinimo ataskaitos projektas ir diskutuojama dėl vertinimo rekomendacijų.

Įvadiniam susitikime su vertinimo paslaugų teikėju pristatomas vertinimo kontekstas, išsakomi užsakovo lūkesčiai, svarbiausi vertinimo klausimai, aptariamas vertintojo pasiūlymas. Pradėjus vertinimą (pasirašius vertinimo paslaugų pirkimo sutartį) kartais gali būti naudinga parengti pranešimą spaudai ar

⁴⁶ Responding to Strategic Needs: Reinforcing the use of evaluation – SEC(2007)213.

paskelbti informaciją apie pradėtą vertinimą internete (institucijos interneto svetainėje ar ES struktūrinės paramos svetainėje). Be to, daugeliu atvejų naudinga parengti informacinį raštą, raginantį bendradarbiauti su vertintojais, skirtą asmenims ir institucijoms, kurie gali suteikti vertinimui aktualios informacijos ir duomenų. Vertintojai tokį informacinį raštą paprastai siunčia potencialiems apklausų ir interviu respondentams, kurie tokiu būdu gauna informacijos apie vertinimo užsakovą ir vertinimo tikslus. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie respondentai (ypač iš kitų ES šalių), negavę tokio informacinio rašto (angl. *recommendation letter*), apskritai atsisako dalyvauti apklausose ar interviu. Europos Komisija tokius informacinius raštus parengia kiekvienam užsakomam vertinimui. Tokią praktiką taiko ir LR Finansų ministerija.

Gavus tarpinius vertinimo rezultatus naudinga ir kai kurių institucijų (pvz., Europos Komisijos, LR Finansų ministerijos ir kt.) praktikoje įprasta juos pristatyti suinteresuotiems asmenims. Nors vertinimo užsakovams dažnai kyla abejonių, ar tarpinių rezultatų viešinimas tikslingas ir pagrįstas, jų pristatymas neturėtų būti traktuojamas tik kaip formali biurokratinė procedūra. Pristačius tarpinius rezultatus galima sulaukti naudingos atsakomosios suinteresuotų asmenų reakcijos dėl vertinimo proceso, metodikos ar pirminių išvadų. Be to, pristatant tarpinius vertinimo rezultatus galima pasiekti didesnę suinteresuotų asmenų, vertinimo užsakovų ir vertintojų sutarimą. Tam, kad tarpinių rezultatų pristatymas būtų veiksmingas ir naudingas, reikėtų jau įvadiniam etape apgalvoti ir įvadinėje ataskaitoje aprašyti tarpinių rezultatų apimties bei turinio klausimus, taip pat numatyti jų pristatymo būdus ir priemones.

Vertinimo ataskaitos projekto parengimas yra svarbiausias ir dažniausiai sudėtingiausias vertinimo etapas. Gavus vertinimo ataskaitos projektą tam tikros išvados dėl programos įgyvendinimo eigos ir rezultatų, kurios anksčiau buvo tik numanomos, tampa akivaizdžiu faktu, o vertintojų pastebėjimai ne visada džiugina vertinimo užsakovus ir suinteresuotus asmenis. Suinteresuoti asmenys gali abejoti jiems nepalankiais vertinimo rezultatais. Kita vertus, vertintojai gali pateikti išvadas, kurios nėra pagrįstos pakankamais įrodymais, arba neįvertinti vertinimo rezultatų politinės reikšmės. Todėl svarbu užtikrinti vertinimo proceso ir rezultatų kokybės kontrolę viso vertinimo metu.

Vertintojų, vertinimo užsakovų ir vertinimu suinteresuotų asmenų sutarimas dėl vertinimo ataskaitos gali būti pasiektas tinkamai viešinant vertinimo ataskaitos projektą: rengiant vertinimo ataskaitos projekto pristatymus, vertinimo išvadų ir rekomendacijų aptarimus ir pan. Tinkamos viešinimo priemonės, sudarančios prielaidas įtraukti suinteresuotus asmenis, užtikrinančios grįžtamąjį ryšį ir dialogą, gali reikšmingai prisidėti prie visų suinteresuotų pusių konsensuso, užtikrinti jų dėmesį ir pritarimą vertinimo išvadoms bei rekomendacijoms.

Tam, kad vertinimo ataskaita būtų kokybiška ir tinkama pristatyti vertinimo tikslinei auditorijai, ji turi tenkinti tam tikrus reikalavimus. Konkrečios rekomendacijos dėl vertinimo ataskaitos turinio ir formos pateikiamos LR Finansų ministerijos parengtame „Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadove“. Apibendrintai galima išskirti toliau išvardijamus pagrindinius vertinimo ataskaitų reikalavimus ir rekomendacijas.

1. Vertinimo ataskaitos tekstas turi būti aiškus ir glaustas. 100 puslapių (įskaičiuojant santrauką) visiškai pakanka svarbiausiems vertinimo rezultatams, išvadoms ir rekomendacijos pristatyti. Detalūs vertinimo metu naudoti duomenys, pavyzdžiui, atvejo studijos, kiekybiniai duomenys, detalus vertinimo metodikos aprašymas ir pan., turėtų būti pateikiami atskirai (pvz., ataskaitos prieduose).
2. Kartu su vertinimo ataskaita turėtų būti pateikiama 5–10 puslapių santrauka, parengta sprendimų priėmėjams tinkamu stiliumi.
3. Turi būti aiškios vertinimo išvadų ir faktų, vertinimo metu surinktų įrodymų, kuriais jie grindžiami, sąsajos.
4. Turi būti aišku, kuo pagrįsti vertinimo ataskaitoje pateikiami duomenys: vertinimo įrodymais ar vertinimo įrodymais ir vertintojų nuomone (ekspertiniu vertinimu).
5. Vertinimo ataskaitoje turi būti gana detalai aprašyta ir objektyviai įvertinta vertinimo metodika, kad vertinimo ataskaitos skaitytojams būtų aišku, kiek pagrįsti įrodymai, kuriais remiantis daromos konkrečios išvados.

6. Vertinimo ataskaitoje turi būti lentelių ir paveikslų, kurie aiškiau pristatytų vertinimo rezultatus.
7. Vertinimo ataskaitoje turėtų būti pateikiama gerosios praktikos pavyzdžių (pvz., sėkmingų projektų ar pan.), tačiau vertinimo ataskaita neturėtų tapti gerosios praktikos gairėmis. Kita vertus, spaudimas vertintojams pristatyti teigiamus pavyzdžius gali duoti priešingus rezultatus: tokią informaciją gali įtariai vertinti tiek visuomenė, tiek politikos formuotojai.
8. Vertinimo rekomendacijos turi būti aiškios, turi būti suprantama, kokių veiksmų reikia imtis norint įgyvendinti konkrečią rekomendaciją.

Gavus galutinius vertinimo rezultatus, prasideda svarbiausias vertinimo proceso etapas – **vertinimo rezultatų naudojimas**. Tam, kad vertinimo rezultatai būtų naudojami, svarbu užtikrinti tinkamą ir pakankamą jų viešinimą. Galutiniai vertinimo rezultatai paprastai pateikiami vertinimo ataskaitoje, tačiau akivaizdu, jog tik nedidelė tikslinės auditorijos dalis perskaito visą vertinimo ataskaitą. Siekiant, kad su vertinimo rezultatais susipažintų didesnė tikslinės auditorijos dalis reikia ieškoti kitų vertinimo rezultatų pateikimo formų. Akademiniėje literatūroje išskiriamos 6 skirtingos **vertinimo rezultatų pateikimo formos**, kurios skiriasi detalumo laipsniu ir apimtimi⁴⁷:

- 1) „mamos testo“ (angl. *The Mom Test*) santrauka;
- 2) „mirtina pastraipa“ (angl. *killer paragraph*);
- 3) vertinimo ataskaitos planas (angl. *outline*);
- 4) trumpa santrauka (1–2 puslapiai);
- 5) išsami santrauka (10–15 puslapių – priklausomai nuo vertinimo apimties);
- 6) vertinimo ataskaita.

Vertinimo ataskaitos rengimo klausimai, vertinimo ataskaitos turinio ir formos reikalavimai jau buvo pristatyti (žr. informaciją apie vertinimo ataskaitos projekto rengimą), tačiau naudinga detaliau aptarti ir kitas vertinimo rezultatų pateikimo formas.

Įsivaizduokime tokią situaciją: Jūs kaip vertinimo užsakovas ką tik gavote vertinimo ataskaitą ir Jūsų mama klausia, apie ką ji. Jei galite 1–2 sakiniais atsakyti taip, kad mama suprastų ir susidomėtų, „mamos testas“ išlaikytas. Taigi **„mamos testo“** esmė – pateikti trumpą 1–2 sakinių vertinimo rezultatų santrauką, kuri turi būti aiški, konkreti, įdomi, suprantama ir skatinanti veikti. Šį testą turi „išlaikyti“ kiekvienas vertinimas, jei siekiama, kad jo rezultatai būtų naudojami. Dauguma vertinimo ataskaitų „neišlaiko“ šio testo, ir tai viena iš priežasčių, kodėl vertinimų rezultatai nėra naudojami. Tokiai vertinimo santraukai pateikti turi būti aiški pagrindinė žinia, kurią nori perteikti vertintojai. Jei tarp daugybės pateikiamų faktų sunku nustatyti svarbiausią žinią, sunku tikėtis, kad tokie vertinimo rezultatai sudomins tikslinę auditoriją. Tik tokia vertinimo ataskaita, kurioje skaitytojas gali nesunkiai išskirti svarbiausią žinią, gali skatinti veikti. Tam, kad ataskaitos skaitytojas tokią žinią išskirtų, vertintojas turi ją pateikti, o tam, kad vertintojas ją pateiktų, jis turi tokią žinią turėti.

„Mamos testui“ išlaikyti skirti 1–2 sakiniai paprastai reikalingi greitam vertinimo rezultatų pristatymui žodžiu (posėdžio pradžioje ar pan.). Rašytinis „mamos testo“ santraukos atitikmuo yra **„mirtina pastraipa“**. Įtikinanti vienos pastraipos apimties vertinimo rezultatų santrauka gali būti naudinga įvairiose situacijose. Pavyzdžiui, ją naudinga pateikti elektroninio pašto žinutėje siunčiant vertinimo ataskaitą Stebėsenos komiteto ar Vertinimo koordinavimo grupės nariams susipažinti; ją galima naudoti rengiant pranešimą spaudai, straipsnį apie vertinimo rezultatus ar atliktų vertinimų apžvalgą (pvz., teikiant vertinimo ataskaitas Europos Komisijai ar pan.). Glausta teksto pastraipa apie svarbiausius vertinimo rezultatus yra daug naudingesnė nei keli puslapiai informacijos. Tie, kas norės sužinoti daugiau, galės paskaityti visą ataskaitą. Pažymėtina ir tai, kad šioje pastraipoje pateikiama informacija daugeliui suinteresuotų šalių atstovų bus vienintelė, kurią jie žinos apie atliktą vertinimą. Kad tokia pastraipa būtų informatyvi, ją rengiant reikėtų:

⁴⁷ J. S. Wholey, H. P. Hatry, K. E. Newcomer, „Handbook of Practical Program Evaluation“, 2004 m., p. 610.

- pabrėžti vertinimo rezultatus ir rekomendacijas;
- nepamiršti, kad pati neaktualiausia yra informacija apie vertinimo metodiką;
- pateikti konkrečius skaičius ir faktus, o ne bendro pobūdžio teiginius;
- neaprašinėti visų vertinimo rezultatų ir rekomendacijų, išskirti svarbiausias;
- nenaudoti santrumpų ir nevertoti pernelyg techninės kalbos;
- išlaikyti glaustumą: reikėtų stengtis visą informaciją sudėti į 12 eilučių ar ketvirtadalį puslapio ir niekada neviršyti trečdaliaus puslapio.

Rengiant vertinimo rezultatų pristatymą naudinga turėti trumpą vertinimo ataskaitos **planą**, kuriame vartojant reikšminius žodžius atskirais punktais pristatomas vertinimo ataskaitos turinys. Toks planas iš esmės būtų panašus į ataskaitos turinį, pateikiamą ataskaitos pradžioje, kuriame nurodomi skyrių ir poskyrių pavadinimai bei jų puslapių numeriai. Šį planą vėliau galima naudoti rengiant trumpą (1–2 puslapių) vertinimo ataskaitos santrauką.

Trumpa (1–2 puslapių) santrauka yra bene svarbiausia vertinimo ataskaitos dalis. Ši santrauka rengiama panašiai kaip ir „mirtina pastraipa“, tačiau yra išsamesnė, joje pateikiama daugiau detalių. Tokia santrauka turėtų būti aiškios struktūros, svarbiausios mintys joje turėtų būti paryškintos ar kitaip išskirtos.

Trumpą santrauką papildžius svarbiausiais faktais, paaiškinimais, konteksto aprašymu ir pan. parengiama **išsami (10–15 puslapių) vertinimo ataskaitos santrauka**. Tokią santrauką galima paskelbti internete, pateikti vertinimo rezultatų pristatymo renginio dalyviams ar pan. Tokia santrauka ypač naudinga pristatant vertinimo rezultatus vadinamiesiems nuomonės lyderiams, kurie atsakingi už svarbiausius sprendimus ir labiausiai suinteresuoti vertinimo rezultatais. Jie dažniausiai neturi laiko skaityti visos vertinimo ataskaitos, todėl išsami santrauka yra tinkama priemonė supažindinti juos su vertinimo rezultatais.

Apibendrinta informacija apie vertinimo proceso etapus ir viešinimo uždavinius kiekviename etape pateikiama 16 lentelėje.

16 LENTELĖ. Vertinimo proceso etapai ir vertinimo viešinimo uždaviniai

Vertinimo proceso etapai ir veiklos	Vertinimo viešinimo uždaviniai	
VERTINIMO PLANAVIMAS	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo poreikio ir apimties nustatymas 	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatyti asmenis, suinteresuotus vertinimo rezultatais (galima sudaryti formalią arba neformalią vertinimo darbo grupę). • Aptarti vertinimo poreikį, tikslus ir apimtį institucijos viduje (vertinimo darbo grupėje).
	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo poreikio paraiškos parengimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Pristatyti ir aptarti planuojamą vertinimą Vertinimo koordinavimo grupėje.
	<ul style="list-style-type: none"> • Techninės specifikacijos rengimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Aptarti techninę specifikaciją institucijos viduje siekiant nustatyti aktualiausius vertinimo klausimus, vertinimu suinteresuotų asmenų poreikius ir pasiekti konsensą dėl vertinimo apimties. • Pristatyti techninę specifikaciją Vertinimo koordinavimo grupės nariams ar platesniam suinteresuotų asmenų ratui.
VERTINIMO VYKDYMAS	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymas ir įvadinis susitikimas su vertintojais 	<ul style="list-style-type: none"> • Informuoti suinteresuotąsias šalis apie pradedamą vertinimą (pranešimas spaudai, naujiena institucijos interneto svetainėje ar ES paramos svetainėje (<i>esparama.lt</i>) ir pan. • Pristatyti vertinimo kontekstą, poreikį ir aktualiausius klausimus vertinimo paslaugų teikėjui; sutarti dėl vertinimo eigos, viešinimo poreikių ir tikslinių grupių. • Parengti vertinimo užsakovo informacinę raštą (angl. <i>recommendation letter</i>) potencialiems apklausų, interviu dalyviams ir kitoms institucijoms, kurie gali suteikti vertinimui reikalingos informacijos ir duomenų.

Vertinimo proceso etapai ir veiklos		Vertinimo viešinimo uždaviniai
	<ul style="list-style-type: none"> Įvadinės ataskaitos pristatymas ir aptarimas 	<ul style="list-style-type: none"> Priklausomai nuo įvadinės ataskaitos turinio (ypač jeigu joje pateikiama tam tikra surinkta vertinimo informacija, aptariamoms vertinimo metodikos alternatyvos ir pan.), gali būti naudinga ją pristatyti svarbiausiems suinteresuotiems asmenims.
	<ul style="list-style-type: none"> Tarpinių rezultatų ir galutinės vertinimo ataskaitos projekto pristatymas ir aptarimas 	<ul style="list-style-type: none"> Pristatyti ir aptarti tarpinius vertinimo rezultatus (gali būti organizuojama svarbiausių suinteresuotųjų šalių diskusija, siekiant jų pritarimo vertinimo rezultatams). Pateikti tarpinę ataskaitą suinteresuotų asmenų pastaboms ir komentarams (elektroniniu paštu ar internete).
	<ul style="list-style-type: none"> Vertinimo rekomendacijų aptarimas 	<ul style="list-style-type: none"> Pristatyti ir aptarti vertinimo išvadas ir rekomendacijas siekiant svarbiausių suinteresuotų asmenų (potencialių vertinimo rekomendacijų vykdytojų) sutarimo ir pritarimo.
VERTINIMO REZULTATŲ NAUDOJIMAS	<ul style="list-style-type: none"> Galutinių vertinimo rezultatų pristatymas 	<ul style="list-style-type: none"> Surengti vertinimo rezultatų pristatymo renginį, skirtą plačiam suinteresuotų asmenų ratui (renginyje gali būti aptariami ne tik vertinimo rezultatai, bet ir platesnis politikos kontekstas, susijęs su nagrinėjama tema). Pristatyti vertinimo rezultatus Stebėsenos komiteto posėdyje. Pateikti vertinimo santrauką svarbiausiems suinteresuotiems asmenims (pvz., elektroniniu paštu). Paskelbti vertinimo ataskaitą internete. Išleisti vertinimo ataskaitą atskiru leidiniu. Integruoti vertinimo rezultatus į metines veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitas, strateginius dokumentus ir pan. Parengti pranešimą spaudai, straipsnį pagal vertinimo rezultatus siekiant platesnei auditorijai pristatyti vertinimo rezultatus.
	<ul style="list-style-type: none"> Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės parengimas ir rekomendacijų įgyvendinimas 	<ul style="list-style-type: none"> Pristatyti ir aptarti parengtą vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelę su Vertinimo koordinavimo grupės nariais ir kitais suinteresuotais asmenimis. Rengti vertinimo veiklos ir rekomendacijų įgyvendinimo apžvalgą ir pristatyti jas Stebėsenos komitete, paskelbti internete ir pan.

Šaltinis: parengė LR Finansų ministerijos ES sanglaudos politikos ir struktūrinės paramos koordinavimo departamento Vertinimo skyrius.

Kaip jau minėta, vertinimo viešinimas yra priemonė pagerinti vertinimo rezultatų naudojimą. Tam, kad vertinimo rezultatai būtų naudojami, apie juos turi žinoti potencialūs vertinimo rezultatų „naudotojai“ – vertinimo tikslinė auditorija.

Vertinimo **tikslinė auditorija** yra žmonės, kurie priima arba gali priimti sprendimus vertinimo metu nagrinėjamais klausimais. Akademinėje literatūroje vertinimo tikslinė auditorija skirstoma į dvi dideles grupes:

- 1) nuomonės lyderius ir
- 2) kitus suinteresuotus asmenis ir interesų grupes.

Nuomonės lyderiais laikomi žmonės, kurie turi didžiausią įtaką tam tikroje srityje (pvz., formuojant politiką ar priimant sprendimus dėl ES struktūrinės paramos panaudojimo ir pan.). Nustatyti nuomonės lyderius vertinimo metu yra labai svarbu, nes vertinimo rezultatai bus naudojami tik tuo atveju, jei bus įdomūs žmonėms, nuo kurių priklauso svarbiausi sprendimai. Tačiau vertinimas ir jo rezultatai negali būti įdomūs žmonėms, kurie apie juos nieko nežino. Taigi tam, kad vertinimo rezultatai būtų naudojami, jie turi padaryti išpūdį nuomonės lyderiams, tačiau neįmanoma padaryti išpūdžio, jei nuomonės lyderiai nesidomės vertinimo rezultatais. Vertinimo rezultatai turi būti tinkamu būdu pristatyti reikalin-

giems žmonėms. Vertinant ES struktūrinę paramą nuomonės lyderiai galėtų būti Stebėsenos komiteto nariai, vertinimus užsakančių institucijų (LR Finansų ministerijos, tarpinių institucijų, kitų ministerijų) vadovai. Siekiant užtikrinti vertinimo rezultatų naudojimą svarbu:

- nustatyti nuomonės lyderius;
- pateikti jiems vertinimo rezultatus;
- užtikrinti, kad vertinimo rezultatai būtų pateikti nuomonės lyderiams priimtinausia forma, t. y. kad pateikiama vertinimo ataskaita ar jos santrauka būtų lengvai pasiekama ir skaitoma.

Kiti suinteresuoti asmenys paprastai nėra labai įtakingi, kad galėtų užtikrinti vertinimo rezultatų naudojimą, tačiau jie gali naudoti vertinimo rezultatus, jei vertinimo rezultatai jiems pasirodys įdomūs ir naudingi. Todėl svarbu, kad vertinimas ir jo rezultatai būtų pristatomi platesnei auditorijai, o ne vien tiems, kurie priima sprendimus. Ne visada lengva nustatyti kitų suinteresuotų asmenų ratą, kad jiems visiems būtų galima tiesiogiai pristatyti vertinimo rezultatus ar vertinimo ataskaitą. Todėl norint juos pasiekti naudinga viešai skelbti vertinimo ataskaitas, rengti pranešimus spaudai ar straipsnius pagal vertinimo rezultatus ir pan.

Kadangi vertinimo viešinimas turi vykti viso vertinimo proceso metu, vertintojai ir vertinimo užsakovai dar vertinimo proceso pradžioje turi nustatyti tiek nuomonės lyderius, tiek kitus suinteresuotus asmenis. Kalbant apie ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimą, galima išskirti 4 vertinimo viešinimo **tikslines grupes**:

- **politikai**, atsakingi už politikos formavimą ir sprendimų priėmimą (Stebėsenos komiteto nariai, vertinimą užsakiusios institucijos vadovai, kitų vertinimu suinteresuotų institucijų vadovai ir pan.);
- **veiksmų programų administratoriai**, atsakingi už konkrečių veiksmų programų, jų prioritetų ir priemonių įgyvendinimą (veiksmų programų valdymo komitetų nariai, LR Finansų ministerijos, tarpinių, įgyvendinančiųjų institucijų atstovai, Vertinimo koordinavimo grupės ir kitų tarpinstitucinių darbo grupių nariai ir pan.);
- **partneriai**, suinteresuoti veiksmingu ES struktūrinės paramos panaudojimu ir sėkmingu projektų įgyvendinimu (Stebėsenos komiteto veikloje dalyvaujantys socialiniai ir ekonominiai partneriai, nevyriausybinų organizacijų atstovai, potencialūs pareiškėjai, projektų vykdytojai, vertintojų bendruomenė ir pan.);
- **visuomenė** (projektų naudos gavėjai, akademinė bendruomenė ir kitos visuomenės grupės).

Priklausomai nuo vertinimo pobūdžio, ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų naudotojai gali būti tiek politikai (politikos formuotojai, sprendimų priėmėjai), tiek veiksmų programų administratoriai, tiek socialiniai ir ekonominiai partneriai ir plačioji visuomenė (rečiau).

Tikslinė vertinimo rezultatų viešinimo auditorija ir viešinimo priemonės priklauso nuo vertinimo pobūdžio:

- jei vertinimas yra **formuojamasis** (atliekamas siekiant pagerinti programos valdymą ir įgyvendinimą), jo rezultatai, išvados ir rekomendacijos aktualiausi politikos formuotojams ir administratoriams;
- jei vertinimas yra **apibendrinamasis** (atliekamas siekiant įvertinti paramos panaudojimo rezultatus ir atsiskaityti už lėšų panaudojimą), jo rezultatai gali būti įdomūs ne tik politikos formuotojams ir administratoriams, bet ir įvairiems partneriams bei plačiajai visuomenei.

Priklausomai nuo vertinimo pobūdžio ir tikslinės auditorijos galima pasirinkti skirtingas vertinimo rezultatų viešinimo priemones (ataskaitos ar jos santraukos paskelbimas, diskusijos, seminaro, konferencijos organizavimas, pranešimo spaudai, straipsnio parengimas ir pan.) ir informacijos pateikimo kanalus (tiesiogiai, raštu, internete, per kitas visuomenės informavimo priemones ir pan.).

Tam tikrais vertinimo proceso etapais įvairioms tikslinėms grupėms siūlomos taikyti vertinimo viešinimo priemonės ir informacijos pateikimo kanalai nurodyti 17 lentelėje.

17 LENTELĖ. Vertinimo rezultatų viešinimo priemonės ir tikslinė auditorija

Vertinimo etapas ir vertinimo viešinimo uždaviniai	Politikai	Administratoriai	Partneriai	Visuomenė
Vertinimo planavimas (vertinimo poreikio suformulavimas, suinteresuotųjų šalių nustatymas ir informavimas apie planuojamą vertinimą, techninės specifikacijos rengimas)	<ul style="list-style-type: none"> • Metinio vertinimo plano (planuojamo vertinimo) pristatymas Stebėsenos komiteto posėdyje (žodžiu). • Metinio vertinimo plano pateikimas Stebėsenos komiteto nariams (raštu⁴⁸). • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Techninės specifikacijos derinimas ir aptarimas (žodžiu ir raštu). • Informacinis raštas dėl planuojamo vertinimo. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Pranešimas spaudai. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Pranešimas spaudai. • ...
Vertinimo vykdymas (suinteresuotųjų šalių įtraukimas, tarpinių vertinimo rezultatų pristatymas, vertinimo ataskaitos projekto rengimas ir aptarimas)	<ul style="list-style-type: none"> • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvadinės ataskaitos pristatymas ir aptarimas (žodžiu ir raštu). • Tarpinių rezultatų pristatymas (žodžiu). • Tarpinės ataskaitos pateikimas (raštu). • Vertinimo ataskaitos projekto ir rekomendacijų aptarimas (žodžiu). • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarpinių rezultatų pristatymas (žodžiu). • Tarpinės ataskaitos pateikimas (elektroniniu paštu, internete). • Vertinimo ataskaitos projekto pateikimas (elektroniniu paštu, internete). • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarpinės ataskaitos pateikimas (internetu). • Vertinimo ataskaitos projekto pateikimas (internetu). • ...
Vertinimo rezultatų naudojimas (galutinių vertinimo rezultatų sklaida, vertinimo rekomendacijų įgyvendinimas ir stebėseną)	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo rezultatų pristatymas Stebėsenos komiteto posėdyje (žodžiu). • Vertinimo santraukos pateikimas (raštu). • Vertinimo veiklos apžvalgos pristatymas (žodžiu ir raštu). • Konferencija. • Vertinimo rezultatų integravimas į ataskaitas, strateginius dokumentus. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo rezultatų pristatymo renginys. • Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės aptarimas (žodžiu). • Galutinės ataskaitos pateikimas (pvz., atskiru leidiniu, elektroniniu paštu). • Vertinimo veiklos apžvalgos pateikimas (elektroniniu paštu, internete). • Konferencija. • Vertinimo rezultatų integravimas į ataskaitas ir strateginius dokumentus. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo rezultatų pristatymo renginys. • Vertinimo ataskaitos ir (arba) santraukos paskelbimas internete. • Vertinimo veiklos apžvalgos paskelbimas internete. • Konferencija. • Straipsnis pagal vertinimo rezultatus. • Pranešimas spaudai. • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertinimo santraukos paskelbimas internete. • Vertinimo veiklos apžvalgos paskelbimas internete. • Straipsnis pagal vertinimo rezultatus. • Pranešimas spaudai. • ...

Šaltinis: parengė LR Finansų ministerijos ES sanglaudos politikos ir struktūrinės paramos koordinavimo departamento Vertinimo skyrius.

⁴⁸ Čia ir kitur: raštu gali reikšti tiek informavimą elektroniniu paštu, tiek oficialaus rašto siuntimą.

Vertinimo ataskaitos vis dažniau skelbiamos internete, užuot jas spausdinus ar leidus. Siekiant paskatinti platesnį domėjimąsi vertinimo rezultatais naudingiau konkrečiai tikslinei grupei tinkama forma pristatyti ne pačią vertinimo ataskaitą, o, pavyzdžiui, jos santrauką, pranešimą spaudai ar straipsnį, parengtą pagal vertinimo rezultatus. Žodinis vertinimo rezultatų pristatymas ir aptarimas naudingesnis politikos formuotojams (pvz., Stebėsenos komiteto nariams) ir administratoriams, o kai kuriais atvejais ir partneriams. Vertinimo rezultatais sudominti tam tikrus partnerius gali būti naudinga siekiant didesnės vertinimo kokybės. Tačiau tam reikėtų viešinti ne tik galutinius vertinimo rezultatus, bet ir įvadinę, tarpinę ataskaitas, taigi suinteresuotosios šalys galėtų pateikti pastabų dėl vertinimo duomenų patikimumo, metodikos ir pan. Tokią praktiką taiko Europos Komisijos Regioninės politikos generalinis direktoratas. Jis internete skelbia įvadinę ir tarpines vertinimų ataskaitas ir kviečia suinteresuotąsias šalis pateikti pastabų.

Tiek atliekant formuojamąjį, tiek apibendrinamąjį vertinimą ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama vertinimo rezultatų santraukai, kuri (priklausomai nuo turinio ir apimties) gali būti naudojama skirtingoms tikslinėms grupėms informuoti. Nors pateikti vertinimo santrauką – vertintojo užduotis, vertinimo užsakovas turėtų suformuluoti aiškius reikalavimus ne tik vertinimo ataskaitai, bet ir vertinimo santraukai (reikalavimas parengti vienos pastraipos apimties vertinimo rezultatų pristatymą, trumpą ar išsamią vertinimo ataskaitos santrauką turėtų būti numatytas vertinimo paslaugų techninėje specifikacijoje – plačiau žr. informaciją apie skirtingas vertinimo rezultatų pateikimo formas).

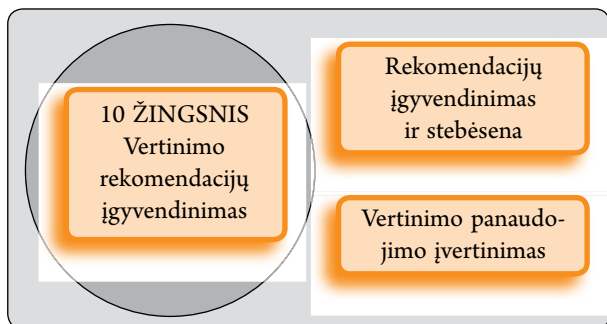
Jei vertinimas yra formuojamasis, galima organizuoti vertinimo rezultatų pristatymo renginį (pvz., grupinę diskusiją ar seminarą), tikslinei grupei pateikti vertinimo ataskaitą ar vertinimo ataskaitos santrauką, išleisti specialų leidinį vertinimo rezultatams pristatyti. Informacijos detalumas ir pateikimo forma priklauso nuo tikslinės grupės: vienokia informacija ir jos kiekis aktualu bei priimtina politikos formuotojams, kitokia – administratoriams. Politikos formuotojams aktualūs strateginiai klausimai, administratoriams – techninės detalės.

Jei vertinimas yra apibendrinamasis, tikėtina, kad jo rezultatai bus aktualūs ne tik politikos formuotojams ar administratoriams, bet ir platesniam partnerių ratui bei visuomenei. Tuomet naudinga parengti pranešimą spaudai ar straipsnį, kuriame svarbiausi vertinimo rezultatai būtų pristatyti atitinkamai visuomenės grupei suprantama forma, vertinimo ataskaitą naudinga paskelbti internete, be to, kaip vertinimo rezultatų viešinimas gali būti suprantamas ir vertinimo informacijos pateikimas metinėse veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitose.

Apibendrinant galima išskirti toliau išvardijamas vertinimo rezultatų viešinimo priemones.

- **Vertinimo ataskaitos pateikimas** (internetu, išleidžiant atskiru leidiniu, elektroniniu paštu ir pan.).
- **Vertinimo ataskaitos santraukos pateikimas** (internetu, paštu, elektroniniu paštu, išleidžiant atskiru leidiniu ar pan.). Vertinimo ataskaitos santraukos apimtis ir turinys (viena pastraipa, trumpa santrauka, išsami santrauka ir pan.) turi atitikti tikslinės grupės poreikius.
- **Pranešimo spaudai, straipsnio pagal vertinimo rezultatus parengimas** (ypač užbaigus vertinimą, tačiau kai kuriais atvejais gali būti naudinga ir vertinimo pradžioje, pavyzdžiui, pradedant išankstinio ar baigiamojo vertinimo bruožų turinčius vertinimus, kurie gali turėti įtakos būsimums paramos sritims arba suteikti informacijos apie paramos panaudojimo rezultatus).
- **Vertinimo rezultatų pristatymas žodžiu** (Stebėsenos komiteto posėdyje, specialiaame renginyje (diskusijoje, seminare, konferencijoje), skirtame platesnei tikslinei auditorijai; renginys gali būti organizuojamas siekiant pristatyti konkretaus vertinimo rezultatus ar aptarti daugiau klausimų, susijusių su vertinimo objektu).
- **Vertinimo rezultatų pristatymas** specializuotame leidinyje (pvz., ES struktūrinės paramos naujienlaikraštyje).
- **Vertinimo rezultatų integravimas** į įvairias apžvalgas, ataskaitas (pvz., metines veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitas; Vyriausybės, tam tikrų institucijų veiklos ataskaitas ir pan.), strateginius dokumentus ir pan.

4.2. VERTINIMO REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMAS

Kadangi svarbiausias ES struktūrinės paramos vertinimo tikslas – gerinti ES struktūrinės paramos panaudojimo kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą, Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimą, vertinimo rezultatai turi būti integruoti į sprendimų priėmimo procesą. Vertinimo rezultatų panaudojimas priklauso nuo rezultatų kokybės ir jų gavimo laiku, taip pat jį lemia užsakovo ar kitų suinteresuotųjų pusių administracinės ir finansinės galimybės.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiui Lietuvoje yra numatytos formalios **vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo procedūros**. Vertinimo projektų PFSA numatyta, kad vertinimo projekto tęstinumui užtikrinti projekto vykdytojas turi apsvarstyti vertinimo rekomendacijas, pateiktas įgyvendinant vertinimo projektą, ir priimti sprendimą dėl rekomendacijų įgyvendinimo. Siekiant didinti vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo mastą šios turi atitikti tam tikrus kokybės standartus⁴⁹:

- turi būti grindžiamos vertinimo metu nustatytomis politikos turinio ar proceso problemomis arba potencialiomis rizikomis;
- turi būti pateiktos laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą;
- būti įgyvendinamos, t. y. suformuluotos atsižvelgiant į institucijos, kuriai skiriamos funkcijas ir išteklius (kur įmanoma, apskaičiuota rekomendacijų įgyvendinimo sąmata, pateikiami patarimai dėl įgyvendinimui reikalingų veiksmų; tačiau svarbu nepamiršti, kad vertinimo rekomendacijos nėra techninis detalus problemos sprendimo planas, o greičiau nuorodos, kokių veiksmų būtina imtis siekiant problemą šalinti);
- būti veiksmingos, t. y. leisti sumažinti ar išspręsti problemą / sumažinti ar neutralizuoti riziką.

Kaip jau minėta šių gairių 3.1 dalyje, patartina vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo veiksmų planą patvirtinti vertinimo projekto priežiūros komitete. Toks planas naudingas įgyvendinant ir dar vieną formalią procedūrą, susijusią su 2007–2013 m. Techninės paramos veiksmų programoje nustatyto rezultato rodiklio „vertinimo rekomendacijų, priimtų įgyvendinti, skaičius“ stebėseną. Vadovaujantis Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklėmis už vertinimą atsakingos institucijos privalo ne vėliau kaip per 30 darbo dienų nuo vertinimo ataskaitų priėmimo teikti LR Finansų ministerijai vertinimo ataskaitų kopijas ir informaciją apie vertinimo rekomendacijų įgyvendinimą pagal nustatytą ES struktūrinės paramos vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo formą⁵⁰. Šioje lentelėje turi būti nurodoma vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo būklė. Jei pasiūlyta rekomendacija įgyvendinama ne visa apimtimi ar visai neįgyvendinama, turi būti pateikiami paaiškinimai, nulėmę tokį vertinimo užsakovo sprendimą. Priimtoms rekomendacijoms bus nurodomi įgyvendinimo veiksmai.

Rekomenduotina, jog institucijos, atsakingos už konkrečių rekomendacijų įgyvendinimą, pasitvirtintų šių rekomendacijų įgyvendinimo planus savo vidiniais teisės aktais (pvz., ministro įsakymu). Šiuose planuose (pavyzdys pateikiamas 18 lentelėje) galėtų būti numatyti už konkrečių priemonių įgyvendinimą atsakingi padaliniai, jų įgyvendinimo terminai bei paskirtas už rekomendacijų plano įgyvendinimo kontrolę atsakingas asmuo (pvz., viceministras, departamento direktorius ar kitas vadovaujantis pareigas einantis asmuo).

⁴⁹ LR Finansų ministerija, „Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovas“, Vilnius, 2008 m., p. 14.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1225 dėl Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo.

18 LENTELĖ. Vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės forma

Rekomendacija	Įgyvendinimo statusas (įgyvendinama, įgyvendinama iš dalies, nepriimtina)	Pagrindimas (jei įgyvendinama iš dalies arba nepriimtina)	Priemonės rekomendacijos įgyvendinimui	Rekomendaciją įgyvendinanti institucija	Įgyvendinimo terminas
Pateikiamos vertinimo rekomendacijos trumpai apibūdinant kiekvienos esmę.	Būklė „Įgyvendinama“ nurodoma tais atvejais, kai rekomendacija yra aktuali ir tinkama įgyvendinti. Būklės „Įgyvendinama iš dalies“, „Nepriimtina“ nurodomos tais atvejais, kai dėl objektyvių priežasčių yra tinkama įgyvendinti tik dalis rekomendacijos arba rekomendacija negali būti įgyvendinama.	Aprašomos priežastys, dėl kurių rekomendacija yra nepriimtina arba įgyvendinama iš dalies.	Aprašomi veiksmai, kurie vykdomi siekiant įgyvendinti rekomendaciją.	Nurodoma institucija, kuri turi imtis konkrečių priemonių rekomendacijai įgyvendinti.	Nurodoma data, iki kurios turi būti įgyvendinta rekomendacija.

Šaltinis. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2009 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. 1K-016 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo poreikio paraiškos, Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės ir Pasiūlymų dėl metinio Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano keitimo formų patvirtinimo“.

Numatyta, kad LR Finansų ministerija teiks **vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo informaciją** Stebėsenos komitetui. Šia apibendrinta informacija apie vertinimo rezultatų panaudojimą būtų naudinga keistis ir VKG. Tokiu būdu būtų dalijamasi patirtimi, į kurią atsižvelgiant būtų mokomasi rengiant naujus vertinimo projektus. Taip pat rekomenduojama, jog vertinimą atlikusi institucija užpildytų ir pateiktų LR Finansų ministerijai vertinimo projekto naudos aprašymo lentelę, kurioje būtų glaustai pateikiama svarbiausia informacija apie atliktą vertinimą (pavyzdys pateikiamas 19 lentelėje). Informacija, pateikta naudos aprašymo lentelėse, būtų naudojama rengiant vertinimų apžvalgas.

19 LENTELĖ. Vertinimo projekto naudos aprašymo lentelė (pavyzdys)

Projekto pavadinimas	Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimas
Vertinimo poreikis, tikslas ir uždaviniai	Pagal EK reikalavimus BPD įgyvendinimo ataskaitose turi būti atsiskaitoma, kaip įsisavinant struktūrinių fondų lėšas įgyvendinami horizontalieji prioritetai (informacinė visuomenė, darnusis vystymasis, lygios galimybės, regioninė plėtra). Kadangi tai horizontalios temos, ES paramą administruojančioms institucijoms sunku pateikti analitinę informaciją, reikalingą ataskaitoms. Todėl LR Finansų ministerija inicijavo šį vertinimo projektą, kurio tikslas – parengti išsamią informaciją apie horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimą, pateikti gerosios praktikos pavyzdžių, parengti rekomendacijas dėl veiksmingesnio horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu.
Projekto įgyvendinimo laikotarpis	2007 m. liepa–2008 m. kovas
Projekto biudžetas	290 995 Lt
Paslaugų teikėjas	VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas

Projekto rezultatai ir nauda	<p>Projekto įgyvendinimo metu buvo išanalizuotas horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas Lietuvoje BPD įgyvendinimo laikotarpiu, įvardyti gerosios praktikos Lietuvos projektų pavyzdžiai ir parengtos užsienio šalių (Jungtinės Karalystės ir Suomijos) atvejo studijos horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo srityje, pateiktos rekomendacijos dėl horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo Lietuvoje 2007–2013 m. laikotarpiu.</p> <p>Toliau pateikiami vertinimo rezultatai ir nauda.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vertinimo rezultatai panaudoti metinėje BPD įgyvendinimo ataskaitoje, kuri teikiama Europos Komisijai. Europos Komisija teigiamai įvertino šioje ataskaitoje pateiktą išsamią informaciją apie horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimą Lietuvoje įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą. 2. Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo priežiūros darbo grupė naudoja vertinimo ataskaitą kaip naudingą metodinį dokumentą, nes joje ne tik pateikta išsami analizė, bet ir suteikiama žinių apie horizontaliuosius prioritetus. 3. Svarbus šio vertinimo proceso elementas buvo mokymasis, žinių apie vertinimo objektą kaupimas ir sklaida. Vertinimo rezultatai ir gerosios praktikos pavyzdžiai buvo pristatyti konferencijoje, seminare ir vertinimo užbaigimo renginyje, kuriuose dalyvavo projektų vykdytojai, regionų atstovai, kiti socialiniai-ekonominiai partneriai. Vertinimo ataskaita buvo išleista ir išdalyta tikslinėms grupėms, taip pat paskelbta internete.
------------------------------	---

Šaltinis: parengta pagal LR Finansų ministerijos pateiktą informaciją.

VERTINIMO METODOLOGIJA

Vertinimai atliekami remiantis vertinimo metodika, teorinėmis žiniomis ir empiriniais duomenimis. Vertinimo koordinavimo grupės narių apklausa, atlikta 2008 m. lapkričio mėn., parodė, jog vertinimo metodikos žinios yra vertinamos prastai⁵¹. Tai buvo patvirtinta ir vėliau atliktų VKG narių vidinių apklausų metu. Todėl reikia tobulinti valstybės tarnautojų ir darbuotojų žinias bei įgūdžius vertinimo metodų srityje, siekiant jog jie tinkamai parengtų technines specifikacijas, gebėtų atrinkti geriausius konkursų techninius pasiūlymus, tinkamai vykdytų teikiamų vertinimo paslaugų kokybės kontrolę.

Kadangi Lietuvoje ES struktūrinės paramos vertinimus dažniausiai atlieka viešųjų pirkimų būdu pasirinkti paslaugų teikėjai (vertintojai), nuo jų labiausiai priklauso konkrečių vertinimo metodų pasirinkimas ir šių metodų taikymo rezultatai. Organizuojant ES struktūrinės paramos vertinimus ir plėtojant vidinius vertinimo gebėjimus už ES struktūrinės paramos vertinimą atsakingose institucijose valstybės tarnautojams svarbu išmanyti vertinimo metodus bei jų taikymo galimybes. Taigi vertinimo užsakovai kartu su išorės vertintojais gali sudaryti geriausių metodų rinkinį konkrečiam vertinimui atlikti.

5. METODOLOGINIS VERTINIMO PAGRINDAS

Šiame gairių skyriuje siekiama glaustai pateikti teorinę ir praktinę informaciją apie vertinimo metodus ir jų taikymą. Nagrinėjamos pagrindinės vertinimo tradicijos (racionalistinė paradigma, konstruktyvistinė paradigma, pragmatinis vertinimas), analizės pagrindo pasirinkimas vertinimo metu (teorijos, modelių, kitų pagrindų taikymas vertinimo metu) ir politikos, programos ar jos dalies intervencijos logikos rekonstravimas. Šie elementai sudaro vertinimo pagrindus ir yra aktualūs vertinimo projekto planavimo etape. Toliau šiame skyriuje pristatomi svarbiausi vertinimo klausimai pagal vertinimo kriterijus ir atsakymų į juos būdai, pateikta metodų praktinio taikymo (vertinimo rezultatų) pavyzdžių.

5.1. PAGRINDINĖS VERTINIMO TRADICIJOS

Nėra vienintelės vertinimo metodologijos ar geriausios vertinimo praktikos – į tikrovę galime žvelgti pro skirtingus „akinius“. Vertinimo pobūdis – teorijų naudojimas, metodikos pasirinkimas, duomenų rinkimas ir analizė – ir netgi vertinimo rezultatai priklauso nuo to, kokia vertinimo paradigma vadovausimės, t. y. kokius „akinius“ užsidėsime vertindami. Todėl svarbu suvokti, ką skirtingi „vertinimo akiniai“ gali parodyti ir suprasti jų teikiamus privalumus bei trūkumus. Supaprastinant galima išskirti tris vertinimo paradigmas:

⁵¹ LR Finansų ministerija, „ES struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Vilnius, 2008 m.

- racionalioji („iš viršaus žemyn“) vertinimo paradigma, grindžiama pozityvistinėmis socialinių mokslų prielaidomis;
- konstruktyvistinė („iš apačios aukštyn“) vertinimo paradigma, grindžiama socialinių mokslų prielaida, kad socialinė realybė yra ne objektyvi, o sukonstruota;
- pragmatinė vertinimo paradigma, kai kartu taikomos pirmosios dvi paradigmos.

Svarbiausi vertinimo paradigų bruožai apibendrinami 20 lentelėje.

20 LENTELĖ. Vertinimo paradigmos

Vertinimo paradigma	Racionalistinė	Konstruktyvistinė	Pragmatinė
Tikslas	Kontrolė ir atsiskaitymas	Supratimas ir dalyvavimas	Politikos tobulinimas, praktinė nauda
Vertinimo logika	„Iš viršaus žemyn“: pagal iš anksto suformuluotus klausimus ir rodiklius	„Iš apačios aukštyn“: vertinimo klausimai kyla vertinimo metu	„Iš viršaus žemyn“ ir „iš apačios aukštyn“ derinimas
Paradigmos socialiniuose moksluose	Pozityvizmas	Konstruktyvizmas	Įvairios, derinamos pagal poreikį
Tyrimo metodai	Vyrauja kiekybiniai	Vyrauja kokybiniai	Įvairūs
Galutinis vertinimo produktas / rekomendacijų naudojimas	Vertinimas kaip rezultatas, „instrumentinis“ rekomendacijų naudojimas	Vertinimas kaip procesas, suinteresuotųjų grupių dalyvavimas	Vertinimas kaip mokymasis (procesas) ir praktiškos rekomendacijos politikos tobulinimui (rezultatas).

Šaltinis: sudarė autoriai.

Racionalistinė paradigma

Po Antrojo pasaulinio karo pradėtas taikyti politikos vertinimas iš esmės buvo grindžiamas racionalistine paradigma, dar vadinama ankstyvąja. Tokie vertinimai buvo skirti kontroliuoti ir atsiskaityti, t. y. vertinimui buvo keliamas tikslas nustatyti, „ar viskas gerai“ ir ką reikėtų keisti. Todėl rezultatyvumas buvo svarbiausias vertinimo kriterijus, nes stengtasi nustatyti uždavinių pasiekimo laipsnį, įgyvendinamų bei jau įgyvendintų programų poveikį.

Racionalistinis vertinimas rėmėsi XIX a. pabaigoje atsiradusia ir XX a. vyravusia pozityvistine socialinių mokslų doktrina. Pastaroji buvo grindžiama įsitikinimu, jog egzistuoja objektyvi socialinė tikrovė ir vieninteliai pagrįsti duomenys yra tie, kuriuos galima apčiuopti. Atitinkamai vertinimo tikslas yra nustatyti tikrovę tokią, kokia ji „iš tikrųjų“ yra.

Pozityvistinės prielaidos ir vertinimo kaip kontrolės bei atsiskaitymo samprata lėmė specifinę racionalistinių vertinimų logiką, vadinamą „iš viršaus žemyn“. Tokia logika apima tam tikrus žingsnius.

- Pirmasis žingsnis apima vertinimo klausimų apibrėžimą. Tai leidžia iš anksto nustatyti, kokie duomenys bus renkami ir kokių atsakymų bus ieškoma.
- Antrasis žingsnis apima hipotezių iškėlimą. Hipotezės šiuo atveju yra preliminarūs atsakymai į vertinimo klausimus.
- Trečiuoju žingsniu, siekiant patikrinti hipotezes (nustatyti, ar preliminarūs atsakymai yra teisingi), būtina iš anksto apibrėžti sprendimo rodiklius (angl. *judgement criteria*). Pastarieji leidžia nustatyti, kokia informacija rodytų, jog hipotezė yra teisinga arba neteisinga.
- Ketvirtasis žingsnis apima duomenų rinkimą remiantis rodikliais ir hipotezėmis. Kadangi daugelis rodiklių yra kiekybiniai, vyraudavo kiekybiniai tyrimų metodai, neretai buvo taikomi eksperimentai.

Svarbiausias racionalistinio vertinimo produktas buvo galutinė ataskaita, apimanti išvadas ir rekomendacijas. Buvo remiamasi prielaida, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp objektyvių žinių, kurias suteikia vertinimas, bei sprendimų, kuriuos priima atsakingos institucijos, t. y. vertinimo metu sukauptos žinios veda prie sprendimų⁵². Taip vertinimo išvados ir rekomendacijos turėjo būti naudojamos viešajai politikai tobulinti „instrumentiniu“ būdu, t. y. tiesiogiai įgyvendinant rekomendacijas, taikant paskatas ir sankcijas.

Vis dėlto vėliau paaiškėjo, kad racionalistinė vertinimo paradigma turi daug trūkumų. Juos galima apibendrinti taip:

- rezultatyvumo ir poveikio vertinimas susidurdavo su sunkumais, nes daugelio programų uždaviniai nėra aiškūs, o rodikliai netinkami uždavinių pasiekimo laipsniui išmatuoti⁵³; organizacijoms ir sprendimų priėmėjams dėl nepakankamos informacijos gali būti būdingas „ribotas racionalumas“ (angl. *bounded rationality*)⁵⁴: jie gali siekti įvairių politinių ar organizacinių tikslų, o priimant sprendimus siekiama mažais žingsneliais (o ne iš esmės) keisti politikos kryptį⁵⁵;
- vertinimo duomenys dažnai būdavo nepakankamai kokybiški arba gana bendri, todėl buvo reikalingos įvairios interpretacijos ir tai sukėlė daug abejonių dėl socialinių mokslų, grindžiamų pozityvizmu, pajėgumo pateikti objektyvių žinių apie viešosios politikos programas⁵⁶;
- atlikus vertinimo naudojimo tyrimus ar metavertinimus paaiškėjo, kad daugelis vertinimo išvadų ir rekomendacijų nebuvo įgyvendinta, o pats vertinimas mažai prisidėjo prie viešosios politikos veiksmingumo⁵⁷.

Konstruktivistinė paradigma

Reaguojant į racionalistinio vertinimo kritiką buvo suformuluota konstruktyvistinė vertinimo alternatyva. Čia atsisakoma nuostatų, kad galima objektyviai įvertinti tikslų pasiekimo laipsnį, pateikti vienareikšmiškas rekomendacijas remiantis iš anksto apibrėžtais vertinimo klausimais. Šioje paradigmoje dėmesys sutelkiamas ties vertinimo procesu ir konsensuso formavimu. Pavyzdžiui, remiamasi prielaida, kad politikos yra nerezultatyvios, nes įvairūs veikėjai skirtingai supranta tikslus ir todėl įgyvendinama politika „neatitinka pirminio sumanymo“. Todėl vertinimo metu būtina sukurti sąlygas diskusijai vyraujančioms sampratomis ir diskursams aptarti. Taip pat daug dėmesio skiriama tinkamumo analizei. Pavyzdžiui, puikiai įgyvendinta politika gali būti niekam tikusi, nes neatitinka asmenų, kuriems ji yra skirta, poreikių. Vadinasi, konstruktyvistinė paradigma į vertinimą žvelgia kaip į procesą, kurio metu skirtingi veikėjai bendraudami siekia iš naujo apibrėžti, kas yra „gera politika“.

Kadangi daugiau dėmesio skiriama procesui, o ne rezultatui, tai vertinimas atliekamas „iš apačios į viršų“. Tai reiškia, jog vertinimas pradedamas turint gana abstrakčias gaires, o konkretūs klausimai suformuluojami ir problemos nustatomos tik vertinimo metu. Visa tai pagrįsta indukcinė logika – be išankstinių nuostatų pradedama nuo duomenų rinkimo ir kuriamas supratimas.

Konstruktivistiniai vertinimai grindžiami kokybiniais metodais – ypač dažnai naudojami giluminiai interviu ir fokusuotos grupinės diskusijos, taip pat taikomas įtraukto stebėjimo metodas. Šio metodo esmė yra ta, kad patys praktikai tiria savo veiklą, o vertintojo vaidmuo yra skatinti kritišką savo veiklos vertinimą. Sudarydamas galimybę suinteresuotosioms šalims išgirsti ir suprasti vienai kitą toks tyrimas

⁵² E. Albaek, „Policy Evaluation: Design and Utilization“, R. C. Rist (ed.), „Policy Evaluation: Linking Theory to Practice“, Edward Elgar, 1995 m.

⁵³ Žr. pirmąjį skyrių knygoje R. Vilpišauskas ir V. Nakrošis, „Ko verta politika? Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir ES“. Vilnius, Eugrimas, 2005 m.

⁵⁴ H. Simono organizacijų teorijos sąvoka.

⁵⁵ Ch. Lindblom, E. J. Woodhouse, „Politikos formavimo procesas“, Vilnius, Algarvė, 1999 m.

⁵⁶ E. Albaek, min. veik.

⁵⁷ Ten pat.

skatina imtis veiksmų, padedančių keistis. Nuo racionalistinės paradigmos toks tyrimas skiriasi tuo, jog grindžiamas ne vertintojo nuomone, o pačios tyrimo grupės gebėjimu surasti problemas ir pasiūlyti jų sprendimus. Šio metodo šalininkų nuomone, tai sudaro geresnes sąlygas rekomendacijoms įgyvendinti.

Vadinasi, konstruktyvistinio vertinimo sėkmė priklauso nuo to, koku mastu į vertinimo procesą pavyksta įtraukti politikos formuotojus, įgyvendintojus ir tikslines grupes. Sėkmės atveju vertinimo rezultatai atsispindi suinteresuotųjų grupių sutarimą dėl to, kaip tobulinti politikas.

Vis dėlto konstruktyvistinė vertinimo paradigma, kaip ir racionalistinė, turi savų trūkumų, iš kurių svarbiausi yra šie:

- gana retai pavyksta į vertinimo procesą įtraukti platų politikos formuotojų, įgyvendintojų ir tikslinių grupių ratą, ir dėl to vertinimas patiria nesėkmę;
- vertinimas, kurio metu daug dėmesio skiriama procesui, nepateikia aiškaus ir konkretaus rezultato, todėl sunku nustatyti, koku mastu diskusijos leido tobulinti politikos (ar programos) formavimą ir įgyvendinimą;
- konstruktyvistinis vertinimas yra imlus laikui, žmogiškiesiems ir kitiems ištekliams.

Pragmatinis vertinimas

Pastaruoju metu labiausiai paplitęs pragmatinis požiūris į vertinimą. Pripažįstama, kad „kraštutinės“ metodologiškai nuoseklios paradigmos turi savų privalumų ir trūkumų. Tačiau vertinimo paskirtis yra ne narplioti metodologines problemas, o pateikti praktinių rekomendacijų, kaip tobulinti politiką. Kitaip tariant, pragmatinis vertinimas sutelkiamas ne į tikrovės esmę, o į problemos esmę. Siekiama rasti tai, „kas veikia“ sprendžiant problemas.

Svarbiausias pragmatinio vertinimo bruožas – praktiška ir aktuali informacija vertinimo užsakovams bei kitoms suinteresuotosioms pusėms. Taigi atsižvelgiama į tai, kokios prasmės, vertybės ir praktikos vyrauja, tačiau taip pat siekiama pateikti aktualias išvadas bei rekomendacijas, kurios pagrįstos teorinėmis žiniomis ir empiriniais įrodymais. Kadangi tiek kokybiniai, tiek kiekybiniai metodai leidžia surinkti tik specifinę informaciją, pragmatinio vertinimo metu derinami abiejų tipų metodai. Taip pat derinami „iš viršaus į apačią“ ir „iš apačios į viršų“ tyrimo būdai – iš pradžių siekiama kaip galima aiškiau apibrėžti vertinimo klausimus, tačiau vertinimo metu jie koreguojami atsižvelgiant į tai, kokie klausimai ir atsakymai yra prasmingi bei aktualūs.

Supaprastinus pragmatinis vertinimas praktikoje apima šiuos toliau išvardijamus etapus.

- Vertinimo užsakovo ir kitų suinteresuotų pusių informacijos poreikių nustatymas, t. y. kokie klausimai ir sunkumai yra aktualiausi ir kaip ketinama naudoti vertinimo rekomendacijas? Neretai vertinimo pradžioje iškeliami daugybė klausimų, tačiau dėl mėginimo vienoda apimtimi atsakyti į labai daug klausimų vertinimas būna paviršutiniškas. Todėl tiek vertinimo užsakovai, tiek vertintojai turi aiškiai sutarti, kokias konkrečias problemas vertinimas turėtų padėti išspręsti. Šis sutarimas dažniausiai atsispindi įvadinėje ataskaitoje.
- Vertinimo atlikimas apima dvi svarbiausias veiklas – teorinių žinių taikymą ir kiekybinių bei kokybinių duomenų rinkimą. Geroji praktika rodo, jog, esant galimybėms, reikėtų taikyti trianguliacijos principą, t. y. atsakyti į tą patį klausimą remiantis bent trimis skirtingais šaltiniais. Vertinimo metu taip pat siekiama įtraukti platų suinteresuotųjų grupių ratą. Pastarųjų dalyvavimas leidžia išvengti klaidų, būdingų racionalistiniams vertinimams. Neretai vertinimo metu taip pat formuluojami tyrimo klausimai, paaiškėjus, kad ankstesnieji tapo neaktualūs arba pateikti atsakymai nebūtų prasmingi.
- Pateikiama vertinimo ataskaita, kurioje daugiausia dėmesio skiriama patikimų išvadų suformulavimui ir aktualių rekomendacijų, kurias įmanoma praktiškai įgyvendinti, pateikimui.
- Siekiant padidinti rekomendacijų įgyvendinimo tikimybę rengiami vertinimo rezultatų aptarimai. Pastarųjų tikslas – suformuoti platų konsensų dėl išvadų aktualumo ir rekomendacijų įgyvendinamumo.

Pragmatinio vertinimo sėkmę galima išmatuoti analizuojant, kokia dalis rekomendacijų buvo įgyvendinta. Norint tai padaryti reikia atlikti metavertinimus, t. y. kelių atliktų vertinimų rekomendacijų įgyvendinimo analizę. Jei metavertinimai parodytų, jog rekomendacijos lieka neįgyvendintos, būtina tobulinti vertinimo praktiką, stiprinti vertinimo įgyvendinimo ir valdymo gebėjimus.

5.2. ANALIZĖS PAGRINDO PASIRINKIMAS

Teorijos taikymas vertinimo metu

Kaip rašė P. A. Sabatier: „Norint suprasti valstybės politiką reikalingos žinios apie šimtų veikėjų visoje šalyje tikslus ir supratimą, kuris gali apimti labai techninius, mokslinius ir teisinius klausimus per dešimties ar daugiau metų laikotarpį, kai dauguma šių veikėjų aktyviai siekia įvykius pateikti sau palankiai. Dėl stublinančiai sudėtingo valstybės politikos proceso analitikas turi surasti kokį nors būdą padėčiai supaprastinti, kad turėtų galimybę ją suprasti. Paprasčiausiai negalima ieškoti visko ir matyti viską“⁵⁸. Vadinasi, teorinių žinių naudą vertinimo metu galima apibūdinti taip:

- teorinės žinios supaprastina sudėtingą empirinę tikrovę; jeigu vertintojas nagrinės visus veiksnius, jis dirbs kelis mėnesius ir prieš prie banalios išvados, jog kažkas priklauso nuo visko; dėl tos priežasties darbo pradžioje naudinga pasitelkti teorines žinias nustatant svarbiausius veiksnius, kuriuos galima nagrinėti vertinimo metu;
- teorijos dažnai yra empirinių tyrimų rezultatai, taigi jos parodo priežastinius ryšius – ką reikėtų daryti siekiant norimo rezultato;
- teorijos yra mokslinės: jose numatomos sąvokos, įvairūs veiksniai, jų tarpusavio ryšiai, todėl jos gali būti pritaikomos kitoje aplinkoje ar situacijoje.

Nors atliekant vertinimą taikomos socialinių mokslų teorijos, renkami ir analizuojami duomenys, vertinimas skiriasi nuo socialinių mokslų tyrimų. Vertinimas atliekamas viešosios politikos aplinkoje dalyvaujant įvairioms suinteresuotosioms grupėms, o ne akademinėje aplinkoje. Taip pat vertinimas yra labiau vertybinis: „juo siekiama įvertinti viešąją politiką pagal tam tikrus kriterijus, [...] tobulinti viešąją politiką teikiant praktines rekomendacijas sprendimų priėmėjams, o moksliniu tyrimu gali būti siekiama sukurti daugiau žinių tam tikroje srityje“⁵⁹.

Atliekant vertinimą teorijos sąvoka taikoma keliais skirtingais būdais. Pirmia, nors vertinimu nesiekiama kurti ar tobulinti socialinių mokslų teorijos, taikant teorijas stengiamasi paaiškinti, kokios politikos priemonės leidžia pasiekti norimą rezultatą, t. y. ar priemonės A ir B lems padarinį X? Vertinimo metu galima taikyti tiek specifines teorijas, kurios aiškina švietimo, sveikatos, aplinkos apsaugos ir kitų valstybės politikų veikimo mechanizmus, tiek bendrąsias teorijas (pvz., ekonomines, vadybines).

Antra, teorijos sąvoka naudojama, kai kalbama apie „programos teoriją“, aprašančią vertinamos programos veikimą, t. y. kaip iš programos indėlių bus sukurti programos produktai ir rezultatai, nuo kokių išorės veiksnių tai gali priklausyti⁶⁰ (žr. kitą poskyrį apie loginius modelius).

Kokybiškos ir aiškiai apibrėžtos teorijos poreikį labai gerai apibūdino A. Wildavsky⁶¹:

⁵⁸ P. A. Sabatier. „The Need for Better Theories“, in P. A. Sabatier (ed.) „Theories of the Policy Process. Westview Press“, 1999 m., p. 4.

⁵⁹ V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ką, kaip ir kodėl vertiname? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007 m., p. 9.

⁶⁰ Russell K. Schutt, „Investigating the social World: the Process and Practise of Research“, London: Sage Publications, 2006, p. 361, 373.

⁶¹ A. Wildavsky, „Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis“, Boston, Toronto, Little, Brown and Company, 1979 m., p. 35.

Klausimas yra ne tai, ar egzistuoja kažkokia teorija (ji visada yra), bet ar ji nėra naudojama kaip blizgutis, kuris slepia klaidą arba kurios tikrinimas atskleistų klaidą. Ekonomistai tokią tinkamą teoriją vadiną gamybos funkcija, nurodančia priemones, kurios, tikėtina (tam tikrose tikimybės ribose), leisų pasiekti norimus rezultatus. Tarkime, kad problema siejama su siekiu pagerinti socialinės rizikos vaikų skaitymo gebėjimus. Nepakanka manyti, kad tai yra tiesiog puiki idėja. Be gamybos funkcijos (idėjos, kaip pasiekti rezultatą ir kiek tai kainuos), mokyklos gali išleisti tris ar keturis kartus daugiau pinigų nei kitos, tačiau mokinių skaitymo gebėjimai nepagerės; tokių pavyzdžių – nesugebėjimo vyriausybės pastangų paversti žmonių elgesio pokyčiais – pilna viešojoje politikoje.

Atliekant ES struktūrinės paramos vertinimą Lietuvoje aiški teorija, kuria siekiama paaiškinti ar net nuspėti viešosios politikos rezultatus, taikoma labai retai. Gerokai dažniau teorinės prielaidos tiesiog „nutylimos“.

Modelių taikymas vertinimo metu

Loginiai modeliai yra teorijos pritaikymas konkreitiems vertinimo poreikiams. Egzistuoja daug loginių modelių tipų. Loginiai modeliai apima teorinę programos logiką ar programos intervencijų logiką (angl. *logic of intervention*) (žr. 5.3 skyrių), kuri gali būti sudaroma atliekant vertinimus. ES šalyse populiarus loginės struktūros pagrindas (angl. *logical framework approach*), kuris gali būti naudojamas programai ar projektui rengti arba vertinti.

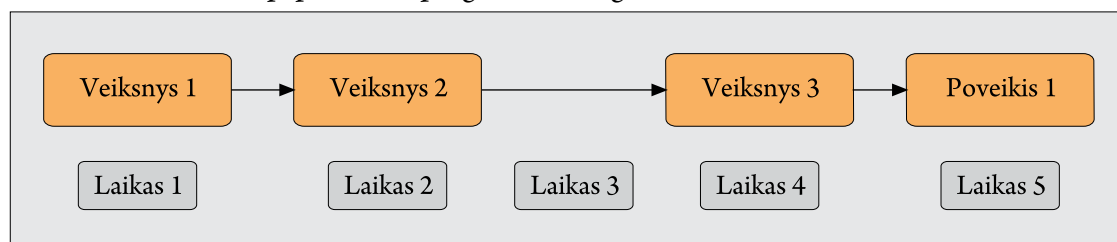
Atliekant vertinimą loginiai modeliai kuriami siekiant nustatyti ryšius tarp programos veiklos ir jos produktų bei padarinių (rezultatų ir poveikio), kuriuos tikimasi pasiekti, įgyvendinant programos veiklas. Be to, dažnai loginiuose modeliuose numatyti ryšiai tarp programos ir jos aplinkos, kuri daro įtaką programos įgyvendinimui. Loginiai modeliai pagrįsti linijine programos priežasties ir padarinio ryšių prielaida: vienas veiksnys veda prie kito veiksnio⁶². Kadangi tokie modeliai negali iki galo apibūdinti sudėtingos tikrovės, juose gali pasitaikyti klaidų, kurios turėtų būti šalinamos tobulinant modelius.

Loginiai modeliai gali būti lanksčiai pritaikomi atsižvelgiant į vertinimo paskirtį, tipą ir sektorių. Jie gali būti naudojami atliekant įvairius vertinimus: išankstinius, einamuosius ir baigiamuosius. Dažniausiai loginiai modeliai pavaizduojami paveikslėlyje ir aprašomi tekstu. Juose pateikiama informacijos apie:

- programos ir jos aplinkos veiksnis;
- loginius ryšius tarp įvairių veiksmų, taip pat grįžtamuosius ryšius (rodyklės);
- programos ir jos aplinkos, kitų sistemų ribas (spalvos);
- stebėjimo laiką ir kt.

Paprastame programos A loginiame modelyje pavaizduoti keturi programos veiksniai (1, 2, 3 ir 4 – pastarasis yra poveikis), loginiai ryšiai tarp šių veiksmų ir stebėjimo laikas. Jeigu įvyksta 1, 2 ir 3 veiksnys, turi atsirasti poveikis. Pagal tokį modelį gali būti renkami duomenys ir vertinimas poveikis (žr. 7 paveikslą).

7 PAVEIKSLAS. Supaprastintas programos A loginis modelis

Šaltinis: sudarė autoriai pagal Europos vertinimo asociacijos mokymo medžiagą.

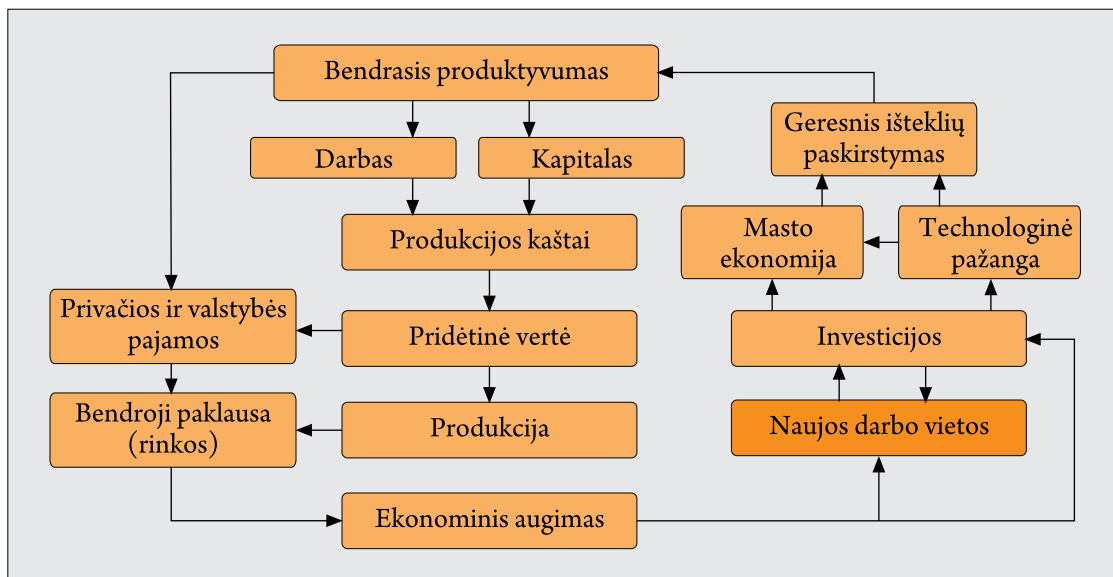
⁶² European Commission, Evaluating Socio-economic Development. SOURCEBOOK 2: Techniques and Tools Logic models, p. 1. (perkelta į DG Regio svetainę).

Vertinimo vykdytojai gali kurti ir tobulinti loginius modelius bendradarbiaudami su vertinimo užsakovais, kitomis suinteresuotosiomis grupėmis. Esant šiai sąveikai, vertinimo metu galima atsižvelgti į įvairių grupių interesus ir pozicijas. Atliekant išankstinį vertinimą programavimo metu, įmanoma pertvarkyti programos ar jos dalies logiką. Geram loginiam modeliui būdinga tai, jog jis yra:

- logiškas ir aiškus;
- jame numatyti priežasties ir padarinio ryšiai tarp veiklų, produktų bei rezultatų;
- numatyti ryšiai gali būti stebimi ar vertinami naudojantis tam tikra informacija;
- dėl modelio sutariama tarp svarbiausių suinteresuotųjų grupių.

Galima pateikti loginių modelių pavyzdžių iš ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų Lietuvoje. Pavyzdžiui, atliekant Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui vertinimą buvo siekiama išsiaiškinti, kiek skirtingos BPD investicijos galėjo prisidėti prie užimtumo didinimo. Todėl buvo sudarytas loginis užimtumo modelis (žr. 8 paveikslą). Šis modelis buvo pagrįstas keinsistine ekonomikos teorija, pagal kurią svarbiausia nedarbo priežastis yra visuminės paklausos nepakankamumas. Šis bendras modelis buvo detalizuotas pagal BPD prioritetus (investicijos į infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius, gamybą, paslaugas ir t. t.).

8 PAVEIKSLAS. Loginis užimtumo modelis

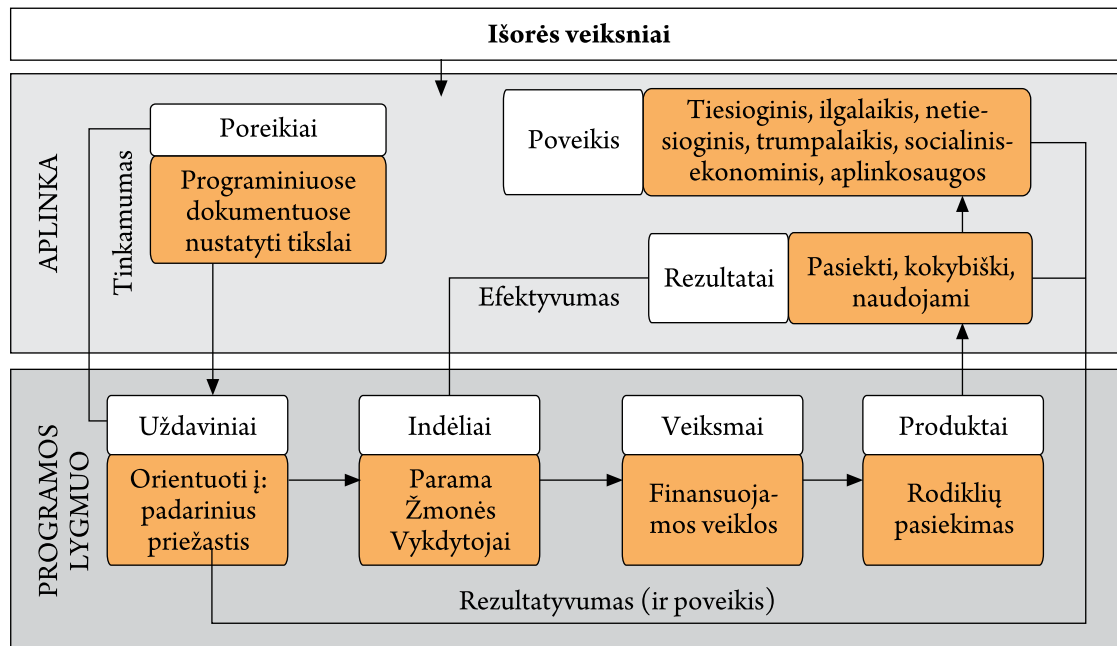
Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas“, Vilnius, 2008 m.

Atliekant BPD 1.3 priemonės („Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“) vertinimą (žr. 9 paveikslą), buvo sudarytas loginis modelis priemonės rezultatyvumui ir poveikiui vertinti. Šis modelis sudarytas remiantis logine struktūra. Jame pavaizduotas priemonės lygmuo ir aplinkos lygmuo, kuris detalizuotas išorės veiksniais. Šis bendras BPD 1.3 priemonės modelis buvo detalizuotas pagal šios priemonės finansuojamas veiklų sritis.

Vertinimo metu galima taikyti ne tik loginius, bet ir matematinius (pvz., ekonometrinius) modelius. Pastarųjų privalumas yra tas, kad jie leidžia ne tik aiškinti ryšius tarp kintamųjų, bet taip pat pateikti kiekybinį įvertinimą, koku mastu politikos priemonės prisidėjo prie teigiamo ir neigiamo poveikio. Todėl tokie modeliai kartais taikomi matuojant rezultatyvumą ir poveikį. Kita vertus, kiekybinis modeliavimas taip pat turi tam tikrų trūkumų: a) siekiant gauti patikimus rezultatus būtina turėti pakankamai kokybiškų duomenų; b) modeliavimo rezultatas priklauso nuo pasirinktų prielaidų, kurių tinkamumu, taip pat kaip ir bet kokių teorinių prielaidų, galima abejoti, t. y. taikyti alternatyvias teorines prielaidas;

c) metodas pritaikomas tik tam tikroje srityje, t. y. tinka atsakyti tik į tam tikrus klausimus, ne visada ir ne visais atvejais apie programos sėkmingumą sužinosime surinkę daug kiekybinių duomenų. Vadinasi, pateikiamus kiekybinius poveikio įvertinimus reikėtų interpretuoti atsargiai, atsižvelgiant į padarytas prielaidas ir naudotų duomenų kokybę.

9 PAVEIKSLAS. Loginis rezultatyvumo ir poveikio vertinimo modelis

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas“, Vilnius, 2008 m.

Apibendrinant galima pasakyti, kad teorija pagrįstas vertinimas yra naudingas. Siekiant, jog tokio vertinimo galimybės būtų geriau išnaudojamos, reikia sutelkti vertinimo užsakovų ir vykdytojų pastangas: būtina geriau suprasti teorijos svarbą ir jos pritaikymo galimybes. Pasak E. Stern, „vertinimas geras tada, kai gera jo teorija ir empirika“⁶³. Tai reiškia, jog be geros teorijos ir gerų duomenų vertinimas nebus geras – „gera teorija daro vertinimą praktišku“⁶⁴.

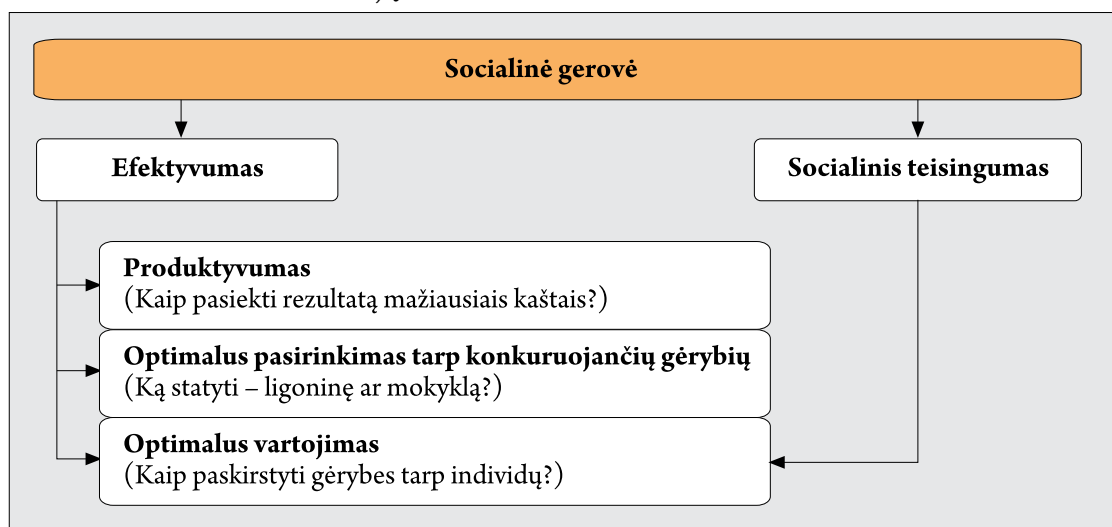
5.3. INTERVENCIJŲ LOGIKOS REKONSTRAVIMAS

Vertinimo pradžioje labai pravartu rekonstruoti valstybės intervencijos logiką (angl. *the logic of intervention*). Pastaroji apibrėžiama kaip trečiosios šalies (valstybės) intervencija į suinteresuotųjų pusių sąveiką siekiant paveikti sąveikos pobūdį ar rezultatą. Rekonstravimo tikslas – parodyti, kodėl apskritai reikalinga viešoji politika (pvz., ES struktūrinės paramos veiksnių programos, priemonės ar veiklų sritys) konkrečioje srityje ir kodėl bus ar buvo naudojamos konkrečios viešosios politikos intervencijos. Taigi intervencijų logika turėtų atskleisti, kodėl viešosios politikos priemonėmis problemas galima spręsti geriau negu tai daro patys individai. Tokia analizė atliekama remiantis dviem pagrindiniais kriterijais: efektyvumo ir socialinio teisingumo (žr. 10 paveikslas).

Nagrinėjant, ar valstybės intervencija yra naudinga efektyvumo požiūriu, vertinama ar valstybės problemas gali spręsti geriau negu tai daro patys individai. Gerokai supaprastinant, valstybės intervencija yra pateisinama tik tuomet, kai pažeidžiamos tam tikros sąlygos (žr. 21 lentelę).

⁶³ Ekspertas Elliot Stern vizito Finansų ministerijoje metu, 2008 m. spalio 28 d.

⁶⁴ European Commission, „Evaluation of Socio-economic Development“, <http://www.evaled.info>

Šaltinis: sudarė autoriai.

21 LENTELĖ. Valstybės intervenciją pateisinančios sąlygos

<p>1. Egzistuoja tobula konkurencija, nėra natūralių monopolijų</p> <p>Ši sąlyga yra neįgyvendinama tuomet, kai ne visi rinkos veikėjai turi vienodą galią (pvz., darbuotojai ir darbdaviai) ir egzistuoja dominuojantys rinkos veikėjai (pvz., monopolijos). Todėl kyla poreikis valstybei įsikišti – reguliuoti darbdavių ir darbuotojų santykius, monopolijų veiklą ir kt.</p>
<p>2. Veikia pilnos rinkos</p> <p>Tai reiškia, jog rinka teikia visas prekes ir paslaugas, už kurias pirkėjas norėtų mokėti kainą, atitinkančią paslaugos ar prekės gamybos kaštus. Pavyzdžiui, rinkos egzistuoja maisto ar automobilių sektoriuose. Tačiau jokia įmonė nesiūlo moterims draustis nuo nėštumo, nes tikėtina, kad tokios įmonės klientės bus tik tos moterys, kurios ketina pastoti. Tokiu atveju įmonė turėtų iš savo klientų rinkti didesnes draudimo įmokas nei galėtų išmokėti nėštumo atveju. Kai neveikia rinkos, valstybė dažniausiai įsikiša pati pradėdama teikti paslaugas, pavyzdžiui, privalomojo socialinio draudimo paslaugas.</p>
<p>3. Nėra viešųjų gėrybių, kurioms būdingos trys savybės</p> <p>Šios savybės: (1) dėl viešųjų gėrybių vartojimo nekonkuruojama, (2) jų vartojimo negalima atsakyti ir (3) jų vartojimo negalima riboti. Tipinis viešosios gėrybės pavyzdys yra šalies karinis saugumas: jeigu tokia gėrybė teikiama vienam šalies gyventojui, tai ji teikiama ir kitam šalies gyventojui.</p>
<p>4. Nėra pašalinių poveikių</p> <p>Pavyzdžiui, neigiamas gamybos pašalinis poveikis yra oro tarša. Teigiamas švietimo pašalinis poveikis yra tas, jog labiau išsilavinęs asmenys mažiau linkę į antisocialinę ir kriminalinę veiklą. Siekdama riboti neigiamus pašalinius poveikius valstybė įsikiša reguliuodama (pvz., nustatydamą taršos normas) arba perskirstydama (pvz., apmokes-tindama teršėjus).</p>
<p>5. Egzistuoja tobula informacija apie prekių ir paslaugų kokybę, jų kainas ir ateitį</p> <p>Kartais rinka pati sprendžia šią problemą, pavyzdžiui, norint įsigyti būstą galima pasamdyti konsultantus, kad jie pateiktų informaciją apie būsto kokybę ir rinkos kainą. Tačiau kitais atvejais informacija yra gerokai brangesnė arba sunkiai suprantama. Pavyzdžiui, bankų indėlininkai neturi pakankamai informacijos (o neretai ir gebėjimų suprasti šią informaciją) apie banko finansinę būklę, todėl gali būti nelinkę patikėti pinigų bankams. Siekdama užtikrinti gerą finansų sistemos būklę valstybė imasi sektoriaus reguliavimo (pvz., privalomų atsargų normų nustatymas) ir indėlių draudimo paslaugų teikimo.</p>

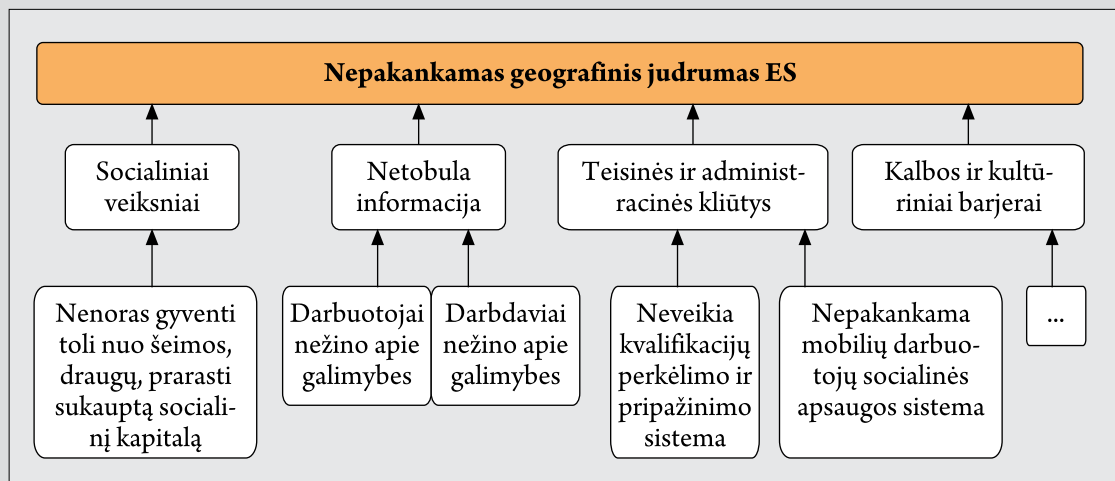
Šaltinis: Nicholas Barr, „The Economics of the Welfare State“, Oxford: Oxford University Press, 1998 m.

Viešosios politikos poreikį galima nustatyti nagrinėjant, kurios iš aptartų sąlygų nėra patenkinamos. Jei visos sąlygos yra iš esmės patenkinamos, efektyvumo kriterijaus atžvilgiu valstybei nėra būtinybės kištis, nes individai gerokai rezultatyviau spęs kylančias problemas negu valstybė. Kita vertus, jei pažeidžiama bent viena sąlyga, sužinome, kaip ir ką viešojoji politika turėtų daryti. Siekiant tai geriau suprasti pateikiamas ES judrumo politikos pavyzdys (žr. 11 paveikslą).

11 PAVEIKSLAS. ES judrumo politikos pavyzdys

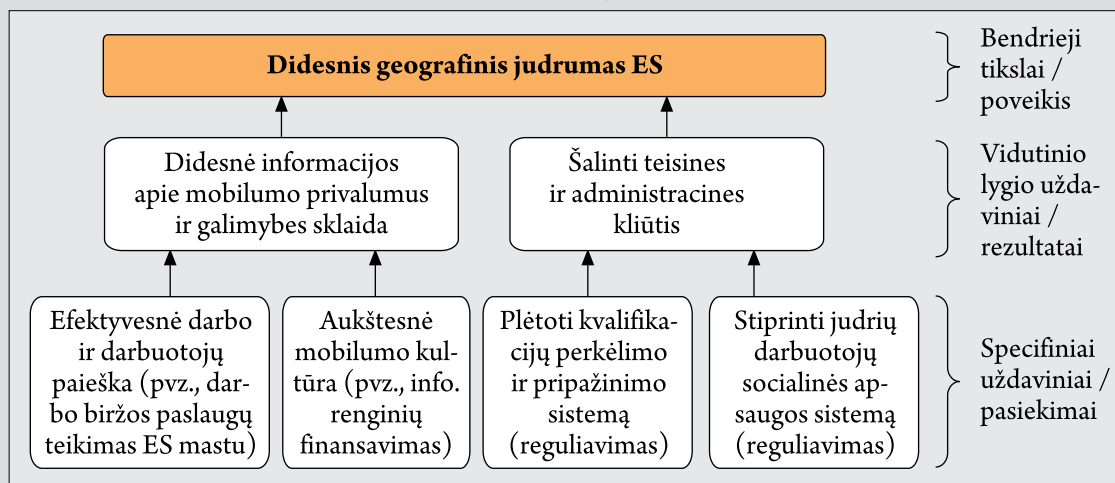
Siekiant sukurti vieningą rinką reikia užtikrinti laisvą prekių, paslaugų ir žmonių judėjimą. Kol kas mažiausiai pasiekta darbuotojų geografinio judrumo srityje – ES darbuotojų judrumas yra nedidelis palyginti su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (toliau – JAV). Todėl Europos Komisija iškėlė uždavinį skatinti darbuotojų judrumą. Politikos analizės ir akademinės literatūros apžvalga leido nustatyti keturias svarbiausias priežastis, ribojančias darbuotojų judrumą (žr. 12 paveikslą). Nepaisant socialinių veiksnių ir kalbos bei kultūrinių barjerų svarbos, valstybė neturėtų (ir negali) kištis į šias sritis. Tačiau anksčiau aptartos valstybės intervencijos sąlygos rodo, jog valstybė gali imtis spręsti informacijos stokos problemas. ES tai daroma rengiant įvairias informacines kampanijas ir steigiant Europos darbo mobilumo tinklą (toliau – EURES), kuris leidžia skirtingose šalyse gyvenantiems darbuotojams sužinoti apie visoje ES egzistuojančias darbo vietas, o darbdaviams pritraukti darbuotojų iš kitų šalių. Valstybė taip pat gali imtis naikinti teisinės ir administracinės kliūtis, t. y. spręsti problemas, kurios iškilo dėl anksčiau įgyvendintų viešųjų politikų, o ne dėl savanoriškos individų sąveikos trūkumų. Vadinasi, toks „problemų medžio“ įvertinimas leidžia išskirti sritis, kuriose prasminga viešosios politikos intervencija ir rekonstruoti politikos tikslų medį (žr. 13 paveikslą).

12 PAVEIKSLAS. Problemų medžio rekonstravimas ir analizė

Šaltinis: Žilvinas Martinaitis, „Problemos apibrėžimas politikos analizėje“, Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2008 m., p. 78.

13 PAVEIKSLAS. Viešosios politikos intervencijos tikslų medžio rekonstravimas

Šaltinis: Žilvinas Martinaitis, „Problemos apibrėžimas politikos analizėje“, Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2008 m., p. 83.

Šaltinis: parengta autorių.

Viešosios politikos poreikį be efektyvumo kriterijaus taip pat galima pateisinti socialinio teisingumo siekiais. Socialinis teisingumas apima vertikalios ir horizontalios lygybės sampratą. Vertikali lygybė – tai išteklių perskirstymas. Horizontalią nelygybę nusako nevienoda, nelygi visuomenės grupių ar individų visuomenėje galia⁶⁵. Dėl to, jog visuomenės grupėms būdinga nevienoda galia, o kai kurios apskritai neturi galios ir nusako dažnai vartojamos sąvokos „socialinė atskirtis“ esmę, kai kurios visuomenės grupės negali taip pat kaip kitos veikti visuomenės ir įgyvendinti savo interesus. Tokiu atveju valstybė įsikiša užtikrindama lygias galimybes. Svarbu pažymėti, kad efektyvumo ir socialinės lygybės siekiai gali prieštarauti vienas kitam. Todėl nustatant viešųjų politikų tikslus gali kilti įtampa tarp šių vertybių. Tad analitikui ar vertintojui nėra lengva tiesiog pasinaudoti instrukcijomis ir nusakyti, ko valstybė turėtų imtis⁶⁶.

Apibendrinant galima pasakyti, kad intervencijų logikos rekonstravimas gali būti naudingas atliekant ES struktūrinės paramos vertinimą, siekiant pagrįsti konkrečių valstybės intervencijų taikymą visos veiksmų programos ar jos prioritetų, priemonių lygiu (žr. 14 paveikslą).

14 PAVEIKSLAS. Intervencijų logikos rekonstravimo pavyzdys

Intervencijų logika buvo rekonstruojama atliekant išankstinį Airijos 2000–2006 m. Nacionalinio plėtros plano vertinimą. Šio vertinimo ataskaitoje buvo pateikti keturi svarbiausi valstybės intervencijų pagrindimai, apimantys efektyvumo ir socialinio teisingumo kriterijus: (1) išlaidos viešosioms gėrybėms; (2) ištaisosios subsidijos; (3) tikslinės subsidijos; (4) perskirstymo išlaidos⁶⁷. Viena iš svarbiausių vertinimo išvadų buvo ta, jog nepaisant gero planuojamų valstybės investicijų atitikimo ūkio poreikiams, abejonių kelia siūlymas didinti išlaidas gamybiniam sektoriui.

Šaltinis: parengta autorių.

5.4. PAGRINDINIAI VERTINIMO KRITERIJAI, KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI

Atliekant programų ar jų dalių (prioritetų, priemonių ir pan.) vertinimus dažniausiai iškeliami daug klausimų, į kuriuos norima rasti atsakymus. Keliami klausimai paprastai apibrėžiami per vertinimo kriterijus – tinkamumą, suderinamumą, efektyvumą, rezultatyvumą, poveikį ar tvarumą. Kadangi vertinimo kriterijų pasirinkimas priklauso nuo konkretaus vertinimo tipo, aprašant kiekvieną iš minėtų kriterijų, nurodoma, kas pagal jį gali būti vertinama, kokie vertinimo metodai gali būti naudojami, taip pat pateikiama praktinių anksčiau atliktų vertinimų rezultatų pavyzdžių.

5.4.1. „Gylio ir pločio“ dilema vertinimuose

Viena didžiausių problemų, susijusių su vertinimo klausimų skaičiumi ir turiniu, yra vertinimo *gylio* ir *pločio* derinimo dilema. Pagal tam tikras vertinimo temas vieni vertinimo projektai gali būti „gilūs“, t. y. skirti konkretiems vertinimo klausimams atsakyti, o kiti „platus“, t. y. apimantys bendresnio pobūdžio atsakymus į daugelį vertinimo klausimų. ES struktūrinės paramos vertinimas yra plačios apimties, kai siekiama atsakyti į daug vertinimo klausimų, susijusių su įvairiais vertinimo kriterijais.

Kai vertinimo apimtis plati, atlikus vertinimą pasakoma „šiek tiek apie viską“. Tokiu būdu vertinimo plotis mažina vertinimo gilumą – galimybę detaliai išnagrinėti vertinamą reiškinį. Kuo gilesnio vertinimo siekiama, tuo mažiau vertinimo klausimų gali būti išnagrinėta. Į šią dilemą reikėtų atsižvelgti planuojant ES struktūrinės paramos vertinimus metiniuose planuose ir formuluojant vertinimo klausimus kiekvieno ES struktūrinės paramos vertinimo lygiu.

⁶⁵ Nicholas Barr, „The Economics of the Welfare State“, Oxford, Oxford University Press, 1998 m.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ CFS Evaluation Unit, „Ex Ante Evaluation of the National Development Plan, 2000–2006“, November, 1999, p. 4.

ES struktūrinės paramos vertinimus galima planuoti keleriems metams siekiant balanso tarp „gilių“ ir „plačių“ vertinimo projektų. Taip pat ES struktūrinės paramos vertinimo projektų lygiu turėtų būti apgalvojama, kokie vertinimo klausimai yra svarbiausi, kurių klausimų analizė reikalingiausia, o pagal kuriuos vertinimo klausimus užtenka apžvalgos.

Vertinimo klausimai šiose gairėse nagrinėjami pagal vertinimo kriterijus, kurių apibrėžimai pateikiami 22 lentelėje.

22 LENTELĖ. Vertinimo kriterijai

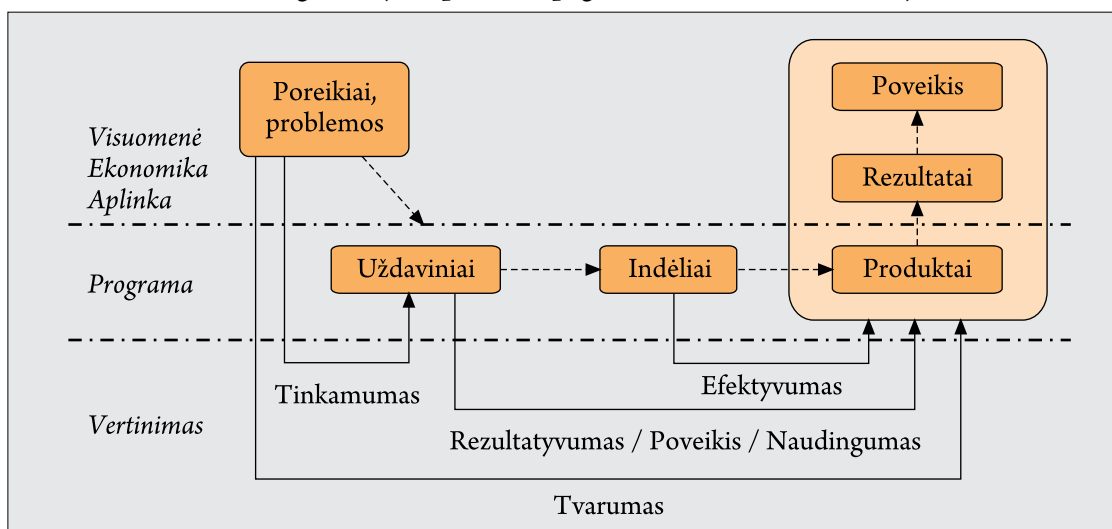
Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus apibrėžimas	Svarbiausi klausimai
Tinkamumas (angl. <i>relevance</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas programos tikslų, uždavinių ir tikslinių grupių poreikių atitikimas, tinkamumas siekiant spręsti socialines ir ekonomines regiono problemas. Vertinimas pagal tinkamumo kriterijų gali būti atliekamas programos rengimo (pradinis tinkamumas) ir programos įgyvendinimo metu (tęstinis tinkamumas).	Kokiu mastu viešosios politikos ar programos tikslai atitinka konkretaus regiono, tikslinės grupės ar visos visuomenės poreikius ir lūkesčius?
Suderinamumas (angl. <i>complementarity</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas vidaus suderinamumas (kaip vienos programos prioritetai ir priemonės suderinti tarpusavyje?) ar išorės suderinamumas (kaip programa suderinta su kitomis programomis ar priemonėmis?).	Koks yra programos vidinis ir išorinis suderinamumas? Kokiu mastu, įgyvendinant kelias programas, pavyko sukurti sinergijas ir išvengti koordinavimo problemų?
Efektyvumas (angl. <i>efficiency</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas programos ar jos dalies finansinių ir kitų personalo, laiko ir pan.) sąnaudų bei produktų ar rezultatų santykis.	Ar programos tikslai ir uždaviniai pasiekti mažiausiais kaštais? Ar galima pasiekti geresnių rezultatų tais pačiais kaštais? Kaip vyko programos ar jos sudedamosios dalies administravimas?
Rezultatyvumas (angl. <i>effectiveness</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas numatytų ir įgyvendintų programos ar jos dalies tikslų bei uždavinių santykis, t. y. jų pasiekimo laipsnis. Programos rezultatyvumas gali būti matuojamas ne tik pasibaigus programos įgyvendinimui, bet ir programos įgyvendinimo metu (rezultatyvumo tikimybė). Pagal rezultatyvumo kriterijų dažniausiai vertinami programos produktai ir rezultatai, bet ne poveikis. Aukštesnio lygio tikslų pasiekimo laipsnis arba jo tikimybė matuojama poveikio kriterijumi.	Koks yra programos tikslų pasiekimo laipsnis? Kas buvo planuota ir kas pasiekta? Kokia rezultatų kokybė? Ar jais patenkinti tikslinių grupių atstovai?
Poveikis (angl. <i>impact</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį nustatomi tiesioginiai ir netiesioginiai programos padariniai (nauda arba žala). Programos poveikis pasireiškia po tam tikro laiko užbaigus programą. Galima skirti konkretų ir bendrąjį programos poveikį. Konkretusis programos poveikis yra tiesiogiai susijęs su įgyvendintais veiksmais ir pasireiškia tiesioginiams naudos gavėjams praėjus keliems mėnesiams po programos įgyvendinimo. Bendrasis programos poveikis yra ilgalaikio pobūdžio, jis pasireiškia vėliau platesniu makroekonominio lygmeniu ir didesnei gyventojų daliai. Poveikis gali būti teigiamas ir neigiamas, planuotas ir neplanuotas.	Kokie yra (bus) ilgalaikiai programos įgyvendinimo socialiniai ir ekonominiai padariniai? Ar šie padariniai bus naudingi visuomenei ir jos grupėms?

Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus apibrėžimas	Svarbiausi klausimai
Tvarumas (angl. <i>sustainability</i>)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį nustatoma programos ar jos dalies teigiamų padarinių (rezultatų ir poveikio) tęstinumo tikimybė pasibaigus programos įgyvendinimui ir finansavimui (vidutiniu ar ilguoju laikotarpiu). Programos padariniai yra tvarūs, jeigu jie išlieka pasibaigus programos finansavimui. Programos rezultatų ir poveikio tęstinumas priklauso nuo įvairių vidinių ir išorinių veiksnių.	Ar įgyvendinant programą sukurti rezultatai bus tvarūs arba bus naudojami programai pasibaigus?

Šaltinis: sudaryta pagal V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ka, kaip ir kodėl vertiname? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007 m., p. 38.

Tam, kad būtų aišku, kokiame kontekste galima kalbėti apie kiekvieną iš kriterijų, 15 paveiksle pa-vaizduotas ryšys tarp programos, jos aplinkos ir vertinimo.

15 PAVEIKSLAS. Programa, jos aplinka ir pagrindiniai vertinimo kriterijai

Šaltinis: V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ka, kaip ir kodėl vertiname? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007 m., p. 6.

5.4.2. Tinkamumas

Kartais viešoji politika laikoma nevykusia, nors jos įgyvendinimas buvo ypač sėkmingas. Priežastis – nors visi tikslai su kaupu pasiekti, tačiau jie neatspindėjo visuomenės poreikių ir lūkesčių. Todėl vienas pirmųjų vertinimo kriterijų yra tinkamumas. Vertinant tinkamumą svarbiausias klausimas yra šis:

- *Kokiu mastu viešosios politikos ar programos tikslai atitinka konkretaus regiono, tikslinės grupės ar visos visuomenės poreikius ir lūkesčius?*

Tinkamumas gali būti vertinamas visais programos ciklo etapais. Rengiant ES struktūrinių fondų finansuojamas programas atliekamas išankstinis vertinimas, kurio metu nagrinėjamas pradinis tinkamumas. Atliekant einamąjį ar baigiamąjį vertinimą gali būti nagrinėjamas tęstinis tinkamumas, t. y. kiek įgyvendinama viešoji politika ar jos programa atitinka pasikeitusius visuomenės poreikius arba strategines nuostatas.

Tinkamumo vertinimo logika yra paprasta: reikia apibrėžti, kokie buvo tam tikros grupės poreikiai ar lūkesčiai ir palyginti juos su politikos ar programos tikslais. Tačiau sunku nustatyti šiuos poreikius ir

lūkesčius: juk nėra tokių knygų ar katalogų, kur būtų surašyti visi visų žmonių poreikiai. Praktikoje ši problema sprendžiama keliais būdais: įvertinant programos tikslų atitikimą teisės aktams ar strategijoms, atliekant problemų ir uždavinių analizę, apklausiant tikslines grupes ar atliekant modeliavimą.

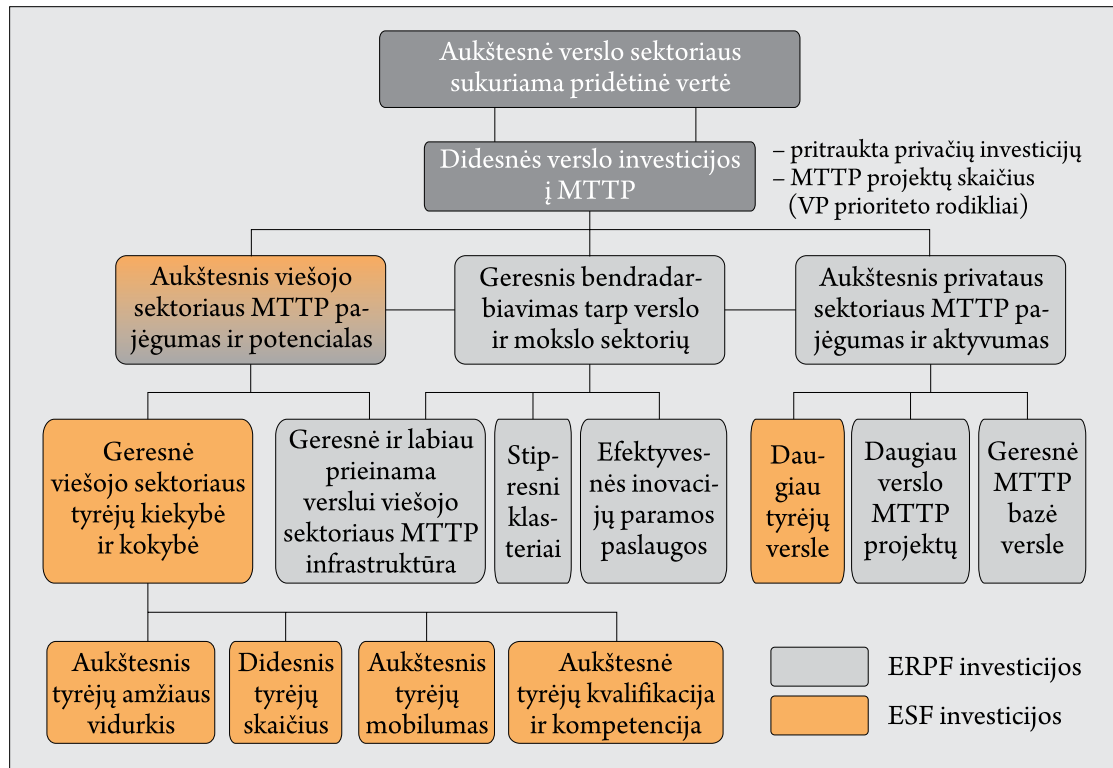
Programos tikslų atitikimas teisės aktams ar strategijoms

Pirma, dokumentų analizės metu galima nagrinėti, koku mastu politikos ar programos tikslai atitinka aukštesnio lygio teisės aktuose ar strategijose įtvirtintus tikslus. Toks lyginimas grindžiamas prielaida, jog svarbiausi visuomenės poreikiai atspindimi strategijose. Tai paprasčiausias būdas tinkamumui įvertinti, tačiau tokio vertinimo rezultatai gali būti paviršutiniški, nes teisės aktai ir strategijos dažniausiai būna labai bendro pobūdžio, apima daugumą poreikių.

Problemų ir uždavinių analizė

Antra, vertinant tinkamumą galima sukurti problemų medį ir palyginti jį su uždavinių medžiu. Problemų medis yra hierarchinis problemų vaizdavimas su priežasties ir padarinio ryšiais, o uždavinių medis – uždavinių vaizdavimas su priemonės ir padarinio ryšiais. 16 paveiksle pateikiamas ES struktūrinės paramos intervencijų 2007–2013 m. laikotarpiu mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (toliau – MTTP) srityje tikslų ir uždavinių loginis medis. Problemų ir uždavinių analizė gerai dera su loginiais modeliais (žr. 5.2 skyrių), jos metu galima įtraukti įvairias suinteresuotąsias grupes.

16 PAVEIKSLAS. Struktūrinių fondų intervencijų logikos mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros srityje tikslų ir uždavinių loginis medis

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos (ES) struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamojo stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas“, 3 priedas, „Pažangą mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) srityje matuojančių stebėsenos rodiklių tinkamumo atvejo studija“, Vilnius, 2010 m.

Tikslinės grupės apklausa

Trečia, vertinant tinkamumą galima paklausti tikslinės grupės atstovų, koku mastu politikos ar programos tikslai atitinka jų lūkesčius. Tai galima atlikti apklausų arba interviu metu. Šio tinkamumo vertinimo metodo privalumas, kad jis leidžia pateikti gana vienareikšmius atsakymus. Kita vertus, šis metodas neįmanomas, jei vertinimo biudžetas yra pernelyg mažas ir negalima užsakyti apklausų.

Modeliavimas

Ketvirta, pagal tam tikrą makroekonominį modelį galima atlikti ekonometrinių modeliavimą, kuris parodytų, kaip galėtų pasiskirstyti ES struktūrinė parama pagal tikslines grupes ar finansuojamas sritis (žr. 17 paveikslą).

17 PAVEIKSLAS. Optimalaus ES struktūrinės paramos lėšų pasiskirstymo vertinimas transporto sektoriuje

LR Susisiekimo ministerijos užsakymu vykdytame BPD 1.1 priemonės („Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas“) vertinime buvo sukurtas specialus makroekonominis modelis, leidęs atsakyti į vertinimo klausimą, koks 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų lėšų paskirstymas pagal Lietuvos apskritis vietinės reikšmės kelių infrastruktūrai būtų rezultatyviausias (pagal gyventojų skaičių, registruotų automobilių skaičių ir t. t.). Norint nustatyti optimalų lėšų paskirstymą pagal apskritis buvo sudarytas apskričių pridėtinę vertę aiškinantis ekonometrinis modelis, leidžiantis įvertinti optimalų Europos regioninės plėtros fondo (toliau – ERPF) lėšų paskirstymą, kai žinomos fizinės charakteristikos (kelių ilgis, tankumas, pralaidumas, fizinė būklė) ir bendra vietiniams keliams numatyta skirti finansavimo suma.

Šaltinis: VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „ES struktūrinių fondų panaudojimo transporto sektoriuje vertinimo ir rekomendacijų dėl 2007–2013 metų ES paramos laikotarpio programavimo galutinė ataskaita“, Vilnius, 2007 m.

5.4.3. Suderinamumas

Vertinant valdžios įstaigų veiklą dažnai teigiama, jog „trūksta koordinavimo“, o pateikiant pasiūlymus, kaip tobulinti politikos įgyvendinimą, dažnai pažymima, kad „mums reikia geresnio koordinavimo“⁶⁸. Taigi tikimasi, kad idealiu atveju skirtingos viešosios politikos ar programos papildys viena kitą ir sukurs sinergijas – rezultatą, kuris yra kokybiškai ar kiekybiškai geresnis negu rezultatas, kurį programos ar politikos būtų galėjusios pasiekti savarankiškai.

Vertinant suderinamumą nagrinėjama, *koku mastu, įgyvendinant kelias programas ar jų dalis, pavyko sukurti sinergijas ir išvengti koordinavimo problemų?* Gali būti nagrinėjamas *vidinis suderinamumas* (kiek BPD prioritetai ir priemonės buvo suderintos tarpusavyje?) ir *išorinis suderinamumas* (kiek BPD buvo suderintas su nacionalinėmis ir ES politikomis, atitiko svarbiausius strateginius dokumentus?)⁶⁹.

Galima išskirti tris suderinamumo vertinimo būdus: geresnio koordinavimo prielaidų vertinimas, programų tikslų ir finansuojamų veiklų palyginimas, tikslinės grupės apklausa.

Geresnio koordinavimo prielaidų vertinimas

Pirma, galima nagrinėti, ar egzistavo geresnio koordinavimo prielaidos. Galima kelti klausimą, jei kiekviena iš analizuojamų programų būtų įgyvendinta atskirai, ar pavyktų pasiekti tuos pačius rezultatus? Jei rezultatai būtų buvę kiekybiškai arba kokybiškai prastesni, vadinasi, nustatėme sinergiją (žr. 18 paveikslą).

⁶⁸ J. L. Pressman, A. Wildavsky, „Implementation“, Berkeley, University of California Press, 1984 m. Cituota iš Guy B. Peters, „Managing Horizontal Government: the Politics of Co-ordination“, Public Administration, Vol. 76(3), 1998 m., p. 295.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos pagal BPD įgyvendinimo suderinamumo vertinimo paslaugų pirkimo atviro konkurso sąlygų 1 priedas: techninė specifikacija“, 2008 m.

Vertinant Europos darbuotojų judrumo metų iniciatyvą buvo nagrinėjama, ar planuojant ir įgyvendinant šią iniciatyvą buvo aktyviai įtraukti (arba bent jau informuojami) kitų panašių iniciatyvų koordinatoriai. Vertinamos iniciatyvos metu bendradarbiaujant su EURES tinklu buvo organizuojamos Europos darbo mugės. Taigi žmonės, apsilankę minėtose darbo mugėse, taip pat susipažino su EURES tinklo, kuris padeda darbuotojams susirasti darbą kitose ES narėse, veikla. Tokiu būdu atsirado sinergija – darbo mugėse pavyko paskleisti informaciją apie judrumo privalumus (toks buvo Europos judrumo metų tikslas) ir kartu maždaug 200 tūkst. mugių dalyvių susipažino su EURES teikiamomis paslaugomis.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Evaluation of the European Year of Workers' Mobility. Final Report“, Vilnius, 2008 m.

Programų ir finansuojamų sričių palyginimas

Antrasis būdas suderinamumui vertinti yra nagrinėti kelių panašių programų tikslus ir finansuojamas sritis. Tokio vertinimo metu siekiama nustatyti, ar tikslai neprieštaruoja vieni kitiems, ar nėra dubliuojamos finansuojamos veiklos (žr. 23 lentelę).

23 LENTELĖ. BPD 1.3 priemonės („Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“) suderinamumas su kitomis BPD priemonėmis ir finansiniais instrumentais

BPD 1.3 priemonės veiklos sritis	Susijusios BPD priemonės / kiti finansiniai instrumentai	Išvados dėl BPD 1.3 priemonės suderinamumo su susijusiomis BPD priemonėmis / kitais finansiniais instrumentais
Geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas		
Geriamojo vandens ir nuotekų valymo sistemų diegimas gyvenvietėse iki 500 gyventojų, kurias dėl mažo gyventojų skaičiaus ekonominiu ir technologiniu požiūriu neracionalu jungti prie pagrindinių miestų vandenvaizų įrenginių.	Sanglaudos fondas. Aplinkos sektorius. Veiklos sritis – vandens kokybė ir nuotekos. Geriamojo vandens ir nuotekų sistemos diegimas ir renovacija gyvenvietėse, turinčiose daugiau nei 500 gyventojų. Geriamojo vandens ir nuotekų sistemos planuojamos kompleksškai pagal upių baseinus – rengiami integruoti Sanglaudos fondo reikalavimus atitinkantys projektai (minimali projekto vertė – 10 mln. eurų).	BPD 1.3 priemonės parama suderinta su Sanglaudos fondo parama (takoskyros kriterijus – gyvenviečių dydis), abi paramos priemonės papildo viena kitą – sudaro sąlygas diegti geriamojo vandens ir nuotekų sistemas visose gyvenvietėse.
	BPD 3.2 priemonė „Verslo aplinkos gerinimas“. Veiklos sritis – Pramoninės zonos, „plyno lauko“ investicijų skatinimas. Inžinerinių tinklų (tarp jų ir vandentiekio bei kanalizacijos) tiesimas iki pramoninės zonos, „plyno lauko“ sklypo ribų ir pramoninės zonos viduje iki atskirų sklypų.	BPD 1.3 priemonės parama suderinta su BPD 3.2 parama, abi BPD priemonės papildo viena kitą – pagal BPD 3.2 priemonę plėtojant pramoninės zonas bei skatinant plyno lauko investicijas remiamas inžinerinių tinklų tiesimas zonų ribose bei šių tinklų sujungimas su bendra inžinerinių tinklų sistema, o pagal BPD 1.3 priemonę remiama gyvenviečių geriamojo vandens ir nuotekų valymo sistemų plėtra (veikla orientuota į savivaldybių įsteigtas vandens tiekimo ir nuotekų valymo įmones). Prireikus investicijos turi būti derinamos projektų lygmeniu.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m. gruodžio 10 d.

Tikslinės grupės apklausa

Trečiasis būdas vertinti koordinavimą – apklausa. Per jas galima klausti tikslinių grupių, kokių mastu, respondentų nuomone, skirtingos politikos išvengia spragų, dubliavimo ar prieštaravimų. Pavyzdžiui, vertinant mokslo politikos koordinavimą Lietuvoje buvo atlikta svarbiausių valstybės tarnautojų, dalyvaujančių atskirų mokslo politikos programų formavime ir įgyvendinime, apklausa. Ji parodė, kad didžiausia problema yra vidiniai prieštaravimai, o dubliavimo ir spragų pasitaiko gana retai⁷⁰.

5.4.4. Efektyvumas

Efektyvumo kriterijus, kuris reiškia programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą mažiausiais kaštais, ypač aktualus esant fiskalinei krizei ir ūkio nuosmukiui. Vertinant efektyvumą nagrinėjama, ar siekiant sukurti produktus, rezultatus ir efektus bus (buvo) efektyviai naudojami finansiniai, žmogiškieji ir kiti ištekliai. Galimi efektyvumo vertinimo klausimai yra šie:

- *Ar programos tikslai ir uždaviniai pasiekti mažiausiais kaštais? Ar galima pasiekti geresnių rezultatų tais pačiais kaštais?*
- *Kaip vyko programos ar jos sudedamosios dalies administravimas?*

Vertinant efektyvumą Lietuvoje dažniausiai atliekamas ES struktūrinės paramos administravimo vertinimas ir mažai dėmesio teikiama ES struktūrinės paramos efektyvumo vertinimui, nagrinėjant kaštų rezultatyvumą.

Efektyvumą galima vertinti naudojant skirtingus metodus. Populiariausi efektyvumo vertinimo metodai (jie pateikti pavyzdžiuose) apima efektyvumo ir kaštų rezultatyvumo analizę.

Efektyvumo, kaštų rezultatyvumo analizė

Efektyvumas matuoja santykį tarp kaštų ir produktų. Vertinant santykį tarp kaštų ir rezultatų ar kitų padarinių galima taikyti kaštų rezultatyvumo (angl. *cost-effectiveness*) analizę. Efektyvumo analizė yra paprastesnė, o ją papildanti kaštų rezultatyvumo analizė sudėtingesnė.

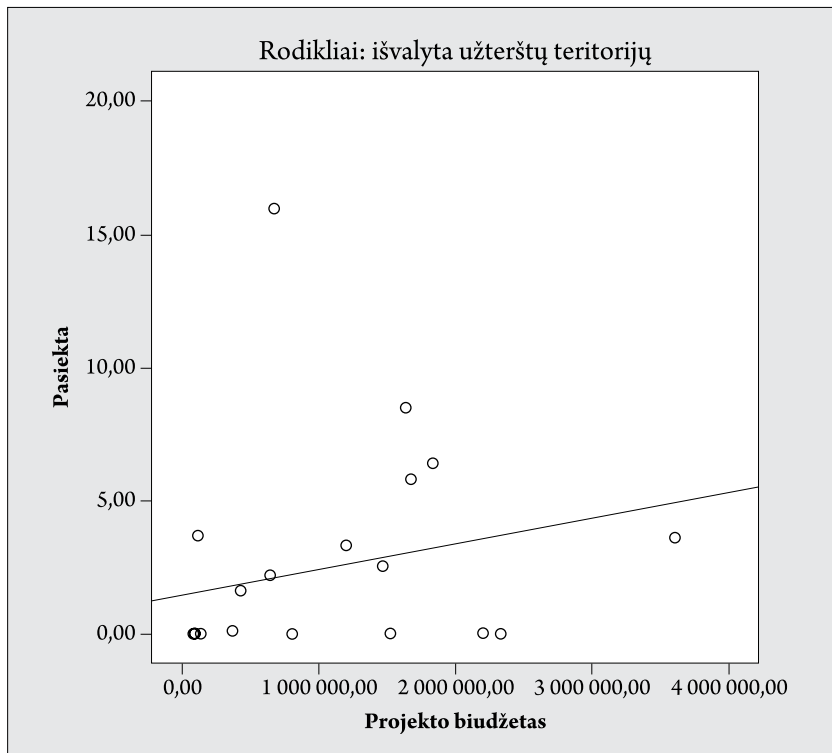
Atliekant Europos Komisijos užsakytus vertinimus naudojami skirtingi požiūriai lyginant kaštus ir padarinius: sudedamųjų intervencijų dalių palyginimas, palyginimas su ankstesne programa, palyginimas su išorine gaire ir palyginimas su dirbtiniu scenarijumi⁷¹. Gera kaštų rezultatyvumo analizė turi atitikti tris kriterijus: (1) gera kaštų analizė, (2) gera padarinių analizė ir (3) geras kaštų ir padarinių palyginimas.

Lietuvoje atliekant BPD 1.3 priemonės „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ vertinimą buvo nagrinėjamas efektyvumas kaštų atžvilgiu. Jo metu užterštų teritorijų tvarkymo projektų, kurie buvo finansuojami pagal BPD 1.3 priemonę, efektyvumui kaštų atžvilgiu įvertinti buvo apskaičiuota koreliacija tarp projektų pasiektų rezultatų ir projektams skirtų lėšų. Šis metodas parodė, jog nagrinėjami projektai buvo efektyvūs kaštų atžvilgiu, t. y. šių projektų išlaidos proporcingos atitinkamo rodiklio pasiekimui – kuo didesnis projekto biudžetas, tuo didesnis hektarų skaičius buvo išvalytas (žr. 19 paveikslą).

⁷⁰ Mykolo Romerio universitetas, „Mokslo valdymas globalizacijos sąlygomis: prioritetų koordinavimo ir administravimo priemonės. Baigiamoji projekto ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

⁷¹ Eureval–C3E, „Study on the Use of Cost–effectiveness Analysis in EC’s Evaluations. Final report“, 20 July 2006.

19 PAVEIKSLAS. Išvalytų užterštų teritorijų rodiklio pasiekimo ir projekto biudžeto koreliacija

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m. gruodžio 10 d.

ES struktūrinės paramos panaudojimo ir administravimo vertinimas

Kadangi sudėtinga vertinti visos ES struktūrinės paramos administravimo sistemos efektyvumą, naudingiau administravimą vertinti nagrinėjant tam tikros programos ar priemonės administravimą, tam tikros administruojančios institucijos veiklą arba tam tikros administravimo sistemos funkcijos vykdymą. Toliau 20–23 paveiksluose pateikiami keturi ES struktūrinės paramos administravimo vertinimo pavyzdžiai.

20 PAVEIKSLAS. BPD administravimo vertinimas Švietimo ir mokslo ministerijos kompetencijos srityje

Vertinimo metu buvo nagrinėjami visi ES struktūrinių fondų paramos administravimo etapai, tačiau daugiausia dėmesio teikta toms funkcijoms, už kurias atsakingos tarpinės ir įgyvendinančiosios institucijos: kvietimų teikti paraiškas organizavimas, paraiškų vertinimas ir atranka, paramos teikimo sutarčių sudarymas, paramos lėšų išmokėjimas (įskaitant išlaidų tinkamumo patikrinimą), projektų įgyvendinimo priežiūra. Vertinimo metu buvo nagrinėjama ne tik LR Švietimo ir mokslo ministerijos veikla, bet ir kitų atsakingų institucijų (pirmiausia įgyvendinančiųjų institucijų) veikla bei jų tarpusavio sąveika atliekant struktūrinės paramos administravimo funkcijas. Vertinimas buvo pagrįstas gilia taisyklių ir procedūrų analize, tarpinės ir įgyvendinančiųjų agentūrų darbuotojų apklausomis, giluminiais interviu su atsakingais tarnautojais, ekspertiniu vertinimu. Nors šioje ataskaitoje buvo pateiktos rekomendacijos įvairiais lygmenimis, daugiausia dėmesio buvo teikiama tarpinės ir įgyvendinančiųjų institucijų vykdomų funkcijų LR Švietimo ir mokslo ministerijos kompetencijos srityje tobulinimui tiek 2004–2006 m., tiek 2007–2013 m. laikotarpiams.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, Finovus, „Pirmojo programavimo laikotarpio ES struktūrinių fondų paramos švietimui ir mokslui administravimo patirties vertinimas“, Vilnius, 2007 m. vasario 1 d.

21 PAVEIKSLAS. Centrinės projektų valdymo agentūros valdymo ir kontrolės sistemos vertinimas

Centrinės projektų valdymo agentūros valdymo ir kontrolės sistemos, administruojant BPD priemones, įvertinime buvo siekiama tobulinti administravimo procedūras, tam panaudojant Centrinės projektų valdymo agentūros darbuotojų ir paramos gavėjų grįžtamąjį ryšį. Todėl vertinimo metu buvo atlikta CPVA darbuotojų, kurie atsakingi už ES struktūrinės paramos administravimą, apklausa ir CPVA administruojamų projektų vykdytojų apklausa dėl visų paramos administravimo procedūrų, darbo klimato CPVA ir bendradarbiavimo tarp CPVA ir paramos gavėjų. Gauti rezultatai buvo panaudoti CPVA rengiant procedūrų vadovus 2007–2013 m. laikotarpiui.

Šaltinis: TNS Gallup, VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „Centrinės projektų valdymo agentūros valdymo ir kontrolės sistemos, administruojant Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento priemones, įvertinimas. Sutarties įvykdymo ataskaita“, Vilnius, 2008 m. vasario 15 d.

22 PAVEIKSLAS. ES struktūrinės paramos viešinimo ir informavimo vertinimas

LR Finansų ministerijos užsakymu vykdytame 2004–2006 m. ES struktūrinių fondų paramos viešinimo ir informavimo vertinime buvo atliktas naudingas komunikacijos auditas. Giluminių interviu su 33 respondentais metu buvo siekiama išsiaiškinti esmines skirtingų tikslinių grupių požiūrio tendencijas ir nuomones, susijusias su ES paramos administravimo sistemos įvaizdžiu ir šią paramą administruojančių institucijų vykdoma komunikacija. Tai padėjo įvertinti naudojamų komunikavimo būdų ir priemonių tinkamumą bei naudingumą, nustatyti komunikacijos problemas ir kliūtis. Remiantis komunikacijos audito išvadomis buvo suformuluotos rekomendacijos dėl komunikavimo apie ES struktūrinių fondų paramą principų tobulinimo ir dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo tobulinimo. Į šias rekomendacijas buvo atsižvelgta rengiant 2007–2013 m. viešinimo ir informavimo planą.

Šaltinis: VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „Viešumo ir informavimo apie ES struktūrinių fondų paramą 2004–2006 m. vertinimo galutinė ataskaita“, Vilnius, 2007 m. rugpjūčio 30 d.

23 PAVEIKSLAS. Valstybės projektų planavimo, taikomo įgyvendinant 2007–2013 m. veiksmų programas ir planuojant ES lėšas, tinkamumo ir efektyvumo vertinimas

LR Finansų ministerijos užsakytu vertinimu buvo siekta tobulinti valstybės projektų planavimo taikymą įgyvendinant 2007–2013 m. veiksmų programas ir planuojant bei įsisavinant ES lėšas. Sutarties vykdymo metu buvo įvertintas esamos strateginio planavimo sistemos efektyvumas detalai išanalizuojant valstybės projektų planavimą bei įvertinta, kaip valstybės projektų planavimas, taikomas įgyvendinant 2007–2013 m. veiksmų programas, veikia ES struktūrinės paramos panaudojimo efektyvumą. Vertinimas buvo grindžiamas sistemų analize. Jis apėmė tokius kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus kaip pirminių ir antrinių šaltinių analizė, interviu su už ES struktūrinės paramos panaudojimą atsakingų institucijų atstovais, ES struktūrinės paramos planavimo ES-10 valstybėse narėse apklausa, politikos analizės metodų (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių (toliau – SSGG) analizė, sugretinimas, gerosios praktikos pavyzdžių nustatymas), Airijos ir Portugalijos bei dviejų Lietuvos atvejų studijos ir fokusuota grupinė diskusija.

Vertinimo metu buvo nustatytos problemos, sudarančios kliūtis tinkamai planuoti valstybės projektus: didelis strateginių dokumentų ir vertinimo kriterijų skaičius, jų persidengimas bei kokybės stoka; tarpusavio suderinamumo ir suderinamumo su finansavimo šaltiniais stoka; nepakankamai integruotas ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų projektų ir kitų valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų projektų planavimas; palyginti lėtas ES struktūrinės paramos lėšų panaudojimas ir tam tikri rezultatyvumo trūkumai; analitinių pajėgumų trūkumas planavime dalyvaujančiose institucijose; pajėgių politikos įgyvendinimo agentūrų, kurios galėtų būti atsakingos už valstybės projektų sudarymą ir įgyvendinimą, stoka ir pan. Remiantis nustatytomis problemomis ir rizikomis buvo suformuluotos praktinės rekomendacijos, kaip gerinti valstybės projektų planavimo tinkamumą ir efektyvumą.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Valstybės projektų planavimo, taikomo įgyvendinant 2007–2013 m. veiksmų programas ir planuojant ES lėšas, tinkamumo ir efektyvumo vertinimas“, Vilnius, 2010 m.

5.4.5. Rezultatyvumas

Rezultatyvumas yra mastas, kuriuo buvo įgyvendinti programos ar jos sudedamosios dalies tikslai. Vertinant rezultatyvumą dažniausiai nagrinėjami politikos ar programos produkto ir rezultato rodikliai lyginant faktines ir planuotas rodiklių reikšmes, bet galima nagrinėti ir rezultatų kokybę.

Vertinant rezultatyvumą svarbu apibrėžti, kokie rezultatai bus vertinami. Programa paprastai sukuria ne vieno tipo rezultatus. Jie gali būti tiesioginiai ir netiesioginiai, pasireiškiantys skirtingos trukmės laikotarpiais. Matuojant tik planuotų rodiklių pasiekimą gali būti neįvertinta, jog programa turėjo didesnę neigiamą poveikį negu teigiamą, arba, nepaisant to, kad sukurti planuoti produktai, jie neveda prie siektų rezultatų. Vertinimas, kurio metu nagrinėjami įvairūs galimi programos rezultatai, pateikia realesnį, išsamesnį programos supratimą, leidžia nustatyti, kokių veiksnių trūko, kad programa būtų įgyvendinta sėkmingai⁷². Be to, atliekant vertinimą, reikia atkreipti dėmesį į tai, jog rezultatai ir poveikis priklauso ne tik nuo ES struktūrinės paramos panaudojimo, bet ir nuo išorės veiksnių. Todėl analizės metu aktualu atsižvelgti į įvairių išorės veiksnių įtaką.

Galimi rezultatyvumo vertinimo klausimai yra šie:

- *Koks yra programos tikslų pasiekimo laipsnis? Kas buvo planuota ir kas buvo pasiekta?*
- *Kokia rezultatų kokybė? Ar jais patenkinti tikslinių grupių atstovai?*

Rezultatyvumas gali būti vertinamas įvairiais būdais: atliekant stebėsenos informacijos analizę, vertinant rezultatų kokybę, sudarant ES struktūrinės paramos panaudojimo reitingus.

Stebėsenos informacijos analizė

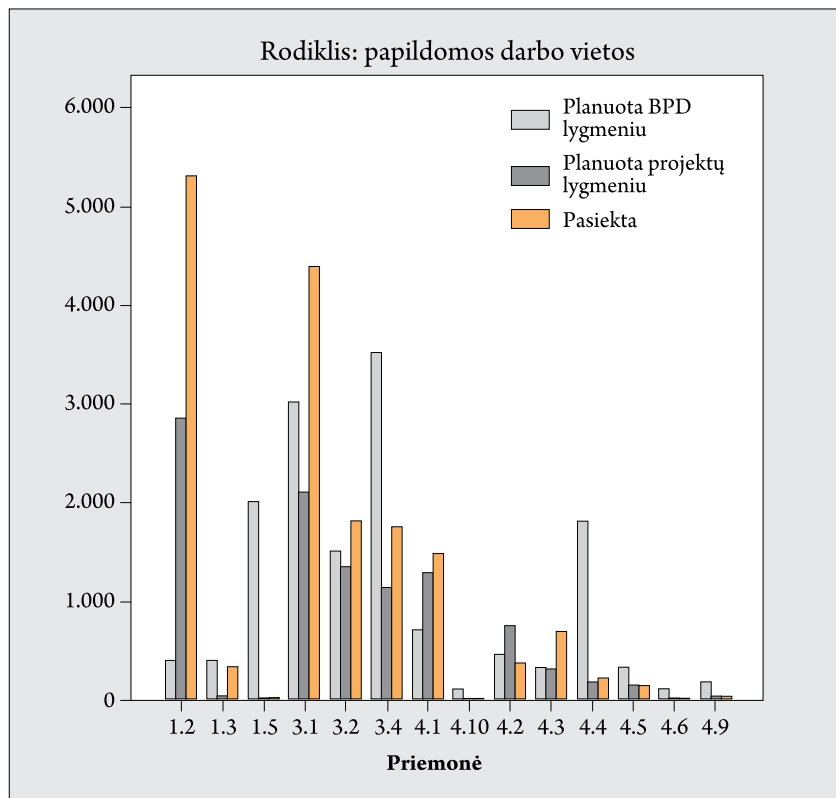
Paprasčiausia programos tikslų ir uždavinių pasiekimą išmatuoti atliekant stebėsenos informacijos analizę. Jeigu planuoti produkto ir rezultato rodikliai buvo pasiekti, tai reiškia, jog ES struktūrinė parama panaudota rezultatyviai. Dažniausiai rodiklių analizės rezultatai pateikiami paveikslėliuose ar lentelėse (žr. 24 paveikslą).

Atliekant stebėsenos rodiklių analizę daroma prielaida, jog stebėsenos rodikliai yra SMART. Todėl kartais ši analizė atliekama pagal SMART metodiką ir kitus metodus siekiant įvertinti priežiūros rodiklių ir priežiūros informacijos kokybę. SMART metodiką sudaro penkių rodiklių kokybės kriterijų rinkinys:

- specifiškumo (angl. *Specific*) kriterijus reiškia, jog rodikliai turi būti glaudžiai susieti su iškeltais programos tikslais ir uždaviniais, matuoti tik tai, ko siekiama finansuojama veikla, kas yra aktualu;
- pagal išmatuojamumo (angl. *Measurable*) kriterijų vertinama, ar rodiklių matavimo būdai bei statistiniai metodai yra vienareikšmiškai apibrėžti, o rodiklių apskaičiavimo kaina proporcinga jų naudai;
- pasiekiamumo (angl. *Achievable*) kriterijus reiškia, kad siekiama rodiklio reikšmė turi kelti iššūkį, bet kartu būti realistiška ir pagrįsta;
- patikimumo (angl. *Reliable*) kriterijus apibūdinamas statistine prasme – pakartotinai apskaičiuotas rodiklis turi būti toks pat, kaip ir pirmąkart; patikimumą sukuria vienareikšmiška bei nekintanti duomenų rinkimo metodologija, parankūs duomenų rinkimo ir apdorojimo instrumentai, aukšta darbuotojų kvalifikacija; patikimumą didina įvairesnių duomenų rinkimo būdų bei šaltinių naudojimas;
- pateikiamas periodiškai ir laiku (angl. *Timed*) – rodikliai naudingi tik tuomet, kai jie gali teikti informacijos apie veiksmų pažangą periodiškai ir laiku.

⁷² Russell K. Schutt, „Investigating the social World: the Process and Practise of Research“, London, Sage Publications, 2006 m., p. 378.

24 PAVEIKSLAS. Papildomų darbo vietų rodiklio planuotos ir pasiektos reikšmės pagal BPD priemones (vienetais)

Šaltinis: SFMIS 2008-05-28 duomenys; Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas“, 2008 m. rugsėjo 5 d.

Pavyzdžiui, toks vertinimas buvo atliktas rengiant „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamojo stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimo“ ataskaitą⁷³ LR Finansų ministerijai (žr. 25 paveikslą). Jeigu rodikliai nėra SMART, priežiūros informacija negali iki galo atskleisti ES paramos rezultatyvumo, reikia daryti įvairias išlygas, rinkti ir analizuoti papildomus duomenis.

25 PAVEIKSLAS. Rodiklių kokybės vertinimas pagal SMART metodiką

Vienas iš rodiklių kokybės analizės, remiantis SMART kriterijais, pavyzdžių – pagal 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas. Šiuo vertinimu siekta išanalizuoti veiksmų programose ir jų prieduose numatytų stebėsenos rodiklių bei jų sistemos tinkamumą ir pakankamumą paramos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui matuoti. Kiekvieno iš stebėsenos rodiklių (apytiksliai 1000 rodiklių) tinkamumas vertintas pagal keturis SMART kriterijus (rodiklius) – specifiškumo, išmatuojamumo, patikimumo ir rodiklių ambicingumo (arba jų pasiekimo tikimybės). Rengiantis atlikti vertinimą, sudarytos rodiklių tinkamumo kontrolinių klausimų lentelės (Excel formatu), parengta rodiklių tinkamumo vertinimo metodika. Pavyzdžiui, rodiklių specifiškumas vertintas pasitelkiant du vertinimo klausimus: 1) ar rodiklis bendrai išreiškia strateginį veiksmų programos tikslą / programos uždavinį / priemonės tikslą ir 2) ar veikla, kurią matuoja rodiklis, yra svarbi tikslo pasiekimo / uždavinio įgyvendinimo prielaida?

Rodiklių specifiškumo analizės rezultatai padėjo atskleisti tikslų / uždavinių ir rodiklių sąsajos problemas, o rodiklių išmatuojamumo, patikimumo ir pasiekiamumo analizės rezultatai – problemas, su kuriomis susiduriama sudarant rodiklius ir juos taikant įgyvendinimo metu. Rodiklių vertinimo pagal SMART metodiką duomenimis:

⁷³ Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamojo stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita“ (pagal 2009 m. spalio 23 d. sutartį Nr. 14P-336 su LR Finansų ministerija), Vilnius, 2010 m.

- apytiksliai 6 proc. rodiklių neatitinka tikslų / uždavinių, kurių įgyvendinimą matuoja;
- iš esmės visi rodikliai yra išmatuojami (t. y. yra išreikšti kiekybiškai, numatytos pradinės ir siekiamos jų padėties), tačiau tam tikrų pavojų, susijusių su rodiklių išmatavimo galimybe, pastebėta (pvz., rodiklių aprašymuose pateikti nenuoseklūs jų reikšmių apskaičiavimo metodologijos išaiškinimai, nenurodytos arba nurodytos netikslios rodiklių pasiekimo sąlygos ir kt.);
- apytiksliai 12 proc. rodiklių įvertinti kaip visiškai patikimi (rodiklių patikimumą mažina jų aprašymuose nepateikti arba pateikti netikslūs sąvokų išaiškinimai, nestandartizuotos skirtingose priemonėse taikomų, tačiau tą pačią prasmę turinčių rodiklių (agreguojamų aukštesniais lygiais) apskaičiavimo metodikos, rodiklių skaičiavimas netinkamu lygiu ir kt.);
- nors didesnę dalį suplanuotų rodiklių reikšmių planuojama pasiekti, rodiklių pasiekimo tikimybę mažina: nepalankios rinkos sąlygos, programų lėšų perskirstymas dėl nacionalinės politikos pokyčių ir kt.

Vadovaujantis rodiklių tinkamumo vertinimo metodika, rodiklių kokybė vertinta kiekybiškai (0–4 balų skalėje).

24 LENTELĖ. Rodiklių, iki galo atitinkančių SMART kokybės kriterijus, apimtys pagal veiksmų programas

	ŽIP VP	EA VP	SS VP
Bendras rodiklių skaičius	449	278	291
Maksimaliu balu įvertintų rodiklių skaičius	30	4	22
Maksimaliu balu įvertintų rodiklių proc. nuo visų rodiklių	6,7 proc.	1,4 proc.	7,6 proc.

Šaltinis: parengta pagal Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas, Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2010 m.

Rezultatų kokybės vertinimas

Rezultatyvumas gali būti vertinamas ne tik pagal priežiūros rodiklius, bet ir naudojant kitus būdus. Pavyzdžiui, galima vertinti, ar tikslinė grupė yra patenkinta ES struktūrinės paramos rezultatais. Toks būdas buvo naudojamas atliekant BPD 2.2 priemonės „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“ ir 2.3 priemonės „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“ vertinimą (žr. 26 paveikslą). Tačiau reikia atsižvelgti, jog rezultatų kokybę įmanoma vertinti, jeigu vertinimo objektas nėra labai platus.

26 PAVEIKSLAS. Dirbančių asmenų mokymo rezultatyvumas

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu vykdytame BPD 2.2 ir 2.3 priemonių vertinime buvo siekiama nustatyti subsidijų, skiriamų dirbančių asmenų mokymui, rezultatyvumą. Techninėje užduotyje buvo pateiktas toks rezultatyvumo klausimas: „Ar (kiek) BPD 2.2–2.3 priemonių parama prisidėjo prie naudos gavėjų kompetencijų tobulinimo, kaip tai įtakojo jų vėlesnę situaciją darbo rinkoje: motyvacijos, atlyginimo ir karjeros prasme?“ Pasitelkus darbuotojų, dalyvavusių mokymuose, ir jų darbdavių apklausas įvertintas pasitenkinimas mokymų kokybe, procentas asmenų, mokymuose patobulinusių savo kompetenciją, pritaikančių įgytas kompetencijas savo darbui atlikti ir šių kompetencijų taikymo įtaka darbuotojo darbo kokybei. Darbuotojo darbo vietos kokybės ir motyvacijos pokyčiai buvo tiriami apklausos būdu. Apklausos klausimai suformuluoti atlikus literatūros analizę ir žvalgomąjį tyrimą. Žvalgomasis tyrimas apėmė kokybinius interviu su subsidijas mokymams gavusių darbdavių atstovais. Nustatyta, jog mokymai prisideda prie darbuotojų darbo kokybės ir darbo vietos kokybės, motyvacijos tobulinimo, tačiau jie turi būti parengti kokybiškai, tinkamai koordinuojami ir suplanuoti atsižvelgiant į įmonės (organizacijos) veiklos tikslus bei darbuotojų profesinio tobulėjimo poreikius. Tai leido suformuluoti rekomendacijas, kad reikalinga paramą skirti kokybiškus mokymų planus parengusioms įmonėms, daugiau dėmesio teikiant mokymo planų parengimui ir parengtų planų vertinimui.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

ES struktūrinės paramos panaudojimo reitingai

Norint įvertinti ES struktūrinės paramos panaudojimo naudą galima sudaryti ES struktūrinės paramos panaudojimo reitingus. Jie ypač reikalingi, kai vertinimo objektas yra platus, o nauda priklauso nuo įvairių vidaus ir išorės veiksnių. Pavyzdžiui, atliekant horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo vertinimą BPD prioritetų indeksas buvo sudarytas remiantis informacija apie BPD priemones ir veiklas, lėšų pasiskirstymą, priežiūros rodiklių skaičių ir jų pasiekimą, paraiškose deklaruotą ir faktinį projektų poveikį horizontaliesiems prioritetams.

Šis reitingas parodė, kad BPD 2 prioritetas „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ labiausiai prisidėjo prie lygių galimybių horizontaliojo prioriteto įgyvendinimo – 2 prioriteto indeksas lygių galimybių srityje sudarė 90 balų iš 100 (žr. 25 lentelę), BPD 1 prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ indeksas buvo 65 balai, o BPD 3 prioriteto „Gamybos sektoriaus plėtra“ – 52,5 balo.

25 LENTELĖ. BPD prioritetų indeksas pagal prisidėjimą prie horizontaliųjų prioritetų (apibendrinimas)

Horizontalieji / BPD prioritetai	1 prioritetas	2 prioritetas	3 prioritetas	4 prioritetas	5 prioritetas
Darnusis vystymasis	85	30	43,75	75	5
Lygios galimybės	65	90	52,5	37,5	5
Informacinė visuomenė	61,25	68,75	76,25	13,75	15
Regioninė plėtra	67,5	38,75	53,75	50	2,5

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas įsisavinant Europos Sąjungos struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

5.4.6. Poveikis

Viešosios politikos programos ar jų sudedamosios dalys turi būti rengiamos ir įgyvendinamos tam, kad atneštų naudos visai visuomenei ar tam tikroms jos grupėms. Jeigu programos neturi naudingo poveikio, jas reikia tobulinti arba net nutraukti.

Pagal poveikio kriterijų vertinama, koks yra finansuojamos programos ar jos dalies tikslų pasiekimo laipsnis arba jo tikimybė. Poveikis reiškia teigiamus ir neigiamus, tiesioginius ir netiesioginius intervencijų efektus. Vertinant poveikį analizuojama, koku mastu programos ar politikos aukščiausio lygio tikslai buvo įgyvendinti, t. y. lyginami faktiniai ir planuoti efektų rodikliai.

Galimi poveikio vertinimo klausimai:

- Kokie yra (bus) ilgalaikiai programos įgyvendinimo socialiniai ir ekonominiai padariniai?
- Ar šie padariniai bus naudingi visuomenei ir jos grupėms?

Poveikiui įvertinti gali būti naudojami įvairūs metodai. Jų pasirinkimas priklauso nuo srities, politikos ar sektoriaus, kurie yra vertinami. Pavyzdžiuose aprašyti dažniausiai vertinimuose naudoti poveikio vertinimo metodai: makroekonominis modeliavimas, poveikio vertinimas remiantis loginiais modeliais, faktų lyginimo analizė.

Makroekonominis modeliavimas

Praktiniai makroekonominio modeliavimo metodo panaudojimo pavyzdžiai atliekant vertinimus pateikiami toliau aprašomuose pavyzdžiuose (27–28 paveikslai).

27 PAVEIKSLAS. Makroekonominio modeliavimo naudojimas atliekant ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui (toliau – BVP) vertinimą

ES struktūrinių fondų poveikio BVP vertinimo metu buvo siekiama įvertinti ES struktūrinių fondų poveikį BVP įsisavinant ES struktūrinę paramą Lietuvoje 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu ir parengti rekomendacijas dėl ES struktūrinių fondų poveikio BVP didinimo 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu. Vertinimo metu taip pat buvo įvertinti Lietuvos socialinės ir ekonominės situacijos pokyčiai nuo 2004–2006 m. Lietuvos bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo pradžios, palyginant su pradine situacija ir prielaidomis, išskeltomis BPD.

Vertinimo tikslams ir uždaviniams pasiekti buvo parengtas Lietuvos ekonomikos prognozavimo ir vertinimo makromodelis HERLIT, kurio pagrindas – pripažintas ir plačiai naudojamas (taip pat Europos Komisijos) HERMIN modelis. HERLIT modelis apėmė tris svarbiausius komponentus: visuminę pasiūlą, visuminį įsisavinimą bei visuminį pajamų pasiskirstymą.

Atliekant vertinimą naudojantis HERLIT makroekonominiu modeliu ir kitais analizės bei vertinimo metodais buvo įvertintas suformuluotų BPD poveikio rodiklių, BPD investicijų ilgalaikių socialinių ir ekonominių padarinių tinkamumas, apskaičiuotas atrinktų rodiklių rezultatyvumas, įvertinta šalies makroekonominės situacijos kaita (lyginant faktinę situaciją su prognozuotu scenarijumi), įvertinti atskirų ūkio sektorių (transportas, informacinė visuomenė, energetika, aplinkos apsauga, sveikatos priežiūra ir socialinė infrastruktūra, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra bei inovacijos, užimtumas ir nedarbas, švietimas ir profesinis mokymas, žemės ūkis, kaimo plėtra, miškininkystė, žuvininkystė, pramonė ir verslas, turizmas) raidos pokyčiai BPD įgyvendinimo metu ir atlikta jų poveikio BPD įgyvendinimui analizė, išanalizuoti BPD konteksto rodiklių pokyčiai, įvertintas ES struktūrinių fondų poveikis atskiriems ūkio sektoriams bei prognozuojami BPD investicijų ilgalaikiai socialiniai ir ekonominiai padariniai.

Šaltinis: UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas: galutinė ataskaita“, Vilnius, 2009 m. rugsėjis.

28 PAVEIKSLAS. Makroekonominio modeliavimo naudojimas darbo jėgos efektyvumo vertinime

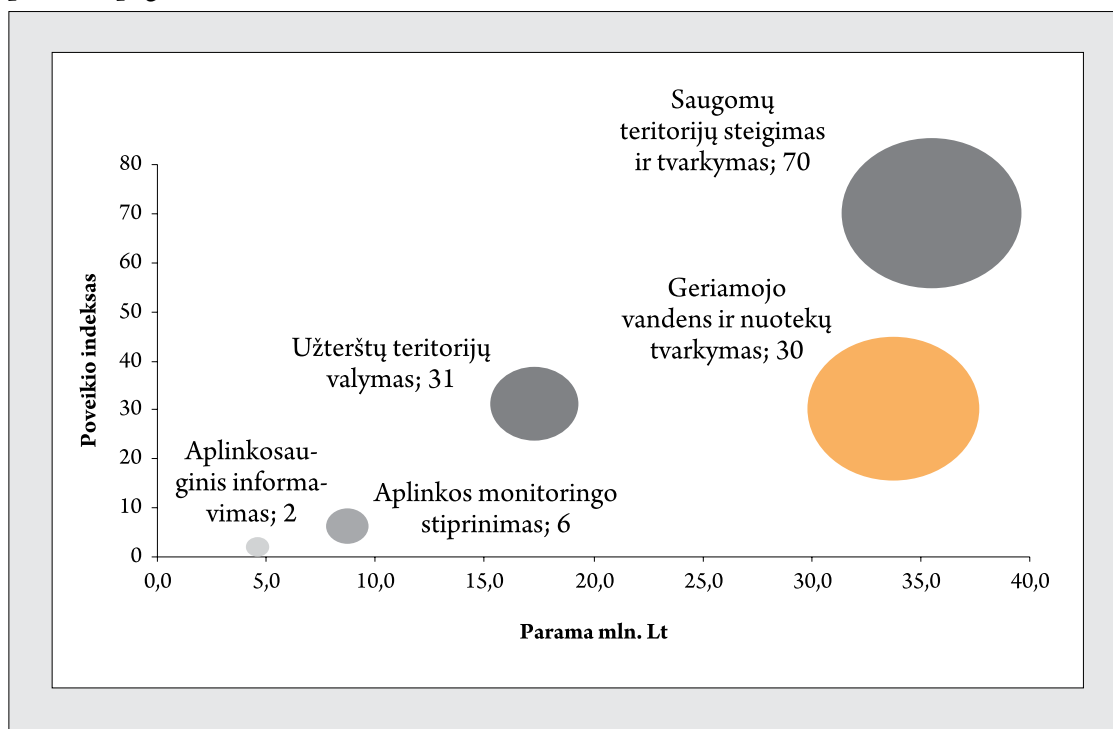
Atliekant LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakytą investicijų į darbo jėgos kompetencijų tobulinimą vertinimą buvo daugiausia tiriama tarpinis poveikis, t. y. poveikis subsidijas gavusių įmonių produktyvumui. Tam buvo pritaikytas ekonometrinis modelis ir darbdavių apklausa. Nustatyta, jog subsidijos darbuotojų mokymui prisidėjo prie jas gavusių įmonių konkurencingumo augimo, inovacijų diegimo, kaštų mažinimo ir produktų bei paslaugų tobulinimo. Pagal ekonometrinius skaičiavimus šios subsidijos jau 2004–2006 m. leido papildomai sukurti 33,4 mln. Lt pridėtinės vertės. Tikimasi, jog didelė dalis poveikio dar pasireiškė ateityje. Tiriant bendrąjį poveikį nustatyta, jog ES struktūrinės paramos poveikis galėjo būti didesnis, jei lėšos būtų paskirstytos efektyviau. Bendrąjį poveikį mažino privačių investicijų išstūmimo efektas. Šis efektas buvo iširtas kompleksiskai, taikant darbuotojų ir darbdavių apklausas, paramos teikimą reglamentuojančių dokumentų ir informacijos apie projektus analizę.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

Poveikio vertinimas remiantis loginiais modeliais

Poveikio vertinimas gali būti atliekamas remiantis loginiais modeliais. Atliekant BPD 1.3 priemonės („Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“) poveikio vertinimą pagal loginį modelį buvo sudarytas kiekvienos veiklos srities, kuri buvo finansuojama pagal šią priemonę, poveikio indeksas. Šis indeksas sudarytas remiantis įvairiais informacijos šaltiniais (priežiūros informacija, apklausų rezultatais, ekspertiniu vertinimu). Indeksas apskaičiuotas sudauginus paramos apimtį (kiekybinio) ir efektyvumo, rezultatyvumo, tęstinumo (kokybinio) rodiklių, tokių kaip įgyvendinimo problemos, produktų ar paslaugų kokybė, rezultatų tęstinumo užtikrinimas, reikšmes. Pavyzdžiui, rodikliui produktų ar paslaugų kokybė buvo nustatytos trys reikšmės: aukšta, vidutiniška ir žema, taip pat skiriama atitinkamai balų: 20, 10 ir 5. Reikšmės įvertintos remiantis projektų vykdytojų apklausos rezultatais ir ekspertiniu vertinimu (žr. 29 paveikslą).

29 PAVEIKSLAS. BPD 1.3 priemonės („Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“) poveikis pagal veiklos sritis

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas. Galutinės ataskaitos projektas“, Vilnius, 2008 m. lapkričio 6 d.

Pagal šį indeksą didžiausią poveikį turės saugomų teritorijų steigimo ir tvarkymo projektai (indeksas – 70), panašaus dydžio – užterštų teritorijų tvarkymo (indeksas – 31) bei vandens ir nuotekų tvarkymo (indeksas – 30) projektai. Mažiausią poveikį turės aplinkosauginio informavimo projektai (indeksas – 2). Palyginus poveikio indeksą su santykinę paramos apimtimi, matyti, jog didžiausią santykinį poveikį taip pat daro saugomų teritorijų projektai, mažiausią – informavimo projektai. Antrą vietą – užterštų teritorijų valymo projektai. Nors šių projektų paramos apimtis yra palyginti maža, jie turi didelį poveikį.

Faktų lyginimo analizė

Faktų lyginimo analizės metodą ES struktūrinės paramos vertinimuose itin rekomenduoja taikyti Europos Komisijos Regioninės politikos generalinis direktoratas⁷⁴ siekiant įvertinti grynąjį ES struktūrinių fondų paramos poveikio (naudos) mastą. Metodo esmė – situacijų „su parama“ ir „be paramos“ palyginimas. Tam tikslui yra atliekamas dviejų kontrolinių grupių (paramos gavėjų ir negavusiųjų paramos) palyginimas, taip pat gali būti atliekamas palyginimas tarp paramos gavėjų ir likusios visumos (pvz., paramą gavusių įmonių eksporto padidėjimo masto palyginimas su visų įmonių eksporto pokyčiais per analizuojamą laikotarpį) (žr. 30 paveikslą).

⁷⁴ „Building for the future: Evaluation in governance, development and progress“, 2008 // V. Gaffey (Head of the Evaluation Unit, DG Regio), „The European Regional Development Fund or How to evaluate billions?“; K. Stryczynski (Evaluation Unit, DG Regio), „Rigorous impact evaluation: the magic bullet for evaluation of Cohesion Policy?“

Atliekant LR Ūkio ministerijos 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu administruotos ES struktūrinės paramos panaudojimo vertinimą buvo siekiama nustatyti tiesioginės paramos verslui savaimiškumo efektą (angl. *deadweight*)⁷⁵. Duomenys buvo renkami apklausos būdu, atliekant išsines paramos gavėjų ir kvotinę pareiškėjų, kurių projektams BPD subsidijų nebuvo skirta, apklausą. Nustatyta, kad 12 proc. paramos gavėjų negavę BPD subsidijos būtų įgyvendinę projektus ta pačia apimtimi, kaip ir paremti. Siekiant patikrinti paramos gavėjų apklausos rezultatų patikimumą toks pat klausimas buvo užduotas ir BPD paramos negavusiems pareiškėjams. Situacija be paramos privačių ūkio subjektų atveju patvirtino labai panašų savaimiškumo laipsnį – 11 proc. BPD subsidijų negavusių įmonių nurodė, kad paramą administruojančių institucijų atmestus projektus įgyvendino ta pačia apimtimi, kaip ir tuo atveju, jei būtų gavę paramą. Palyginkite: Europos Komisijos užsakymu atliktoje analizėje⁷⁶, pagrįstoje smulkią ir vidutinio verslo (toliau – SVV) įmonių apklausa, nurodoma, kad ankstesniame programiniame laikotarpyje tiesioginės paramos SVV atveju savaimiškumo laipsnis svyravo nuo 11,5 proc. (Vokietijoje) iki 55,1 proc. (Ispanijoje)⁷⁷.

Šaltinis: LR Ūkio ministerijos užsakymu vertinimą atliko VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ pagal 2008-08-22 paslaugų sutartį Nr. 8-322.

5.4.7. Tvarumas

Dauguma viešosios politikos programų yra įgyvendinamos siekiant užtikrinti ilgalaikius pokyčius arba tolesnę plėtrą. Pavyzdžiui, subsidijos įmonių darbuotojų mokymui skiriamos tikintis ne tik tuo metu pakelti tam tikro skaičiaus asmenų kvalifikacijos lygį, bet ir paskatinti darbuotojų mokymo kultūros formavimąsi įmonėse. Todėl vertinant dažnai pasitelkiamas tvarumo (arba tęstinumo) kriterijus, t. y. vertinama, *ar įgyvendinant programą sukurti rezultatai bus tvarūs arba bus naudojami programai pasibaigus?* Tvarumas gali būti vertinamas įvairiais lygmenimis: individo, organizacijos, projekto, partnerystės, programos, nacionaliniu, regioniniu ir t. t.

Išmatuoti realią tvarumo apimtį įmanoma atliekant baigiamuosius vertinimus. Jie atliekami praėjus tam tikram laikui po programos įgyvendinimo. Pavyzdžiui, norint nustatyti, ar suteikus paramą verslo pradžioje, jis yra toliau plėtojamas, arba suteikus subsidijas mokymų programai kurti, ji yra taikoma, reikėtų matuoti bent jau po vienų ar dvejų metų. Kadangi tokie vertinimai atliekami retai, išmatuoti realios tvarumo apimtys dažnai būna neįmanoma. Todėl vertinant tvarumą tiriamos nuostatos ir sąlygos, reikalingos tęstinumui užtikrinti, pavyzdžiui, konkretūs veiksmai, kurių imtasi, tolesnis finansavimas, fizinė aplinka ir institucinė kultūra, socialinių tinklų stiprumas ir t. t.

Nuostatų, užtikrinančių tvarumą, vertinimas

Tam tikros įgyvendintos programos tikslas – pakeisti esamą padėtį (arba užtikrinti ilgalaikį poveikį) formuojant atitinkamos tikslinės grupės elgesį, o atliekant tokios programos vertinimą bus tiriama, ar planuota įtaka tikslinei grupei buvo padaryta. Kitaip tariant, tokio tipo vertinimu siekiama nustatyti, ar įgyvendinant atitinkamą programą susiformavo nuostatos, būtinos užtikrinti, kad pasiektas užsibrėžtas ilgalaikis tikslas (žr. 31 paveikslą).

⁷⁵ Savaimiškumo efektas apibūdina finansinės paramos efektyvumo praradimo situaciją, kuomet projektai, gavę viešojo finansavimo lėšas, būtų buvę vykdomi ir be konkretaus įsikišimo, panaudojant kitus finansavimo šaltinius (pvz., nuosavą kapitalą).

⁷⁶ Ernst & Young, „Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs“, 1999 m., p. 134.

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos administruotos ES struktūrinės paramos 2004–2006 metų programavimo laikotarpiu panaudojimo efektyvumo vertinimo bei rekomendacijų dėl ES struktūrinės paramos panaudojimo efektyvumo didinimo 2007–2013 metų programavimo laikotarpio galutinė vertinimo ataskaita“, p. 40.

Igyvendinant BPD 2.2 priemonę „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“ buvo siekiama paskatinti darbdavius daugiau investuoti į darbuotojų mokymą. Atliekant vertinimą buvo tiriama, ar parama sukūrė prielaidas įgyvendinti tikslinių grupių tikslus be tolesnės valstybės paramos. Kadangi vertinimas buvo vykdomas dar nepasibaigus įgyvendinamiems projektams, tvarumas analizuotas tiriant, ar susiformavo teigiamos darbdavių ir darbuotojų nuostatos, susijusios su tolesniais mokymais, ar žadama toliau mokytis. Nuostatos buvo tiriamos pagal apklausos metodą. Nustatyta, kad nepaisant to, jog dauguma darbdavių žada toliau vykdyti darbuotojų mokymus, o darbuotojų mokymosi visą gyvenimą motyvacija išaugo, darbdaviai daugiausia orientuojasi į struktūrinių fondų paramos teikiamas galimybes ir su jomis sieja tolesnius mokymus. Darbuotojai taip pat žada mokytis, jeigu mokymus finansuos darbdaviai. Taigi nustatyta, jog parama formuoja tam tikrą priklausomybę ir nepakankamai skatina tvarumą, t. y. įmonių ar įstaigų verslo ar veiklos planus atitinkančių darbuotojų mokymo planų rengimą ir įsipareigojimą skirti lėšų jų įgyvendinimui.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m. rugpjūčio 15 d.

Sąlygų, būtinų tvarumui, vertinimas

Tokio tipo vertinimai naudingi, kai reikia nustatyti, kokios sąlygos būtinos užtikrinti tam tikrą programą pasiektų rezultatų tvarumą. Tokiu būdu viešosios politikos formuotojai ir įgyvendintojai sužinos, kokių veiksmų imtis ar kokia kryptimi veikti norint išsaugoti tai, kas buvo pasiekta (žr. 32 paveikslą).

Atliekant BPD 1.3 priemonės „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ vertinimą, buvo išskirti veiksniai (sąlygos), nuo kurių priklauso rezultatų tvarumas:

- projektų vykdytojų / naudos gavėjų gebėjimai tęsti finansuotas veiklas pasibaigus finansavimui iš ES struktūrinių fondų;
- bendras valstybės tarnybos stabilumas ir darbo sąlygų palankumas;
- gyventojų pajėgumas mokėti už naujas paslaugas;
- tolesnis veiklų finansavimas.

Vertinimas parodė, kad visų pagal BPD 1.3 priemonę finansuotų veiklos sričių sukurtų rezultatų tvarumas priklausys nuo tolesnio finansavimo. Aplinkos apsaugos sistemos institucijų vykdytų projektų rezultatų tvarumui gali turėti įtakos bendros valstybės tarnybos stabilumo ir darbo sąlygų palankumo problemos, kurios lemia didelę darbuotojų kaitą ir, tam tikrais atvejais, nepakankamą jų kompetenciją. Be to, norint pasiekti numatytą rezultatą svarbu, kad prie vandens tiekimo ir nuotekų tinklų prisijungtų kuo daugiau vartotojų, turinčių tai padaryti nuosavomis lėšomis. Tačiau mažose gyvenvietėse gyventojų išlaidos geriamajam vandeniui ir nuotekų tvarkymo paslaugoms sudaro santykinai didesnę dalį šeimos pajamų (palyginti su miestų gyventojais), nes ten šios paslaugos yra kelis kartus brangesnės, o pajamos mažesnės. Todėl šių gyventojų pajėgumas mokėti už prisijungimą prie vandens tinklų ir tolesnį paslaugų teikimą yra mažesnis.

Išorės veiksnių, darančių įtaką projektų rezultatų tvarumui analizei atlikti naudoti interviu, dokumentų analizės metodai (veiklos ataskaitos, teisės aktai, kitos vertinimo ataskaitos ir kt.), atlikta vagentvarkos įmonių apklausa ir kt.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m. lapkričio 6 d.

6. DUOMENŲ ANALIZĖ IR KITI TYRIMO BŪDAI

Vertinimo metodai yra duomenų rinkimo ir analizės būdai. Nėra vieno „geriausio“ metodo ar jų rinkinio – kiekvienas metodas leidžia surinkti tik specifinę informaciją ir turi savų privalumų bei trūkumų. Metodų pasirinkimas priklauso nuo vertinimo klausimų, vertinimo išteklių (biudžeto, vertintojų darbo dienų, ir t. t.) ir duomenų prieinamumo. Šiame gairių skyriuje pristatomi kiekybiniai ir kokybiniai duomenų rinkimo ir analizės metodai, skirtingi tyrimo būdai, jų privalumai ir trūkumai bei priemonės, kuriomis galima užtikrinti duomenų patikimumą. Svarbu užtikrinti, kad pasirinktas variantas konkretaus vertinimo atveju būtų tinkamas, o turimi ar surinkti duomenys patikimi.

6.1. DUOMENŲ RINKIMO IR ANALIZĖS METODAI

*Duomenų rinkimo ir analizės metodai:
kiekybiniai ir kokybiniai, indukciniai ir dedukciniai, metodų sudėtingumas*

Duomenų rinkimo ir analizės metodai gali būti skirstomi į kiekybinius ir kokybinius. Jeigu siekiama „šiek tiek pasakyti apie viską“, geriau tinka kiekybiniai metodai, o jeigu „viską apie šiek tiek“, tuomet tinkamesni yra kokybiniai metodai. Kiekybiniai ir kokybiniai metodai lyginami 26 lentelėje.

26 LENTELĖ. Kiekybinių ir kokybinių metodų palyginimas

	Kokybiniai metodai	Kiekybiniai metodai
Paskirtis	Dažniausiai siekiama suprasti vertinimo objektą atsižvelgiant į daugialypės tikrovės egzistavimą, įvairius individų požiūrius.	Siekiama paaiškinti stebimą reiškinį, apibendrinti daromas išvadas, suklasifikuoti ir suskaičiuoti tam tikrus reiškinio bruožus.
Laikas ir tyrimo sandara	Socialiniai reiškiniai tiriami be išankstinių prielaidų, o tyrimo procesas cikliškas – duomenys renkami ir analizuojami vienu metu.	Visi tyrimo klausimai yra labai aiškiai apibrėžti prieš pradėdant rinkti ir analizuoti duomenis.
Analitiko vaidmuo	Analitikas renka duomenis sąveikaudamas su tiriamaisiais (stebėdamas, bendradarbiaudamas).	Analitikas siekia objektyvumo, netiesiogiai sąveikauja su tiriamaisiais (pvz., anketinės apklausos).
Analizės logika	Pasitikima subjektyviomis interpretacijomis ir nuomonėmis: pateikiama informacija surinkta žodžiu, kiek galima išsamiau. Naudojami interviu, fokusuotos grupinės diskusijos, atvejų studijos, įtrauktas stebėjimas ir t. t.	Siekiama pateikti objektyvią, apibendrinamą ir palyginamą informaciją: naudojamos apklausos, ekonometrinis modeliavimas, statistinė analizė ir t. t. Vadovaujamosi aiškiais, tiksliais, formaliais procedūromis.
Stiprybės	<ul style="list-style-type: none">• Naudinga atrenkant kriterijus ar rodiklius, kurie galėtų būti naudojami kiekybinės analizės metu.• Pateikiama plati ir kompleksiška reiškinį apibūdinanti informacija.• Analizuojamas specifinis fenomenas jo paties kontekste.	<ul style="list-style-type: none">• Pateikiami kiekybiškai įvertinami duomenys, kurie gali reprezentuoti platesnę populiaciją.• Pateikiami duomenys, kurie leidžia daryti palyginimus tarp šalių, sektorių ir tikslinių populiacijų.• Tinkamas būdas tikrinti hipotezes.

	Kokybiniai metodai	Kiekybiniai metodai
	<ul style="list-style-type: none"> Atsižvelgiama į didesnės dalies suinteresuotų grupių (tarp jų ir tokių grupių, į kurių požiūrius dažnai nėra atsižvelgiama, atliekant kiekybinius tyrimus) kokybiškai besiskiriančias interpretacijas ir perspektyvas. 	
Silpnybės	<ul style="list-style-type: none"> Šie metodai neturėtų būti naudojami plačios apimties vertinimuose ir apibendrinimuose. Darbai imlus, daug laiko reikalaujantis metodas. Atsiranda rizika pernelyg sureikšminti nereprezentatyvius požiūrius. Atsiranda rizika dėl per plačios apimties informacijos ir didelio duomenų kiekio. 	<ul style="list-style-type: none"> Kai kuriais atvejais neįmanoma kaupti kiekybinę informaciją. Kyla rizika lyginti nepalyginamus reiškinius. Nuomonės ir elgesys yra išimamas iš konteksto, tokiu būdu įvykiai nėra analizuojami kaip vykstantys realiame pasaulyje. Ignoruojamas tų kintamųjų, kurie nebuvo įtraukti į modelį, poveikis.
Sričių, kuriose šie metodai gali būti naudojami, pavyzdžiai	<ul style="list-style-type: none"> Suinteresuotųjų grupių nuomonės, vertinant programos / tam tikros priemonės tinkamumą konkrečiame kontekste. Suinteresuotųjų grupių atstovų nuomonių apie sukurtų produktų, pasiektų rezultatų kokybės ir galimo poveikio tvarumą vertinimas. 	<ul style="list-style-type: none"> Suinteresuotųjų grupių atstovų apklausa apie bendrą programos tinkamumą. Programos / tam tikros priemonės efektyvumo ir rezultatyvumo vertinimas pagal iš anksto apibrėžtas gaires.

Šaltinis: parengta autorių.

Kiekybinių ir kokybinių metodų taikymas grindžiamas šiek tiek skirtinga logika: kiekybinis tyrimas prasideda nuo esamos teorijos ir esamų žinių, o kokybinis tyrimas prasideda nuo stebėjimo.

Kiekybinis tyrimas grindžiamas *dedukcine logika*. Remiantis pasirinkta teorija, literatūros analize ar turimomis vertintojo išvalgomis pasirenkami tyrimo teiginiai. Tyrimo metu šie teiginiai tikrinami. Kiekybinis tyrimas yra struktūruotas, t. y. tyrimo klausimai, sąvokos ir eiga apibrėžiami tyrimo pradžioje ir jo metu nekeičiami. Klausimų formulavimo, duomenų rinkimo, duomenų analizės ir duomenų interpretavimo etapai yra atskirti. Svarbiausi kiekybinio tyrimo principai – objektyvumas, reprezentatyvumas, patikimumas, pakartojamumas, etiškumas ir tikslumas.

Kokybinis tyrimas grindžiamas *indukcine logika*. Tiriama socialiniai reiškiniai ar procesai yra analizuojami be išankstinių idėjų, teorijų ar parengtų modelių. Tyrimas pradedamas nuo plačiai suformuluotų klausimų, kurie tikslinami vykdant tyrimą. Vertintojas vienu metu renka duomenis ir juos analizuoja, interpretuoja. Iš surinktų duomenų, jų analizės gali kilti nauji svarbūs klausimai. Jie įtraukiami į tyrimą, atsisakoma klausimų, kurie, kaip išaiškėjo tyrimo metu, yra nereikšmingi tiriamam reiškiniui. Kokybinio tyrimo procesas yra cikliškas ir grindžiamas nuolatine interpretacija.

Reikia pripažinti, jog skiriasi vertinimo metodų sudėtingumas, nuo kurio priklauso vertinimo projekto biudžetas⁷⁸. 27 lentelėje pateikiama informacija apie kelių vertinimo metodų ir būdų sudėtingumą. Paprastesniais metodais galima laikyti dokumentų analizę, interviu, fokusuotas grupines diskusijas, vidutinio sudėtingumo – apklausas, ekspertų paneles. Sudėtingesniais metodais galima laikyti makroekonominį modeliavimą, efektyvumo ar kaštų rezultatyvumo analizę. Be to, sudėtingais vertinimo būdais galima laikyti išvalgas, tyrimus dalyvaujant ir kvazi-eksperimentinį tyrimą, ne tokiais sudėtingais – atvejo studijas ir tyrimus dalyvaujant, o paprasčiausiu – ekspertinį vertinimą.

⁷⁸ LR Finansų ministerija, „Pasiūlymai dėl vertinimo biudžeto nustatymo“, Vilnius, 2009 m.

Metodų sudėtingumo laipsnis	Vertinimo metodai	Vertinimo būdai
Paprastas	Dokumentų analizė, interviu, fokusuotos grupinės diskusijos	Ekspertinis vertinimas
Vidutinio sudėtingumo	Apklausa, ekspertų panelės	Atvejo studijos
Sudėtingas	Makroekonominis modeliavimas, efektyvumo ar kaštų rezultatyvumo analizė	Ižvalgos, tyrimai dalyvaujant, kvazi-eksperimentiniai tyrimai

Šaltinis: sudarė autoriai pagal The European Commission, „Evaluating EU Activities: A Practical Guide for the Commission Services“, Brussels, 2004 m.

Tačiau vertinimo metodai ir būdai gali būti taikomi skirtingai. Pavyzdžiui, žvalgamosios atvejo studijos paprastesnės palyginti su programos efekto atvejo studijomis, kurių metu taikomi įvairūs vertinimo metodai. Taip pat gali skirtis atvejo studijų skaičius, juose nagrinėjamų klausimų skaičius. Atitinkamai apklausa yra paprastesnė, jeigu jos atliekamos internetu, turint gerą respondentų sąrašą. Tačiau apklausa gali būti labai sudėtinga, jeigu ji turi būti reprezentatyvi ar net kvotinė ir jos negalima atlikti internetu ar telefonu.

Toliau pristatomi svarbiausi vertinimo metodai ir būdai. Kadangi šių gairių paskirtis nėra aprašyti visus vertinimo metodus ir būdus, nagrinėjami dažniausiai taikomi metodai.

6.2. KIEKYBINIAI DUOMENŲ RINKIMO IR ANALIZĖS BŪDAI

Apklausa

Apklausa (angl. *survey*) yra veiksmingas ir rezultatyvus tyrimo metodas, padedantis ištirti daugelį klausimų, todėl tai vienas populiariausių tyrimo metodų. Taikydamas šį metodą vertintojas gali geriau suprasti tyrimo srities klausimus. Apklausa metodas gali būti apibūdinamas kaip tyrimo technika, grindžiama informacijos rinkimu iš tam tikros individų grupės individams atsakant į klausimus⁷⁹. Šis metodas leidžia surinkti duomenis iš plačių individų grupių, socialinių tinklų, socialinių grupių ar organizacijų.

Apklausa privalumai:

- *įvairiapusiškumas*: gerai parengta apklausa gali padėti nustatyti esminius vertinamos srities aspektus ir suteikti platesnį supratimą apie vertinamą objektą;
- *efektyvumas*: apklausų metodas yra palyginti pigus, reikalauja mažai laiko ir leidžia surinkti informaciją iš didelio žmonių skaičiaus;
- *galimybė apibendrinti*: jei buvo nuosekliai laikomasi apklausų metodinių reikalavimų, galima teigti, kad apklausos rezultatai atspindi visos populiacijos nuomonę;
- *galimybė palyginti*: jeigu išvengiama metodologinių problemų, respondentų grupės atsakymai gali būti palyginami.

Siekiant užtikrinti apklausų metu gautų duomenų kokybę būtinas išbandymas – klausimynai turi būti išbandomi su keliais respondентаis, stengiantis patikrinti parengto klausimyno tinkamumą, kokybę ir įvertinti galimus trūkumus. Tada galima peržiūrėti ir tobulinti apklausos klausimyną.

Apklausa metodas ypač tinkamas, kai reikia ištirti didelės respondentų grupės nuomonę. Apklausa metodas taikomas tiriant nuostatas, vertybes, gali būti tiriamas naudos gavėjų pasitenkinimas programa. Dėl tos priežasties apklausa dažniausiai taikoma vertinant rezultatyvumą ir poveikį. Jų metu siekiama nustatyti, kaip naudos gavėjai vertina programos rezultatus ir koks yra tikėtinas poveikis.

⁷⁹ R. K. Schutt, „Investigating the Social World: The Process and Practice of Research“, London, Sage Publications, 2006 m., p. 234.

Igyvendinant projektą „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai“ buvo siekta įvertinti ES struktūrinių fondų pridėtinę vertę didinant darbo jėgos kompetencijas. Viena didžiausių metodinių problemų buvo susijusi su siekiu išmatuoti, kaip mokymai prisidėjo prie darbuotojų produktyvumo didinimo. Matuojant mokymų kokybę, pasitenkinimą mokymais, darbuotojų darbo kokybės pokyčius buvo atliktos dvi apklauso. Pirmoji apklausa buvo skirta organizacijų, kurios naudojo finansinę paramą darbuotojų mokymams, atstovams. Antroji apklausa buvo skirta darbuotojams, kurie dalyvavo mokymų projektuose. Abi apklauso buvo plačios ir leido išžvelgti, kaip darbdaviai ir darbuotojai vertina mokymų projektų, kurie buvo bendrai finansuojami iš ES struktūrinių fondų, pridėtinę vertę.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinės ataskaitos projektas“, Vilnius, 2008 m. rugpjūčio 15 d.

Nepaisant šio metodo privalumų, jis taip pat susijęs su tam tikromis rizikomis ir trūkumais. Ne visada ir ne visiems vertinimo klausimams tinka apklauso metodas. Todėl labai svarbu įvertinti metodo trūkumus ir galimybes ir naudoti jį tik ten, kur jis tinkamas. 28 lentelėje aptariamos apklauso metodo rizikos ir rizikų valdymo priemonės.

28 LENTELĖ. Apklauso metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Kadangi apklauso respondentus dažnai sudaro labai skirtingos grupės, kai kurie klausimyno klausimai tam tikroms grupėms gali būti neaktualūs.	Galima atlikti bandomąją apklauso su keletu respondentų. Tai leidžia išsiaiškinti, ar respondantai supranta klausimus ir ar jų atsakymai suteikia naudingos informacijos. Taip pat galima sudaryti dviejų dalių klausimyną: pirmoji, bendroji, dalis yra aktuali visiems respondentams, o antroji, specifinė, dalis yra pritaikoma pagal kiekvienos respondentų grupės specifiką.
Netinkamai suformuota imtis neleidžia užtikrinti gautų duomenų reprezentatyvumo.	Imtis turi būti sudaroma vadovaujantis atsitiktinės atrankos taisyklėmis.
Nepakankamas anketas užpildžiusių skaičius, kai taikomos internetinės apklauso. Patirtis rodo, jog atsakymų dalis į internetines apklauso siekia apie 30 proc.	Norint padidinti atsakiusių skaičių būtina siųsti priminimus elektroniniu paštu ar priminti skambinant respondentams.
Nepakankamas atrankos pagrindas. Galimų respondentų kontaktai nėra pasiekiami, nes tokia informacija nerenkama įgyvendinant programas.	Šią riziką valdyti vertintojams labai sudėtinga, taip pat tai reikalauja didelių laiko išteklių (pvz., rinkti iš projektų vykdytojų informaciją apie mokymų dalyvius) ir surinktas atrankos pagrindas gali būti nereprezentatyvus, jeigu ne iki galo surenkami duomenys. Jeigu įgyvendinant programas renkama išsami informacija, tokia rizika gali būti valdoma, o vertinimo galimybės išplečiamos.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Ekonometrinis modeliavimas ir statistinė analizė

Ekonometrinis modeliavimas (angl. *econometric modeling*) ir statistinė analizė (angl. *statistical analysis*) gali būti naudojami siekiant iširti ryšius tarp ekonominių kintamųjų. Šis metodas ypač naudingas, kai būtina įvertinti kiekybinį ryšio stiprumą tarp kintamųjų. Ekonometriniai modeliai grindžiami tam tikra logika: a) atrenkamos dvi atvejų grupės; b) kiekybinis specifinių politikų vertinimas vienoje grupėje; c) priklausomųjų kintamųjų pokyčių skirtumų vertinimas abejose grupėse. Toks būdas naudingas vertinant socialinį ir ekonominį ES strategijų ir politikų poveikį.

Atliekant ES struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant BPD vertinimą ekonometrinis modelis buvo naudojamas vertinant BPD poveikį užimtumui. Modelis buvo grindžiamas trijų lygių ekonometrinio modeliavimu – detaliuoju lygiu, sektoriniu lygiu ir valstybiniu lygiu. Tokia analizė buvo galima, nes ES struktūrinių fondų valdymo ir stebėsenos informacinėje sistemoje (toliau – SFMIS) buvo sukaupta detali informacija apie paramos gavėjų atliktus mokėjimus iš ES struktūrinių fondų lėšų. Vertintojai turėjo galimybę naudoti informacija ne tik apie paramos gavėjus, kuriems buvo suteiktos lėšos, bet ir apie jų darbų bei paslaugų teikėjus. Šie duomenys buvo susieti su Lietuvos įmonių statistikos mikrolygmens duomenimis ir leido palyginti ekonominę plėtrą tarp tų subjektų, kurie gavo ES struktūrinių fondų finansuojamus užsakymus ir tų, kurie negavo tiek intervencijos laikotarpiu, tiek po jos. Palyginimui buvo atrinktos kontrolinės grupės iš subjektų, kurie prašė ES struktūrinių fondų paramos, bet jos negavo. Ekonometrinio modeliavimo rezultatai buvo aptarti fokusuotų grupinių diskusijų metu.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

Nepaisant didelio ekonometrinio modeliavimo potencialo, susiduriama su tam tikromis rizikomis. Jos įvardytos 29 lentelėje.

29 LENTELĖ. Ekonometrinio modeliavimo ir statistinės analizės rizikos bei jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Šiam metodui taikyti reikia daug statistinių duomenų, kurie dažnai nėra prieinami.	Papildomų duomenų rinkimas pasitelkiant kitus kiekybinius metodus (pvz., apklausas).
Netinkamas prielaidų pasirinkimas.	Prielaidų patikrinimas naudojantis kitais metodais. Pavyzdžiui, fokusuotos grupinės diskusijos gali būti pasirinktos kaip viena iš tokių priemonių.
Ekonometrinio modeliavimo rezultatai naudojami neminint prielaidų ir natūralių modelio apribojimų.	Reikalingas tinkamas modelio ir jo prielaidų paaiškinimas. Taip pat reikia detalizuoti, ką gauti rezultatai paaiškina, o ko ne.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Ekonometrinis modeliavimas ir statistinė analizė atskleidžia efekto apimtis arba kintamųjų ryšius, tačiau gautiems rezultatams interpretuoti naudojami kiti metodai – apklauso, fokusuotos grupinės diskusijos, interviu, antrinių šaltinių analizė.

6.3. KOKYBINIAI DUOMENŲ RINKIMO IR ANALIZĖS BŪDAI

Kokybiniai metodai tinka rinkti išsamią informaciją apie nedaug atvejų ar asmenų, sudaro galimybes atlikti detalų tiriamo reiškinių tyrimą, išgilinti į kontekstą ir niuansus. Šiose gairėse pristatomi tokie kokybiniai metodai: interviu, fokusuotos grupinės diskusijos, ekspertų panelė, kokybinė dokumentų analizė, įtrauktas stebėjimas.

Interviu

Šis metodas, naudojamas informacijai rinkti iš vieno ar kelių respondentų, yra labiausiai paplitęs socialiniuose moksluose, taip pat atliekant viešosios politikos vertinimus. Interviu gali būti kelių tipų:

- *laisvas pokalbis* – respondentai gali laisvai dėstyti savo nuomonę;

- *pusiau struktūriškai apibrėžtas interviu* – siekiama sužinoti respondento nuomonę tam tikrais iš anksto numatytais klausimais leidžiant respondentui laisvai interpretuoti ir performuluoti užduodamus klausimus;
- *struktūriškai apibrėžtas interviu* – ne toks lankstus, anketinės apklausos tipo interviu⁸⁰.

Atliekant vertinimą giluminiai arba kokybiniai interviu leidžia atskleisti skirtingus požiūrius į programą, jos veiklas, rezultatus, įgyvendinimą. Interviu dažniausiai naudojamas išsiaiškinti, kaip asmenys suvokia programos ar projekto reikšmę, rezultatus. Šis būdas gali padėti išryškinti organizacijos, kurioje įgyvendinama programa ar projektas, aplinkos normas, kultūrą. Interviu taip pat padeda išryškinti tam tikroms suinteresuotoms grupėms svarbiausias temas.

Interviu yra ypač naudingas analizuojant procesus. Gaunama išsamios, detalios informacijos, sužinoma apie vertinimus, požiūrius, motyvaciją. Svarbu turėti galvoje, jog interviu metodu renkant duomenis nesiekama reprezentuoti populiacijos. Tyrimui naudojama nedidelė respondentų imtis, respondentai nėra atrenkami tikimybių būdu, paprastai atranka yra tikslinė (pvz., interviu iš atsakingų asmenų). Interviu kokybė labai priklauso nuo interviu atliekančio asmens pasirengimo, kompetencijos, asmeninių savybių, taip pat nuo respondento sąsajų su tiriamą problema.

35 PAVEIKSLAS. Interviu metodo naudojimas vertinimuose

Tarp kitų projektų „Europos Sąjungos migracijos politikos iniciatyvų poveikis Lietuvai ir Lietuvos tikslai formuojant Europos Sąjungos politiką legalios ir nelegalios migracijos srityje“ tikslų, buvo siekiama įvertinti bendro sutarimo mastą dėl Lietuvos strateginių tikslų migracijos srityje. Ši politikos sritis susijusi su daugeliu institucijų, dalyvaujančių politikos formulavime ir įgyvendinime. Buvo nustatyta, kad atitinkamų institucijų pozicijos dėl migracijos politikos tikslų buvo radikalai skirtingos. Šiuo atveju pusiau struktūriškai apibrėžti interviu buvo labai naudingi siekiant suprasti, kaip kiekvienas politikos formuotojas vertina esamų strateginių tikslų tinkamumą. Interviu taip pat suteikė įžvalgų apie kryptis, kurias skirtingos suinteresuotosios pusės siūlo migracijos politikoje ateityje.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos migracijos politikos iniciatyvų poveikis Lietuvai ir Lietuvos tikslai formuojant Europos Sąjungos politiką legalios ir nelegalios migracijos srityje. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

Kaip ir kiekvienas metodas, interviu turi savo rizikų. Svarbu žinoti, kaip jų išvengti ir interviu metodą naudoti tik tada, kai jis tinkamas. Svarbiausios rizikos aptariamos 30 lentelėje.

30 LENTELĖ. Interviu metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Vertintojas gali veikti respondentų atsakymus.	Ši rizika valdoma tinkamai parengiant interviu atliekančius asmenis.
Interviu gauti rezultatai apibendrinami populiacijai.	Tai yra kokybinis metodas, jo metu gauta informacija negali būti apibendrinama populiacijai. Kokybišką interviu panaudojimą užtikrina vertintojų kompetencija ir kvalifikacija. Siekiant daryti apibendrinimus populiacijai turi būti taikomi papildomi metodai (pvz., apklausos).

Šaltinis: sudarė autoriai.

Fokusuotos grupinės diskusijos

Fokusuota grupinė diskusija (angl. *focus groups*) yra nedidelės žmonių grupės (7–10 asmenų) diskusija, valdoma vedėjo pagal iš anksto parengtus klausimus. Taikant šį metodą galima išryškinti alternatyvius požiūrius į vertinamą reiškinį. Praktikoje šis metodas ypač tinkamas, kai tyrimo klausimai kom-

⁸⁰ V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė, „Ka, kaip ir kodėl vertiname? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007 m., p. 44.

pleksiniai ir nėra vienareikšmiškos interpretacijos. Šio metodo sėkmė priklauso nuo dalyvių kompetencijos ir jų požiūrių įvairovės.

Fokusuotos grupinės diskusijos ypač naudingos vertinimo pradžioje: keliant hipotezes ar apibrėžiant tyrimo klausimus. Šį metodą taip pat galima taikyti vertinimo pabaigoje: dalyviams pateikiami surinkti duomenys ir prašoma juos interpretuoti, paaiškinti bei susieti. Taip pat metodas tinkamas siekiant atsakyti į šiuos vertinimo klausimus:

- ar programos atitinka tikslinių grupių poreikius, valstybės tikslus? (tinkamumas);
- kokia buvo produktų ir rezultatų kokybė, koks tikėtinas poveikis? (rezultatyvumas);
- kokios svarbiausios veiklų tęstinumo prielaidos? (tvarumas).

36 PAVEIKSLAS. Fokusuotų grupinių diskusijų metodo taikymas vertinimuose

Igyvendinant projektą „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas“ buvo siekiama įvertinti BPD poveikį užimtumui Lietuvoje. Poveikio vertinimas buvo pagrįstas ekonometriniu modeliavimu. Fokusuotų grupinių diskusijų metodas panaudotas norint patikrinti modelį ir įvertinti jo prielaidų patikimumą. Šis metodas buvo naudingas siekiant dviejų tikslų: 1) užtikrinti paskesniojo poveikio vertinimo pagrįstumą ir patikimumą; 2) į vertinimo procesą įtraukti didelę grupę ekspertų ir suinteresuotųjų grupių.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

31 lentelėje pristatomos fokusuotų grupinių diskusijų metodo taikymo rizikos ir jų valdymo priemonės.

31 LENTELĖ. Fokusuotų grupinių diskusijų metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Į diskusiją susirinkę dalyviai neturi pakankamai palyginamos informacijos ir negali dalyvauti diskusijoje.	Faktinė informacija turi būti surinkta ir pristatyta dalyviams prieš jiems susirenkant į fokusuotą grupinę diskusiją.
Dalyviai yra šališki ir nekritiški.	Nuomonių balansas turi būti užtikrintas atrenkant dalyvius.
Grupės dinamika neleidžia atskleisti visų nuomonių. Tai susiję su pritarimo išryškėjusiam grupės lyderiui ar bendrai grupės nuomonei problema.	Diskusijai turi vadovauti patyręs vedėjas.
Konsensuso siekimas gali sulaukyti suinteresuotąsias puses nuo kritiškos nuomonės išsakymo.	Kritinius požiūrius galima nustatyti anoniminių interviu metu.
Šiuo metodu gauta informacija gali tapti nepatikima dėl galimo šališkumo.	Metodas turėtų būti naudojamas ne faktinei informacijai surinkti, bet nuomonėms ir požiūriams nustatyti. Gauta informacija turi būti tikrinama naudojantis kitais informacijos šaltiniais.
Dalyviai kalba skirtingomis kalbomis.	Reikia užtikrinti, kad dalyviai sugebėtų kalbėti viena kalba; jeigu tai neįmanoma, reikia pasitelkti vertėjus.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Ekspertų panelė

Ekspertų panelės (angl. *expert panel*) metodas taikomas siekiant įvertinti ir interpretuoti kompleksinę bei įvairialypę informaciją. Ekspertai dažniausiai yra pripažinti ir nepriklausomi analizuojamos srities autoritetai. Jie turi: a) susisteminti informaciją, gautą iš daugybės skirtingų šaltinių; b) interpretuoti turimus duomenis remtis įvairialypiais požiūriais; c) kritiškai įvertinti atliktą analizę; d) diskusijos metu pasiekti sutarimą ir pateikti bendras išvadas bei rekomendacijas. Ekspertų panelės metodo taikymas dažniausiai vyksta trim etapais: ekspertų parinkimas, duomenų rinkimas (tyrimas) ir sintezė.

Pasirinkti ekspertai turi būti pripažinti analizuojamos srities žinovai, nešališki ir nepriklausomi, jie neturi atstovauti savo universitetams, institucijoms ar kitoms organizacijoms. Parinkti ekspertai negali atstovauti tai pačiai „mąstymo tradicijai“, taigi siekiama pritraukti ekspertus, turinčius kaip galima įvairresnius požiūrius, nuomones ir patirtį. Priklausomai nuo tyrimo ypatybių duomenis renka ir preliminarią duomenų analizę atlieka: a) patys ekspertai dirbdami individualiai; arba b) ekspertų panelės „sektoriatas“ (speciali vertintojų grupė). Dažniausiai pasirenkamas pastarasis variantas, nes: a) ribotos ekspertų galimybės tyrimui skirti pakankamai laiko; b) tyrimo biudžetas pernelyg išauga, kai identiškus duomenis renka ir analizuoja kiekvienas ekspertas atskirai.

Kai nagrinėjama tema nėra nauja, anksčiau atlikta nemažai tyrimų, šis metodas padeda siekti bendro sutarimo tarp sprendimų priėmėjų ir įgyvendintojų dėl vertinimo rekomendacijų. Šis metodas yra tinkamas, kai analizuojamos „politiškai jautrios“ temos. Pripažintų ekspertų dalyvavimas ir išsakytos nuomonės išvadoms suteikia „svorio“ bei patikimumo.

37 PAVEIKSLAS. Ekspertų panelių metodo taikymas vertinimuose

<p>Atliekant „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamąjį stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimą“ siekta įvertinti veiksmų programose ir jų prieduose numatytų stebėsenos rodiklių (bei jų sistemos) tinkamumą ir pakankamumą paramos tikslų ir uždavinių įgyvendinimui matuoti. Parengus pirminius analizės rezultatus stengtasi juos verifikuoti, tobulinti, atsižvelgiant į neįvertintas praktines rodiklių sistemos tobulinimo galimybes bei apribojimus, ir pasiekti sutarimą dėl tolimesnių stebėsenos rodiklių sistemos tobulinimo gairių. Šiems tikslams įgyvendinti pasirinktas ekspertų panelių metodas. Ekspertų panelėse, skirtose stebėsenos rodikliams tobulinti skirtingose ES struktūrinės paramos intervencijos srityse, dalyvavo valdžios institucijų atstovai, atsakingi už veiksmų programų įgyvendinimo stebėsenos rodiklių formavimą, taikymą ir jų kokybės priežiūrą, bei nepriklausomi ekspertai. Tokiu būdu išlaikyta pusiausvyra tarp nepriklausomos ekspertizės ir praktinių žinių veiksmų programų įgyvendinimo stebėsenos srityje. Šis metodas buvo naudingas dėl kelių priežasčių:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nevienalytis ekspertų panelių dalyvių ratas (praktinių ir ekspertinių žinių sintezė) leido apsvarstyti platų stebėsenos rodiklių sistemos tobulinimo sprendimų spektrą; 2) nevienalytė ekspertų panelių auditorija sudarė sąlygas mokymuisi ir gerosios praktikos sklaidai stebėsenos srityje; 3) rastas konsensusas dėl to, kokia stebėsenos rodiklių sistema būtų visiems priimtina, efektyvi, nesukurianti papildomos administracinės naštos, kt. (šiuo tikslu taip pat panaudotas konsensuso formavimo įrankis – ekspertų panelių dalyvių nuomonės klausimynai).
--

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamasis stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas, Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2010 m.

Šis metodas nėra tinkamas, kai nėra pakankamai duomenų, kuriuos ekspertai galėtų interpretuoti ir analizuoti. Metodas taip pat nėra pats tinkamiausias, kai egzistuoja labai aiškiai struktūruoti klausimai, o duomenys pernelyg vienareikšmiški (žr. 32 lentelę).

32 LENTELĖ. Ekspertų panelės metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Egzistuoja rizika, kad įtraukti ekspertai nebus suinteresuoti pateikti kritiškas išvadas, nes juos saistys atstovaujamoji institucijų oficiali pozicija. Tai ypač aktualu įtraukiant sprendimų priėmėjus ir įgyvendintojus į ekspertų panelę.	Šią riziką galima valdyti užtikrinant individualių nuomonių anonimiškumą ir užtikrinant, kad ekspertų panelėje būtų pasiekta pusiausvyra tarp nepriklausomų ekspertų ir sprendimų priėmėjų.
Egzistuoja rizika, kad siekiant konsensuso, nebus pakankamai atsižvelgiama į mažumos nuomonę.	Šią riziką galima valdyti tinkamai pasirenkant diskusijos vedėją ir tinkamai valdant konsensuso formavimo procesą.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Turimos informacijos analizė

Turimos informacijos analizė (angl. *desk research*) yra visos nagrinėjamoju klausimu prieinamos informacijos analizė. Kadangi informacijos šaltiniai sukurti ne vertintojų, ši analizė dažnai vadinama antrinių šaltinių analize (angl. *analysis of secondary sources*).

Tokia analizė turi daug tikslų. Pirma, ji leidžia susipažinti su kitų vertintojų atliktais darbais ir susisteminti iki šiol sukurtas žinias. Antra, susijusios informacijos analizė leidžia tiksliau apibrėžti bendrą tyrimo klausimą bei suformuluoti konkrečius tyrimo klausimus ir (arba) hipotezes. Nors turimos informacijos analizė naudinga visuose vertinimo etapuose, tačiau dažniausiai ji naudojama pradiniam vertinimo etape.

Turimos informacijos analizė gali būti apibrėžta kaip metodas, skirtas tinkamai informacijai identifikuoti, rinkti, analizuoti ir interpretuoti. Vertinimų metu dažniausiai apžvelgiama ministerijų, kitų vyriausybės įstaigų ir įvairių nevyriausybinų organizacijų parengta medžiaga, tyrimų ir vertinimų ataskaitos, duomenų bazės ir žurnalai. Toliau išvardijami šio metodo privalumai.

- „*Horizonto išplėtimas*“. Esančios informacijos tam tikra tema analizė gali atskleisti naujus ir netikėtus dalykus, pateikti naujų idėjų problemoms spręsti, pasiūlyti novatoriškus požiūrius.
- „*Stovėjimas ant milžinų pečių*“. Tai reiškia, jog galima gauti naudos iš kelių svarbiausių tos srities mokslininkų.
- *Laiko taupymas*. Esamos informacijos analizė gali būti atlikta per daug trumpesnę laiką negu renkant duomenis specialiai.
- *Efektyvumas kainos atžvilgiu*. Pigiau analizuoti jau surinktą informaciją negu rinkti ją iš naujo.

Tačiau antrinių šaltinių analizės trūkumas tas, kad šiuose dokumentuose nepateikiama visa vertinimui reikalinga informacija. Be to, antriniuose šaltiniuose pateikta informacija gali būti pasenusi, nepatikima ar neaktuali. Todėl dažniausiai be šios informacijos analizės taikomi kiti vertinimo metodai ir būdai.

38 PAVEIKSLAS. Turimos informacijos analizės metodo taikymas išankstiniame politikos vertinime

Pirmajame tyrimo „Kompleksinė mokslo ir studijų būklės analizė“ etape buvo siekiama susisteminti ir apibendrinti iki tol atliktus šios srities tyrimus, išryškinti svarbiausias anksčiau pateiktas išvadas ir rekomendacijas. Apžvelgus daugiau kaip 20 tyrimų ir studijų, parengtų 1996–2007 m., nustatyta, kad jose pateikiami siūlymai dėl sisteminės mokslo ir studijų pertvarkos iš esmės sutampa. Tai leido suformuluoti rekomendacijas penkiose srityse, dėl kurių poreikio sutaria vietos ir užsienio ekspertai.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Lietuvos mokslo ir studijų sistemos apžvalgų metaanalizė valdymo aspektu“, Vilnius, 2009 m. sausio mėn.

Turimos informacijos analizės metodo rizikos aptariamos 33 lentelėje.

33 LENTELĖ. Turimos informacijos analizės metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Antriniuose šaltiniuose nepateikiama visa reikalinga informacija.	Taikyti vertinimo metodus, kurie leistų surinkti reikalingos informacijos.
Antriniuose šaltiniuose pateikiama pasenusi, nepatikima ar neaktuali informacija.	Analizuojant šaltinius būtina atkreipti dėmesį į tai, kada ir kokiais metodais buvo surinkti duomenys. Taip pat būtina „valdyti“ šaltinius: nepateikti visos esamos informacijos, o atrinkti tik pačią aktualiausią.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Itrauktas stebėjimas

Kol kas Lietuvoje įtrauktas stebėjimas (angl. *participant observation*) atliekant vertinimus taikomas gana retai. Šis metodas skirtas informacijai rinkti projekto (programos) įgyvendinimo metu. Jis tinka mažų grupių tyrimui – organizacijų, bendruomenių stebėsenai. Metodas leidžia stebėti konkrečius veiksmus, suprasti, ką jie reiškia juos atliekantiems asmenims, ir padėti juos formuoti. Stebėjimo metu gaunama betarpiška informacija, t. y. informacija „iš pirmų rankų“. Metodas ypač tinkamas tada, kai norima gauti duomenis, kurių vertinamos grupės negali arba nenori suteikti. Toks metodas tinkamas einamajam vertinimui, nes stebėjimas turi trukti pakankamai ilgai, kad stebėtojas įgytų dalyvių pasitikėjimą, įsitrauktų į stebimos grupės kontekstą ir jam atsiskleistų svarbūs procesai. Todėl paskesniojo vertinimo metu tokio metodo pritaikyti neįmanoma. Įtraukto stebėjimo metodo rizikos ir jų valdymas aprašomi 34 lentelėje.

34 LENTELĖ. Įtraukto stebėjimo metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Stebėtojo problema. Stebėtojas gali vadovautis pirmu susidarytu išpūdžiu arba stebėti selektyviai, gali būti linkęs vertinti stebimuosius teigiamai, gali būti nedėmesingas – praleisti svarbią informaciją.	Ši rizika valdoma pasirenkant tinkamas kompetencijas įgijusį vertintoją, nuodugniai susipažinusį su stebimos grupės specifika.
Stebimos grupės gali keisti savo elgseną, kai žino, kad yra stebimos (Howthorne efektas).	Ši rizika valdoma užtikrinant pakankamai ilgą stebėjimo trukmę, kol stebėtojas įgyja stebimųjų pasitikėjimą.

Šaltinis: sudarė autoriai.

6.4. TYRIMO BŪDAI

Tyrimo būdai yra duomenų rinkimo ir interpretacijos metodai, taikomi naudojant įvairius anksčiau pristatytus metodus. Toliau detaliau aptariami keturi tyrimo metodai: atvejo studijos, tyrimas dalyvaujant, išvalgos ir kvazi-eksperimentiniai tyrimai.

Atvejo studijos

Svarbiausias atvejo studijos (angl. *case study*) tikslas – pasiekti gilų, išsamų supratimą apie aiškiai apibrėžtą problemą ar atvejį, atsižvelgiant į kontekstą. Atvejis yra projektas, politika, programa ar instrumentas (arba jų socialinis poveikis), kuris analizuojamas pagal griežtai apibrėžtas laiko ir geografines nuorodas. Informacija atvejo studijoms dažniausiai renkama remiantis šiais metodais: interviu, turimos informacijos analize, fokusuotomis grupinėmis diskusijomis ar nedidelės apimties apklausomis, stebėjimu.

Atvejo parinkimas yra svarbiausias etapas siekiant pateikti tinkamą ir patikimą informaciją. Kartais vertinimo apimtis reikalauja aprėpti daug atvejų (pvz., visas ES šalis), o kartais pakanka atrinkti specifinius pavyzdžius iš daugelio atvejų. Atvejui parinkti dažniausiai naudojami šie kriterijai:

- *geografinis kriterijus* – pavyzdžiui, atvejai turi reprezentuoti skirtingas ES šalis nares, tačiau tokiu atveju reikia išlaikyti pusiausvyrą tarp senųjų ir naujųjų šalių; didelių ir mažų šalių; pietinių ir šiaurinių šalių narių;
- *tikslinių grupių kriterijus* – atrenkami atvejai, kai projektai (programos) buvo skirti skirtingoms tikslinėms grupėms;
- *politikos instrumentų ar programų kriterijus* – atvejo studijose nagrinėjamas skirtingų instrumentų taikymas, jų poveikis, rezultatyvumas ir kita.

Dažniausiai naudojami toliau išvardijami atvejų studijų tipai.

1. *Žvalgomosios atvejo studijos* atliekamos prieš įgyvendinant plačios apimties tyrimus. Šis tipas naudingas nustatant vertinimo klausimus, pasirenkant reikalingus vertinimo metodus, nustatant rodiklius, kuomet susiduriama su netikrumu dėl politikos (programos) veikimo, tikslų, rezultatų ir (potencialaus) poveikio.
2. *Kritinio atvejo studijomis* siekiama nustatyti sėkmės ir nesėkmės priežastis, todėl analizuojami kraštutiniai atvejai: a) pasirenkamas toks atvejis, kai egzistavo visos projekto (programos) sėkmės prielaidos, tačiau patirta nesėkmė; b) pasirenkamas toks atvejis, kai sėkmė buvo mažai tikėtina, tačiau projektą (programą) pavyko įgyvendinti sėkmingai.
3. *Programos efekto atvejo studija* dažniausiai naudojama vertinant programų ar politikų socialinį poveikį. Šiose atvejo studijose vertinama socialinė situacija prieš programos įgyvendinimą, per ją ir po jos. Pokytis (jeigu kiti nepriklausomi kintamieji kontroliuojami) gali būti aiškinamas programos ar politikos socialiniu poveikiu. Jeigu parenkami reprezentatyvūs atvejai, tokių atvejų studijų rezultatai gali būti apibendrinami kitiems neišnagrinėtiems atvejams.

39 PAVEIKSLAS. Atvejo studijų naudojimas vertinimuose

Atliekant „Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo įsisavinant ES struktūrinę paramą vertinimą“ buvo siekiama įvertinti keturis horizontaliuosius prioritetus (informacinė visuomenė, darnusis vystymasis, lygios galimybės ir regioninė plėtra) 2004–2006 m. programiniu laikotarpiu, ir pasirengimą efektyviai įgyvendinti horizontaliuosius prioritetus 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu bei parengti rekomendacijas dėl veiksmingesnio jų įgyvendinimo. Atliktos atvejų studijos padėjo suprasti, jog kalbant apie efektyvų horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimą išryškėja dideli skirtumai. Tokios atvejų studijos palengvino hipotezių, aiškinančių svarbiausius sėkmės veiksnius, formulavimą. Šios hipotezės buvo patikrintos atliekant projektų vykdytojų apklausą ir kritines atvejo studijas. Be to, atliktos dvi užsienio gerosios praktikos studijos, kurios padėjo palyginti horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimą Lietuvoje ir kitose užsienio šalyse (Škotijoje ir Suomijoje).

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas įsisavinant Europos Sąjungos struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita“, Vilnius, 2008 m.

Atvejo studijų rizikos ir priemonės joms valdyti apibendrintos 35 lentelėje.

35 LENTELĖ. Atvejo studijos metodo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Atvejo studijos metu gauta informacija negali būti taikoma kitiems atvejams, kurie nebuvo tirti.	Atvejo studijų metu gauta informacija turi būti lyginama su informacija, gauta iš kitų šaltinių (trianguliacijos metodas). Tokiu būdu atvejo studijos metu gauta informacija nebus apibendrintai taikoma visiems atvejams.
Prasta atvejų atranka gali lemti netinkamą tam tikrų įvykių ar procesų interpretaciją.	Daugiau dėmesio turi būti teikiama atvejų atrankos kriterijams.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Dalyvavimą užtikrinantis požiūris: tyrimas dalyvaujant

Tyrimas dalyvaujant (angl. *action-based research*) daugiausia apima kokybinių metodų taikymą, tačiau gali būti naudojami ir kiekybiniai metodai (pvz., apklausa). Dažniausiai taikomi duomenų rinkimo metodai yra įtrauktas stebėjimas ir interviu. Tokio tipo vertinimuose daugiausia dėmesio teikiama ne rezultatui, o procesui, siekiant stiprinti tam tikrų individų ar organizacijų gebėjimus. Toks tyrimo įrankis yra naudingas tuomet, kai vertinimo tikslas yra ne vien nustatyti ankstesnės programos rezultatus, bet padėti individų ar organizacijų grupėms keistis. Metodas leidžia iš naujo apibrėžti informaciją ir sąvokas duomenų rinkimo metu, nes iš suinteresuotųjų grupių gaunamas greitas atgalinis ryšys. Taip pat tokiu būdu galima patikrinti duomenis.

Igyvendinant EQUAL Vystymo bendrijos „Jaunimo užimtumo ir motyvacijos stiprinimas“ („JUMS“) projektą buvo tiriamas platus tinklas, kuris pritaikė novatoriškus instrumentus jaunimo užimtumo motyvacijai stiprinti. Tyrimui buvo taikomas tyrimo dalyvaujant būdas. Šis tyrimo tipas buvo naudingas, nes: 1) palengvino priėjimą prie kontekstui specifinių reikšmių, kurias sukūrė tinklo partneriai ir tikslinė grupė; 2) palengvino „socialinio žemėlapi“ braižymą (pagrindinių veikėjų ir specifinių jų problemų nustatymą) politikos įgyvendinimo procese; 3) palengvino tinklo partnerių įsitraukimą į vertinimo procesą ir kt.

Šaltinis: informacija parengta pagal Viešosios politikos ir vadybos instituto įgyvendintą projektą „Vystymo bendrija „Jaunimo užimtumo ir motyvacijos stiprinimas“ („JUMS“), Vilnius, 2007 m.

Egzistuoja tam tikros rizikos, susijusios su šio metodo taikymu. Jos apibendrintos 36 lentelėje.

36 LENTELĖ. Tyrimo dalyvaujant rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Tyrimas tinka tik grupių analizei, juo negalima įvertinti visos programos poveikio.	Siekiant įvertinti platesnį poveikį reikia taikyti papildomus metodus.
Metodas yra imlus laikui ir brangus.	Dalyvavimo metodai turėtų taikomi stambesniuose projektuose, kurių biudžetas yra pakankamai didelis, o trukmė – pakankamai ilga.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Ižvalga

Ižvalga (angl. *foresight*) yra į ateitį nukreipto strateginio planavimo instrumentas, naudojamas nustatant ilgojo laikotarpio valstybės ar organizacijos investicijų prioritetus. Ižvalgos metu, taikant interaktyvius ir suinteresuotųjų šalių dalyvavimu pagrįstus metodus, parengiamos struktūruotos ilgojo laikotarpio (nuo 5 iki 30 ir daugiau metų) socialinių, ekonominių ar technologinių poreikių projekcijos ir priimami sprendimai, galintys padėti pasiekti didžiausią socialinę ir ekonominę naudą ateityje. Ižvalga siekiama išryškinti svarbiausius ateityje galinčius pasireikšti veiksniai. Europos Komisija išskiria tris svarbiausius ižvalgos veiklos kryptis:

- 1) vertinamo objekto būklės ateityje galimybių išskyrimas, t. y., kaip ateitis gali kisti priklausomai nuo dabarties sprendimų ir strateginės vizijos pasirinkimas;
- 2) suinteresuotųjų šalių įtraukimas į diskusiją. Rengiant strateginius planus siekiama užtikrinti jų įgyvendinimui būtiną politinę valią ir sutarimą, kurti naujus socialinius tinklus;
- 3) efektyvių sprendimų, kurie gali padėti pasiekti norimą situaciją ateityje, pasiūlymas⁸¹.

Pagrindinė paskata ižvalgoms rengti yra sparčiai kintanti aplinka (pvz., naujų technologijų išradimas neigiamai veikia senųjų technologijų naudojimą). Svarbu įvertinti reikšmingus ateities veiksniai: 1) galinčius turėti esminės įtakos tyrimo objektui; 2) turinčius didelę tikimybę pasireikšti.

Ižvalgos taikomos tiek siauroms (pvz., šalies nanotechnologijų sektorius 2015 m.), tiek plačioms (pvz., ES vizija 2050 m.) sritims, todėl ir naudojamų metodų įvairovė itin plati. Esant skirtingiems poreikiams naudojami skirtingi metodų deriniai. Paprastai taikomi toliau išvardijami metodai.

- *Ekspertų panelė*. Taikoma siekiant įvertinti ir interpretuoti kompleksinę ir įvairialypę informaciją.

⁸¹ T. Janeliūnas, L. Kasčiūnas, „Prognozavimo metodų taikymas politikos moksluose“, Vilnius, Politologija, 2007 m., 3(47); UNIDO, „Technology Foresight Manual. Volume 1: Organization and Methods“, Vienna, UNIDO, 2005 m.; UNIDO, „Training Programme on Technology Foresight. Workbook for Module 1: Technology Foresight for Organisers“, Vienna, UNIDO, 2008 m.

- *Delfi metodai*. Naudojant seriją klausimų su užtikrinta grįžtamojo ryšio kontrole įvertinamos ekspertų nuomonės ir kuriamas sutarimas dėl ateities veiksnių, jų pasireiškimo tikimybės, dabarties ir būsimų problemų, galimų sprendimų.
- *Scenarijų metodai*. Įvertinami ateityje galintys pasireikšti veiksniai ir aprašomi alternatyvūs ateities scenarijai, remiantis loginiais priežasties ir padarinio ryšiais bei siekiant prognozuoti galimą rezultatą.
- *Kritinių technologijų metodai*. Padeda išskirti technologijas ar veiksnius, kurie ateityje galėtų turėti daugiausia įtakos (teigiamos ar neigiamos) šalies, sektoriaus ar organizacijos plėtrai.
- „*Maršruto žymėjimo*“ (angl. *road-mapping*) metodai. Naudojamas siekiant grafiškai pavaizduoti ilgojo laikotarpio strategiją vieno puslapio schemeje. Svarbiausios šio metodo savybės yra platumas ir kartu lankstumas: jis gali apimti labai platų veiksnių spektrą ir ilgą laikotarpį, ir kartu susitelkti ties kritiniais veiksniais ar sprendimais.
- Kiti kokybiniai ir kiekybiniai metodai, pvz., „minčių lietaus“, SSGG analizės, simuliacinio modeliavimo, „genijų prognozės“ (angl. *genius forecasting*), aplinkos skanavimo, tarpsektorinio poveikio (angl. *cross-impact*) analizės, tendencijų ekstrapoliavimo, atvirkštinio prognozavimo (angl. *back-casting*) ir kt.

41 PAVEIKSLAS. Įžvalgos naudojimas į išankstiniuose (angl. *ex-ante*) vertinimuose

Rumunija, rengdamasi 2007–2013 m. ES struktūrinių fondų paramos programavimo laikotarpiui, 2005–2006 m. atliko nacionalinę mokslo ir technologijų įžvalgą. Pagal jos rezultatus buvo parengta nacionalinė mokslo strategija 2007–2013 m., nustatyti ES struktūrinės paramos prioritetai mokslo ir inovacijų srityje 2007–2013 m. laikotarpiui bei parengtas Nacionalinis planas mokslui, plėtrai ir inovacijoms 2007–2013 m. Rengiant įžvalgą tiesiogiai dalyvavo apie 800 ekspertų (panelėse, diskusijų seminaruose), apie 6 tūkst. ekspertų savo nuomonę išreiškė internetu, iš viso dalyvavo apie 600 institucijų; tarp jų ir užsienio ekspertai bei tarptautinės institucijos. Pagrindiniai naudoti metodai: ekspertų panelės (iš viso 7 temos), Delfi metodai ir scenarijai. Įžvalgai finansuoti buvo naudojamos ES struktūrinės paramos lėšos. Įžvalgos metodai padėjo ne tik nustatyti pagrįstus prioritetus, bet ir suformavo politinę valią, kuri išliko net ir pasikeitus sprendimų priėmėjams, konsensusą tarp mokslo ir inovacijų srityje veikiančių suinteresuotųjų šalių, o kartu tapo pagrindu geresniam mokslo ir inovacijų strateginiam valdymui.

Šaltinis: parengta autorių pagal Adrian Curaj, „Foresight in Policy cycles. Case of Romania: Romanian Science and Technology Foresight (ROST). Presentation for UNIDO trainings on foresight“, Gebze, November 2008.

Įžvalgų taikymo rizikos ir priemonės joms valdyti pateikiamos 37 lentelėje.

37 LENTELĖ. Įžvalgos taikymo rizikos ir jų valdymo priemonės

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Nepakankamas palaikymas: sprendimų priėmėjų ar svarbiausių suinteresuotųjų šalių nepasitikėjimas arba net priešiškus ir menkas dalyvavimas.	Įžvalgos turėtų būti pradėtos esant pakankamai politinei valiai. Jai užtikrinti būtini parengiamieji veiksmai, pavyzdžiui, specializuoti mokymai ir pristatymai sprendimų priėmėjams, užsienio ekspertų vizitai, numatyta viešosios komunikacijos strategija.
Neaiškiai formuluojami tikslai (pvz., per platūs – siekiama išspręsti visas problemas) ir neapibrėžti rezultatai.	Planuojant įžvalgos metodiką būtina skirti pakankamai laiko tikslams ir siektiniams rezultatams išgryninti. Turi būti numatyta, kam bus naudojami įžvalgos rezultatai (mokslo strategijai, įmonės investicijų planui ar kt. pagrįsti).
Įtakos grupių spaudimas ir konkurencija.	Turėtų būti sudaromos sąlygos skirtingoms nuomonėms išsakyti, atskirų interesų grupių dominavimas turėtų būti valdomas. Tam užtikrinti būtini geri diskusijų vedėjų koordinavimo gebėjimai. Taip pat turi būti užtikrinta, kad atstovavimas ekspertų grupėse nebūtų per siauras arba pagrįstas subordinacija.

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Laiko ir biudžeto trūkumai, laikui imlus metodas.	Imlumą laikui ir atitinkamą biudžetą būtina įvertinti planuojant įžvalgos metodiką.
Per mažai dėmesio komunikacijos strategijai.	Komunikacijos strategija turi būti apgalvota ir parengta prieš pradėdant įžvalgos projektą.
Žinių ir patirties trūkumas.	Patirties ir žinių trūkumas sprendžiamas pasitelkiant užsienio ekspertus, tarptautines organizacijas, kurios vykdo šviečiamąją misiją šioje srityje (pvz., Jungtinių Tautų Pramonės plėtros organizacija (toliau – UNIDO), analizuojant gerosios praktikos pavyzdžius ir organizuojant specializuotus mokymus organizatoriams bei dalyviams.
Per daug remiamasi vieno tipo (pvz., tik kiekybiniais arba tik kokybiniais) metodais.	Siekiant geriausio rezultato turėtų būti taikomi abiejų tipų metodų deriniai.
Neužtikrinamas rezultatų taikymas ir tęstinumas.	Tęstinumui užtikrinti svarbu užtikrinti pakankamą politinę valią; numatyti stebėsenos ir analizės sistemą rezultatų pasiekimui ir tikslų bei priemonių atnaujinimo poreikiui įvertinti.

Šaltinis: sudarė autoriai.

Kvazi-eksperimentinis tyrimo būdas

Kvazi-eksperimentinis (angl. *quasi-experimental*), dar kitaip vadinamas kontrafaktiniu tyrimo metodu, kol kas plačiausiai buvo naudojamas medicinoje siekiant nustatyti įvairių vaistų ir gydymo būdų poveikį pacientams. Tačiau per pastarąjį dešimtį šis metodas vis aktyviau pradėtas taikyti vertinant politikos rezultatyvumą ir ypač poveikį.

Šio vertinimo būdo logika tokia:

- išskiriamos dvi individų ar organizacijų grupės;
- vienai iš grupių taikomos viešosios politikos priemonės (pvz., skiriamas finansavimas, teikiamos paslaugos ir pan.), o kitai – ne;
- analizuojama abiejų grupių būklė pasibaigus programai ar projektui; jeigu būklė gerokai skiriasi, galima teigti, kad programa ar projektas turėjo poveikį (tarkime, jeigu ilgalaikiai bedarbiai, kurie dalyvavo darbo rinkos priemonėse, sėkmingiau įsidarbino negu tie, kurie nedalyvavo, galima teigti, kad darbo rinkos priemonės turėjo teigiamą poveikį); poveikio mastą galima išmatuoti lyginant kiekybinius skirtumus tarp abiejų grupių būklės, pavyzdžiui, kokia abiejų bedarbių grupių atstovų dalis įsidarbino.

Didžiausia kvazi-eksperimentinio tyrimo būdo taikymo problema susijusi su stebimų grupių atranka. Labai svarbu, kad formuojant grupes nebūtų jokių sisteminių veiksnių, lemiančių individų ar organizacijų priskyrimą konkrečiai grupei. Pavyzdžiui, jei vertinamas darbo rinkos priemonių poveikis integracijai į darbo rinką, tai svarbu, kad kiekvieno bedarbio priskyrimo kiekvienai iš grupių tikimybė būtų vienoda. Pažeidus šį principą kvazi-eksperimentinio vertinimo išvadų patikimumas smunka: jei darbo rinkos priemonėse dalyvavo tik motyvuoti bedarbiai, tai sėkmingesnę jų integraciją darbo rinkoje galėjo lemti didesnė motyvacija, o ne dalyvavimas darbo rinkos priemonėse. Vadinasi, kvazi-eksperimentinis būdas ne visada yra pats tinkamiausias siekiant įvertinti programos ar projekto poveikį.

Taip pat kvazi-eksperimentinis tyrimo būdas yra gana sudėtingas ir brangus. Todėl jam taikyti reikalingi kompetentingi vertinimo ekspertai ir palyginti didelis vertinimo biudžetas. Taikant šį būdą visi vertinimo ištekliai naudojami atsakyti į vieną klausimą apie bendrą programos rezultatyvumą ir poveikį. Todėl jeigu vieno vertinimo metu norima gauti atsakymų į daug ir įvairių vertinimo klausimų, greičiausiai šis metodas bus netinkamas (apie šio būdo rizikas ir jų valdymo priemones žr. informaciją 38 lentelėje).

Rizikos	Rizikų valdymo priemonės
Stebimos grupės turi būti suformuotos atsitiktiniu būdu.	Kadangi kvazi-eksperimentinis būdas dažniausiai taikomas baigiamųjų vertinimų metu, vertintojai negali pakeisti to, kaip buvo suformuotos grupės. Kita vertus, vertintojai gali nustatyti grupių formavimo būdus ir tuo remdamiesi nuspręsti, ar verta taikyti kvazi-eksperimentus.
Nepakankamas biudžetas ir ekspertų kompetencija.	Kvazi-eksperimentinis vertinimas įmanomas tik stambiuose vertinimuose, kur dalyvauja aukštos kompetencijos vertinimo ekspertai.
Siekis atsakyti daug ir įvairių vertinimo klausimų.	Kvazi-eksperimentinis vertinimas labiau tinka bendram programos rezultatyvumui ir poveikiui vertinti.

Šaltinis: sudarė autoriai.

6.5. DUOMENŲ PATIKIMUMO UŽTIKRINIMAS: TRIANGULIACIJA

Duomenų prieinamumas ir patikimumas – vieni svarbiausių veiksnių, lemiančių vertinimo rezultatų kokybę. Vertinimo rezultatų kokybė gali būti nepakankama toliau išvardijamais atvejais.

- Kai išvados grindžiamos vieno informacijos šaltinio duomenimis. Pavyzdžiui, vertinant socialinį projektų poveikį jis gali būti pervertintas, kai remiamasi tik projektų vadovų apklausa, nes projektų vadovai dažnai linkę pervertinti savo projektų sėkmę.
- Kai daromi per platūs apibendrinimai. Pavyzdžiui, kai ES politikų poveikis vertinamas, remiantis kelių šalių narių atvejo studijomis;
- Kai norint surinkti kontekstinius duomenis, naudojami kiekybiniai duomenų rinkimo metodai. Pavyzdžiui, tam tikros strategijos šalyse narėse gali būti įgyvendinamos skirtingomis formomis. Dėl tos priežasties kiekybinių metodų taikymas norint įvertinti tokių strategijų įgyvendinimą yra netinkamas (situacija, kai lyginame obuolius su apelsinais);
- Kai netinkamas informacijos rinkimo metodų pasirinkimas. Pavyzdžiui, kai naudojamas apklausos metodas siekiant surinkti faktinę informaciją, surinkti duomenys gali būti nepatikimi (apklausos metodas tinkamesnis vertinant apklausiamųjų nuomones). Tarkime, norint surinkti informaciją apie tikslinės grupės dydį, kuri buvo paveikta tam tikro projekto, yra rizikinga vykdyti projektų vadovų apklausą, nes jie gali pateikti tik apytikslę informaciją arba klaidingai suprasti klausimą.

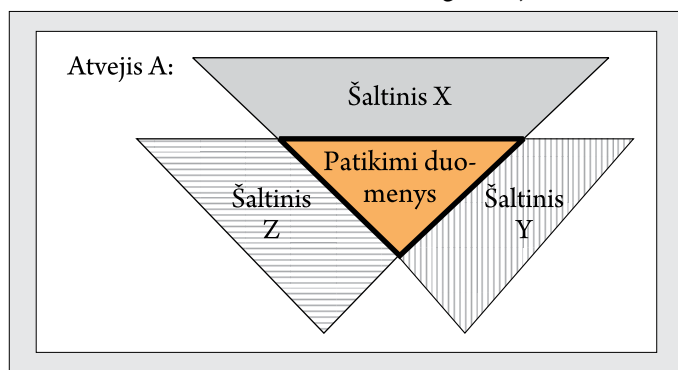
Anksčiau aptarti įvairių metodų privalumai ir trūkumai parodė, kad tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai tyrimai turi stipriųjų ir silpnųjų pusių, ir pasirinkus tik vieną iš metodų ne visada įmanoma pakankamai kompleksiskai atskleisti vertinamą problemą. Todėl vertinimo metu šie metodai derinami. Pavyzdžiui, prieš formuluojant kiekybinio tyrimo teiginius atliekamas kokybinis žvalgomas tyrimas. Jis padeda apibrėžti sąvokas, atskleidžia, kokie klausimai yra reikšmingi tiriamai tematikai, padeda formuluoti hipotezes.

Siekiant užtikrinti maksimalų išvadų patikimumą taikoma duomenų ir metodų trianguliacija (angl. *triangulation*). Duomenų trianguliacija – to paties klausimo vertinimas remiantis duomenimis, gautais bent iš trijų skirtingų šaltinių. Metodų trianguliacija – to paties klausimo vertinimas naudojant duomenis, gautus pritaikius bent tris skirtingus duomenų rinkimo ir analizės metodus (žr. 42 paveikslą). Tokiu būdu subalansuojamos skirtingų metodų stipriosios ir silpnosios pusės⁸². Trianguliacijos strategija susideda iš trijų žingsnių:

- 1) nustatomi visi potencialūs informacijos šaltiniai;
- 2) kiekvienas informacijos šaltinis panaudojamas, siekiant gauti atsakymus į tą patį klausimą;
- 3) duomenys gauti iš kiekvieno informacijos šaltinio yra lyginami tarpusavyje.

⁸² A. Tashakkori, Ch. Teddlie, „Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research“, SAGE, 2003 m., p. 229.

42 PAVEIKSLAS. Duomenų trianguliacija

Šaltinis: sudarė autoriai.

Toliau pateikiamas kiekybinių ir kokybinių metodų derinimo (trianguliacijos) vertinimo projekte pavyzdys.

43 PAVEIKSLAS. Kiekybinių ir kokybinių metodų derinimas

„Mokymosi visą gyvenimą programos tarpinio vertinimo“ metu buvo siekiama nustatyti, ar programos tikslai ir priemonės atitinka tikslinių grupių poreikius bei lūkesčius. Kadangi programa įgyvendinama 31 šalyje ir programa apima visus mokymosi lygmenis, tinkamumo vertinimo metu buvo siekiama atsižvelgti į kontekstą ir tikslinių grupių įvairovę bei palyginti duomenis, gautus iš skirtingų šaltinių. Todėl remtasi toliau išvardijamais duomenų rinkimo ir analizės metodais.

- Interviu su Europos Komisijos atstovais, atsakingais už mokymosi visą gyvenimą politikos formavimą.
- Nacionalinėmis atvejų studijomis, kurios skirtos konkrečioms mokymosi visą gyvenimą programoms („Comenius“, „Erasmus“ ir kt.). Duomenys šioms atvejų studijoms buvo renkami tokiais metodais: interviu su nacionalinės politikos formuotojais ir įgyvendintojais bei naudos gavėjais, nacionalinių strateginių dokumentų ir Mokymosi visą gyvenimą programos įgyvendinimo ataskaitų analizės metu.
- Organizacijų, įgyvendinusių projektus, finansuotus Mokymosi visą gyvenimą programos, apklausa (iš viso apklausta daugiau kaip 7 tūkst. organizacijų). Gauti duomenys buvo statistiškai analizuojami atsižvelgiant į skirtingus organizacijų tipus, šalį, projektų pobūdį ir kitas charakteristikas.
- Individų, dalyvavusių Mokymosi visą gyvenimą programos veiklose, apklausa (iš viso apklausta apie 7 tūkst. dalyvių). Gauti duomenys buvo statistiškai vertinami atsižvelgiant į skirtingus naudos gavėjų tipus.
- Metinių ataskaitų, strateginių dokumentų, anksčiau atliktų tyrimų ir vertinimų ir kitų tekstinių informacijos šaltinių analizė.

Gauti rezultatai leido įvertinti programos tikslus žvelgiant iš skirtingų perspektyvų, palyginti ir patikrinti skirtingais metodais surinktą informaciją.

Šaltinis: Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme 2007–2009. 1st Interim Report“, Vilnius, 2010 m. birželis.

Trianguliacija derinant kokybinius ir kiekybinius metodus yra naudinga, nes vieno metodo taikymo privalumai atperka kitų metodų taikymo trūkumus. Patirtis rodo, jog kiekybinių ir kokybinių metodų derinimas padeda išvengti problemų, kurios atsiranda taikant vieną specifinį duomenų rinkimo būdą ir gerokai padidina duomenų patikimumą. Taikant trianguliaciją duomenys, kurie buvo gauti skirtingais būdais, gali sutapti, todėl jie vertintini kaip patikimi. Nors skirtingi duomenys neleidžia pateikti viena-reikšmio atsakymo, tačiau tokiu būdu išvengiama šališkumo ir subjektyvumo.

Vis dėlto trianguliacijos taikymas turi savų apribojimų: tam reikalinga didelė vertintojų kompetencija, neretai sudėtinga lyginti skirtingais metodais surinktus duomenis, ypač paaiškinti besiskiriančius rezultatus, surinktus kokybiniais ir kiekybiniais metodais⁸³.

⁸³ A. Tashakkori, Ch. Teddlie, „Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research“, SAGE, 2003 m., p. 229.

LITERATŪROS IR INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

- 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas Nr. X-471 (aktuali redakcija patvirtinta 2010-03-02 Nr. I-1491).
- 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K-018 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. 1K-066 „Dėl projekto finansavimo bendrosios (A) dalies pildymo instrukcijos“.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. gruodžio 19 d. įsakymas Nr. 1K-451 „Dėl finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymo Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytiems Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“ pakeitimo“.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2009 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. 1K-016 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo poreikio paraiškos, Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo lentelės ir Pasiūlymų dėl metinio Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano keitimo formų patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2009 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1K-445 „Dėl 2010 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos finansų ministro 2010 m. vasario 23 d. įsakymas Nr. 1K-044 „Dėl finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymo Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytiems Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“ pakeitimo“.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1139 „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinančių Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas“.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1443 „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 23 d. nutarimas Nr. 780 „Dėl Techninės paramos administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1225 „Dėl Veiksmų programų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“.
- Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo rekomendacijų“.
- Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2009 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. 1S-25 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. spalio 20 d. įsakymo Nr. 1S-100 „Dėl Tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo“.
- Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2010 m. birželio 23 d. įsakymas Nr. 1S-94 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12 d. įsakymo Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijumi rekomendacijų“ pakeitimo“.

Metodiniai dokumentai

- European Commission, Evaluating EU Activities. A practical guide for the Commission services, Brussels, 2004 m.
- European Commission, Guide for organising the quality assessment.
- European Commission, EuropeAid. Evaluation methodology. From questions to indicators, Brussels, 2004 m.
- European Commission, Working Document No. 2 Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Monitoring and Evaluation Indicators, 2006 August.
- European Commission, The Evaluation of Socio-Economic Development – The Guide, Brussels, 2008 m.
- EVALSED: The Resource for the Evaluation of Socio-Economic Development. European Commission, 2008 m., 172 p. ISBN 978-92-79-09413-2.

- Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo metodų gairės. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2009 m. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_metodu_gaires.pdf>.
- Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ kartu su VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutu, Vilnius, 2009 m. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_projektu_valdymo_gaires_03.05.pdf>.
- LR Finansų ministerija, ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, Vilnius, parengta 2006 m., atnaujinta 2007 m.
- LR Finansų ministerija, ES struktūrinės paramos vertinimo viešinimo rekomendacijos, Vilnius, 2009 m. <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_rezultatu_viesinimo_rekomendacijos.pdf>.
- LR Finansų ministerija, Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovas (patvirtintas Vertinimo koordinavimo grupės 2008 m. rugsėjo 23 d. posėdžio protokolu Nr. 4). Vilnius, 2008 m.
- Pasiūlymai dėl vertinimo projekto biudžeto nustatymo, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2009 m.
- Nakrošis V., Jarmalavičiūtė N., Burakienė D., „Ka, kaip ir kodėl vertinime? Trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą“, Vilnius, 2007 m.
- Tashakkori A., Teddlie Ch., „Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research“, SAGE, 2003.
- UNIDO, Technology Foresight Manual. Volume 1: Organization and Methods“, Vienna: UNIDO, 2005.
- UNIDO, Training Programme on Technology Foresight. Workbook for Module 1: Technology Foresight for Organisers“, Vienna: UNIDO, 2008.

Knygos, straipsniai, publikacijos

- Albaek E., „Policy Evaluation: Design and Utilization“, R. C. Rist (ed.), „Policy Evaluation: Linking Theory to Practice“, Edward Elgar, 1995.
- Barr N., „The Economics of the Welfare State“, Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Dery D. „Evaluation and Problem Redefinition“, Journal of Public Policy, Vol. 2, No. 1, 1982.
- Dunleavy P., „Democracy, Bureaucracy and Public Choice Harvester Wheatsheaf“, 1991.
- Janeliūnas T., Kasčiūnas L., „Prognozavimo metodų taikymas politikos moksluose“, Politologija, 3(47), 2007.
- Lessel W., „Projektų valdymas“, Berlynas, 2002.
- Lindblom Ch., Woodhouse E. J., „Politikos formavimo procesas“, Vilnius: Algarvė, 1999.
- Martinaitis Ž., „Problemos apibrėžimas politikos analizėje“, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
- Niskanen W. A., „Bureaucracy and Public Economics“, Edward Elgar, 1996.
- Owen J. M., „Program Evaluation: Forms and Approaches“, New York, 2006.
- Peters Guy B., „Managing Horizontal Government: the Politics of Co-ordination Public Administration“, Vol. 76(3), 1998.
- „Responding to Strategic Needs: Reinforcing the use of evaluation. Communication to the Commission from Ms Grybauskaitė in agreement with the President“, Brussels, 21 February 2007, SEC(2007)213.
- Sabatier P. A., „The Need for Better Theories“, Sabatier P. A. (ed.), „Theories of the Policy Process“, Westview Press, 1999.
- Schutt R. K., „Investigating the social World: the Process and Practise of Research“, London: Sage Publications, 2006.
- Vilpišauskas R., Nakrošis V., „Ko verta politika? Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir ES“, Vilnius: Eugrimas, 2005.
- Weimer D. L., Vining A. R., „Policy Analysis: Concepts and Practise“, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1999.
- Wildavsky A., „Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis“, Boston, Toronto: Little, Brown and Company, 1979.
- Wholey J. S., Hatry H. P., „Newcomer Kathryn E. Handbook of Practical Program Evaluation“, 2004.

Vertinimai, tyrimai, studijos

- CFS Evaluation Unit, „Ex Ante Evaluation of the National Development Plan, 2000–2006“, November, 1999.
- Ernst & Young, „Thematic Evaluation of Structural Fund Impacts on SMEs“, 1999.
- Eureval-C3E, „Study on the Use of Cost-effectiveness Analysis in EC's Evaluations. Final report“, 20 July 2006.
- European Commission, „Evaluation of Socio-economic Development“, žr. <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/guide/development/history_purpose/history_en.htm>.
- „Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo galimybių stiprinimo galimybių studija“, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu parengė VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ kartu su VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutu, Vilnius, 2009.
- Mykolo Romerio universitetas, „Mokslo valdymas globalizacijos sąlygomis: prioritetų koordinavimo ir administravimo priemonės. Baigiamoji projekto ataskaita“, Vilnius, 2008.
- Paramos fondas Europos socialinio fondo agentūra, „Dažniausiai ESF projektuose numatomų prekių ir paslaugų kainų rinkos analizė“ (atnaujinta 2010 m. kovo mėn.), žr. <http://www.esf.lt/lt/pareiskejams/kaip_parengti_projekta/dazniausiai_naudojami_dokumentai>.

- TNS Gallup, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „Centrinės projektų valdymo agentūros valdymo ir kontrolės sistemos, administruojant Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento priemones, įvertinimas. Sutarties įvykdymo ataskaita“, Vilnius, 2008.
- UAB „BGI Consulting“, „ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas: galutinė ataskaita“, Vilnius, 2009 m. rugsėjis.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos migracijos politikos iniciatyvų poveikis Lietuvai ir Lietuvos tikslai formuojant Europos Sąjungos politiką legalios ir nelegalios migracijos srityje. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo poveikio ir rezultatyvumo aplinkos sektoriuje vertinimas. Galutinė ataskaita“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikio užimtumui įgyvendinant Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą vertinimas“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Evaluation of the European Year of Workers' Mobility. Final Report“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimas įsisavinant Europos Sąjungos struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita“, Vilnius, 2008.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Interim Evaluation of the Lifelong Learning Programme 2007–2009. 1st Interim Report“, Vilnius, 2010 m. birželis.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Pagal 2007–2013 m. Europos Sąjungos (ES) struktūrinės paramos panaudojimo strategiją įgyvendinamų veiksmų programų einamojo stebėsenos rodiklių tinkamumo vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita“ (pagal 2009 m. spalio 23 d. sutartį Nr. 14P-336 su LR Finansų ministerija), Vilnius, 2010.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Projektas – Vystymo bendrija „Jaunimo užimtumo ir motyvacijos stiprinimas“ („JUMS“), Vilnius, 2007.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Švietimo ir mokslo srities esamos būklės ir tendencijų analizės ataskaita“, Vilnius, 2006.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Valstybės projektų planavimo, taikomo įgyvendinant 2007–2013 m. veiksmų programas ir planuojant ES lėšas, tinkamumo ir efektyvumo vertinimas“, Vilnius, 2010.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Lietuvos mokslo ir studijų sistemos apžvalgų metaanalizė valdymo aspektu“, Vilnius, 2009.
- Viešosios politikos ir vadybos institutas, Finovus, „Pirmojo programavimo laikotarpio ES struktūrinių fondų paramos švietimui ir mokslui administravimo patirties vertinimas“, Vilnius, 2007.
- VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „ES struktūrinės paramos panaudojimo efektyvumas 2004–2006 m., Vilnius, 2008.
- VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „Struktūrinių fondų panaudojimo transporto sektoriuje vertinimas ir rekomendacijos dėl 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos laikotarpio“, Vilnius, 2007.
- VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, „Viešumo ir informavimo apie ES struktūrinių fondų paramą 2004–2006 m. vertinimo galutinė ataskaita“, Vilnius, 2007.

Pristatymai, konferencijų medžiaga

- Curaj A., „Foresight in Policy cycles. Case of Romania: Romanian Science and Technology Foresight (ROST). Presentation for UNIDO trainings on foresight“, Gebze, November 2008.
- Gaffey V. (Head of the Evaluation Unit, DG Regio), „The European Regional Development Fund or How to evaluate billions?“, report in EES Biennial Conference „Building for the future: Evaluation in governance, development and progress“, Lisbon, 2008.
- „Kaip pagerinti ES struktūrinės paramos vertinimo rezultatų naudojimą“, mokymo seminaro medžiaga, 2009-03-20.
- Stryczynski K. (Evaluation Unit, DG Regio), „Rigorous impact evaluation: the magic bullet for evaluation of Cohesion Policy?“, report in EES Biennial Conference „Building for the future: Evaluation in governance, development and progress“, Lisbon, 2008.

Kiti šaltiniai

- Lietuvos Respublikos finansų ministerija, „Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos pagal BPD įgyvendinimo suderinamumo vertinimo paslaugų pirkimo atviro konkurso sąlygų 1 priedas: techninė specifikacija“, Vilnius, 2008.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. VERTINIMO POREIKIO PARAIŠKOS FORMA

Forma patvirtinta
Lietuvos Respublikos finansų ministro
2009 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. 1K-016

(Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo poreikio paraiškos forma)

_____ (Institucijos pavadinimas)

EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMO POREIKIO PARAIŠKA

20 m. _____ d. Nr. _____

1.	Vertinimo projekto pavadinimas	
2.	Vertinimo poreikio pagrindimas:	
	2.1. Priežastis	
	2.2. Vertinimo projekto tikslas	
3.	2.3. Vertinimo projekto uždaviniai	
	Vertinimo projekto nauda:	
	3.1. Produktas	
4.	3.2. Rezultatas	
	3.3. Poveikis	
4.	Preliminari vertinimo projekto vertė, tūkst. Lt	
5.	Vertinimo projekto vertės pagrindimas	
6.	Lėšų įsisavinimo etapai	
7.	Vertinimo projekto įgyvendinimo laikotarpis	
8.	Paraiškos įgyvendinančiai institucijai pateikimo terminas	

_____ (Vadovas arba jo įgaliotas asmuo)

_____ (parašas)

_____ (vardas, pavardė)

FORMOS PILDYMO PAAIŠKINIMAI:

1. Eilutėje „**Vertinimo projekto pavadinimas**“ pateikiamas tikslus vertinimo projekto pavadinimas, nurodant vertinimo objektą.
2. Eilutėje „**Vertinimo poreikio pagrindimas**“ glaustai nurodoma tokia informacija:
 - „**Priežastis**“ – aplinkybės, nulėmusios būtinybę atlikti vertinimą, t. y. kodėl ir kam būtina atlikti vertinimą, kiek jis atitinka Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planą (būtina nurodyti einamojo strateginio ar veiklos vertinimo sritį, vertinimo galimybių stiprinimo priemones);
 - „**Vertinimo projekto tikslas**“ – pagrindinis vertinimo tikslas, aiškiai apibrėžiant pagrindinę idėją, t. y. ko siekiama atliekant vertinimą;
 - „**Vertinimo projekto uždaviniai**“ – vertinimo uždaviniai, būtini įvardintam tikslui pasiekti, t. y. uždavinys turi atsakyti į klausimą, ką reikia daryti, kad tikslas būtų pasiektas.
3. Eilutėje „**Vertinimo projekto nauda**“ nurodoma tokia informacija:
 - „**Produktas**“ – vertinimo projekto įgyvendinimo pasekmėje gautas produktas;
 - „**Rezultatas**“ – tiesioginė vertinimo projekto įgyvendinimo pasekmėje gauto produkto nauda, t. y. paaiškinama, kaip bus naudojamas produktas;
 - „**Poveikis**“ – paaiškinama, kaip įgyvendinus vertinimo projekto uždavinius bus pasiektas projekto tikslas.
4. Eilutėje „**Preliminari vertinimo projekto vertė**“ nurodoma preliminari didžiausia galima vertinimo paslaugos vertė (tūkst. Lt).
5. Eilutėje „**Vertinimo projekto vertės pagrindimas**“ pateikiami preliminarūs paskaičiavimai, pagrindžiantys numatomą vertinimo paslaugos kainą. Rekomenduojama atsižvelgti į šiuos pagrindinius vertinimo kainą lemiančius veiksnius: vertinimo trukmę, apimtį, vertinimo metodus, ekspertų skaičių, jų darbo trukmę bei įkainius.
6. Eilutėje „**Lėšų įsisavinimo etapai**“ projektui įgyvendinti būtinos lėšos detalizuojamos pagal planuojamuosius ir po jų einančius metus, jei vertinimo projektą planuojama įgyvendinti ilgiau negu planuojamais metais.
7. Eilutėje „**Vertinimo projekto įgyvendinimo laikotarpis**“ nurodoma preliminari vertinimo veiklų įgyvendinimo pradžia ir pabaiga (metai ir ketvirtis). Vertinimo veiklų įgyvendinimo pradžia laikoma vertinimo projekto finansavimo ir administravimo sutarties pasirašymo data arba vertinimo paslaugų teikimo sutarties pasirašymo data, jei pastaroji yra pasirašoma anksčiau, negu projekto finansavimo ir administravimo sutartis. Projektas laikomas baigtu, kai įgyvendinančioji institucija – VšĮ Centrinė projektų valdymo agentūra (toliau – CPVA) patvirtina galutinę vertinimo projekto įgyvendinimo ataskaitą.
8. Eilutėje „**Paraiškos įgyvendinančiai institucijai pateikimo terminas**“ nurodoma data (metai, mėnuo, diena), iki kurios pareiškėjas numato pateikti CPVA paraišką dėl vertinimo projekto finansavimo.

2 P R I E D A S. VERTINIMO PROJEKTO TINKAMUMO FINANSUOTI VERTINIMO REIKALAVIMAI

Šiame priede pateikiami Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakyme Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksnių programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“ nustatyti paraiškų vertinimo projektui finansuoti tinkamumo reikalavimai.

Projekto tinkamumo finansuoti vertinimo reikalavimai

Bendrasis kriterijus	Bendrojo kriterijaus vertinimo aspektai	Projekto vertinimo kriterijų detalizavimas ir paaiškinimas
1. Projektas atitinka bent vieną veiksnių programos ir jos prioriteto tikslą, uždavinį, taip pat apima pagal tam tikrą prioritetą numatomas remti veiklas.	1.1. Pagrįstas projekto tikslų ir uždavinių ryšys su tam tikros veiksnių programos prioriteto tikslu ir bent vienu uždaviniu.	<p>1.1.1. Projekto tikslai ir uždaviniai aiškiai siejasi su atitinkamos veiksnių programos prioriteto tikslu ir bent vienu uždaviniu.</p> <p><u>Paaiškinimai:</u> Einamojo strateginio vertinimo projekto tikslai ir uždaviniai yra susiję su veiksnių programos priemonės „ES struktūrinės paramos vertinimas“ tikslais, jeigu jie susiję su tos veiksnių programos ir (ar) kitos ES finansuojamos programos įgyvendinimo eigos, rezultatų ar poveikio analize ir rekomendacijų dėl investicijų tobulinimo tos veiksnių programos remiamose srityse pateikimu, investavimo prioritetų einamajam ir (arba) kitiems programavimo laikotarpiams nustatymu. Einamojo strateginio vertinimo projekto rezultatai gali būti skirti tiek einamajam, tiek kitiems programavimo laikotarpiams.</p>
	1.2. Pagrįstas projekto tikslų ir uždavinių ryšys su priemonės aprašymu ir bent viena Apraše numatyta veiklos sritimi.	<p>1.1.2. Įgyvendinto projekto poveikis atitinkamos veiksnių programos prioriteto tikslui ir uždaviniui yra teigiamas.</p> <p><u>Paaiškinimai:</u> Projekto veiklų rezultatų poveikis veiksnių programos prioriteto tikslams ir uždaviniams bus teigiamas, jei projekto rezultatai pagerins ES fondų, skiriamų veiksnių programai finansuoti, panaudojimo kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą, padės tobulinti veiksnių programos(-ų) strategiją ir įgyvendinimą arba padės stiprinti vertinimo galimybes Lietuvoje (taikoma vertinimo galimybių stiprinimo projektams, finansuojamiems pagal Techninės paramos veiksnių programą). Taip pat paraiškoje turi būti įrodytas projekto aktualumas ir poveikis tikslinių grupių problemų sprendimui.</p>
		<p>1.2.1. Projekto veiklos turi būti suderintos su atitinkamos veiksnių programos priede pateiktu priemonės „ES struktūrinės paramos vertinimas“ veiklų aprašymu.</p> <p>1.2.2. Projekto tikslai, uždaviniai ir veiklos turi atitikti bent vieną Apraše numatytą remiamą veiklą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ES struktūrinės paramos einamąjį veiklos vertinimą; • ES struktūrinės paramos einamąjį strateginį veiklos vertinimą.

Bendrasis kriterijus	Bendrojo kriterijaus vertinimo aspektai	Projekto vertinimo kriterijų detalizavimas ir paaiškinimas
		1.2.3. Projektas atitinka priemonės aprašyme numatytus reikalavimus, susijusius su paramos pagal kitas iš ES finansuojamas programas atskyrimu („demarkacinius reikalavimus“).
		1.2.4. Projektas turi atitikti 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planą: <ul style="list-style-type: none"> • vertinimo tikslą ir konkretų uždavinį⁸⁴; • vertinimo sritis⁸⁵ ir principus⁸⁶; • metodines nuostatas dėl vertinimo kriterijų taikymo, Europos Komisijos metodinių dokumentų naudojimo ir pan.;
2. Projektas atitinka nacionalinius strateginius dokumentus.	2.1. Projektas prisideda prie nacionalinių ir (arba) regioninių strateginių dokumentų įgyvendinimo.	2.1.1. Projekto vykdytojas ir veiklos sritys turi būti nustatytos metiniame ES struktūrinės paramos vertinimo plane.
3. Projektas siekia aiškių ir realių kiekybinių uždavinių, atitinkančių veiksmų programoje nustatytus tikslus.	3.1. Projektas prisideda prie veiksmų programos priemonės rodiklių įgyvendinimo.	3.1.1. Projektu turi būti siekiama bent vieno atitinkamos veiksmų programos priemonės „ES struktūrinės paramos vertinimas“ produkto ir (arba) rezultato rodiklio. Pareiškėjas turi numatyti konkrečius ir pakankamus veiksmus, kurie užtikrintų priemonės rezultato rodiklio („Priimtų įgyvendinti vertinimo rekomendacijų skaičius, proc.“) pasiekimą.

⁸⁴ Vertinimo tikslas – gerinti ES struktūrinės paramos panaudojimo kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą, Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimą. Siekiant vertinimo tikslo 2007–2013 metais įgyvendinami šie uždaviniai:

- 1) organizuoti ir atlikti vertinimą, atitinkantį ES reglamentų reikalavimus bei nacionalinius vertinimo poreikius, ir naudoti jo rezultatus;
- 2) stiprinti vertinimo galimybes Lietuvoje.

⁸⁵ Vertinimo sritys pagal vertinimo tipus išvardytos šių gairių 1 lentelėje.

⁸⁶ Planuojant, organizuojant ir atliekant vertinimą svarbu laikytis proporcingumo, nepriklausomumo, partnerystės ir skaidrumo principų. Šie principai ypač aktualūs atliekant einamuosius vertinimus.

- **Proporcingumas.** Šis principas reikalauja, kad finansiniai ir administraciniai išteklių, naudojami vertinimams atlikti, būtų paskirstyti proporcingai atsižvelgiant į veiksmų programoms įgyvendinti numatytas lėšų sumas. Vertinimo planui įgyvendinti rengiamuose metiniuose planuose turi būti laikomasi šio principo, t. y. vertinimo projektų skaičius ir apimtis numatomi proporcingai, atsižvelgiant į veiksmų programų finansinę proporciją ir potencialias rizikos sritis įgyvendinant veiksmų programas.
- **Nepriklausomumas.** Nors ES struktūrinę paramą administruojančios institucijos turi aktyviai dalyvauti vertinimo procese ir bendradarbiauti su vertinimo ekspertais, vertinimas turi būti nepriklausomas, kad būtų užtikrintas vertinimo rezultatų objektyvumas ir patikimumas. Tuo tikslu planuojama, kad vertinimus atliks nepriklausomi ekspertai, parinkti taikant viešųjų pirkimų procedūras, arba Finansų ministerijos ir tarpinių institucijų darbuotojai, kurių funkcijos, kaip reikalauja reglamento (EB) Nr. 1083/2006 47 straipsnio 3 dalis, nepriklauso nuo reglamento (EB) Nr. 1083/2006 59 straipsnio b ir c punktuose nurodytų institucijų. Europos Komisija rekomenduoja, kad vertintojai būtų nepriklausomi ir nuo vadovaujančiosios institucijos. Vertinimas turi būti planuojamas, organizuojamas ir atliekamas taip, kad būtų užtikrintas tinkamas nepriklausomumo principo įgyvendinimas.
- **Partnerystė.** Partnerystės principo taikymas vertinimo srityje turi užtikrinti vertinimo proceso atvirumą, skaidrumą, sudaryti sąlygas vertinimo galimybių stiprinimui ir vertinimo kultūros ugdymui. Siekiant užtikrinti partnerystės principo laikymąsi, pagal poreikį gali būti sudaromos tarpinstitucinės vertinimo projektų priežiūros darbo grupės, atliekant vertinimus įtraukiami socialiniai ir ekonominiai partneriai.
- **Skaidrumas.** Siekiant užtikrinti vertinimo skaidrumą ir paskatinti viešas diskusijas, vertinimo ataskaitos turėtų būti skelbiamos internete ir viešai prieinamos visiems, kas domisi vertinimo rezultatais. Vertinimo rezultatai turi būti viešai aptariami tuo tikslu organizuojamų seminarų metu, be to, informaciją apie atliktus vertinimus įtraukiant į kasmet rengiamas metines veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitas.

Bendrasis kriterijus	Bendrojo kriterijaus vertinimo aspektai	Projekto vertinimo kriterijų detalizavimas ir paaiškinimas
	3.2. Nuosekli vidinė projekto logika ir kokybiški projekto uždaviniai.	3.2.1. Turi būti išlaikyta nuosekli vidinė projekto logika, t. y. projekto rezultatai turi būti projekto veiklų padarinys, projekto veiklos – sudaryti prielaidas projekto uždaviniams pasiekti, o pastarieji – įgyvendinti nustatytus tikslus.
		3.2.2. Projekto uždaviniai turi atitikti šiuos kokybinius reikalavimus: <ul style="list-style-type: none"> • būti specifiniai, t. y. parodyti projekto esmę ir charakteristikas; • išmatuojami, t. y. kiekybiškai išreikšti ir matuojami; • pasiekiami, t. y. realūs; • susieti, t. y. adekvatūs vykdomoms projekto veikloms; • išskelti laiku, t. y. aiški pradžios ir pabaigos data.
4. Pareiškėjas organizaciniu požiūriu yra pajėgus tinkamai ir laiku įgyvendinti teikiamą projektą.	4.1. Pareiškėjas atitinka formaliuosius reikalavimus.	4.1.1. Pareiškėjas turi atitikti tinkamų pareiškėjų sąrašą: <ul style="list-style-type: none"> • pareiškėjas numatytas atitinkamos veiksmų programos priemonės „ES struktūrinės paramos vertinimas“ galimų pareiškėjų sąraše; • pareiškėjas tiesiogiai atsakingas už teikiamo projekto rengimą, valdymą ir įgyvendinimą. 4.1.2. Pareiškėjas turi (ar turi galimybes įgyti) teisinį pagrindą vykdyti projekte numatytas veiklas, t. y. kad projekte numatytos veiklos atitinka pareiškėjo funkcijas, kad pareiškėjas yra teisės aktais įpareigotas vykdyti projekte numatytas veiklas ir (arba) projekto veiklos padės geriau vykdyti pareiškėjo funkcijas.
	4.2. Pareiškėjas yra pajėgus įgyvendinti projektą.	4.2.1. Pareiškėjas turi (turi užtikrinti) pakankamus administravimo gebėjimus vykdant projektą (pakankama komanda), t. y. suformuoja komandą, užtikrina reikiamos kompetencijos darbuotojų įtraukimą, numato paslaugų įsigijimą ir pan. 4.2.2. Pareiškėjas gali įgyvendinti projekto tikslus, veiklas ir uždavinius per projekto įgyvendinimo laikotarpį. Projekto įgyvendinimo planas turi būti adekvatus projekto veiklų apimtims, realus ir racionaliai suplanuotas (pvz., įvertinant turimus išteklius, iš ES fondų finansuojamų projektų specifiką, sezoniskumą ir pan.). Projekto trukmė neturi būti ilgesnė kaip 24 mėn.
5. Užtikrintas efektyvus projektui įgyvendinti reikalingų lėšų panaudojimas.	5.1. Atitiktis išlaidų ir finansavimo reikalavimų atitikties taisyklėse ir Apraše nustatytiems projekto veiklų ir išlaidų apribojimams.	5.1.1. Projekte numatytos veiklos turi atitikti tinkamoms finansuoti veikloms ir jų apimtims nustatytus reikalavimus. Kaip numatyta Apraše: <ul style="list-style-type: none"> • vertinimo projektuose tinkamomis gali būti pripažįstamos ir finansuojamos vertinimo išlaidos ir išlaidos, susijusios su atlikto vertinimo rezultatų viešiniu ir sklaida (informacinių renginių organizavimo išlaidos, informacinės medžiagos vertinimo rezultatų pagrindu rengimo ir leidybos išlaidos ir pan.); • vertinimo galimybių stiprinimo projektuose tinkamomis gali būti pripažįstamos ir finansuojamos išlaidos, kurios yra skirtos vertinimo galimybių stiprinimo priemonėms įgyvendinti ir kurios atitinka iš techninės paramos įgyvendinamų projektų išlaidų kategorijas; • pagal vertinimo priemones tinkamomis gali būti pripažįstamos ir finansuojamos išlaidos, patirtos nuo 2007 m. sausio 1 d., išskyrus išlaidas, susijusias su Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento baigiamuoju (<i>ex post</i>) vertinimu, kurios gali būti pripažįstamos tinkamomis ir finansuojamos nuo 2009 m. sausio 1 d.; • vertinimo ir vertinimo galimybių stiprinimo projektuose netinkamomis išlaidomis pripažįstamos šios išlaidos: <ul style="list-style-type: none"> – darbo užmokesčio valstybės tarnautojams ir darbuotojams išlaidos;

Bendrasis kriterijus	Bendrojo kriterijaus vertinimo aspektai	Projekto vertinimo kriterijų detalizavimas ir paaiškinimas
		<ul style="list-style-type: none"> - 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos kompiuterinės informacinės valdymo ir priežiūros sistemos sukūrimo, eksploatavimo ir tobulinimo išlaidos; - patalpų nuomos, eksploatavimo, draudimo, remonto ir kitos išlaidos; - baldų ir įrangos įsigijimo, nuomos, eksploatavimo, draudimo, remonto ir kitos susijusios išlaidos, taip pat biuro prekių, telekomunikacijų, pašto paslaugų, kitų priemonių įsigijimo ir nuomos išlaidos; - transporto priemonių nuomos, eksploatavimo, draudimo, remonto ir kitos išlaidos; - išlaidos, susijusios su BPD užbaigimu. <p>Maksimali projekto finansavimo suma negali viršyti metiniame vertinimo plane numatytos planuojamos projekto vertės.</p> <p>5.1.2. Išlaidos suplanuotos efektyviai ir pagrįstai, t. y. jos yra būtinos projekto veikloms atlikti ir atitinka rinkos kainas. Projekto išlaidos turi būti tinkamai pagrįstos: pareiškėjas turi nurodyti informacijos šaltinius ir išlaidų apskaičiavimo metodiką, informacijos šaltiniai turi būti patikimi ir pakankami, taikoma išlaidų apskaičiavimo metodika pagrįsta.</p> <p>5.1.3. Projekto veiklų suplanavimas užtikrina numatomą lėšų įsisavinimo spartą.</p>

Šaltinis: Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. rugpjūčio 22 d. įsakymas Nr. 1K-254 „Dėl Projektų finansavimo sąlygų aprašo Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programų prieduose numatytoms Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo priemonėms patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 99-3829; 2010, Nr. 42-2056); Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K-018 „Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 9-314).

3 PRIEDA S. TECHNINIŲ PASIŪLYMŲ ĮVERTINIMO PAGAL EKONOMINIO NAUDINGUMO KRITERIJUS PAVYZDYS

Šiame priede yra pateikiamas rekomendacinis vertinimo paslaugų techninių pasiūlymų įvertinimo pagal nustatytus ekonominio naudingumo kriterijus pavyzdys. Jis pagrįstas LR Finansų ministerijos praktika.

VERTINIMO KRITERIJAI		Maksimali kriterijaus reikšmė	Funkcinio parametro lyginamasis svoris	Lyginamasis svoris ekonominio naudingumo įvertinime	Apskaičiavimas pagal formulę
Pirmasis kriterijus – kaina (C)				X = 40	$C = \frac{C_{\min}}{C_p} \cdot X$ <p>C_p – paslaugos teikėjo pasiūlyta kaina C_{\min} – mažiausia iš visų paslaugų teikėjų pasiūlytų kainų</p>
Antrasis kriterijus – loginis pagrindimas (T1)				$Y_1 = 20$	$T_i = \left(\sum_s P_s \right) \cdot Y_i$
1.	Pirmasis parametras – kaip tiekėjas supranta vertinimo problematiką, paslaugų esmę, siektinus tikslus ir uždavinius bei laukiamus rezultatus (P1)	R1max – 10 balų	$L_1 = 0,4$		$P_s = \frac{R_p}{R_{\max}} \cdot L_s$ <p>R_p – parametro reikšmė L_s – kriterijaus parametro lyginamasis svoris R_{\max} – geriausia to paties parametro reikšmė</p>
2.	Antrasis parametras – kaip tiekėjas pagrįstai ir detalai išdėsto bei pagrindžia sutarties vykdymo prielaidas ir galimą riziką bei rizikos valdymo priemonės (P2)	R2max – 10 balų	$L_2 = 0,2$		
3.	Trečiasis parametras – kaip tiekėjas aiškiai, objektyviai ir išsamiai pagrindžia siūlomų paslaugų indėlį, siūlo papildomas veiklas bei sprendimus, kurie leistų padidinti paslaugų indėlį (P3)	R3max – 10 balų	$L_3 = 0,4$		

VERTINIMO KRITERIJAI		Maksimali kriterijaus reikšmė	Funkcinio parametro lyginamasis svoris	Lyginamasis svoris ekonominio naudingumo įvertinime	Apskaičiavimas pagal formulę
Trečiasis kriterijus – kokybė (T2)				$Y_2 = 30$	$T_i = \left(\sum_s P_s \right) \cdot Y_i$
1.	Pirmasis parametras – tiekėjo numatomų naudoti vertinimo metodų aiškumas ir jų pasirinkimo pagrįstumas (atsakant į techninėje specifikacijoje nustatytus vertinimo klausimus), vertinimo metu numatomų naudoti dokumentų ir informacijos šaltinių išsamumas, patikimumas ir reikalingumas (P1)	R1max – 10 balų	L1 = 0,6		$P_s = \frac{R_p}{R_{\max}} \cdot L_s$ <p>R_p – parametro reikšmė L_s – kriterijaus parametro lyginamasis svoris R_{\max} – geriausia to paties parametro reikšmė</p>
2.	Antrasis parametras – žmonių išteklių (darbo dienomis) poreikio atskiriems vertinimo metodams taikyti ir vertinimo užduotims atlikti aiškumas ir pagrįstumas (P2)	R2max – 10 balų	L2 = 0,2		
3.	Trečiasis parametras – tiekėjo siūlomų priemonių, teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti, efektyvumas (P3)	R3max – 10 balų	L3 = 0,2		
Ketvirtasis kriterijus – paslaugų įgyvendinimo planas (T3)				$Y_3 = 10$	$T_i = \left(\sum_s P_s \right) \cdot Y_i$
1.	Pirmasis parametras – tiekėjo darbo plane nurodytų vertinimo veiklų ir nustatytų vertinimo etapų detalumas, nuoseklumas ir aiškumas (P1)	R1max – 10 balų	L1 = 0,6		$P_s = \frac{R_p}{R_{\max}} \cdot L_s$ <p>R_p – parametro reikšmė L_s – kriterijaus parametro lyginamasis svoris R_{\max} – geriausia to paties parametro reikšmė</p>
2.	Antrasis parametras – tiekėjo paslaugų suteikimo tvarkaraščio detalumas ir aiškumas (P2)	R2max – 10 balų	L2 = 0,2		
3.	Trečiasis parametras – tiekėjo darbo plano įgyvendinamumas ir paslaugų suteikimo tvarkaraščio laiko sąnaudų pagrįstumas (P3)	R3max – 10 balų	L3 = 0,2		

Siekiant palengvinti vertinimą ir suvienodinti galimas kriterijaus parametru balų interpretacijas, 10 balų skalė padalyta į kokybinius intervalus:

Vertinimas	Balas
Blogai	1–5
Silpnai	6
Vidutiniškai	7
Gera	8
Labai gerai	9
Puikiai	10

Pirkimo komisijos narys turi būti įsitikinęs savo suteikiamo balo teisingumu ir galėti jį pagrįsti. Toliau pateikiamas kokybinių vertinimų aprašymas (jis yra orientacinis, pirkimo komisijos narys remdamasis savo žiniomis ir patirtimi gali įvertinti ir kitus, aprašymuose neišvardytus pasiūlymo aspektus, atitinkančius vertinamą parametru).

Antrasis kriterijus: loginis pagrindimas	
1. Tiekėjo planuojamo atlikti vertinimo išdėstyta problematika, paslaugų esmė, siektini tikslai ir uždaviniai bei laukiami rezultatai.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas analize ar siūlomais sprendimais. Kyla pagrįstų abejonių, dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo problematikos, paslaugų esmės, siektinų tikslų ir uždavinių bei laukiamų rezultatų suvokimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme nurodyti siektini tikslai, uždaviniai bei laukiami rezultatai, tačiau neaprašyti svarbūs komponentai, neaprašyta vertinimo problematika, sutarties esmė. Neaprašyta, kaip bus siekiama vertinimo tikslų ir rezultatų, todėl įžvelgiama rizika, kad nebus pasiektas kokybiškas rezultatas ir pasiekti vertinimo tikslai.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas paviršutiniškas ir neišsamus vertinimo problematikos aprašymas. Pasiūlyme vertinimo tikslų, uždavinių bei laukiamų rezultatų analizė pateikta tik apibendrintai, nedetalizuota, kokios bus atliktos vertinimo užduotys, siekiant konkrečių tikslų ir rezultatų.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateikta vertinimo problematika, tačiau ji yra nepakankamai išsami, nepakankamai pagrįstai susieta su vertinimo tikslais ir uždaviniais. Siūlomos paslaugos atitinka vertinimo tikslus, uždavinius bei laukiamus rezultatus. Yra trumpai aprašyta siūlomų paslaugų esmė. Tikslai, uždaviniai bei rezultatai aprašomi pagal techninę specifikaciją, plačiau nepagrindžiant, nėra išsamiai parodyta, kokios vertinimo užduotys bus atliekamos siekiant konkrečių tikslų ir rezultatų, kaip siūlomos paslaugos atitinka perkančiosios organizacijos vertinimo paslaugų poreikį.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateikta išsami vertinimo problematika ir susieta su vertinimo tikslais ir uždaviniais. Siūlomos paslaugos atitinka vertinimo tikslus, uždavinius bei laukiamus rezultatus. Yra išsamiai aprašyta siūlomų paslaugų esmė, pademonstruotas vertinimo tikslų bei uždavinių suvokimas, detalai aprašytos paslaugų sutarties užduotys ir planuojami rezultatai, nurodyta, kaip siūlomos paslaugos atitinka perkančiosios organizacijos poreikius, tačiau yra neesminių netikslumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateikta išsami vertinimo problematika ir pagrįstai susieta su vertinimo tikslais ir uždaviniais. Siūlomos paslaugos visiškai atitinka vertinimo tikslus, uždavinius bei laukiamus rezultatus. Yra išsamiai aprašyta siūlomų paslaugų esmė, pademonstruotas vertinimo tikslų bei uždavinių suvokimas, detalai nurodytos ir pagrįstos paslaugų sutarties užduotys, planuojami rezultatai pagrįsti ir detalizuoti, išsamiai pagrįsta, kaip siūlomos paslaugos atitinka perkančiosios organizacijos poreikius. Yra užtikrintas rezultatų tęstinumas.
2. Tiekėjo siūlomų paslaugų ir sutarties vykdymo prielaidos ir galimos rizikos valdymas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas analize ar siūlomais sprendimais. Neaprašytos svarbios prielaidos / rizikos bei jų valdymo priemonės. Tiekėjo siūlomų paslaugų ir sutarties vykdymo prielaidų bei rizikų aprašymas kelia abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir gebėjimo jas valdyti.
6 (silpnai)	Pasiūlyme pateikta bendro pobūdžio informacija apie prielaidas ir galimą riziką, tačiau plačiau nedetalizuojama. Rizikos valdymo priemonės neaprašytos arba siūlomos netinkamos priemonės, todėl įžvelgiama rizika, kad nebus imtasi tinkamų priemonių rizikai valdyti.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateikta apibendrinta rizikos veiksnių bei prielaidų analizė, tačiau ji yra neišsami ir paviršutiniška, numatytos rizikos valdymo priemonės yra bendro pobūdžio.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateikta prielaidų ir rizikos veiksnių analizė, tačiau nepakankamai detalizuota, numatytos rizikos valdymo priemonės nepakankamai pagrįstos.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateikta detali prielaidų ir rizikos veiksnių analizė, pagrįsti jų sprendimo ar išvengimo būdai, aiškiai aprašytos konkrečios rizikos valdymo priemonės.
10 (puikiai)	Pasiūlyme įvardytos visos prielaidos bei rizikos veiksniai, detalai išanalizuoti ir pagrįsti jų sprendimo ar išvengimo būdai, numatytos veiksmingos rizikos valdymo ar išvengimo priemonės. Pateikti aiškūs ir išsamūs argumentai, konkrečios priemonės bei praktiniai pavyzdžiai.
3. Tiekėjo siūlomų paslaugų indėlis tobulinant vertinimo objektą ir siekiant vertinimo tikslų bei uždavinių.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas analize ar siūlomais sprendimais. Neaprašytas tiekėjo siūlomų paslaugų indėlis tobulinant vertinimo objektą ir siekiant vertinimo tikslų bei uždavinių. Kyla pagrįstų abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo indėlio, siekiant vertinimo tikslų ir uždavinių, suvokimo.

6 (silpnai)	Pasiūlyme nurodytas vertinimo indėlis nepagrįstas ir nedetalizuotas. Neaprašyta, kaip vertinimo paslaugos prisidės prie vertinamo objekto tobulinimo siekiant vertinimo tikslų bei uždavinių; įžvelgiama rizika, kad nebus pasiekti vertinimo tikslai bei uždaviniai.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas trumpas paaiškinimas, kaip siūlomos paslaugos prisidės prie vertinamo objekto tobulinimo, plačiau nedetalizuojant.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus aprašymas, kaip siūlomos paslaugos prisidės prie vertinamo objekto tobulinimo, tačiau trūksta nuoseklumo, nėra iki galo atsižvelgiama į specifinius perkančiosios organizacijos poreikius. Aprašant paslaugų indėlį bei privalumus nepakankamai pagrįstas siūlomų paslaugų indėlis siekiant vertinimo tikslų ir uždavinių.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateiktas argumentuotas ir nuoseklus pagrindimas, kaip siūlomos paslaugos prisidės prie vertinamo objekto tobulinimo ir vertinimo tikslų ir uždavinių įgyvendinimo. Aprašant paslaugų indėlį bei privalumus siūloma įgyvendinti papildomas veiklas bei sprendimus, kurie leistų padidinti paslaugų indėlį, tačiau nepakankamai pagrįsta.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateiktas argumentuotas ir nuoseklus pagrindimas, kaip siūlomos paslaugos prisidės prie vertinamo objekto tobulinimo, vertinimo tikslų ir uždavinių įgyvendinimo. Pakankamai tiksliai atsižvelgta į specifinius perkančiosios organizacijos poreikius. Aprašant paslaugų indėlį bei privalumus siūloma įgyvendinti papildomas veiklas bei sprendimus, kurie leistų padidinti paslaugų indėlį, pasiūlytos priemonės aiškiai aprašytos ir pagrįstos.
Trečiasis kriterijus: kokybė	
4. Tiekėjo siūloma metodika ir pasirinktų metodų tinkamumo pagrindimas; vertinimo metu numatomų naudoti informacijos ir duomenų šaltinių išsamumas ir pagrįstumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas analize ar siūlomais sprendimais. Neaprašyti svarbūs vertinimo metodai, nenurodyti (arba nurodyti netinkami) informacijos ir duomenų šaltiniai. Tiekėjo siūlomų metodų pasirinkimas kelia abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo metodų suvokimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme nurodyti planuojami naudoti vertinimo metodai, tačiau plačiau vertinimo metodų pasirinkimas nedetalizuojamas. Neaprašyta, kaip pasirinkti metodai bus taikomi, todėl kyla abejonių dėl jų taikymo pagrįstumo bei patikimumo. Pateikti informacijos bei duomenų šaltiniai neišsamūs, ne visi tinkami ir pagrįsti.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas bendro pobūdžio planuojamų naudoti vertinimo metodų aprašymas, tačiau plačiau vertinimo metodų pasirinkimas nedetalizuojamas, nenurodyti vertinimo kriterijai. Nėra nuoseklaus aprašymo, kaip pasirinkti metodai bus taikomi. Pateikti informacijos bei duomenų šaltiniai neišsamūs ir nepagrįsti.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateikti planuojami naudoti vertinimo metodai pagal kiekvieną vertinimo klausimą, tačiau ne visų metodų pasirinkimas pagrįstas ir detaliam aprašytas, nevisai tinkamai nurodyti vertinimo kriterijai. Nepakankamai išsamiai aptarti informacijos bei duomenų šaltiniai.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus ir pagrįstas numatomos naudoti vertinimo metodikos aprašymas ir nurodyti tinkami vertinimo kriterijai pagal kiekvieną vertinimo klausimą. Aiškiai nurodyti ir pagrįsti duomenų rinkimo, duomenų analizės ir įvertinimo metodai, tačiau trūksta nuoseklumo. Išsamiai aptarti informacijos bei duomenų šaltiniai, tačiau yra netikslumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateiktas detalus ir pagrįstas numatomos naudoti vertinimo metodikos aprašymas ir nurodyti tinkami vertinimo kriterijai pagal kiekvieną vertinimo klausimą. Aiškiai ir nuosekliai aprašyta, kaip bus taikomi duomenų rinkimo, duomenų analizės ir įvertinimo metodai. Išsamiai aptarti informacijos bei duomenų šaltiniai. Aprašyme pagrįsta, kad bus prieita objektyvių išvadų ir įgyvendinamų pasiūlymų, kurie leis pasiekti vertinimo tikslus ir uždavinius.
5. Tiekėjo žmonių išteklių (darbo dienomis) paskirstymo atskiriems vertinimo metodams taikyti ir vertinimo užduotims atlikti aiškumas ir pagrįstumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, žmonių išteklių (darbo dienomis) poreikis nenurodytas (arba nurodytas netinkamai) pagal atskirus metodus ir užduotis.
6 (silpnai)	Pasiūlyme pateiktas žmonių išteklių paskirstymas, tačiau nedetalizuotas, nepagrįstas žmonių išteklių poreikis (d/d) pagal atskirus metodus ir užduotis, todėl kelia abejonių kai kurių užduočių įgyvendinamumas.

7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas žmonių išteklių paskirstymas, tačiau nepakankamai detalus ir aiškus žmonių išteklių poreikis (d/d) pagal atskirus metodus ir užduotis, nedetalizuotas ir nepagrįstas žmonių išteklių poreikis (d/d) pagal atskiras veiklas.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus ir aiškus žmonių išteklių paskirstymas pagal atskirus metodus ir užduotis, tačiau jis nepakankamai pagrįstas ir nedetalizuotas pagal atskiras vertinimo veiklas.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus ir aiškus žmonių išteklių paskirstymas pagal atskirus metodus ir užduotis. Aiškiai nurodytas žmonių išteklių poreikis (d/d) pagal atskiras veiklas. Žmonių išteklių poreikis aiškiai pagrįstas, tačiau yra neesminių trūkumų ar netikslumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateiktas detalus ir aiškus žmonių išteklių paskirstymas pagal atskirus metodus, užduotis ir vertinimo veiklas. Aiškiai pagrįstas žmonių išteklių poreikio ir paskirstymo optimalumas ir efektyvumas, įrodantis visų vertinimo užduočių įgyvendinamumą bei vertinimo tikslų pasiekimą.
6. Tiekėjo siūlomų priemonių ir procedūrų, teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti, efektyvumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas analize ar siūlomais sprendimais. Neaprašytos svarbios priemonės ir procedūros, reikalingos paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti, todėl kyla abejonių dėl tiekėjų siūlomų paslaugų kokybės užtikrinimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme pateikta bendro pobūdžio informacija apie paslaugų kokybės užtikrinimą, neaprašytos procedūros teikiamų paslaugų kokybei užtikrinti. Kokybės užtikrinimo priemonės nenurodytos arba nurodytos paviršutiniškai, nepagrįstas jų efektyvumas, nenurodyta atsakomybė už paslaugų kokybės kontrolę, todėl kyla abejonių dėl tiekėjų siūlomų priemonių ir procedūrų, teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti, efektyvumo.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme aprašytos bendros kokybės užtikrinimo priemonės ir procedūros; kokybės užtikrinimo priemonės aprašytos paviršutiniškai ir neaiškiai nurodyta atsakomybė už paslaugų kokybės kontrolę, nepagrįstas kokybės užtikrinimo priemonių efektyvumas.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateikta pakankamai nuosekli informacija apie tiekėjo siūlomas priemones ir procedūras teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti; aprašytos kokybės užtikrinimo procedūros, nurodytos kokybės užtikrinimo priemonės ir atsakomybė, tačiau nepakankamai pagrįstas užtikrinimo priemonių efektyvumas.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateikta išsami informacija apie tiekėjo siūlomas priemones ir procedūras, teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti; nurodytos ir detalios aprašytos kokybės užtikrinimo priemonės ir atsakomybė, paslaugų kokybės užtikrinimo priemonių efektyvumas pakankamai pagrįstas, tačiau yra neesminių prieštaravimų ar netikslumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateikta išsami ir pagrįsta informacija apie tiekėjo siūlomas priemones ir procedūras teikiamų paslaugų kokybės kontrolei užtikrinti; nurodytos ir detalios aprašytos konkrečios kokybės užtikrinimo priemonės ir atsakomybė, paslaugų kokybės užtikrinimo priemonių efektyvumas išsamiai pagrįstas.
Ketvirtasis kriterijus: paslaugų įgyvendinimo planas	
7. Tiekėjo darbo plane nurodytų vertinimo veiklų ir nustatytų vertinimo etapų detalumas, nuoseklumas ir aiškumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, nepagrįstas ir neaiškus. Neaprašyti vertinimo etapai, nenurodytos (arba nurodyti netinkamos) vertinimo veiklos. Tiekėjo pateiktas darbo planas kelia abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo darbo plano suvokimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme pateiktas darbo planas nedetalizuotas ir nenuoseklus, neaprašyti svarbūs vertinimo etapai, todėl kelia abejonių jų tinkamumas. Vertinimo veiklos nedetalizuotos, neaiškūs vertinimo etapų rezultatai, todėl įžvelgiama rizika, kad darbo planas nebus tinkamai įgyvendintas.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas darbo planas nepakankamai detalus ir nuoseklus, prastai struktūruotas, nustatyti vertinimo etapai nepagrįsti, todėl kelia abejonių jų tinkamumas. Vertinimo veiklos nedetalizuotos, neaiškūs vertinimo etapų rezultatai.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus darbo planas, nustatyti vertinimo etapai, tačiau trūksta nuoseklumo. Nepakankamai aiškios vertinimo veiklų sąsajos ir vertinimo etapų rezultatai.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateiktas aiškus, detalus ir nuoseklus darbo planas, nustatyti ir pagrįsti vertinimo etapai. Vertinimo veiklos ir jų sąsajos bei vertinimo etapų rezultatai detalios aprašyti, tačiau yra neesminių prieštaravimų ar netikslumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateiktas aiškus, detalus ir nuoseklus darbo planas, nustatyti ir pagrįsti vertinimo etapai. Nuosekliai ir išsamiai aprašytos vertinimo veiklos ir jų sąsajos. Vertinimo etapų rezultatai išdėstyti aiškiai ir pagrįstai.

8. Tiekėjo paslaugų suteikimo tvarkaraščio detalumas ir aiškumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus. Nenurodyti svarbūs vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, nenurodyti (arba nurodyti netinkami) vertinimo etapai ir jų trukmė. Tiekėjo pasiūlytas tvarkaraštis kelia abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo rezultatų pateikimo terminų suvokimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme pateiktas vertinimo veiklų tvarkaraštis nedetalizuotas, neatitinka tiekėjo pasiūlyto darbo plano. Neaiškūs vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, neaiški atskirų vertinimo etapų ar vertinimo veiklų trukmė, todėl įžvelgiama rizika, kad pagal pasiūlytą tvarkaraštį vertinimo rezultatai nebus pateikti pagal konkurso sąlygose nustatytus terminus.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas projekto veiklų tvarkaraštis nepakankamai detalus ir prastai struktūruotas, nevisai atitinka tiekėjo pasiūlytą darbo planą. Nepakankamai aiškūs vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, neaiški atskirų vertinimo etapų ar vertinimo veiklų trukmė.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateiktas detalus vertinimo veiklų tvarkaraštis. Pateikti aiškūs vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, atitinkantys konkurso sąlygas ir tiekėjo pasiūlytą darbo planą. Tačiau nepakankamai aiškiai kurių vertinimo etapų ir vertinimo veiklų trukmė.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme pateiktas aiškus ir detalus vertinimo veiklų tvarkaraštis. Nustatyti aiškūs ir pagrįsti vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, atitinkantys konkurso sąlygas ir tiekėjo pasiūlytą darbo planą. Detalai ir aiškiai išdėstyta vertinimo etapų ir vertinimo veiklų trukmė. Tvarkaraštis susietas su kitomis pasiūlymo dalimis. Tačiau yra neesminių prieštaravimų ir trūkumų.
10 (puikiai)	Pasiūlyme pateiktas aiškus, detalus ir efektyvus vertinimo veiklų tvarkaraštis. Nustatyti aiškūs ir detalūs vertinimo rezultatų ir atsiskaitymo terminai, atitinkantys konkurso sąlygas ir tiekėjo pasiūlytą darbo planą. Detalai ir aiškiai išdėstyta vertinimo etapų ir vertinimo veiklų trukmė. Tvarkaraštis aiškiai susietas su kitomis pasiūlymo dalimis.
9. Tiekėjo darbo plano įgyvendinamumas ir paslaugų suteikimo tvarkaraščio laiko sąnaudų pagrįstumas.	
5 balai ir mažiau (blogai)	Pasiūlymo atitikimas konkurso sąlygoms pagal šį kriterijaus parametą yra tik formalus, paslaugų suteikimo tvarkaraščio laiko sąnaudos ir darbo plano įgyvendinamumas nepagrįstas (arba netinkamai pagrįstas), todėl kyla abejonių dėl tiekėjo kompetencijos ir vertinimo darbo plano įgyvendinamumo suvokimo.
6 (silpnai)	Pasiūlyme nepagrįstos laiko sąnaudos konkrečioms veikloms bei užduotims atlikti ir nesusietos su žmonių išteklių paskirstymu. Pasiūlyme nepagrįsta vertinimo veiklų trukmė ir terminai, todėl įžvelgiama rizika dėl darbo plano įgyvendinamumo ir paslaugų suteikimo tvarkaraščio laiko sąnaudų pagrįstumo.
7 (vidutiniškai)	Pasiūlyme pateiktas bendro pobūdžio aprašymas dėl laiko sąnaudų konkrečioms vertinimo veikloms bei užduotims, tačiau jis nevisai susietas su žmonių išteklių paskirstymu. Pasiūlyme trumpai pagrįsta vertinimo veiklų bei užduočių trukmė ir terminai, tačiau plačiau nedetalizuojamas vertinimo veiklų bei užduočių įgyvendinamumas.
8 (gerai)	Pasiūlyme pateiktas aprašymas, pagrindžiantis laiko sąnaudas konkrečioms veikloms bei užduotims atlikti, tačiau nepakankamai išsamus ir susietas su žmonių išteklių paskirstymu. Pasiūlyme pagrįsta vertinimo veiklų bei užduočių trukmė ir terminai, įrodantys vertinimo veiklų ir užduočių įgyvendinamumą, plačiau nedetalizuojant.
9 (labai gerai)	Pasiūlyme vertinimo veikloms bei užduotims atlikti skirtas laikas (d/d) ir terminai aiškiai pagrįsti ir išsamiai paaiškinti, siejant su žmonių ištekliais, aiškiai pagrįstas ir parodytas darbo plano ir tvarkaraščio įgyvendinamumas, tačiau yra netikslumų. Pagrįstos ir aiškios laiko sąnaudos konkrečioms veikloms ir užduotims atlikti, susietos su žmonių išteklių paskirstymu.
10 (puikiai)	Pasiūlyme vertinimo veikloms ir užduotims atlikti skirtas laikas (d/d) ir terminai aiškiai pagrįsti ir išsamiai paaiškinti, siejant su žmonių ištekliais, parodyta, kad sudarytu darbo planu ir tvarkaraščiu siekiama optimizuoti žmonių išteklių naudojimą pateikiant kokybiškus rezultatus. Pagrįstos ir aiškios laiko sąnaudos konkrečioms veikloms ir užduotims atlikti, aiškiai ir pagrįstai susietos su žmonių išteklių paskirstymu. Pagrįstas darbo plano ir paslaugų tvarkaraščio optimalumas ir efektyvumas, įrodantis visų vertinimo veiklų bei užduočių įgyvendinamumą ir vertinimo tikslų pasiekimą.

4 PRIEDAS. VERTINIMO ATASKAITOS KOKYBĖS ĮVERTINIMO FORMA

Vertinimo ataskaitų kokybės kriterijai pasiūlyti ir kokybės įvertinimo forma parengta pagal Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato siūlomą vertinimo rezultatų kokybės įvertinimo vadovą⁸⁷.

Kokybės įvertinimo formą rekomenduojama pildyti du kartus: vertinant galutinės vertinimo ataskaitos projektą ir galutinę ataskaitą. Kokybės kriterijais patartina naudotis viso vertinimo paslaugų teikimo metu Pavyzdžiui, tvirtinant įvadinę ataskaitą aktualūs yra tinkamumo ir vertinimo planavimo kriterijai, o tarpinę vertinimo ataskaitą – duomenų, analizės ir rezultatų kriterijai.

A. KOKYBĖS ĮVERTINIMO FORMA⁸⁸

Vertinimo pavadinimas: <input type="text"/>										
Vertinimą užsakiusi institucija: <input type="text"/>										
Techninės paramos projektas, kurio lėšomis finansuotas vertinimas (pavadinimas ir numeris): <input type="text"/>										
Vertinimą atlikusi organizacija: <input type="text"/>										
Vertinamas dokumentas: ☐ galutinės vertinimo ataskaitos projektas ☐ galutinė vertinimo ataskaita										
Kokybės įvertinimą atliko* ☐ Vertinimo projekto priežiūros komitetas ☐ Už vertinimo projektą atsakingas darbuotojas ☐ Kita (nurodyti) * Galimi keli variantai.										
Kokybės vertinimo data: <input type="text"/>										
(1) TINKAMUMAS Ar vertinimas atitinka informacijos poreikį, ypač nurodytą techninėje specifikacijoje?										
ĮVERTINIMAS										
<table border="1"><thead><tr><th>Prastai</th><th>Patenkinamai</th><th>Gerai</th><th>Labai gerai</th><th>Puikiai</th></tr></thead><tbody><tr><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td><td>☐</td></tr></tbody></table>	Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai	☐	☐	☐	☐	☐
Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai						
☐	☐	☐	☐	☐						
Įvertinimo argumentai: <input type="text"/>										
Jei aktualu: kontekstiniai (pvz., nepakankamai tinkamai suformuluota techninė specifikacija) ir sutartiniai apribojimai (pvz., laiko trūkumas, nepakankami ištekliai).										

⁸⁷ European Commission, „Guide for organising the quality assessment“ (prieinama per interneto prieigą: http://ec.europa.eu/budget/library/documents/evaluation/guides/guide_quality_asses_en.pdf).

⁸⁸ Kaip vertinti kiekvieną kriterijų, žr. „Kriterijų vertinimo vadovas“.

2) VERTINIMO PLANAVIMAS

Ar vertinimas tinkamai suplanuotas siekiant atsakyti į vertinimo klausimus ir gauti laukiamus rezultatus?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** (pvz., netikėtos problemos) ir **sutartiniai apribojimai** (pvz., laiko ir išteklių trūkumas).

(3) PATIKIMI DUOMENYS

Ar buvo surinkti patikimi ir pakankami duomenys, užtikrinantys objektyvius vertinimo rezultatus?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** (pvz., duomenų trūkumas arba prieigos prie duomenų bazės nebuvimas) ir **sutartiniai apribojimai** (pvz., laiko ir išteklių trūkumas).

(4) NUODUGNI ANALIZĖ

Ar duomenys buvo sistemingai analizuojami siekiant atsakyti į vertinimo klausimus ir tinkamai patenkinti kitus informacijos poreikius?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** ir **sutartiniai apribojimai** (pvz., laiko ir išteklių trūkumas).

(5) PATIKIMI REZULTATAI

Ar nustatyti vertinimo faktai ir gauti vertinimo rezultatai yra grindžiami surinktais duomenimis bei jų interpretacijomis, paremtomis iš anksto nustatytais sprendimo kriterijais?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** ir **sutartiniai apribojimai**.

(6) PAGRĮSTOS IŠVADOS

Ar išvados yra nešališkos ir pagrįstos vertinimo metu nustatytais faktais?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** ir **sutartiniai apribojimai**.

(7) NAUDINGOS REKOMENDACIJOS

Ar siūlomos tobulintinos sritys grindžiamos vertinimo išvadomis? Ar pasiūlytos rekomendacijos yra naudingos ir įgyvendinamos?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** ir **sutartiniai apribojimai**.

(8) ATASKAITOS AIŠKUMAS

Ar ataskaita parengta pagal ES struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovą?

ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Įvertinimo argumentai:

Jei aktualu: **kontekstiniai** ir **sutartiniai apribojimai**.

**VERTINIMO ATASKAITOS (PROJEKTO)
BENDRASIS ĮVERTINIMAS**

Atsižvelgiant į atskirų ataskaitos kokybę parodančių kriterijų įvertinimų rezultatus, kokia yra bendra vertinimo ataskaitos kokybė? (priimant sprendimą dėl bendros vertinimo ataskaitos kokybės svarbesni yra šių kriterijų įvertinimai: patikimi duomenys, patikimi rezultatai, pagrįstos išvados ir naudingos rekomendacijos).

BENDRAS ĮVERTINIMAS

Prastai	Patenkinamai	Gerai	Labai gerai	Puikiai
☐	☐	☐	☐	☐

Suformuluojamas sprendimas dėl vertinimo ataskaitos (projekto) tobulinimo ar tvirtinimo, atsižvelgiant į atliktą jos kokybės įvertinimą.

Atsižvelgiant į kontekstinius ir sutartinius apribojimus:

- ko galima išmokti iš vertinimo projekto planavimo ir įgyvendinimo?

Kokybės įvertinimo formą užpildė:

(pareigos)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

Kokybės įvertinimo formą patvirtino:

(pareigos)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

B. VERTINIMO ATASKAITOS KOKYBĖS ĮVERTINIMO KRITERIJŲ ASPEKTAI

Kiekvienam vertinimo ataskaitos kokybės kriterijui yra pateikiamas nebaigtinis jį apibūdinančių aspektų (parametrų) sąrašas. Atsižvelgiant į kiekvieno vertinimo specifiką reikėtų parinkti tinkamiausius kokybės kriterijų aspektus. Lentelėse kriterijų aspektai yra išdėstyti pagal svarbą, t. y. esantieji sąrašo pradžioje būtini net žemiausiam įvertinimui („prastai“, „patenkinamai“), o jei pasiekiami sąrašo gale esantys rodikliai, kokybė įvertinama aukščiau („labai gerai“, „puikiai“).

1. TINKAMUMO KRITERIJUS

Ar vertinimas atitinka informacijos poreikį, ypač nurodytą techninėje specifikacijoje?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimo rezultatų atitikimu techninei specifikacijai.)

- Vertinimo ataskaitoje nagrinėjami visi įvadinėje ataskaitoje suderinti vertinimo klausimai ir pateikiami atsakymai į juos (arba jei kuris nors vertinimo klausimas neatsakytas, nurodomos pateisinamos priežastys).
- Vertinimo ataskaita atitinka techninėje specifikacijoje nustatytą vertinimo apimtį: intervencijas, laikotarpius, geografines vietas, tikslines grupes, biudžeto dalis ir t. t. (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė negu buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai, ir jie yra pagrįsti).
- Vertinimo ataskaitoje atsižvelgiama į išorinius veiksnius, darančius įtaką analizuojamos intervencijos įgyvendinimui, rezultatams, poveikiui.
- Vertinimas suteikia papildomų žinių apie intervenciją.
- Kita.

2. VERTINIMO PLANAVIMAS

Ar vertinimas buvo tinkamai suplanuotas siekiant atsakyti į vertinimo klausimus ir gauti siektinus rezultatus?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimo įvadinio etapu, kuomet tikrinama, ar techninės specifikacijos reikalavimai yra perkelti į darbo planą, detalizuoti ir galimai papildyti. Kriterijus taip pat susijęs su vertinimo darbo plano pakeitimu dėl nenumatytų įvykių vertinimo eigoje.)

- Programos loginis pagrindas, politikos kontekstas, suinteresuotųjų pusių interesai ir pan. buvo išnagrinėti bei apmąstyti vertinimo planavimo etape.
- Vertinimo metodologinis pagrindas atitinka vertinimo poreikius ir leidžia pateikti pagrįstas išvadas į visus vertinimo klausimus.
- Vertinimo metodai pakankamai ir aiškiai aprašyti vertinimo ataskaitoje.
- Informacijos šaltiniai ir analizės metodai yra tinkami ir pakankami siekiant patikimai atsakyti į vertinimo klausimus.
- Atsakant į vertinimo klausimus, naudojami sprendimo kriterijai.
- Apsvarstytos kitos metodologinės alternatyvos, paaiškinti jų privalumai ir trūkumai.
- Vertinimo metodologinis pagrindas (jei reikia) buvo aptartas su nepriklausomais ekspertais.
- Laikomasi vertinimo etikos (užtikrinamas informacijos šaltinių konfidencialumas, vertinimo objektyvumas).
- Kita.

3. PATIKIMI DUOMENYS

Ar buvo surinkti pakankami ir patikimi duomenys, užtikrinantys objektyvius vertinimo rezultatus?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimui reikalingų duomenų rinkimu.)

- Tinkamai identifikuota esama informacija ir šaltiniai.
- Pakankamai apžvelgta aktuali literatūra ir ankstesnės studijos.
- Panaudoti stebėsenos sistemos duomenys.
- Duomenyse ir informacijoje nėra faktinių ar loginių klaidų, surinkti tikslūs, nešališki ir pakankami duomenys.
- Naudojamas tinkamas kokybinės informacijos ir kiekybinių duomenų kiekis.
- Duomenų rinkimas ir analizė (apklausoms, atvejo studijoms, ekspertų grupėms ir pan.) pagrįsta kriterijais, nustatytais įvadiniam etape.
- Jei reikia, aptarti ir paaiškinti duomenų rinkimo apribojimai (duomenų nebuvimas, pasirinktų dalyvių nedalyvavimas ir pan.) ir pritaikytos korekcinės priemonės.
- Kita.

4. NUODUGNI ANALIZĖ

Ar duomenys buvo sistemingai analizuojami siekiant atsakyti į vertinimo klausimus ir tinkamai patenkinti kitus informacijos poreikius?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimo analizės etapu, duomenų interpretavimu ir taikomų metodų tinkamumu.)

- Aiški ir nuosekli analizė (pvz., derinami skirtingi informacijos šaltiniai ir metodai, pateikiami palyginimai ir pan.).
- Analizė sutelkta į aktualiausius priežasties ir padarinio ryšius.
- Analizėje naudojami tinkami kiekybiniai arba kokybiniai metodai.
- Atliktas gautų duomenų kryžminis patikrinimas: analizė grindžiama ne mažiau kaip dviem nepriklausomais informacijos šaltiniais.
- Pateikiami pakankami analizės argumentai.
- Nustatyti, aptarti ir aiškiai pristatyti analizės apribojimai.
- Kita.

5. PATIKIMI REZULTATAI

Ar nustatyti vertinimo faktai ir gauti vertinimo rezultatai yra grindžiami surinktais duomenis bei jų interpretacijomis, paremtomis iš anksto nustatytais sprendimo kriterijais?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimo faktų interpretavimu ir atliktos analizės nuoseklumu.)

- Gauti duomenys yra pagrįsti nuodugnios analizės įrodymais.
- Vertinimo rezultatai (kuomet tinkama) yra pagrįsti sprendimo kriterijais.
- Padaryti pagrįsti apibendrinimai ar ekstrapoliacijos⁸⁹ (pvz., per tinkamų atvejų atranką ar reprezentatyvios respondentų imties nustatymą).
- Apsvarstytos ir, kur tinkama, pareikštos suinteresuotųjų pusių nuomonės.
- Kita.

6. PAGRĮSTOS IŠVADOS

Ar išvados yra nešališkos ir pagrįstos vertinimo metu nustatytais faktais?

(Šis kriterijus susijęs su vertinimo išvadų pagrindimu vertinimo metu nustatytais faktais.)

- Išvados pateiktos iš eilės ir suskirstytos pagal vertinimo kriterijus ir klausimus.
- Išvadose pateikiami atsakymai į visus vertinimo klausimus, suderintus įvadinėje ataskaitoje.
- Išvados paremtos vertinimo metu nustatytais faktais ir vertinimo analizės rezultatais (pateikiamos nuorodos į ataskaitos dalį, kurioje pateikta išvadą pagrindžianti analizė).
- Kita.

7. NAUDINGOS REKOMENDACIJOS

Ar siūlomos tobulintinos sritys grindžiamos vertinimo išvadomis? Ar pasiūlytos rekomendacijos yra naudingos ir įgyvendinamos?

(Šis kriterijus susijęs su rekomendacijų pagrįstumu ir realumu.)

- Rekomendacijos grindžiamos vertinimo metu nustatytais politikos turinio ar proceso problemomis ar potencialiomis rizikomis.
- Rekomendacijos pateiktos laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą.
- Siūlomos rekomendacijos yra įgyvendinamos, t. y. suformuluotos atsižvelgiant į institucijas, kuriai skiriamos funkcijos ir išteklius (kur įmanoma, apskaičiuota rekomendacijų sąmata).
- Pateikiami patariamai dėl rekomendacijų įgyvendinimui reikalingų veiksmų (priemonių).
- Siūlomos rekomendacijos yra efektyvios, t. y. tikėtina, kad jos leis sumažinti ar išspręsti problemą, pasiekti gerą rezultatą.
- Kita.

⁸⁹ Ekstrapoliacija – išvadų, gautų stebint vieną reiškinio dalį, išplėtimas kitai jo daliai ar reiškinio visumai.

8. ATASKAITOS AIŠKUMAS

Ar ataskaita parengta pagal Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadovą?
(Šis kriterijus susijęs su vertinimo turinio pristatymo aiškumu ir tinkamu ataskaitos stiliumi.)

- Ataskaita atitinka Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo ataskaitų stiliaus vadove pateikiamus reikalavimus ir rekomendacijas ataskaitos struktūrai ir stiliumi.
- Lentelės, paveikslai ir panašios priemonės naudojamos, kad būtų lengviau suprasti tekstą; visa tai pakomentuota tekstu.
- Vertinimo ataskaitos tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio.
- Vertinimo ataskaitos stilius aiškus (nėra dviprasmybių, naudojami tinkami terminai), paprastas (naudojamos paprastos gramatinės struktūros), glaustas (pateikiama esminė informacija, vengiama pasikartojimų).
- Pagrindinės vertinimo ataskaitos dalies apimtis neviršija 100 lapų; detali informacija ir techninė analizė pateikiama ataskaitos prieduose.
- Kita.

BENDRASIS ATASKAITOS ĮVERTINIMAS

Bendrasis ataskaitos įvertinimas nėra atskiras kriterijus. Jis apima ankstesnių aštuonių kriterijų įvertinimų rezultatus. Be to, bendrajame įvertinime reikia apsvarstyti kiekvieno konkretaus vertinimo potencialių naudotojų interesus.

- Ar įvykdytos paslaugų pirkimo sutartinės sąlygos?
- Ar gauti duomenys ir išvados patikimi?
- Nepaisant būdingų silpnybių, ar informacija, pateikta ataskaitoje arba jos dalyse, yra naudingas indėlis planuojant intervenciją, nustatant prioritetus, skirstant išteklius ar gerinant intervencijas, taip pat atsiskaitant už intervencijos įgyvendinimą?

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS VERTINIMAS:
METODINĖS GAIRĖS

Tiražas 100 egzempliorių.

Dailininkė *Eglė Raubaitė*
Dizainerė *Nijolė Juozapaitienė*

Išleido leidykla „Eugrimas“, Kalvarijų g. 98–42, LT-08211 Vilnius
Tel./faks. (8~5) 273 39 55, info@eugrimas.lt, www.eugrimas.lt
Spausdino AB „Aušra“, Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas

VIEŠOSIOS POLITIKOS IR VADYBOS INSTITUTAS
PUBLIC POLICY AND MANAGEMENT INSTITUTE

EUROPOS SOCIALINIAI, TEISINIAI IR EKONOMINIAI PROJEKTAI

ISBN 978-609-437-074-8

